

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Arnoldas GABRĖNAS

**MEDIS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS
ARCHITEKTŪROJE: TRADICIJOS IR
NOVACIJOS**

DAKTARO DISERTACIJA

HUMANITARINIAI MOKSLAI,
MENOTYRA (03H),
SKULPTŪRA IR ARCHITEKTŪRA (H312)

LEIDYKLA
Vilnius TECHNICA 2012

Disertacija rengta 2008–2012 metais Vilniaus Gedimino technikos universitete.

Mokslinis vadovas

prof. dr. Rimantas BUIVYDAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas,
humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

VGTU leidyklos TECHNIKA 2038-M–M mokslo literatūros knyga
<http://leidykla.vgtu.lt>

ISBN 978-609-457-325-5

© VGTU leidykla TECHNIKA, 2012
© Arnoldas Gabrėnas, 2012
arnoldas.gabrenas@gmail.com

VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY

Arnoldas GABRĖNAS

**WOOD IN CONTEMPORARY LITHUANIAN
ARCHITECTURE: TRADITIONS AND
NOVATIONS**

DOCTORAL DISSERTATION

HUMANITIES,
HISTORY AND THEORY OF ARTS (03H),
SCULPTURE AND ARCHITECTURE (H312)

LEIDYKLA
Vilnius TECHNICA 2012

Doctoral dissertation was prepared at Vilnius Gediminas Technical University in 2008–2012.

Scientific Supervisor

Prof Dr Rimantas BUIVYDAS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts – 03H).

Reziუმė

Disertacijos tyrimų objektas yra medis šiuolaikinėje architektūroje, tradiciniai ir novatyvūs šio reiškinių aspektai bei jų sąsajos. Šio darbo tikslas yra ištirti Lietuvos medinės architektūros istorinės raidos ir vertės bruožus, atskleisti medį kaip etninės tradicijos ženklą bei inovatyvias medžio panaudos formas šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje. Tam suformuluoti šie uždaviniai:

1. Ištirti medžio ir jo gaminių vietą Lietuvos kultūroje, medinės architektūros raidą bei medinę architektūrą kaip kultūros paveldą.
2. Atskleisti etninius Lietuvos medinės architektūros bruožus, kitų šalių regionalistinių idėjų ryšius su medine architektūra Lietuvoje, aptarti tradicijos ir stilizacijos kontroversijas medinėje architektūroje.
3. Išanalizuoti technologines ir konstrukcines novacijų apraiškas, naujas morfologines idėjas medinėje architektūroje bei, remiantis konkrečiais pavyzdžiais, išnagrinėti medinės architektūros tradiciją kaip šiuolaikinės architektūros kontekstualumo pasireiškimo formą.

Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai, skyrių apibendrinimai, bendrosios išvados, naudotos literatūros ir autoriaus publikacijų disertacijos tema sąrašai, iliustracijų sąrašas.

Įvadiniame skyriuje aptariama tiriamoji problema ir jos aktualumas, pristatomas tyrimų objektas, formuluojamas darbo tikslas ir uždaviniai, aprašoma tyrimų metodika, darbo mokslinis naujumas bei ginamieji teiginiai. Taip pat įvade nurodomos autoriaus publikacijos šios disertacijos tema, pranešimai konferencijose, paaiškinama disertacijos struktūra.

Pirmajame disertacijos skyriuje analizuojami Lietuvos medinės architektūros istorinės vertės bruožai. Tiriama medžio ir jo gaminių vieta Lietuvos kultūroje, medinė architektūra nagrinėjama kaip kultūros paveldas, išryškinami esmingiausi medinės architektūros raidos momentai. Antrajame disertacijos skyriuje medis šiuolaikinėje architektūroje aptiriamas kaip etninės tradicijos ženklas. Nagrinėjami etniniai Lietuvos medinės architektūros bruožai, kitų šalių regionalistinių idėjų ryšiai su medine architektūra Lietuvoje, tradicijos ir stilizacijos kontroversijos medinėje architektūroje. Trečiajame disertacijos skyriuje nagrinėjamos inovatyvios medžio panaudos formos šiuolaikinėje architektūroje. Analizuojamos technologinės ir konstrukcinės novacijų apraiškos, naujos morfologinės idėjos šiuolaikinėje medinėje architektūroje bei medinės architektūros tradicija kaip šiuolaikinės architektūros kontekstualumo pasireiškimo forma.

Disertacijos tema yra išspausdinti 4 straipsniai recenzuojamuosiuose mokslo žurnaluose, 1 – specializuotame profesiniame leidinyje, spaudoje pristatyta ir 1 su šios disertacijos tematika susijusi knyga. Rengiant disertaciją atlikti tyrimai buvo skelbti 3 mokslinėse konferencijose Lietuvoje.

Abstract

The subject of this dissertation research is wood in contemporary architecture, traditional and novative aspects of this phenomenon, and their links. The present work aims at exploration of certain features of historical development and value of wooden architecture in Lithuania, disclosing wood as a sign of ethnic tradition and innovative forms of wood use in contemporary Lithuanian architecture. To this end the following tasks have been formulated: to explore the place wood and woodworks occupy in Lithuanian culture, development of wooden architecture and wooden architecture as cultural heritage; reveal ethnical features of Lithuanian wooden architecture, and links between regionalist ideas of foreign countries and Lithuanian wooden architecture, discuss controversies of tradition and stylization in wooden architecture; and analyze technological and structural examples of innovations, new morphological ideas in wooden architecture, and, based on specific case studies, explore tradition of wooden architecture as a form of manifested contextuality of contemporary architecture.

The dissertation has an introduction, three chapters, chapter summaries, general conclusions, lists of bibliography and list of illustrations. The introduction part encompasses the relevance of the work and prior research on the issue, presents the research subject, objective and tasks of the work, describes the methodology of research, scientific novelty of the work and theses to be defended. The introduction also specifies the author's publications on the dissertation subject, conference presentations and explains the structure of the dissertation. The first chapter of the dissertation focuses on the historical value features of Lithuanian wooden architecture; explores the place of wood and woodworks in Lithuanian culture; analyzes wooden architecture as cultural heritage; and emphasizes the essential moments in the development of wooden architecture. The second chapter of the dissertation discusses wood in contemporary architecture as a sign of ethnic tradition; analyzes ethnic features of Lithuanian wooden architecture, relations between foreign regionalist ideas and wooden architecture in Lithuania, controversies of tradition and stylization in wooden architecture. The third chapter of the dissertation explores innovative forms of wood use in contemporary architecture; analyzes technological and structural cases of innovations, new morphological ideas in contemporary wooden architecture, as well as tradition of wooden architecture as a way of manifestation of contextuality in contemporary architecture.

4 articles on the dissertation subject have been published in peer reviewed scientific journals, and 1 in a specialized professional publication, 1 book of related subject has been presented in press. The research made for this dissertation has been publicized in 3 scientific conferences in Lithuania.

Santrumpos ir paaiškinimai

archit.– architektas
proj. – projektuotojas
skulpt. – skulptorius
aut.– autorius
pagr. – pagrindinis
kt. – kiti
a. – amžius
vid. – vidurys
m. – metai;
tūkstm. – tūkstantmetis
Kr. – Kristus
pab. – pabaiga
proc. – procentai
r. – rajonas
g. – gatvė
skg. – skersgatvis
mstl. – miestelis
k. – kaimas
lot. – lotynų
m – metras

cm – centimetras
pav. – paveikslas
rink. – rinkinys
nr. – numeris

Žodžio „medis“ vartojimas

Lietuvių kalbos žodynas pateikia tokias žodžio „medis“ reikšmes: a) daugiametis augalas su kamieniu ir šakų vainiku, b) nukirstas tokio augalo kamienas, c) mediena. Pastaroji reikšmė iliustruojama pavyzdžiais: „išdrožė iš medžio gandra“, „ąžuolo medžio baldai“ (Keinys et al. 2006).

Statybinę medžiagą, gaunamą įvairiais būdais perdirbus nukirstus medžius, priimta vadinti mediena. Tekstuose rašoma: „fasadų apdailai naudojama mediena“, „denginys konstruojamas iš medienos“, tarsi nusakant kūrybai paimtos medžiagos būvį prieš statant, gaminant. Įvardijant pastato dalis ar detales po kūrybinio proceso, paprastai vartojamas apibūdinimas „medinis“, kuris kilęs iš žodžio „medis“, o ne „mediena“, juk sakome: medinės konstrukcijos, medinė terasa.

Kaip minėto žodyno nurodytuose pavyzdžiuose, taip ir Lietuvos architektų bei statytojų daugiausia priimta sakyti: „rešim namą iš medžio“, „apkalsim sienas medžiu“. Be to, šiame darbe medinė architektūra nagrinėjama platesniame kultūriniame ir istoriniame kontekste, aptariant miško, medžių semantines reikšmes, prasmes bei pirmuosius statybos iš medžio būdus. Todėl darbo pavadinimas, siekiant įvardyti platesnes nagrinėjamo klausimo ribas ir aktualumą, buvo suformuluotas kaip „Medis šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje: tradicijos ir novacijos“.

Anglų kalboje analogiškai vartojamas žodis *wood* – jo prasmės: medis, miškas, mediena, medinis (Piesarskas 1998), o ir rusų kalboje *дерево* (Лисенко 1984) labiau atitinka architektūrinių tiriamųjų tekstų specifiką.

Turinys

ĮVADAS	1
Tiriamoji problema ir jos aktualumas.....	1
Tyrimų objektas ir tyrimų ribos	5
Darbo tikslas ir uždaviniai	5
Tyrimų metodika	6
Darbo mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė	6
Ginamieji teiginiai	7
Darbo rezultatų aprobavimas	7
Disertacijos struktūra	8
1. LIETUVOS MEDINĖS ARCHITEKTŪROS ISTORINĖS RAIDOS IR VERTĖS BRUOŽAI	9
1.1. Medžio ir jo gaminių vieta Lietuvos kultūroje	10
1.2. Medinė architektūra kaip kultūros paveldas	26
1.3. Lietuvos medinės architektūros istorinė raida	40
1.4. Pirmojo skyriaus apibendrinimai	68

2. MEDIS ŠIUOLAIKINĖJE ARCHITEKTŪROJE KAIP ETNINĖS TRADICIJOS ŽENKLAS	71
2.1. Etniniai Lietuvos medinės architektūros bruožai	74
2.2. Regionalistinės kitų šalių architektūros idėjų ryšiai su medine architektūra Lietuvoje	94
2.3. Tradicijos ir stilizacijos kontroversijos medinėje architektūroje	115
2.4. Antrojo skyriaus apibendrinimai	131
3. MEDŽIO PANAUDOS TRADICINIŲ IR INOVATYVIŲ FORMŲ SAŲVEIKA ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS ARCHITEKTŪROJE	135
3.1. Technologinės ir konstrukcinės novacijų apraiškos	136
3.2. Naujos morfologinės idėjos šiuolaikinėje medinėje architektūroje	151
3.3. Medinės architektūros tradicija – šiuolaikinės architektūros kontekstualumo pasireiškimo forma	181
3.4. Trečiojo skyriaus apibendrinimai	195
BENDROSIOS IŠVADOS	197
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	201
AUTORIAUS PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS	219
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	221

Contents

INTRODUCTION	1
Research Problem and Its Relevance	1
Subject and Boundaries of the Research	5
Objective and Tasks of the Research	5
Methodology of the Rsearch	6
Scientific Novelty of the Work	6
Defended Propositions	7
Approbation of the Work Results	7
Dissertation Structure	8
1. FEATURES OF HISTORICAL DEVELOPMENT AND VALUE OF LITHUANIAN WOODEN ARCHITECTURE	9
1.1. Significance of Wood and Woodworks in Lithuanian Culture	10
1.2. Wooden Architecture as Cultural Heritage	26
1.3. Historical Development of Wooden Architecture in Lithuania	40
1.3. Summary of the First Chapter	68

- 2. WOOD IN CONTEMPORARY ARCHITECTURE AS A SIGN OF ETHNIC TRADITION 71
  - 2.1. Ethnic Features of Lithuanian Wooden Architecture 74
  - 2.2. Conceptual Ties of Regional Architecture of Foreign Countries with Wooden Architecture in Lithuania 94
  - 2.3. Contradictions of Tradition and Stylization in Wooden Architecture 115
  - 2.4. Summary of the Second Chapter 131

- 3. INTERACTION OF TRADITIONAL AND INNOVATIVE FORMS IN THE USE OF WOOD IN CONTEMPORARY LITHUANIAN ARCHITECTURE 135
  - 3.1. Technological and Structural Manifestations of Innovations 136
  - 3.2. New Morphological Ideas in Contemporary Wooden Architecture 151
  - 3.3. Tradition of Wooden Architecture: Form Manifesting Contextuality of Contemporary Architecture 181
  - 3.4. Summary of the Third Chapter..... 195

- GENERAL CONCLUSIONS 197

- REFERENCES 201

- AUTHOR’S PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION SUBJECT 219

- LIST OF ILLUSTRATIONS 221

Įvadas

Tiriamoji problema ir jos aktualumas

Dauguma iki šiol atliktų įvairaus pobūdžio tyrimų nagrinėjo arba Lietuvos tradicinės medinės architektūros palikimą, arba medinės šiuolaikinės architektūros objektus. Šis darbas nagrinėja tradicinės ir novatyvios medinės architektūros santykį, jo rezultatus bei galimas raidos prielaidas, papildydamas ankstesnius tyrimus bei apžvelgdamas juos pasaulinių medinės architektūros tyrimų, projektų bei įgyvendintų objektų kontekste. Darbas yra aktualus Lietuvos menotyrai pastarojo laikotarpio geopolitinių, ekonominių ir ekologinių pasikeitimų fone, leidžia naujai pažvelgti į Lietuvos medinės architektūros paveldo tradicijų perimamumą naujoje medinėje architektūroje bei novatyvias pastarosios formas.

Informaciją apie medinę architektūrą galima skirti į dvi grupes: aprašomąją ir tiriamąją pobūdžio. Aprašomųjų šaltinių daugiausia, juose apibendrintai galima išskirti istorinę ir šiuolaikinę medinę architektūrą aptariančius darbus.

Istorinė informacija – tai medžiaga medinės architektūros tradicijai suvokti. Dalis tokių šaltinių yra atsiradę iki XX amžiaus. Medinė architektūra minima pačiuose ankstyviausiuose žmonijos architektūrologijos tekstuose. Apie medį, kaip reikšmingą architektūros medžiagą, rašė vienas pirmųjų pasaulyje žinomų architektūros teoretikų Vitruvijus (80 m.–15 m. pr. Kr.) savo veikalė „De architectura“. Vitruvijaus pastebėjimai, juos papildant, XV–XVI a. buvo aptariamai kitų

autorių veikaluose. Medinių konstrukcijų grožį ir lygiavertiškumą mūriui XIX a. pabrėžė vienas pirmųjų tyrinėtojų E. E. Viollet-le-Ducas (Ungewitter 1890; Palladio 1965; Alberti 1988; Evers et al. 2006; Vitruvius 2006). Lietuvos ir Lenkijos valstybėje spausdinti leidiniai, kuriuose rašyta apie medžio panaudojimą statybai, pasirodė XVI amžiuje. Juose buvo aptariamoms medžiagos savybės, statybos būdai, bet į pačią medinę architektūrą dėl medžiagos ypatumų buvo žiūrima skeptiškai. Pozityviau medinė statyba pradėta vertinti nuo XVIII a. pabaigos, imta domėtis tradicine kaimo architektūra, ieškota pažangių konstrukcinių sprendimų (Bertašiūtė et al. 1999).

Kita istorinių tyrimų dalis – gausūs nuo XX a. atsiradę istoriniai šaltiniai. Juose, kaip vertinga ir saugotina kultūros dalis, daugiausia nagrinėjama buvusi ar tebesanti seniau statyta medinė architektūra. Vienas didžiausių apimtimi ir gausiai iliustruotas pasaulyje išlikusios medinės architektūros fotografijomis yra W. Pryce'o darbas „Architecture in Wood: a World History“ (Pryce 2005). Istorinei medinei architektūrai skirtus, išlikusį palikimą savotiškai inventorizuojančius leidinius turi nuo seno iš medienos stačiusios šalys, kaip, pavyzdžiui, Suomija, Japonija, Jungtinės Amerikos Valstijos (Kolehmainen et al. 1979; Walker 1997; Young et al. 2007). Lietuvoje vienas reikšmingiausių yra 1930 m. išleistas P. Galaunės „Lietuvių liaudies menas“, kuriame išanalizuota lietuviškų medinių gyvenamųjų namų, klėčių, bažnyčių, koplyčių, varpinių architektūra (Galaunė 1988). Sovietmečiu iki XX a. vidurio nuosekliai evoliucionavusią Lietuvos medinę architektūrą tyrė K. Čerbulėnas, K. Šešelgis, J. Baršauskas, J. Minkevičius, A. Jankevičienė (Čerbulėnas 1958; Jankevičienė 1968; Baršauskas 1968a; Šešelgis 1974; Šešelgis et al. 1980; Šešelgis 1988; 1996; 1998). Šių autorių darbus papildė ypač detalūs J. Gimbuto tradicinės medinės architektūros trobesių puošmenų ir R. Bertašiūtės regioninių Lietuvos etninės medinės architektūros ypatumų tyrimai (Bertašiūtė 2007; Gimbutas 2010). Apie medines pilis rašė G. Zabiela, medinę sakralinę architektūrą išsamiai nagrinėjo A. Jankevičienė, medines sinagogas – M. Rupeikienė, kurortų medinę architektūrą – M. Ptašek (Zabiela 1995; Rupeikienė 2002; Ptašek 2002a; Jankevičienė 2007). Istorinės medinės architektūros tyrimus periodiniuose leidiniuose publikavo A. Laužinskaitė, J. Jurevičienė, A. Andriušytė, N. Lukšionytė (Laužinskaitė 1999; Jurevičienė 2002; Bertašiūtė et al. 2010; Lukšionytė 2011). Tarp medinės istorinės tradicinės architektūros populiarinimui skirtų leidinių paminėtini A. Jomanto sudaryti straipsnių rinkiniai „Medinė architektūra Lietuvoje“ ir „Wooden heritage in Lithuania“ (Jomantas 2002; 2011). Pastarajame anglų kalba išleistame leidinyje nemažai vietos skirta didelėms spalvotoms medinės tradicinės architektūros fotografijoms, knyga vizualiai patraukliai sumaketuota. Būtent išraiškingais vaizdais, vengiant dažnam skaitytojui nepatinkamo išplėto teksto, su medinės architektūros paveldu supažindinama fotoalbumuose „Lietuvos medinės bažnyčios“, „Medinis Vilnius“, „Medinis Kaunas“ bei „Mediniai Druskininkai“ (Sur-

gailis et al. 2006; 2008; Paknys et al. 2011; Surgailis et al. 2011). Informacija apie medinės architektūros paveldą prieinama ne tik spausdintuose leidiniuose, bet ir kitomis formomis. Iš įdomesnių projektų internete paminėtina Kauno medinei architektūrai skirta duomenų bazė „Archimedė“ (Archimedė 2012), taip pat yra sukurti filmai: 2002 m. „Mediniai Lietuvos dvarai“, režisierius J. Lingys, ir 2008 m. „Trapus yrantis pasaulis / Lietuvos medinės architektūros paveldas“, šio filmo kūrėjai – M. Žukauskas, V. Vareikytė, A. Matvejenka, J. Zubavičius, A. Tetiušinas, A. Žvinakevičius.

Gyvenamojo laikotarpio medinę architektūrą, konstrukcijas ir medieną kaip medžiagą pristatančių informacijos šaltinių ypač daug yra kitose šalyse. Čia leidžiamos nūdienės medinės architektūros projektus ir realizacijas aptariančios knygos, periodinė spauda, kuriami internetiniai puslapiai. Tokio pobūdžio tiksliniai tyrimai paprastai pavadinime turi nuorodą į medžiagą: „medis“, „medinis“, „medžio“. Dalis autorių leidiniuose aptaria kruopščiai atrinktus įdomiausius įvairios tipologijos šiuolaikinės medinės architektūros pavyzdžius, esančius įvairiose pasaulio šalyse (Stungo 1998; Bargalló 2005; Mareiros et al. 2005; Slavid 2005; 2006; Meyhöfer 2008; Linz 2009; Ullmann 2009). Reikšmingą vietą viso pasaulio medinės architektūros pristatyme užima suomių žurnalas „PUU“, atskiras skiltis šiuolaikinei medinei architektūrai galima rasti periodiniame leidinyje „A10“. Informatyvūs tam tikro pasaulio regiono, šalies šiuolaikinę medinę architektūrą nagrinėjantys leidiniai. Tokie yra Skandinavijos medinę architektūrą aptarianti knyga „New Wood Architecture in Scandinavia“, geriausiems medinės Švedijos architektūros pavyzdžiams skirtas leidinys „Swedish Architecture in Wood“ ar 2006 m. išleista E. Tostrup ir W. Selmer knyga „Norwegian Wood“ (Affentranger et al. 1997; Tanner et al. 2004; Tostrup et al. 2006; Bergkvist 2008). Analogiškus leidinius turi Japonija ir JAV (Henrichsen 2004; Griffith 2005). Didelio pripažinimo sulaukę medinės šiuolaikinės architektūros kūrėjai ir jų darbai pristatomi atskirais leidiniais, pavyzdžiui, P. Zumthoras (Zumthor 2006). Svarbią šaltinių dalį sudaro šiuolaikinės medinės konstrukcijas nagrinėjančios knygos bei periodiniai leidiniai (Herzog 2004; Hugues et al. 2004; Ozelton et al. 2006; Porteous et al. 2008; McLeod 2010). Autoritetingas žurnalas „Detail“ kiekvienais metais po vieną savo numerį paskiria medienos konstrukcijoms, supažindindamas su įdomiausiais, drąsiausiais architektūriniais ir konstrukciniais sprendimais. Gausią leidinių grupę šiuolaikinėje knygų leidyboje sudaro medienos medžiagiškumą, estetines ir fizines savybes, apdirbimo bei konstrukcines galimybes nagrinėjantys leidiniai (Anderson et al. 1972; Bell et al. 2006; Juracek 2006; Hough et al. 2007; Mehta et al. 2007). Fragmentinių žinių apie medinius objektus galima rasti dažname leidinyje, nagrinėjančiame šiuolaikinę architektūrą klimato, vietovės, tipologijos, idėjų, tendencijų, formos naujumo aspektais (Noal 2003; Gauzin-Müller 2006; Trulove 2006; Basar et al. 2009). Informacija apie pasaulyje realizuotus įdomiausius medinės architektūros

objektus šiuo metu pirmiausia atsiranda internete, architektūros kūrėjų ir naujie-
nų puslapiuose, kaip, pavyzdžiui, www.jva.no, www.archdaily.com. Deja, šiuo-
laikinei Lietuvos medinei architektūrai skirtų sistemingų šaltinių nėra. Atskirų
statinių realizacijų aprašymai yra išsibarstę po įvairius leidinius ir internetinius
puslapius. Sovietmečiu projektavusių architektų sėkmingiausias tuo metu šiuo-
laikiškus medinės architektūros objektus galima rasti to meto aktualijų bendrai
apžvalgai skirtuose J. Minkevičiaus darbuose „Naujoji Lietuvos architektūra“ ir
„Архитектура Советской Литвы – Architecture of the Soviet Lithuania“ (Min-
kevičius 1982; Минкявичюс 1987). Tuomet kurta medinė architektūra nagrinėta
ir kituose architektūrai skirtuose leidiniuose, pavyzdžiui, „Современная
Советская архитектура 1955–1980 гг.“ (Былинкина et al. 1985). Išskirtines-
nių XX a. pabaigos Lietuvos medinės architektūros objektų galima rasti 2002 m.
A. Mačiulio sudarytame leidinyje „Lietuvos architektai“. To paties autoriaus
2003 m. knygoje „Dailė architektūroje“ yra faktų apie medienos taikymą interje-
ruose (Mačiulis 2002; 2003). Tarp periodinių leidinių minėtinas žurnalas „Staty-
ba ir architektūra“, kuris tokiu pavadinimu ėjo nuo 1957 metų. Šio žurnalo nu-
meriuose pasirodydavo straipsnių apie medinės architektūros problemas ir
naujoves. Ne vienas išskirtinės šiuolaikinės architektūros objektas yra apra-
šytas nuo 1996 m. leidžiamame žurnale „Archiforma“. Apie medienos sandarą,
jos fizines savybes yra rašęs Č. Jakimavičius, apie konstrukcijas – A. Valentina-
vičius ir B. Valiūnas (Valentinavičius et al. 2000; Jakimavičius 2003). Internetė
informacija apie šiuolaikinę medinę architektūrą Lietuvoje yra padrika, vyrauja
medinių konstrukcijų gamintojų, statytojų įgyvendintų objektų fotografijos be
autorių pavardžių ar pastatymo metų. Šiek tiek detaliau kūrinių charakterizuo-
jami architektų ir architektūros firmų puslapiuose. Pavieniai reti straipsniai pasi-
rodo portale www.pilotas.lt.

Moksliniu ir menotyriniu požiūriu apie medinę architektūrą vertingiausia
yra tiriamojo pobūdžio informacija, kuri palyginti yra negausi kitose šalyse ir
beveik neegzistuoja Lietuvoje. Tiriamojo pobūdžio leidiniai išsiskiria žinių apie
medinę istorinę ir šiuolaikinę architektūrą nagrinėjimu platesniame kultūriniame,
istoriniame kontekste. Nuodugnesnė analizė šiuose darbuose padeda geriau su-
vokti svarbius medinės architektūros reiškinių ypatumus. Tarp paminėtų –
Л. М. Лисенко knyga „Дерево в архитектуре“, М. Fosterio „The Principles of
Architecture – Style, Structure and Design“, К. Tange – „Архитектура Японии:
традиция и современность: сборник статей“ (Танге 1976; Foster 1983;
Лисенко 1984). Šveicarijos medinę architektūrą konstrukciniu požiūriu, aptar-
damas istorinius ir naujausias technologinius aspektus, įdomiai yra išnaginėjęs
A. Steureris knygoje „Developments in Timber Engineering“ (Steurer 2006).
Lietuvoje tokio pobūdžio leidinių nėra. Sąlygine tiriamojo pobūdžio informaci-
jos užuomazga galima laikyti autorių grupės Lietuvos kaimo statybos aktuali-
joms skirtus leidinius, kuriuose pateiktos istorinės apžvalgos fone siūlomi spren-

dimai naujų, bet tradicinių formų mediniams pastatams (Bertašiūtė et al. 2008; Bertašiūtė et al. 2009; Bertašiūtė et al. 2010).

Atlikus tyrimą, galima teigti, kad šiuolaikinė medinė architektūra Lietuvoje moksliskiau nebuvo nagrinėta, informacija padrika, nesusisteminta, kai kurie vertingi objektai išvis nėra užfiksuoti ir aprašyti. Matyti, jog mūsų šalyje neatliktas platesnis ir gilesnis šiuolaikinės medinės architektūros tyrimas kultūriniame ir istoriniame kontekste, detaliau neapartos reiškinių raidos ypatybės ir galimos tęstinumo prielaidos. Nėra išryškintas šiuolaikinės medinės architektūros santykis su tradicija. Taip pat Lietuvoje nuodugniau nenagrinėtos kūrybos iš medžio sąsajos su pasaulio architektūros idėjomis, patirtimi bei tendencijomis.

Tyrimų objektas ir tyrimų ribos

Tyrimų objektas yra medis šiuolaikinėje architektūroje, tradiciniai bei novatyvūs šio reiškinių aspektai ir jų sąsajos. Darbe siekiant atskleisti medinės architektūros išskirtinumą, tradiciškumą, jos pažinimo ir tęstinumo svarbą, nagrinėjamas medžio, miško suvokimas mūsų šalies kultūroje, medinių gaminių ir statinių paveldo, istorinės raidos ypatumai bei reikšmė. Tyrime analizuojamas aktualus tradiciškumo ir šiuolaikiškumo santykis, išryškinami savitesni Lietuvos medinės architektūros bruožai, jų taikymo ypatumai remiantis vietos ir pasaulio patirtimi. Detaliai gilinamasi į inovatyvias medinės architektūros formas aptariant dabartinių technologinių, konstrukcinių galimybių panaudą šiuolaikinėje kūryboje.

Disertacijoje nesiekama iširti ir inventorizuoti visus Lietuvos medinės architektūros objektus. Jie pasirenkami tikslingai, siekiant svarbias estetines, morfologines, ryšio su aplinka savybes susisteminti. Tyrimo pagrindas – Lietuvos medinė architektūra. Remiamasi ir pasaulio architektūros idėjų, įgyvendintų objektų apžvalga, tik parodant kai kurių reiškinių aspektų genezę ar galimą patirties perėmimą. Istorinėje medinės architektūros apžvalgoje minimi platesniam problematikos suvokimui reikalingi seniausių laikų faktai. Šiuolaikinė architektūra tyrime datuojama ir objektai aprašomi nuo XX a. pradžios, tačiau iki 1940 metais užgriuvusios sovietų okupacijos nuosekliai besivysčiusią Lietuvos medinę etnografinę architektūrą šiame darbe išimtinai laikome istorine.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Šio darbo tikslas yra iširti Lietuvos medinės architektūros istorinės raidos ir vertės bruožus, atskleisti medį kaip etninės tradicijos ženklą bei inovatyvias me-

džio panaudos formas šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą iškelti ir suformuluoti šie uždaviniai:

1. Ištirti medžio ir jo gaminių vietą Lietuvos kultūroje, medinės architektūros raidą bei medinę architektūrą kaip kultūros paveldą.
2. Atskleisti etninius Lietuvos medinės architektūros bruožus, kitų šalių regionalistinių idėjų ryšius su Lietuvos medine architektūra, aptarti tradicijos ir stilizacijos kontroversijas medinėje architektūroje.
3. Išanalizuoti technologines ir konstrukcines novacijų apraiškas, naujas morfologines idėjas medinėje architektūroje bei, remiantis konkrečiais pavyzdžiais, išnagrinėti medinės architektūros tradiciją kaip šiuolaikinės architektūros kontekstualumo pasireiškimo formą.

Tyrimų metodika

Darbas priskirtinas tarpdisciplininių tyrimų sričiai. Remiamasi struktūrinės analizės metodu, leidžiančiu nustatyti vieningus tiriamojo objekto struktūrinius dėsningumus. Lietuvos medinės architektūros raidos aspektai nagrinėjami pasitelkiant istorinės analizės metodą. Lyginamosios analizės metodas padeda nustatyti šiuolaikinės medinės architektūros ir istorinių objektų bendrumus ir kartu identifikuoti novatyvias medžio formas architektūroje. Tyrimas vykdomas indukcinės analizės būdu – nuo atskirų faktų prie apibendrinančių žinių. Remtasi Lietuvos ir pasaulio šaltinių tekstų, iliustracijų bei brėžinių analize ir atranka, objektų tyrimu vietoje, jų fotofiksacijomis, surinktos medžiagos apibendrinimu bei sisteminimu.

Darbo mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė

Lietuvos architektūrologijoje darbas yra naujas platesniu ir gilesniu požiūriu į šiuolaikinę medinę architektūrą. Disertacijoje išanalizuoti šiuolaikinės medinės architektūros objektai, kurie iki šiol buvo aptarti tik pavieniuose aprašomuosiuose straipsniuose arba išvis niekur nenagrinėti ir nepublikuoti. Tyrime atskleidžiant medžio reikšmę Lietuvos kultūroje, medinės architektūros istorinę raidą, medinių statinių paveldo svarbą, jo etninius bruožus, pabrėžiama išskirtinė kūrybos iš medžio vieta dabartinėje Lietuvos architektūroje ir kultūroje, veikiamoje pasaulio globalizacijos reiškinį. Išsamiau nagrinėjamas tradicinės ir novatyvios morfologijos santykis bei tarpusavio sąsajos šiuolaikinėje architektūroje. Išryškintos medžio panaudos konstruktyvinės ir meninės galimybės nūdienos Lietuvos architektūroje. Darbe remtasi pasaulio patirtimi atskleidžiant svarbius medinės architektūros reiškinio ypatumus, kurie prarasti Lietuvoje nutrūkus medinės

architektūros tradicijai per paskutinę okupaciją. Šis tyrimas leidžia geriau suvokti visuomenės primirštos ir neretai skeptiškai vertinamos medžio kaip medžiagos vertę, dabartines galimybes architektūroje. Darbas gali būti teoriniu pagrindu tobulinant architektūros, dizaino mokymo programas bei kai kuriuos formalius reikalavimus medinės architektūros projektavimui ir statybai.

Ginamieji teiginiai

1. Neginčijamą Lietuvos medinės architektūros reikšmę šiuolaikiname aplinkos formavimo mene lemia unikalus istorinis šios srities paveldas Lietuvoje, glaudžios sąsajos su šalies architektūros istorine raida ir apskritai su visa šalies kultūra.
2. Etninės medinės architektūros ypatumų identifikavimas ir tinkamas jų taikymas šiuolaikinėje architektūroje yra svarbi kūrinių savitumo ir patrauklumo prielaida, rodanti tradicijos tąsą ir pozityvų poveikį bendram gyvenamosios aplinkos ir kultūrinės situacijos vertinimui Lietuvoje.
3. Šiuolaikinė medinė architektūra yra sritis, kurioje technologinės, konstrukcinės galimybės leidžia išplėsti tradicines medienos taikymo ribas įgyvendinant pačias įvairiausias, šiuo laikotarpiu aktualias funkcines bei menines kūrėjų idėjas.
4. Medinė architektūra – perspektyvi šiuolaikinės architektūros meno dalis, savo ypatumais galinti pateisinti daugelį nūdienos žmogaus fizinės ir dvasinės egzistencijos lūkesčių.

Darbo rezultatų aprobavimas

Disertacijos tema yra išspausdinti 4 straipsniai recenzuojamuosiuose mokslo žurnaluose (Gabrėnas 2009a; 2009c; 2011; 2012a), 1 straipsnis specializuotame profesiniame leidinyje (Gabrėnas 2012b), spaudoje pristatyta ir 1 su šios disertacijos tematika susijusi knyga (Gabrėnas 2009b).

Rengiant disertaciją atlikti tyrimai buvo skelbti 3 mokslinėse konferencijose Lietuvoje:

- Gabrėnas, A. 2009a. Kai kurie medinės architektūros aspektai sovietmečio Lietuvoje. Iš *K. Šešelgio skaitymai – 2009*. Vilnius, 2009 m. gegužės 8 d.;

- Gabrėnas, A. 2009b. Naujoji architektūra ir medis – tendencijos aktualizuoti tradiciją. Iš *Šiuolaikinės architektūros raidos tendencijos*. Vilnius, 2009 m. spalio 22 d.;
- Gabrėnas, A. 2011. Medinės architektūros tradicija – paralelės tarp Lietuvos ir Suomijos patirties. Iš *K. Šešelgio skaitymai – 2011*. Vilnius, 2011 m. gegužės 13 d.

Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai, skyrių apibendrinimai, bendrosios išvados, naudotos literatūros ir autoriaus publikacijų disertacijos tema sąrašai, iliustracijų sąrašas.

Darbo apimtis 233 puslapiai. Tekste panaudoti 382 paveikslai. Rašant disertaciją remtasi 304 literatūros šaltiniais.

1

Lietuvos medinės architektūros istorinės raidos ir vertės bruožai

Žmogaus ir medžio, žmogaus ir miško dvasinis bei fizinis ryšis yra ryškus lietuvių kultūros požymis. Dar 1859 m. A. Baranausko parašytame, lietuvių literatūros klasika tapusiame „Anykščių šilelyje“ akcentuotas šilo grožis, jo svarba žmogaus sielai. 1895 m. pirmą sykį publikuotame Maironio eilėraštyje „Uosis ir žmogus“ (rink. „Pavasario balsai“) poetiškai papasakota bendrame žmogaus ir medžio būties laike istorija, atskleistas žmogaus ir medžio gyvenimo ciklą tapatumas. Poeto kūrinyje akcentuota kartų kaita, žmonijos ir augalijos pagarbus sugyvenimas nuolatiniame gyvybės ir mirties ciklą virsme. Tokia pati egzistencinė sąsaja tampa pagrindine siužetine linija XIX a. pabaigos–XX a. pradžios Dzūkijos kaimą vaizduojančiame V. Krėvės-Mickevičiaus apsakyme „Skerdžius“, kuriame tvirtai susiję medžio ir žmogaus gyvenimai. Žmogaus ir miško santykių jausena yra kūrybos inspiracija įvairiose meno srityse. A. Baranausko poema ir jos žodžiai „Dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino“ yra dailininkės B. Žilytės estampų ciklo „Anykščių kraštas“ (1961 m.) siužeto pagrindas. Atskiri M. K. Čiurlionio, V. Vizgirdos, A. Gudaičio, A. Samolio, V. K. Jonyno kūriniai taip pat yra literatūrinės žmogaus ir medžio santykio jausenos atspindžiai dailėje ar muzikoje.

Architektūra neatsiejama nuo bendrų kultūrinių procesų. 1998 m. architektai Kęstutis Pempė, Artūras Asauskas ir rašytojas Vytautas Rubavičius išrinko ar-

chitektūros objektą, labiausiai tais metais vertą leidinio „Archiforma“ apdovanojimo. Iš 40 objektų komisijos nariai atrinko tris darbus. Be kitų atrankos kriterijų, išryškėjo, jog visiems vertintojams buvo svarbu medžio panaudojimas, nors niekas neketino propaguoti medinės architektūros formų ar skatinti stilizavimo tendencijų (Rubavičius 2009).

Medžio, jo gaminių suvokimas kultūroje priklauso nuo bendražmogiškos ir asmeniškos patirties, sąmoningo ir pasąmoninio įvairių medžio būties formų ypatybių vertinimo. Medžiagos suvokimui svarbi joje slypinti simbolika, kurioje nuo neįvardijamų laikų dėl savotiško persikūnijimo ir virsmo yra generuota tai, kas sudaro Visatos ir žmogiškojo pasaulio gyvavimo esmę (Buivydas 1995). Ženkilai ir kodai, slypintys šiandien medyje, kaip architektūros medžiagoje, turi reikšmes, nusistovėjusias per visą žmonijos egzistenciją. Reikšmingas medžio kaip augalo vaidmuo žmonių pasaulėžiūroje bei medžio gaminių įvairovė, lydinti visą žmogaus gyvenimą nuo seniausių laikų. Su medžiu, mišku susiję senieji tikėjimai, jų krikščioniškosios modifikacijos turėjo akivaizdų poveikį ir medienos, kaip medžiagos, panaudojimo formoms, meninei išraiškai.

1.1. Medžio ir jo gaminių vieta Lietuvos kultūroje

Krikščioniškai tradicijai svarbioje Senojo Testamento Pradžios knygoje rašoma, jog Dievas antrąją pasaulio kūrimo dieną sutvėrė augmeniją, o tik penktąją – žmogų (Pradžios 1, 1–31). Daugelyje tautų žinomi iš senosios pasaulėjautos atsiradę mitai apie žmonių atsiradimą arba gimimą iš medžio (Dundulienė 2008a). Lietuvoje medžio vardu buvo vadinamas ir miškas (Čepienė 2003). Miškas savo dydžiu ir gyliu simbolizuoja grėsmę, susijusią su ankstesniu gyvenimu, įvykiais, kai mūsų dar nebuvo (Norberg-Schulz 1980; Bachelard 1993). Spalvų ir formų kuriama nuotaika paveiksle „Miško ošimas“ (1904 m.) taikliai miško jausenos interpretaciją yra perteikęs M. K. Čiurlionis. Lietuvos kultūrai reikšmingo, pripažinto menininko kūrinys meistriškai panaudotomis kompozicinėmis, spalvinėmis priemonėmis perteikiama grėsmės, pavojaus nuojauta, pagarbos ir sakralumo nuotaika (1 pav.). Pastarajai temai M. K. Čiurlionis yra paskyręs ir žinomą simfoniją „Miške“ (1901 m.). Šiame lyriniame kūrinyje muzikos garsais perteikiama ramybė, begalinių gamtos ir gyvenimo paslapčių esatis (Zubovas 2012). Medžio atsiradimo pirmiau žmogaus ar miško kaip gyvybės pradžios prielaida yra vienas reikšmingų aspektų kalbant apie medžio jauseną pirmykščio žmogaus pasaulėžiūroje, susijusį su pagarba, baime ir mistifikacija.

Natūralu, jog atskiri medžiai arba miškai buvo susieti su senosiomis religijomis, pagonybe, papročiais bei krikščionybe – visuma, lemiančia medžio suvokimą, kuris savo ruožtu tebeveikia medienos, kaip kūrybos ir statybos medžia-

gos, dvasinę vertę. Ikkrikščioniškieji ir krikščionybės poveikyje susiformavę medžio įvaizdžiai Lietuvoje yra susipynę ir papildantys vieni kitus, daugelis jų būdingi ir kitų tautų kultūroms.

1 pav. Paveikslas „Miško ošimas“, M. K. Čiurlionis, 1904 m.
Fig 1. *Rustling of the Forest*, painting by M. K. Čiurlionis, 1904

Ikkrikščioniškasis medžio suvokimas glaudžiai susijęs su medžio kultu, kuris atsirado ankstyvosios gimininės santvarkos laikotarpiu ir formavosi ilgus tūkstantmečius, įvairiomis gamtinėmis, klimatinėmis, socialinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis sąlygomis. Labiausiai paplitę Pasaulio ir Gyvybės medžių kultai. Pasaulio medis yra beveik analogiškas Gyvybės medžiui, Vaisingumo medžiui, Požemio viešpatijos medžiui ar Pažinimo medžiui (Dundulienė 2008a). Gyvybės medžiai žinomi ir Mesopotamijos mitologijoje, jiems germanų tikėjimuose semantiškai artimi buvo kosminiai medžiai, Azijoje – nemirtingumo medžiai, Indijoje ir Irane – jaunystės medžiai. Kaip yra pastebėjęs religijotyryninkas M. Eliade, medis išreiškė visa, ką religingas žmogus laikė tikrą tikriausia realybe ir šventumu (Eliade 1997).

Mitologiniai, kosmologiniai Pasaulio medžio motyvai yra užfiksuoti įvairių žanrų žodiniuose tekstuose, vaizduojamojoje dailėje, architektūros paminkluose, apeigose. Pasaulio medžiai buvę vertikalūs ir horizontalūs. Vertikalios padėties medis išreiškė tokį Visatos erdvės supratimą, kuriame svarbiausias sakralinis skaičius – trejetas. Jis turėjo tris dalis: apatinąją – šaknis, vidurinęją – kamieną, viršutinę – šakas ir viršūnes. Taip Pasaulio medis įkūnijo pagrindines Visatos zonas: apatinę – požemį, vidurinę – žemę, viršutinę – dangų (Dundulienė 1994).

Kadangi nuo pat pirmos akistatos su žmogumi medis savo solidžiu kamieniu ir lajos šakotumu teikė apsaugą nuo saulės ir lietaus, žadindamas mintis apie statinio kontūrus – stogą kaip medžio lają, sienas, kolonas – kaip medžio kamieną (Portoghesi 2000), todėl suprantamas ir Pasaulio medžio tapatinimas su tokiomis fizinėmis architektūros formomis kaip Pasaulio stulpas, Pasaulio bokštas, Pasaulio šventykla, kryžius ar ašis.

Architektūros ir įvairių medinių gaminių puošyboje svarbios Pasaulio medžio trijų dalių sąsajos su laiku, genealoginiais reiškimais, žmogaus kūno dalimis, stichiniais elementais, gamtos reiškimais bei įvairiomis gyvūnų rūšimis. Pasaulio medis simbolizavo ateitį, dabartį ir praeitį; prosenių, amžininkų ir palikuonių kartas; žmogaus galvą, liemenį ir kojas; ugnį, žemę ir vandenį; atsiradimą, augimą ir išnykimą. Puošyboje randamas Pasaulio bei šiuo atveju ir Gyvybės medžių trinarisškumo atspindėjimas vaizduojant tam tikros rūšies būtybes, dažniausiai gyvūnus. Viršūnėje dažniausiai buvo poriniai paukščiai (ereliai, sakalai, gaidžiai, vištos ir kt.), kamiene – žemės paviršiuje gyvenantys gyvūnai (elniai, meškos, jaučiai, ožiai, šunys ir kt.), kartais ir bitės; apatinė kultinių medžių dalis sieta su ropliais (žalčiais, gyvatėmis, rupūžėmis ir kt.), taip pat su fantastinėmis chtoninėmis būtybėmis. Pats Pasaulio bei Gyvybės medis lietuvių liaudies dailėje ir tautosakoje turėjo skirtingas formas, buvo porinis, trišakis, penkiašakis, septynšakis, devynšakis, dvylikašakis, žydintis ir su vaisiais. Paminėtinas ir mitologijoje žinomas horizontalusis Pasaulio medis, kurio šonuose pavaizduoti objektai, abiejose kamieno pusėse dažniausiai simetriškai išdėstyti gyvūnai arba žmonių figūros (dievai, mitiniai personažai, žyniai, paprasti žmonės ir kt.). Pasaulio medžio vertikaliąją struktūrą sieta su mitologine kosmologine sfera, o horizontalioji – su ritualu ir jo dalyviais (Dundulienė 1994; 2008b).

Gyvybės medžio, dažnai tapatinamo su Pasaulio medžiu, kulte akcentuotas medžio kaip augalo gyvybingumas, vaisingumas, nuolatinio gyvybės ciklo iliustratyvumas. Gyvybės medis paprastai buvo vaizduojamas žydintis, su vaisiais arba nuolat žaliuojantis ir siejamas su moteriškuoju pradū (Dundulienė 1994).

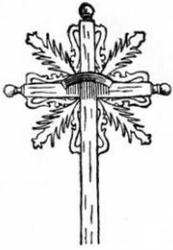
Gyvybės medžio vaizdinys neatsiejamas nuo lietuvių liaudies tautosakoje atsiskleidžiančio archajinio tikėjimo, jog žmogaus siela po mirties pereina į medį – dangaus ir žemės tarpininką. Mitiniame laike gyvenantis archajinis žmogus gamtinio pasaulio formas traktavo kaip vieną gyvasties šaltinį ir save suvokė kaip šios visumos dalį. Medžiai suvokiami kaip gyvos būtybės, – jie, kaip ir žmogus, turi sielą ir širdį, jaučia skausmą, sužeidus medį bėga kraujas. Daugelio Europos bei kitų tautų, oficialiai priklausančių krikščioniškojo tikėjimo pasauliui, pasaulėžiūroje išlikę pomirtinio virsmo augalu vaizdinių analogai patvirtina, kad medžio, gėlės ir mirusiojo sielos sutapatinimas nėra vien lietuvių lyriniam folklorui būdinga poetinė metafora, o iš ikikrikščioniškų laikų paveldėta ir iki šių dienų liaudies tikėjimuose iš dalies išlikusi archajinė gyvybės tęstinumo samprata (Zabulytė-Sapijanskienė 2007; Dundulienė 2008b).

Medžio simbolika krikščioniškoje tradicijoje gana sklandžiai papildė senųjų tikėjimų interpretacijas. Adomui ir Ievai suvalgius vaisių nuo uždrausto medžio, buvo padaryta pirmoji nuodėmė, kurios pasekmė – mirtis. Pasakojama, jog Jėzui ir mokiniams keliaujant iš Bretanijos, Jėzus buvo alkanas. Pamatęs sulapojusį figmedį, jis priėjo pažiūrėti, gal ką ant jo ras. Tačiau dar ne figų metas buvo, ir Jėzus atėjęs prie medžio, nerado nieko ant jo, tiktai lapus. Tuomet jis taręs medžiui: „Tegul per amžius niekas nebevalgys tavo vaisiaus!“ Tai girdėję jo mokiniai, ryte eidami pro šalį, pamatė, kad figmedis nudžiūvęs iš pat šaknų. (Mk 11, 12–14. 20.) Taip ir Velykų rytą mokiniai pamatys, kad akmuo nuo Jėzaus kapo nuristas, o pirmosios nuodėmės pasekmė – mirtis – yra nudžiūvusi iš pat šaknų, per amžius tapusi nebevaisinga. Kristus yra ne tik naujasis Adomas, per kurį dabar į pasaulį ateina ne nuodėmė, o nuteisinimas. Taip ir prie naujojo Gyvybės medžio galima drąsiai artintis, nes dabar žmogus, suvalgęs jo vaisių, nebe miršta, o gyvena. Taigi Viešpaties kryžius ant altoriaus šv. Mišių liturgijoje yra naujasis Gyvybės medis. Jau nuo pirmųjų krikščionybės amžių šv. Mišios buvo aukojamos žvelgiant į kryžiaus atvaizdą kaip į vienintelį Bažnyčios orientyrą kelionėje į rojus sodą, į amžinąjį gyvenimą (Evangelija 2009).

Su Pasaulio ir Gyvybės medžiais susiję simboliniai klodai iki Lietuvos krikšto ir po jo turėjo esminį poveikį iš medžio gamintiems praktiniams ir meniniams kūriniams. Abipusis medžiaginis ir simbolinis ryšys tarp simboliais vaizduojamo tikėjimų, papročių objekto ir medžio kaip kūrinio materijos yra unikalus, lemiantis savitą, dvasiškai ir emociškai įtaigią tokių medinių kūrinių vertę.

Stogastulpiai, koplytstulpiai ir kryžiai. Pasaulio ir Gyvybės medžiams savo tiesiogine prasme artimiausias atitikmuo buvo Pasaulio stulpas. Tai religinėms apeigoms naudoti aukos stulpai, minimi P. Dundulienės kaip viena iš pasaulio ašių modifikacijų, jungiančių ir palaikančių tris mitologines Visatos dalis, (Dundulienė 1994). P. Galaunė savo tyrinėjimuose kalba apie laidojimo stulpus. Jis išskiria arklio pavidalo išpjautas lentas, žyminčias vyrų kapus, o moterų – paukščio pavidalo (2 pav.), ir apvalesnio pavidalo stulpus (3 pav.), iš kurių išsirutuliojo stogastulpiai (4 pav.), koplytstulpiai (5 pav.), jų krikščioniškosios atmainos (6 pav.) bei mediniai lotyniški kryžiai (7 pav.). Iš lietuvių nekrokulto kilę stulpai krikščioniškųjų kryžių pobūdį įgijo maždaug XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje (Galaunė 1988). Tačiau, anot Zabulytės, dar XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje Žemaitijos senkapiuose mirusiuosius laidodavo po medžiu, nukirstu iki poros metrų aukščio, o kamieno stulpą dekoruodavo įvairiais ornamentais (Zabulytė-Sapijanskienė 2007). Toks krikščionybės nepaveiktų arba menkai paveiktų formų egzistavimas nestebina turint omenyje G. Beresnevičiaus tyrinėjimus, kuriuose teigiama, jog iki pat XX amžiaus krikščioniškoji Bažnyčia nebuvo tokia stipri, kad sunaikintų visus reliktus, mitologines nuotrupas, ritualus ir savitą kosmologiją (Beresnevičius 2001). Ilgainiui, evoliucionuodami, mediniai stulpai, stogastulpiai, koplytstulpiai, stogastulpiniai, koplytiniai bei lotyniš-

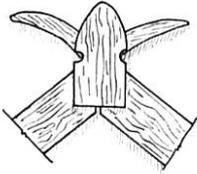
kos formos kryžiai paliko ypatingą žymę Lietuvos kultūroje – ir kaip išraiškingi medžio gaminiai, mažosios architektūros kūriniai, ir kaip objektai, turintys galias semantines prasmes, raiškiai iliustruojančias žmogišką medžio augalo suvokimą, to suvokimo pokyčius senosiose religijose, pagonybėje, papročiuose ir krikščionybėje.

		
<p>2 pav. Klaipėdos krašto antkapinė medinė lenta Fig 2. Wood grave marker from Klaipėda region</p>	<p>3 pav. Antkapinis stulpas Ukmergės r. Fig 3. Wood grave marker pole, Ukmergė region</p>	<p>4 pav. Stogastulpis Fig 4. Covered roadside pole</p>
		
<p>5 pav. Kopyltstulpio prototipas Fig 5. Prototype of a roadside shrine</p>	<p>6 pav. Krikščionybės paveiktas kopyltstulpis Fig 6. Christian roadside shrine</p>	<p>7 pav. Lotyniškas medinis kryžius Fig 7. Wooden Latin cross</p>

Stogastulpiai, kopyltstulpiai ir kryžiai nėra vieninteliai gausias simbolines prasmes ir turtingą meninę išraišką turintys mediniai gaminiai Lietuvos kultūroje. Stulpų, kaip Pasaulio medžio ir Gyvybės medžio atitikmens, bei kitų susių simbolių gausu lietuvių liaudies statinių puošyboje. Čia medžio plastikos kūriniai kartu buvo ir praktiškos, ir funkcionalios pastatų detalės, akivaizdžiai reprezentuojančios kūrėjo, užsakovo vertybines nuostatas, potraukį grožiui ir simbolizmui.

Lėkiai. Kai kurių pastatų stogo galuose, ant skydo ar ant čiukuro sudurtos vėjalentės buvo puošiamos lėkiais, atliekančiais simbolinę pastato apsaugos funkciją. Tokia puošyba buvo paplitusi visuose Lietuvos etnografiniuose rajonuose.

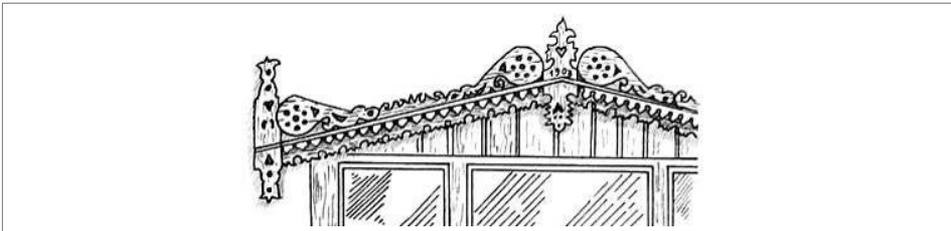
nuose išskyrus labai retus atvejus Suvalkijoje (Gimbutas 2004). Buvo tikima, jog ties namo angomis langais, durimis, lėkiais kenčia atgailaujančios sielos (Zabulytė-Sapijanskienė 2007). Toks tikėjimas skatino ir atitinkamos puošybos bei jos simboliškumo variacijas, susijusias su nekrokultu ir Gyvybės ar Pasaulio medžiu. Todėl, be paplitusios paprastesnės formos puošybos, sukryžiuojant, pratęsiant ir išpjaustant dvi sukryžiuotas vėjalentes (8 pav.), kartais kompozicija buvo papildoma Pasaulio medžio – Pasaulio stulpo (9 pav.) bei Gyvybės medžio motyvais (10 pav.).

		
<p>8 pav. Pirkios lėkiai, Šilėnų k., 1937 m. Fig 8. Traditional Lithuanian gable end decorations of cottage, Šilėnai, 1937</p>	<p>9 pav. Klojimo lėkiai, Varžų k., 1944 m. Fig 9. Traditional Lithuanian gable end decorations of a barn, Varžos, 1944</p>	<p>10 pav. Lėkiai Nidoje, 1930 m. Fig 10. Traditional Lithuanian gable end decorations, Nida, 1930</p>

Turtinga yra lėkių įvairovė – jų vėjalentės ne pratęsimos, o sujungiamos vienoje plokštumoje, sudūrimą puošiant vertikalia iš medžio išpjaustyta kompozicija, kuriai būdinga santūresnė arba gausesnė puošyba ir ornamentuotė, išreiškianti su medžiu susijusios pasaulėjautos trinariškumo objektus (11 pav.). Kaip ir stogastulpių ar kopyltstulpių atveju, kai kuriuose stogų lėkiuose matyti krikščionybės poveikis – medžio augalo, stulpo siluetų virsmas lotyniško kryžiaus forma (12 pav.). Analogiška puošyba lėkiais būdinga ne tik pagrindiniam pasta-to stogui, bet ir priangių stogeliams.

	
<p>11 pav. Priangio lėkiai, Tauručių k., 1957 m. Fig 11. Traditional Lithuanian porch gable end decorations, Tauručiai, 1957</p>	<p>12 pav. Lėkiai Skirvytėlės k., 1902 m. Fig 12. Traditional Lithuanian gable end decorations, Skirvytėlė, 1902</p>

Vėjalentės ir karnizai. Lėkiai savo forma bei kompozicija dažnu atveju sudaro vieningą meninę visumą su stogo pakraščius sutvirtinančiomis vėjalentėmis ir sienas nuo lietaus saugančiais karnizais (13 pav.). Vėjalenčių bei karnizų pjaustinių ornamentuose galima išvelgti savitą simboliškumą, papildantį lėkių puošybą. Dangaus šviesulius, žemę simbolizuoja apskritimai, skrituliai, kryžiu-kai, rombai (Dundulienė 1994). Taip pat kuriami įvairių eglių, dantukų, langučių, pusracių, lankelių, riestinių, virvučių, pinučių ornamentai. Vartojami gyvių – paukščių, žalčio, – ir augaliniai motyvai: medžio, gėlės siluetas, žiedas. Medinei aiškios praktiškos paskirties lentai pasirinkti ornamentai – dantytu, banguotu ar kombinuotos formos siluetu, pjaustinių ažūru – suteikdavo meninę estetinę ir semantinę prasmę vertę.

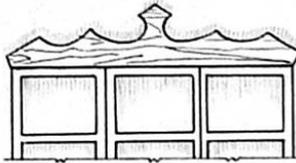
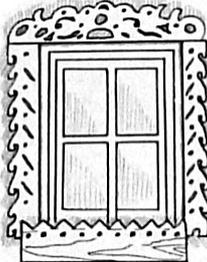

13 pav. Prieangis Skirvytės k., 1956 m.

Fig 13. Porch, Skirvytė, 1956

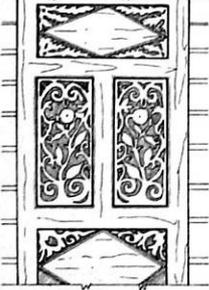
Langai. Simbolinėmis prasmėmis lėkiam, o ornamentuote karnizams bei vėjalentėms artima gyvenamųjų namų langų puošyba išorėje apylangėmis. Apylangės sudaro antlangė, palangė ir šoninės lentos. Vyraujančios simetriškos antlangės puošybos centre vėlgi dažnas Pasaulio medžio – stulpo (14 pav.), Gyvybės medžio motyvas (15 pav.). Pailga horizontali antlangės detalė leido ypač praturtinti medžio vaizdavimo kompoziciją. Abipus jo vaizduojami paukščių, žalčių ar kitų gyvūnų siluetai, į kraštus nuo centrinės lango ašies išplėtojamas augalinis ar geometrinis ornamentas. Kai kurios antlangių pjaustinių variacijos leidžia daryti prielaidą, jog jų išraiška artima horizontaliojo Pasaulio medžio vaizdiniams. Anot P. Dundulienės, ritualo objektas arba jo pavidalas (karvės, jaučiai, anksčiau ir žmogus buvo sutapatinti su medžiu) visuomet buvo vaizduojami centre, o jo dalyviai – dešinėje ir kairėje (Dundulienė 1994). Tokiam vaizdavimo būdui antlangės medinės lentos proporcija buvo ypač paranki (16 pav.). Ornamentuota palangės lenta dažnu atveju būdavo tarslė apversta menkesnė antlangės puošybos variacija, kuri galėtų būti traktuojama, kaip požemio pasaulio medžio atvaizdas (17 pav.). P. Dundulienė teigia, jog vaizduoti apverstą medį paskatino požemio pasaulio vaizdiniai, kai žmogui atrodė, jog viskas turi būti apversta aukštyje kojomis, palyginti su viršutiniu ir viduriniu pasauliu: gyvieji tampa mirusiais, matomieji – nematomais (Dundulienė 1994). Šoninės lentos gausia puošyba nepasižymi, tačiau yra atvejų, kai šios medžio lentų detalės tampa antlangės ir palangės puošybos kompozicine jungtimi (18 pav.).

Su medžio – augalo simboliais susijusi ir langinių – durelių langui uždaryti iš lauko pusės puošyba. Ant šių medinių gaminių taip pat aptinkami Gyvybės medžio piešiniai (19 pav.), lentelių apkalui pasirenkamas eglutės (visada žalio medžio) ornamentas. Dar taikomas įstrižų lentelių apkalas, stačiakampio, rombo formos įsprūdės, taip pat pasitaiko langinių su šakelės, lapo, širdelės, mėnulio ar užrakto forma išpjautos angelės šviesai įleisti.

		
<p>14 pav. Peslių dv. gyv. namo prieangio antlangė, 1934 m. Fig 14. Top carving of a porch window, Pesliai manor, 1934</p>	<p>15 pav. Pastato Grendavės k. antlangė Fig 15. Top carving of a house window, Grendavė</p>	<p>16 pav. Pirkios antlangė, Mociškės k., 1967 m. Fig 16. Top carving of a cottage window, Mociškė, 1967</p>
		
<p>17 pav. Lango palangė ir antlangė Dubaklonio k. Fig 17. Window top and sill carvings, Dubaklonis</p>	<p>18 pav. Lango šoninės lentos Kruonio apyl., 1956 m. Fig 18. Carved window frame, Kruonis, 1956</p>	<p>19 pav. Tapytos langinės Vikonių k., 1957 m. Fig 19. Painted shutters, Vikonys, 1957</p>

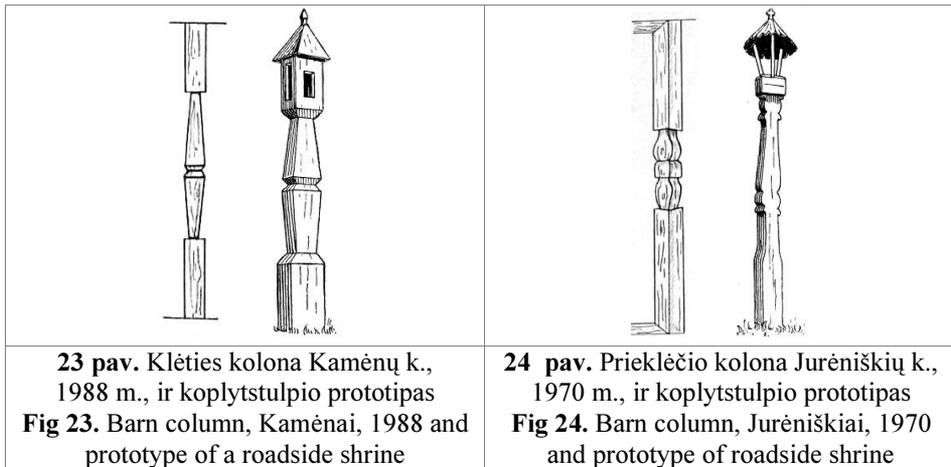
Durys. Lietuvių pasaulėžiūroje durys yra svarbi ir ypač gerbtina pastato dalis. Tai riba tarp žmogaus būtimi pašventintos namo vidaus erdvės ir lauko už namo sienų, kuris ne tik vilioja gamtos grožiu, bet ir baugina jame esančiais šėšeliais. Už durų viešpatauja žmogui menkai pažįstamas kitas, dvasiomis apgyvendintas transcendentinis pasaulis, svetima erdvė. Durys, kaip ir langai, etnologų traktuojamos kaip atskyrimas nuo mirusiųjų pasaulio. Kadangi mirusiųjų sielos ne tik gerbiamos, bet ir vengiama jų, kaip galinčių pakenkti jėgų, kuriant gyvenamąją erdvę atsižvelgiama į tokias vietas, ir jos apsaugomos magiškais ženklais (Zabulytė-Sapijanskienė 2007; Riaubienė 2009). Kita vertus, manoma,

jog durų puošyba turėjusi ir gerųjų pasaulio dvasių viliojimo prasmę (Andriušytė 1997). Šalia labiausiai paplitusio durų apkalimo lentelėmis, sudarant rombišką ar eglutės raštą (20 pav.), aptikta durų su originaliais skaptuotais arba tapytais puošmenimis – augalų, žiedų, žvaigždžių, paukščių kompozicijomis (21 pav.). Kai kuriuose durų puošybos pavyzdžiuose, kaip ir lėkių atveju, matyti akivaizdi krikščionybės įtaka – įvairių proporcijų kryžiaus forma (22 pav.) irgi traktuotina kaip naujesnis gyvybės medžio simbolis. Medinių durų apdailoje aptinkami ir iš vieno ar kelių centrų vaizduojami spinduliai, kurie, pasak P. Galaunės, taip pat yra krikščioniškos kilmės ornamentas (Galaunė 1988).

		
<p>20 pav. Pirkios durys Rukšėnų k., 1957 m. Fig 20. Cottage door, Rukšėnai, 1957</p>	<p>21 pav. Pastato durys Daugėlaičių k., 1957 m. Fig 21. Building door, Daugėlaičiai, 1957</p>	<p>22 pav. Pirkios durys su kryžiaus pavidalo apkalu Kriaunų k., 1968 m. Fig 22. Cottage door with a cross-shaped planking, Kriaunos, 1968</p>

Kolonos, tvorelės. Durų puošybos simbolika neatsiejama nuo prieangių architektūrinių detalių. Tai ne tik jau minėta stogelio puošyba lėkais, pjaustytais karnizais, vėjalentėmis, bet ir stogelį laikančių kolonų, prieangio tvorelių – turėklų puošyba.

Medinės kolonos – vienas išraiškingiausių elementų pastatų architektūroje, savo prigimtimi labiausiai besisiejantis su medžio kaip augalo įvaizdžiu. Šią vieną akivaizdžiausių gamtos ir architektūros sąsajų yra pabrėžęs P. Portoghesi savo veikale „Nature and architecture“. Būtent medis architektūrai siūlo savo kamieno vientisumą, besiasocijuojantį su kolona, kuri auga, šakojasi į viršų (Portoghesi 2000). Kultūros istorijoje savotiškas tarp kolonos ir medžio, o kartu Pasaulio ar Gyvybės medžio, kaip tarpininko tarp Dangaus ir Žemės vaizdinių, tapatumas patvirtinamas simbolių reikšmes nagrinėjančiuose R. Buivydo, H. Biedermann darbuose (Buivydas 1995; Biedermann 2002). Kolonų formų semantiškumas matomas vizualinę stulpų, stogastulpių, koplytstulpių tyrinėjimų medžiagą lyginant su medinėmis trobesių kolonomis. Tarp šių medinių gaminių matyti puošybiniai ir proporciniai panašumai (23, 24 pav.).

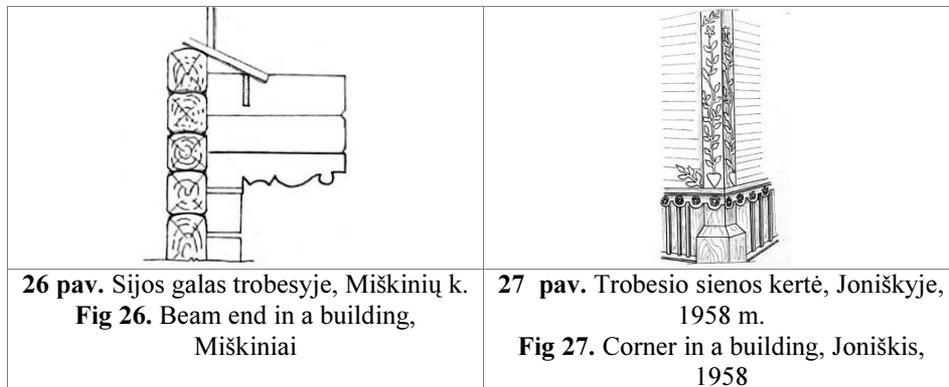

Tvarelėmis vadinamos prieangių, balkonų ir prieklėčių baliustrados (Gimbutas 2010). Nors tai atitinka turėklus, tačiau tvarelės pavadinimas medinių trobesių architektūroje tikslesnis dėl dėmesio šiame elemente meninei išraiškai ir ažūriškumo pobūdžiui. Pastatų uždarojo tipo tvarelėse, be lygaus paviršiaus lentelių, buvo taikomos kukliai dekoruotos stačios ar gulsčios (tarp kolonų) lentos. Išraiškingas atvirųjų tvorelių tipas iš profiliuotų lentelių arba tekintų stulpelių (labiau – mieste), retai naudota tinklelio ar pinučių forma (Gimbutas 2010). Atvirosiose tvarelėse sąsajos su Gyvybės medžio motyvu akivaizdžiausios iš profiliuotų lentų sudarytuose išraiškinguose augalinio motyvo ažūruose (25 pav.) bei tekintų stulpelių formose, kurios vėlgi iš dalies susijusios su kolonos, stulpo vaizdiniais ir simbolika.

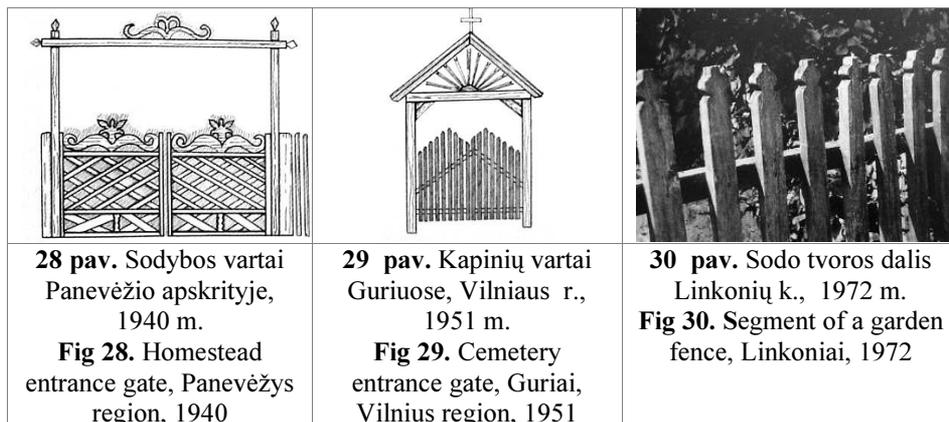

Sienų puošmenys. Su medžiu kaip augalu bei jo semantinėmis per laiką susiformavusiomis reikšmėmis susijusių medinių gaminių – elementų gausą papildo ir mediniuose Lietuvos statiniuose taikyti sienų puošmenys. Mediniams sijų galams artimos kronšteino, gembės simbolinės prasmės, besisiejantios su Gyvybės medžio šakos ar globojančios Dievo rankos prasmėmis (Buivydas 1995). Šio elemento puošyboje taikomos plastiškos, lekalo formos išpjovos (26 pav.), arti-

mos kitų medinių pastato elementų puošybai ir aptartai semantikai. Augalinis motyvas dažnas ir raiškus sienų kerčių puošyboje. Čia įpinamos ir geometrinės figūros. Retkarčiais vaizduojamos ir visiškai realistinis medis, gėlė (27 pav.).

Varteliai, tvoros, šuliniai, balandinės, inkilai. Su medžio simboliškumu susijusių puošybos elementų galima rasti ir vartelių, tvorų bei šulinių medinėse dalyse. J. Gimbutas išskiria medinius vartelius, vartus, aukštus vartus ir vartus su antvarčiu (Gimbutas 2010). Išskirtinai išraiškingi mediniai vartai su antvarčiu, kurių puošyba atskirais atvejais artima langų antlangėms. Antvarčių puošyboje sutinkami ikirikščioniškieji (28 pav.) ir krikščioniškieji simboliai, pastarieji labiau – kapinių ar šventorių vartuose (29 pav.). Atskirais atvejais medinės tvoros taip pat turėjo su Pasaulio, Gyvybės medžiu susijusią puošybą. Tvoros, ypač jos viršutinės dalies lentelių profiliavime, taip pat akivaizdi simbolių sintezė, kai vienuose pavyzdžiuose numanomas medžio augalo siluetas, kitur tvorų lentelių drožyba labiau panėšėja į lotynišką kryžių (30 pav.). Medinei mažajai architektūrai priklauso ir mediniai šuliniai, balandinės, inkilai – jų puošyba sodybose buvo derinama su trobesių eksterjero dekoru.

Medžio būties Lietuvos kultūroje ypatybės, be jau aptartų medinių architektūros elementų gausos ir puošybės, rodo ir neatskiriama pastato interjero dalis – mediniai baldai, kiti mediniai būties reikmenys.

Baldai. Ryški Lietuvos kultūros dalis yra išlikę ar įvairiomis formomis užfiksuoti senieji XVIII a.–XX a. vidurio laikotarpio mediniai baldai. Anot lietuvių liaudies baldus tyrinėjusio A. Keturkos, baldai buvo svarbiausias to meto vidaus patalpų įrangos ir puošybės komponentas, esminis interjero erdvių akcentas. Baldai užėmė didžiausią gyvenamųjų patalpų plotą ir buvo dekoruojami vengiant jų vizualaus susiliejimo su dažniausiai medinėmis grindų, sienų, lubų plokštumomis (Keturka 1987). Baldai – tai iš medžio masyvo gamintos skrynios, kuparai, spintos, stalai, kėdės, suolai, kanapos ir lovos. Šių medinių baldų forma ir puošyba savo esme yra gimininga pastato išorės puošybai ir stilistikai. Skrynios ypač dažnai turi Gyvybės ar Pasaulio medį vaizduojančias pieštines ar drožtines reljefines kompozicijas, savo pobūdžiu gana artimas langinių pagražinimams (31 pav.). Spintų puošybai būdingi elementai taip pat tarsi pasiskolinti iš durų, prieangių ar langų. Ant spintos durelių vėlgi galima išvysti ir langinėms ar lauko durims būdingų tapybinių ar reljefinių ornamentų augalijos tema bei atitinkamos formos ir semantinės reikšmės detalių aplink spintų duris, panašių į antlanges, apylanges, kolonėles ar palanges (32 pav.). Panašumų su pastato išorės detalėmis galima rasti ir kėdžių atkaltėse, lovugaliuose (su antlangėmis), kėdžių bei stalų kojose (su kolonėlėmis). Medžiaginis ir puošybės elementų tapatumas medinio pastato eksterjere ir interjere – unikalus Lietuvos kultūros reiškinys, savo atsiradimo nuoseklumu ir natūralumu bylojantis apie žmonėse buvusį harmoningos fizinės aplinkos poreikį.

31 pav. Skrynia, 1888 m.
Fig 31. Chest, 1888

32 pav. Spintelė Žemaičių sodyboje
Fig 32. Cupboard in homestead in Žemaičiai

Apie Lietuvos miestų būstuose buvusius baldus galima sužinoti iš S. Samalavičiaus tyrimų, kuriuose aprašomi XVII–XVIII amžiuose vilniečių turėti ir daugiausia iš medžio daryti suolai, kėdės, krėslai, taburetės, stalai, lovos, skrynios, spintos. Tarp jų minimos kėdės su ranktūrais, „zidlai“ – kėdės sėdėti keleliams asmenims, iš dalies primenančios suolus, kėdės, apmuštos oda ir įvairia austa medžiaga, audiniu aptrauktos taburetės. Miesto pastatuose buvę sudedamų

– ištraukiamų ir sustumiamų stalų, rašomųjų, mokinių, tualetinių, vaikiškų, siuvėjų, virtuvinių stalų ir staliukų. Didelis dėmesys skirtas jų kojoms pagražinti. Lovos taip pat buvusios ne tik įprastos dvigulės ar viengulės, bet ir sudedamos, sustumiamos, naudota lovų užuolaidos. Minimas ir universalus baldas „šliobanka“, atlikdavęs ne tik lovos, bet ir skrynios, suolo funkcijas. Tarp įdomesnių medinių baldų miestiečių būstuose buvusios kampinės spintelės, sieninės spintos, pakabinamosios šaukštdėtės. Medinį apsodą dažniausiai turėję ir sieniniai laikrodžiai. Miestuose būta baldų atvežtu, iš kitų šalių. Vietinių meistrų darbuose galima buvo atskirti vilniečiams ar kauniečiams būdingą kūrybos braižą (Samalavičius 2011).

Mediniai baldai tebėra neatskiriama ir dažno šiuolaikinio interjero dalis, nors tikras medienos kiekis juose neretu atveju tebūna simbolinis ar imitacinis. Tarp įdomesnių pavyzdžių, kaip tradicinės baldų formos inspiruoja šiuolaikinę kūrybą, minėtinas architekto A. Marmos padirbdintas medinis lopšys. Remdamasis etnografiniu lopšio pavyzdžiu, jo konstrukcinės sistemos principais ir naudodamas šiuolaikines medienos apdirbimo priemones, A. Marma sukūrė naujo pavidalo vaiko lovelę – meistrišką senojo baldo interpretaciją (33,34 pav.).

33 pav. Tradicinis medinis lopšelis
Fig 33. Traditional wooden cradle

34 pav. Architekto Andriaus Marmos tradicinio medinio lopšelio interpretacija, 2010 m.

Fig 34. Interpretation of traditional wooden cradle by architect Andrius Marma, 2010

Kiti mediniai buities reikmenys. P. Galaunė išskiria tris su baldais nesusijusių medžio dirbinių grupes. Pirmoji apima dirbinius verpimui ir audimui (verpstės, rateliai, prieverpstės, smeigtukai, audimo staklės ir įvairios kitos audimo priemonės – šaudyklės, sprąščiai ir pan., taip pat įrankiai, susiję su audinių skalbimu – kultuvės, kočėlai, šiai grupei priskiriamos ir rankšluostinės), antroji grupė – su maisto gaminiu ir jo vartojimu susiję daiktai (piestos, gorčiai, gorčiukai, kvortos, grūstuvės, piestelės, taurės, dubenys, samčiai, kaušai, šaukštai, cukrinės, druskinės, sviestinės, riešutų spaustukai, lauknešėliai, pintinėlės), trečioji – įvairūs kitos paskirties dirbiniai (žibintai, sietynai, žvakidės, tabokinės, pypkės, kandikliai, dėžutės tabakui bei degtukams laikyti; muzikos instrumentai

(lamzdeliai, kanklės, švilpos); klumpės, lazdos; vaikų žaislai (barškalėliai, vilkiukai, arkliukai, vežimėliai, švilpukai); važiai, vežimų galai, kamanos, lankai; įvairios paskirties dėžutės; pintinės iš skiedrų ir medžio šaknų; plunksnakočiai, peiliai popieriui pjaustyti, rėmeliai) (Galaunė 1956–1958).

Didelė medinių buities gaminių įvairovė rodo medienos kaip medžiagos universalumą ir betarpišką santykį su žmogumi jo gyvenime. Logiška, racionali kasdieninių medinių dirbinių forma ir grožio bei pasaulėjautos savito suvokimo inspiruoti puošybiniai raštai yra svarbi Lietuvos kultūros dalis. Medinių dirbinių pavidaluose ir ypač dekoru elementuose galima rasti panašumų su baldų bei pastatų formomis, puošybos ypatumais bei semantinėmis prasmėmis. Medžio svarbą Lietuvos kultūroje liudija ne tik įvairios medienos medžiaginės panaudojimo formos, gaminiai, bet ir su medžiu, augalu susijusi simbolika. Tai dekoras ir formos, vaizduojančios Pasaulio, Gyvybės medžius. Tokios puošybos pavyzdžių galima rasti beveik visuose buities reikmenų tipuose: gausiai gamintose, tam tikra lietuvių liaudies meno ikona tapusiose verpstėse (35 pav.), raiškiuose interjero elementuose – rankšluostinėse, mažuose medžio dirbiniuose – šaukštuose (36 pav.) ar didelėse transporto priemonėse – medinėse rogėse (37 pav.). 36 pav. iliustracijoje, kaip ir kai kuriuose kituose ne buities mediniuose gaminiuose, matyti ne tik augalo siluetas, bet ir krikščionybės ženklas – lotyniškas kryžius.

		
<p>35 pav. Verpstės lentelė, Viekiškių apyl., Mažeikių apskr. 1907 m. Fig 35. Plate of distaff, Viekiškiai, Mažeikiai region, 1907</p>	<p>36 pav. Šaukštas, Tauragnai, Utenos apskr. Fig 36. Spoon, Tauragnai, Utena region</p>	<p>37 pav. Rogės, Žiogaičių k., Mažeikių apskr. Fig 37. Sledge, Žiogaičiai, Mažeikiai region</p>

Dalis ir dabar gaminamų medinių daiktų yra tradicinių formų, dekoruojami etnografiniais raštais ir simboliais. Tokie gaminiai orientuoti į praeities nostalgiją jaučiantį vartotoją. Vis dėlto šiuolaikiniame dizaine, naujų formų paieškose medis yra viena svarbiausių medžiagų. Kai kuriuose dabartiniuose mediniuose gaminių pavidaluose taip pat galima išžvelgti sąsajas su medžio įvaizdžiu. 38 iliustracijoje iš klijuotos medienos sutvertas suoliukas savo forma mena medžio

kamieną, besidalijantį į smulkesnes šakas. Medis taikomas ir gaminiams, kuriuose anksčiau jis būtų buvęs neįprasta medžiaga, pavyzdžiui, šviestuvai. Kituose novatoriškuose mediniuose kūriniuose derinamos kelios funkcijos. A. Babenskaitės darbe sujungtos kabyklos ir šviestuvo – veidrodžio paskirtys (39 pav.). Iš medienos kuriami efektingi meno kūriniai iliustruoja dideles šiuolaikines medžiagos savybių ir kūrybiškumo dermės galimybes. R. Milkinto sukurtas objektas yra išpjautas ir išlenktas iš vieno stačiakampio faneros lapo (40 pav.).

		
<p>38 pav. Suoliukas parodoje „Baldai 2012“ Fig 38. Small bench in the exhibition <i>Furniture 2012</i></p>	<p>39 pav. Kabykla, aut. A. Babenskaitė, 2011 m. Fig 39. Coat rack, by A. Babenskaitė, 2011</p>	<p>40 pav. Kūrinys „Pjūvis“, parodoje „ArtVilnius‘12“, aut. R. Milkintas Fig 40. Section in the exhibition <i>ArtVilnius‘12</i>, by R. Milkintas</p>

Medis, kaip reta kita medžiaga, dėl savo paplitimo ir įvairiapusiško panaudojimo nuo seniausių laikų gaminiuose koduoja semantines reikšmes ne tik per puošybą, bet ir per medinių detalių santykius, proporcijas, jungtis bei pačios medienos rūšis.

Bet kokiose net paprasčiausiose medinėse konstrukcijose, jų kuriamoje estetikoje, lengvai galima išvelgti vertikalias linijas – simbolizuojančias aktyvumą, vyriškumą, stiprumą, gulsčias linijas – simbolizuojančias pasyvumą, taikumą, nuolankumą, moteriškumą, dvi stačiu kampu sujungtas tiesias linijas – simbolizuojančias dangišką globą, Šventąjį kalną, abipusę priešingų principų trauką. Savas simbolines prasmes turi ir mediniuose fachverkiniuose fasaduose randamas TAU kryžius, statmenos ir gulsčios linijų sankirta – keturpusis kryžius, dviejų pasvirų linijų sankirta – šv. Andriaus kryžius, taip pat ylašakis kryžius. Simboliški medinėse konstrukcijose tokie ženklai kaip stačios linijos ir pasviro kryžiaus arba keturpusio ir pasviro kryžių junginiai (Buivydas 1995).

Kai kurioms medžių rūšims nuo seniausių laikų buvo priskiriamos įvairios žmogui artimos dvasinės savybės. Šio reiškinių ženklų galima rasti jau minėtame nekrokulte. XVIII a.–XX a. pradžioje Lietuvoje ir Mažojoje Lietuvoje vyrų ir moterų paminklams buvo parenkami atitinkami medžiai: ant vyrų kapų buvo statomi paminklai iš beržo, ąžuolo, moterims – iš egles, liepos. Liaudies dainose,

laidotuvių raudose žmogus prilyginamas augmenijos ar gyvūnijos pasauliui, kai į paliekamą ar mirusią motinėlą kreipiamasi „mano liepele“, o bernelis tampa berželiu (Zabulytė-Sapijanskienė 2007).

Medžių rūšių išskirtinumą savo tyrinėjimuose mini P. Dundulienė. Kaip tam tikra Gyvybės medžio variacija, gėrio ir blogio pažinimo medžiu laikyta obelis. Ypatingo gyvybingumo ir vaisingumo simboliais laikytos vyšnia ir kriaušė, blindė, ieva. Pabrėžiama visą laiką žaliuojančių augalų, tokių kaip eglė, pušis, kadagys, gyvybingumo reikšmė ir sąsajos su švenčių apeigomis. Liepa buvo laikoma ypatingu Gyvybės medžiu, turinčiu gydomųjų galių, taip pat moteriškumo, gimimo deivės Laimos buveine. Jovaras mitologijoje reiškė Visatos ir gyvenimo amžinumą. Šermukšniui priskirtos savybės, leidžiančios išvartyti velnią (Dundulienė 1994).

Ryškus, su mitologija ir senaisiais tikėjimais susietas, medžio rūšių sudvasinimas būdingas lietuvių literatūrai. A. Petruševičienė, išnagrinėjusi 34-rių žymių Lietuvos poetų kūrinius apibendrinio būdingiausias medžiams priskiriamas savybes. Dažniausiai poetų lyrikoje minima *obelis* simbolizuoja meilę, vaisingumą, aistrą. Taip pat šis medis siejamas su amžinybe ir žeme. *Vyšnia* – pavasario, moteriškumo ir jaunystės simbolis. *Liepa* simbolizuoja džiaugsmą, grožį ir moteriškumą. Tai medis, kuris saugo ir gydo. *Beržas* – jaunystės ir ramybės simbolis. *Ažuolas*, kaip ilgaamžis medis, dažnai siejamas su griaustinio dievais ir yra didvyriškumo, tvirtybės, artumo Dievui simbolis. *Pušis*, kaip visžalis medis, simbolizuoja nemirtingumą, viltį ir džiaugsmą, o kadangi atlaiko stiprius vėjus, laikoma dvasinės jėgos ir gyvybingumo simboliu. *Alyvmedis* siejamas su nemirtingumu ir vaisingumu. Alyvos lapų vainikas – tai nugalėtojo ženklas, o alyvmedžio šakelė – taikos, vilties, susitaikymo simbolis. *Klevas* simbolizuoja liūdesį ir išsiskyrimą. *Šermukšnis* siejamas su amžinu gimimo ir mirties ciklu. *Kaštonas* simbolizuoja žemę ir rudenį, o jo vaisiai – kuklumą ir nuopuolį. *Jazminas* – meilės simbolis, grožio emblema, o krikščionybėje – laimės ženklas. *Eglė* simbolizuoja ištikimybę. *Slyvmedis* reiškia greitai praeinantį jaunystės džiaugsmą ir nekaltumą, o jo žiedai simbolizuoja pavasarį, dorybę ir drąsą. *Ieva* – pažinimo ir pagundos simbolis, tai yra nekaltumo praradimo ir nuopuolio simbolis. Taip pat šis medis siejamas su Dievo malonės praradimu ir žmonijos pasmerkimu, bet kartu ir su jos pradžia. *Alksnis*, *gluosnis* ir *karklas* dažniausiai simbolizuoja atsižadėtą meilę, taip pat mirtį ir gedulą. *Drebulė* – baikštumo, silpnumo simbolis (Petruševičienė 2009).

Medžio gaminių įvairovė ir medžio simboliškumas, kaip inspiracijų šaltinis ir kūrybos pagrindas, tebėra aktualus nūdienos Lietuvos kultūros reiškinuose. 2009 m. vasarą Vilniaus Vingio parke buvo atidengta skulptūra monumentas „Vienybės medis“. Anot skulptūros autoriaus T. Gutausko, monumentui siekta panaudoti motyvą, suprantamą tiek senajai kartai, tiek jaunimui, keliantį pasididžiavimą – tokį, kuris persmelktas tautiškumu, tačiau tuo pat metu modernų.

Minties ieškota autentiškoje liaudies kultūroje. Monumento „Vienybės medis“ motyvu autoriai neabejodami pasirinko Gyvybės medžio simbolį (Gutauskas 2009). Simbolis įprasminamas 9 m aukščio akmeninėje skulptūroje, atkartojančioje medinės verpstės siluetą ir jos puošybos principus (41 pav.).

41 pav. Skulptūra monumentas „Vienybės medis“, autoriai T. Gutauskas, R. Palekas, 2009 m., Vilnius

Fig 41. Monument-sculpture *The Tree of Unity*, by T. Gutauskas, R. Palekas, 2009, Vilnius

Šios monumentalios skulptūros atidengimo ceremonijoje kalbėjusių pareigūnų žodžiai leidžia manyti, jog šiuolaikinėje Lietuvos kultūroje Gyvybės medžio, semantinių prasmų sąsajos su žmogaus gyvenimu tebėra reikšmingos ir suvokiamos. „Jūs esate tie – būtent Gyvybės medis – gyvi, be kurių Lietuva šiandien nešvęstų savo tūkstantmečio“, – sakė tuometinis Lietuvos Respublikos prezidentas V. Adamkus. „Mes visi, lietuviai, esame kaip tie medžiai – šaknimis į šią žemę, šakomis į šį dangų virš mūsų galvos <...>. Prisiminkime, į kokią žemę savo šaknimis esame įsilieję ir koks dangus virš mūsų galvos mus vienija kartu su tais, kurių vardai įrašyti į šį Vienybės medį“, – prezidentui antrino tuometinis premjeras A. Kubilius (Saukienė 2009).

1.2. Medinė architektūra kaip kultūros paveldas

Medinės architektūros paveldas, kiek jo dar tebėra išlikę fizine forma ar spėta užfiksuoti fotografijose, brėžiniuose bei aprašymuose, yra svarbi Lietuvos kultūros dalis. Apie nnykusius medinius pastatus surinkta archyvinė medžiaga tapo architektūros istorijos, menotyros dalimi, o medinis architektūros paveldas, tebeegzistuojantis kaimo ir miesto vietovėse, viešojoje erdvėje žadina įvairias diskusijas. Svarstoma tokių statinių vertė, jų išsaugojimo būtinybė ir galimybės. Ieškoma praktinių, teorinių architektūrinių sprendimų medinius paveldo objektus remontuojant, renovuojant, rekonstruojant, juos perstatant. Atidžiau stebima ir

bandoma reglamentuoti naujų pastatų architektūra esamų istorinių medinių pastatų gretimybėje.

Medinį architektūros paveldą galima nagrinėti sąlyginai grupuojant į sodybinius (etnografinio kaimo) pastatus, dvarų sodybų, sakralinius, kurortinius medinius pastatus bei miestų ir miestelių gyvenamuosius pastatus. Atskirai galima išskirti mažosios architektūros sakralinius objektus. Vertingos paveldo architektūros yra ir tarp medinių gamybos, infrastruktūros pastatų.

Sodybiniai (etnografinio kaimo) pastatai. Nuo maždaug XVI a. iš senojo medinio būsto pradėję formotis Lietuvos regioniniai medinės architektūros tipai ypač aiškūs buvo kaimo vietovėse. Čia esančių medinių pastatų architektūros savitumai buvo suvokiami kaip vienas tautos identiteto ženklų nuo pirmųjų tyrimų XX a. pradžioje, tačiau tuomet dar buvo manoma, jog liaudies menas nepasiduoda miestų kultūros poveikiui ir įmanoma savarankiška, autonomiška tolesnė jo egzistencija bei raida (Galaunė 1988).

Medinio architektūros paveldo svarba Lietuvos kultūrai ypač aštriai buvo suvokta po sovietų okupacijos 1945 metais. Žemės nacionalizacija, kolektyvinių ūkių kūrimas, vienkiemį naikinimas, naujų koncentruotų kolūkinų gyvenviečių statyba buvo ženklas, kad ligtolinei gana natūraliai ir nuosekliai tradicinės medinės architektūros raidai iškilo reali greitų ir destruktivių pokyčių grėsmė. Lietuvos aukštosios mokyklos, mokslinės įstaigos, norėdamos išsaugoti bent dalį tradicinės medinės architektūros nuo politinių ir ekonominių pokyčių sąlygoto galimo sunaikinimo, dokumentiškai užfiksuoti vertingiausias kaimus, sodybas ir jų pastatus, jau nuo 1947 m. organizavo mokslines ekspedicijas. Surinkta medžiaga iš visų Lietuvos etnografinių sričių buvo naudojama studentų mokymui, Liaudies buities muziejaus kūrimui. Kaimo medinės architektūros kaupimo, tyrimo darbai buvo iš dalies susisteminti ir paskelbti moksliniuose leidiniuose ir monografijose. 1970 m. į sovietinės Lietuvos saugojamų kultūros paminklų sąrašą įtraukta keturiasdešimt kaimų. Kai kurie jų, kaip 48 sodybų Zervynų kaimas Varėnos rajone ar 20 sodybų žvejų kaimas Skirvytėje, Rusnėje, buvo laikomi respublikinės, o kiti – vietinės reikšmės architektūros paminklais. Net ir paminkliniai kaimai, nepaisant visų pastangų, dėl daugelio neigiamų veiksnių, o ypač dėl prastų paminklosaugos įstatymų nebuvo visai apsaugoti nuo autentikos nykimo. Iki 1984 m. sunyko 45 proc. paminklinių gyvenamųjų namų ir 30 proc. ūkinų pastatų (Minkevičius 2002).

2002 m. straipsnių rinkinyje „Medinė architektūra Lietuvoje“ A. Linauskaitė teigia, jog liaudies architektūros paminklų sąrašė figūroja 38 kaimai, 73 sodybos ir 193 atskiri pastatai, tačiau vis dažniau vertingųjų kaimo statinių gyventojai pasididina langų angas, keičia stogus, griaua krosnis, ryškiai išdažo sienas ar ir visai perstato. Dalis sodybų yra nebegyvenamos, ir apskritai paminklinėms kaimavietėms bei atskiriems jų pastatams gresia palaipsnis tolesnis nykimas (Linauskaitė 2002).

Tam tikrą praradimų dalį bėgant laikui lemia negatyvūs fiziniai veiksniai. Neprižiūrimas medinis statinys po truputį yra, bet didžiausia šių dienų kultūros problema yra iki sovietmečio buvusių medinės architektūros formų raidos tęstinumas. Sovietmetis, nepaisant gana ženklių architektų, etnografų ir istorikų pastangų įvertinti ir išsaugoti medinių kaimo statinių palikimą, iš esmės pertraukė meistriškumo perdavimą iš kartos į kartą, likusių medžio meistrų veikla varžoma, todėl ilgainiui nykstančio palikimo egzistavimas dažniausiai nebebuvo ir nebėra pratęsiamas laikantis tradicijų ar nuosekliai jas puoselėjant. Pasikeitusios politinės ir ekonominės aplinkybės kaime tiesiog neskatino medinės architektūros tradicijų tašos.

K. Tange savo knygoje „Japonijos architektūra: tradicija ir dabartis“ yra aprašęs medinę tradicinių Japonijos architektūros formų Ise šventyklą. Daugiau kaip 1000 metų egzistuojančios šventyklos pastatų absoliutų architektūrinės formos nekintamumą ir ilgaamžiškumą užtikrina jų perstatymas kas 20 metų (Tange 1976). Pastato perstatymas ne tik neleidžia laikui sunaikinti objekto, kuriame glūdi vertingiausi tradicinės Japonų architektūros principai, bet ir leidžia praktiškai, rankomis pačiupinėti tokio statinio statybos ypatumus. Taip tradicija perduodama ne tik vizualiu pavidalu, ne tik kaip teorija, bet ir kaip medžiagos savybių, apdirbimo ypatumų išmanymas, statybos iš medžio meistrystė ir įgūdžiai.

Lietuvoje didesnis dėmesys skirtas paveldo tyrinėjimams, kurių dėka medinės architektūros savitumai buvo išryškinti, dokumentaliai užfiksuoti ir tapo akcentuota Lietuvos kultūros, identiteto, tapatumo ir savitumo dalimi. Vis dėlto ryškus dabarties aspektas yra tai, kad teoriniai medinės kaimo architektūros tyrinėjimų darbai dažnu atveju yra menkai tepaveikūs renovuojant, rekonstruojant senuosius ar statant naujus medinius pastatus.

42 pav. Griaunamas medinių rąstų pastatas Latežerio kaime (archit. paminklas)
Fig 42. Log house (a heritage object) under demolition in Latežeriai

43 pav. Gretagriaunamo pastato stovintis pastaraisiais metais statytas medinis pastatas
Fig 43. New wooden house recently built near the demolished one (fig. 42)

Nors pastaruoju metu pastebima tam tikra gyvenimo kaime privalumų bei pačios tradicinės medžio architektūros rehabilitacija, procesai, vykstantys kaimo vietovių architektūroje, dažnokai yra diskutuoti (42, 43 pav.).

Savotišku šalies nepriklausomybės laikotarpio indėliu į kultūrinės situacijos gerinimą šioje srityje, paveldinės, galima sakyti net kanoninės medinės architektūros populiarinimą ir sklaidą tapo 2004 m. išleistas leidinys skirtas ilgamečiams J. Gimbuto tyrinėjimams – „Lietuvos kaimo trobesių puošmenys“. Gausi ir patraukliai pateikta informacija ypatingai išryškina medinės detalės svarbą mediniame name. Detalės regioninius, meninius, semantinius savitumus, jos reikšmę kuriant unikalią kultūrinę medinio statinio vertę. Taip pat galima minėti Etninės kultūros globos tarybos išleista, gausaus autorių kolektyvo parengtą leidinių seriją, kurioje ne tik dar syki išryškinti ir suinventorinti Lietuvos etnografinių regionų (Rytų ir Vakarų Aukštaitijos, Žemaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos, Mažosios Lietuvos) tradicinės kaimo architektūros bruožai, bet ir bandyta pateikti išvadas, rekomendacijas. Pastarosios turėtų padėti lengviau susigaudyti tradicinės paveldo architektūros dėsningumuose projektuojant ir statant naujus pastatus atitinkamame regione (Andriušytė et al. 2008; Bertašiūtė et al. 2008; Bomblauskas et al. 2008; Kačinskaitė et al. 2008; Purvinas 2008; Bertašiūtė et al. 2009). Tačiau pastarasis leidinys susilaukia kritikos dėl tyrimo paviršutiniškumo, vientisumo stokos bei subjektyvokų, teisiškai neprivalomų rekomendacijų. Tarp naujesnių panašaus pobūdžio darbų minėtinas „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“ (Bertašiūtė et al. 2010), kuris autorių apibūdinamas kaip kraštui būdingos architektūros pavyzdžių katalogas pristatantis dvyliką naujų sodybų projektų. Čia vėlgi teigiama, jog tai nėra griežti receptai ar baigti architektūriniai projektai, tačiau tarp architektų praktikų girdisi būgštavimų, jog valdžios atstovams, prisidengiant panašaus pobūdžio leidiniais, tampa patogiu uždrausti bet kokios kitokios architektūros atsiradimą Lietuvos kaimo vietovėse.

44 pav. Kluono eksterjeras, Glembuvkos kaimas, Molėtų r., XX a. pr.

Fig 44. Exterior of a stackyard, Glembuvka, Molėtai region, the first half of the 20th c.

45 pav. Kluono interjeras koncerto metu, Glembuvkos kaimas, Molėtų r.

Fig 45. Interior of a stackyard with a concert held inside, Glembuvka, Molėtai region

Vis dėlto didžiausią šansą kaimo vietovėse išlikti turi tokia medinė architektūra, kurios tvarkymo būdai nėra perdėm reguliuojami formalių reikalavimų. Sėkmingos medinės sodybinės architektūros apsaugojimo nuo sunykimo ir pritaikymo naujai funkcijai pavyzdys yra Glembukvos kaime, Molėtų rajone. Čia meniškų polinkių turintis verslininkas, nupirkęs ir suremontavęs apgriuvusį kluono pastatą, pritaikė jį kultūriniais renginiams (44 pav.). Į kasmetinius „Po-ezijos atlaidus“ atvyksta vis daugiau žmonių, ir čia jie turi galimybę susipažinti su unikalia medine kluono vidaus konstrukcija (45 pav.) bei įsitikinti įvairiapusiškėmis galimybėmis medinius paveldo statinius pritaikant šiuolaikiniams poreikiams.

Dvarų sodybos. Svarbi Lietuvos kultūros dalis yra medinė dvarų sodybų architektūra. Anot D. Puodžiukienės, XX a. pradžioje to meto šaltiniai fiksavo apie 3300 dvarų ir palivarkų sodybų. Didžioji jų dalis buvo apstatyta mediniais XVIII a.–XIX a. pastatais. Sovietmečiu dvarų architektūros atžvilgiu buvo įsivyravęs svetimos, antitautiškos ir antiklasinės kultūros įvaizdis. Stambiųjų dvarų sodybų ansambliai susilaukė profesionaliosios architektūros tyrėjų ir kultūrologų dėmesio bei šio tokios valstybinės apsaugos tik dėl savo europietiško lygmens, tuo tarpu vidutinių ir smulkių bajorų tradicinės, mediniais pastatais apstatytos sodybos nevertintos ir nesaugotos. 1973 m. „Lietuvos TSR Kultūros paminklų sąrašė“ buvo tik 24 mediniai dvarų sodybų pastatai. D. Puodžiukienės nuomone, medinių dvarų sodybose atsispindi lietuvių bajorijos istorija ir kultūra gimusi, iš lietuvių etninės kultūros ir stipriai ją veikusi per visą feodalizmo laikotarpį. Dėl nepalankiai susiklosčiusių istorinių aplinkybių XX amžiuje nemažai vertingų medinių dvarų sodybų pastatų buvo nugriauta, kiti nyko ir nyksta. Šiuo metu Lietuvoje tebėra apie pusę tūkstančio mediniais pastatais apstatytų sodybų fragmentų, kuriuose stovi apie tris šimtus ypač vertingų statinių. Išskirtinė Biržuvėnų dvaro sodyba – visos sodybos dalys yra tose vietose, kur jas fiksuoja XVII a. inventorius (Puodžiukienė 2002). Kultūrinę medinių dvaro sodybų reabilitaciją, jų architektūros įvertinimą ir svarbos suvokimą rodo tokie reiškiniai kaip minėtos Biržuvėnų dvaro sodybos specialiojo plano parengimas (KPD 2010a) ar parengta ir internete prieinama Lietuvos dvarų duomenų bazė. Tačiau informacijos, kad Lietuvoje dvarų tolesnės egzistencijos perspektyvos yra nevienodos, galima rasti Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos internetiniame puslapyje. Čia publikuojamame N. Lukšionytės-Tolvaišienės tekste minima, jog šiuo metu medinių dvarų būklė yra kritiškiausia, pastebima, jog įstatymai neužtikrina prievolės savininkams rūpintis paveldu, siūloma racionalių paveldo politika. Manoma, kad vietoje įstatymo numatytų sudėtingų procedūrų rengiant specialiuosius planus ir tvarkybos reglamentus, dvarų sodybų tvarkymui reiktų įteisinti individualaus konsultavimo galiojimą. Kita vertus, sistema turėtų būti reiklesnė ir dvarų savininkai, pradėdami atnaujinimo ir restauravimo darbus, privalėtų kviesti ne tik architektą, bet ir menotyrininką, landšafto specialistą

(Lukšionytė-Tolvaišienė 2010). Šios mintys gerai iliustruoja komplikuoatą gyvenamojo meto kultūrinę dvaro savininko ir viešojo intereso situaciją. J. Gadiliauskienė savo straipsnyje pastebi bendrą valstybinės politikos ir finansavimo vienpusiškumą, kai stipriai finansuojamas vienas stambus objektas, o kitiems dvarams skiriama labai menkai dėmesio ir pinigų (Gadiliauskienė 2010).

Sakraliniai pastatai. Išskirtinę vietą Lietuvos mediniame architektūros pavelde užima sakraliniai pastatai. Daugiausia tai statiniai, savo architektūros išraiška reprezentuojantys platesnes medžio estetines ir konstrukcines galimybes nei kiti utilitaresnės paskirties pastatai. Katalikų bažnyčios, anot A. Jankevičienės, yra vienos gražiausių ir geriausiai išlikusių senųjų Lietuvos medinių pastatų. Seniausios išlikusios medinės bažnyčios atstovauja XVIII amžiaus antrosios pusės Lietuvos architektūrai. Didelė dalis jų išlikę Žemaitijoje. Šiame regione bažnyčios pasižymi liaudišku stiliumi ir turi bendrų bruožų su kitomis Vidurio Europos medinėmis bažnyčiomis. Aukštaitijoje išlikę stilinių medinių bažnyčių, atitinkančių baroko, klasicizmo stilistiką (Buitkutė 2006). Neatskiriama dažno medinės architektūros sakralinio ansamblio dalį sudaro varpinės, kurios papildo kompoziciją, atskleidžia dar vieną tipologiškai įdomų medinio pastato tipą. Medines Lietuvos bažnyčias, kartu su kitu mediniu šalies paveldu, siekiama įrašyti į UNESCO paveldo sąrašą, tačiau, A. Jankevičienės nuomone, šioje srityje sunku varžytis su jau UNESCO pripažintomis Karpatų, Karelijos medinėmis šventovėmis, šalia kurių Lietuvos mediniai sakraliniai pastatai atrodo kukliau (Buitkutė 2006). Pabrėžiama, jog medinis Lietuvos sakralinis paveldas yra unikalus, jog jame galima išvystyti savotišką kompromisą tarp senųjų archajinių tikėjimų, medžio detalėmis koduojamų simbolių, tradicinės medinės architektūros ir krikščionybės kanonų. Tai reikšmingas medinės katalikiškos, krikščioniškos Lietuvos architektūros požymis, padaręs nemažą įtaką teigiamai vertinamai šiuolaikinių architektų sakralinių pastatų kūrybai. Vienais ryškesnių pavyzdžių, kuriuose tarsi pratęsimas senųjų liaudies medinės sakralinės architektūros tradicijos, yra naujoji medinė Viršužiglio koplyčia ir Šv. Onos koplyčia Kačerginėje (Minkevičius 2002).

Taip pat daliai medinio sakralinio architektūros paveldo Lietuvoje priklauso cerkvės, mečetės ir sinagogos. Jau nuo XIII a. Lietuvoje statytų cerkvių, kaip ir bažnyčių, architektūra buvo liaudiška ir profesionali. Mūsų dienas pasiekusios cerkvės dažniausiai išsidėsčiusios Vidurio ir Rytų Lietuvoje, rusų ir stačiatikių sentikių gyvenamuose kaimuose. Profesionaliai sukurtų, miestuose statytų cerkvių Lietuvoje neliko, jos buvo perkėlusios į Lietuvą svetimo stiliaus architektūrą, neturinčią vietos tradicijų. Nuo XV a. totorių įsikūrimo Lietuvoje statytos mečetės. Iki šiol išlikusios vos kelios XIX a.–XX a. pradžioje pastatytos medinės mečetės. Lakoniškos kompozicijos medinės mečetės statytos laikantis islamo reikalavimų, tačiau jose atsispindi ir vietos tradicijų poveikis (Jankevičienė 2002). Medinės sinagogos yra unikalus architektūros paveldas turint omenyje,

kad Lietuva bene vienintelė Europos šalis, kurioje išliko šio tipo statinių. XVII a. antroje pusėje Lietuvoje pradėtų statyti sinagogų architektūra gerokai skiriasi nuo kitų šventovių formų. Dauguma žydų maldos namų yra prastos būklės, stovi nenaudojami, užkaltomis angomis (Rupeikienė 2002). Kitų sakralinių medinių pastatų egzistavimą ir priežiūrą dažniausiai užtikrina religinės bendruomenės, o dauguma sinagogų šiandien yra ir be pirminės paskirties ir be šeiminių. Medinės cerkvės, mečetės ir sinagogos savo architektūra praturtina sakralinių pastatų architektūrą ir kultūrą Lietuvoje. Svarbi istorinė, meninė šių pastatų vertė. Jie – taikaus kultūrinio religinio sambūvio Lietuvoje ženklas. Iš šio medinio paveldo inspiracijų nūdienos architektūros kūrybai paminėtina 1995 m. atidaryta Utenos Viešpaties Pakilimo į dangų cerkvė.

Kurortų medinė architektūra. Dėl savo išskirtinumo kurortų medinė architektūra tyrinėjama kaip atskiras Lietuvos architektūros ir kultūros reiškinys. Anot M. Ptašek, kurortinės architektūros suklestėjimo amžiumi laikomas XIX a. vidurys–XX a. pradžia. Šis laikotarpis buvo palankus kurti kurortus bei nekanonizuotą architektūrą poilsiui. Bendras to meto visuomenės poreikis romantiškai leisti laiką ir rafinuotai ilsėtis atsispindėjo architektūros kūrybos nuotaikose. Buvo toleruojama ir vyravo visų epochų ir stilių architektūra, prisodrinta vietos kolorito. Europos šiauriniame pajūryje vyravusi medinė architektūra dėl medžiaginių savybių buvo universali, intriguojanti, tenkino besikeičiančius poilsiautojų poreikius. Lietuvos kurortų medinė architektūra yra svarbi paveldo dalis, nes padeda suvokti jos atsiradimo raidos savitumą ne tik Lietuvoje, bet ir visame Baltijos pakrantės regione. Kurortų medinė architektūra dėl savo specifinių savybių yra reikšminga Lietuvos kultūros istorijos dalis, atspindinti romantizmo pasaulėžiūrą. Lietuvos kurortų medinėje architektūroje dažniausiai aptinkama šveicariško ir rusiško stiliaus įtaka. Taip pat kai kuriuose kurortinės medinės architektūros statiniuose matomi Zakopanės, egzotinio stiliaus ženklai. Kurortų architektūros įvairovę papildė ir vietinės, etnografinės tradicijos, kurios ypač ryškios pajūrio regione. Dažname kurortiniame pastate buvo derinami kelių stilių elementai, kas istorizmo epochoje buvo toleruojama kaip papildoma išraiškos priemonė. Kurortų mediniai statiniai praturtino Lietuvos architektūrą naujos tipologijos pastatais ir mažąja architektūra: kurhauzais, restoranais, maudyklėmis, pavėsinėmis, apžvalgos aikštelėmis. Išskiriamos trys gausesnės medinio architektūros paveldo kurortų vietovės: Druskininkai, Palanga ir Kuršių nerija. Druskininkų kurorte nemažai vilų, kurių išliko autentiškas tūris, siluetas, tačiau ilgainiui remontuojant supaprastintas ar visai prarastas dekoras, autentiškas langų dalinimas bei visuminė pastato stilistika. Palangoje nuo paskutinio XX a. penkmečio mediniam kurorto paveldui nemaža žalos padarė teisių į privačią nuosavybę išsiplėtojimas. Kuršių nerijos kurortinei medinei architektūrai specifinių bruožų suteikė teritorijos priklausymas Prūsijai iki 1923 m. Čia kurortiniai architektūros stiliai buvo praturtinti fachverkine vietos tradicija (Ptašek 2002a).

Vizualiai bendra Kuršių nerijos medinių paveldinių kurortinių pastatų padėtis yra šiek tiek geresnė nei kitose Lietuvos vietovėse, manytina, ir dėl ekonominio aspekto, ir dėl politinio fono. Medinių vilų formose, detalėse pasireiškusį kitų šalių architektūros idėjų gausa bei sąsajos su vietinėmis medinės architektūros tradicijomis byloja, jog šie pastatai yra ne tik miesto, mūsų šalies, bet ir bendro Europos kultūros paveldo dalis. Nors tai yra nykstanti medinė architektūra, tačiau Druskininkuose, Palangoje ir Kuršių nerijoje išlikę pastatai tebežymi šių vietų kultūrinį išskirtinumą ir dažnai yra kontekstas naujai, šiuolaikinei architektūrai, projektuojamai ir statomai greta. Medinio paveldo ir naujos architektūros sambūvio problematika kurortuose – viena aktualiausių šiandienos Lietuvos kultūroje. Kai kurie realizuoti šiuolaikinės architektūros pavyzdžiai šalia ar vietoje kurortinių medinių pastatų provokuoja diskusijas apie profesionalų ir ekonomiškai veiklios visuomenės vertybines nuostatas (46, 47 pav.).

46 pav. Medinis kurortinės architektūros pastatas Vilniaus g. Druskininkuose (foto 2006)
Fig 46. Resort-style timber house, Vilnius St., Druskininkai (photo of 2006)

47 pav. Statinys vietoje nugriauto medinio Vilniaus g. Druskininkuose (foto 2009)
Fig 47. New building constructed in the place of the demolished timber house, Vilnius St., Druskininkai (photo of 2009)

Miestų ir miestelių medinė architektūra. Ne mažiau klausimų Lietuvos kultūroje kelia ir medinio architektūros paveldo egzistencijos perspektyvos kitų miestų bei miestelių teritorijose, kur medinė architektūra buvo išskirtinis jų bruožas iki XX a. vidurio.

Kaip rašė M. Ptašek, 1808 m. Vilniaus plane matomas medinio užstatymo dominavimas Paupio, Užupio, Vilniaus gatvių rajonuose. XIX amžiuje suintensyvėjo statybos pagal pagrindinius kelius, einančius nuo Vilniaus, ir artimiausi kaimeliai natūraliai tapo Vilniaus priemiesčiais. To meto medinės architektūros likučių galima rasti Antakalnyje, viršutinėje Neries terasoje, Šnipiškėse, Markučiuose, atskirų medinių pastatų yra išlikę Užupio rajone (Ptašek 2002b). Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programoje teigiama, jog Vilniaus miesto centrinės dalies medinės architektūros paveldą sudaro apie 2000 daugiausia gyvenamųjų (97 proc.) XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pirmojoje pusėje suręstų tradicinių formų ir profesionaliosios architektūros formas

atkartojančių pastatų. Yra keturios didelės teritorijos, kur vyrauja medinė architektūra (daugiau kaip 75 proc.) – Žvėrynas, Šnipiškės, Markučiai, Naujininkai. Be to, dar esama dvylika mažesnių teritorinių vienetų bei pavienių pastatų (Vilniaus miesto savivaldybės taryba 2006). Atskiro dėmesio tyrinėjant Vilniaus medinės architektūros paveldą sulaukia Žvėryno rajonas. XIX amžiaus pab.–XX amžiaus pr. Žvėrynas su savo medinėmis vilomis, tavernomis bei kurhauzais buvo žymus kurortinis, poilsiui skirtas priemiestis. Ši architektūra iš dalies išlaikė XIX a. pab.–XX a. pr. suformuotą miesto peizažą. Medinė Žvėryno architektūra byloja apie gamtos ir architektūros simbiozę. Žvėryno medinių statinių stilistikoje tyrinėtojai išskiria aptartus stilistinių kurortinių medinių pastatų bruožus ir Zakopanės stiliaus, populiariaus to meto Lenkijoje, detales. A. Rymkevičiūtė, nagrinėdama Žvėryno medinės architektūros nūdieną ir jos išsaugojimo perspektyvas, pažymi, jog pagrindinė medinės architektūros nykimo priežastis yra gyvenimo būdo bei technologijų kaita. Minimi šie rizikos veiksniai: ideologiniai, teisiniai, socialiniai, ekonominiai ir miesto plėtros. Ideologinių veiksnių įvardijamas neigiamas požiūris į medinį statinį kaip į nepakankamai prestižinį, tvirtą ir ilgaamžį, t.y. gyvenimo kokybė dažnai siejama su modernia mūrine architektūra. Teisiniu veiksniu įvardijamas kultūros paveldui skirtų įstatymų netobulumas. Socialiniais, ekonominiais rizikos veiksniais laikomi menko finansinio pajėgumo žmonių gyvenimas šiuose namuose, pastatų priklausymas keliems savininkams, itin didelė medinio pastato restauravimo ir atkūrimo kaina, medžio restauracijos specialistų ir meistrų trūkumas. Miesto plėtra turi įtakos žemės kainos kilimui šiose teritorijose. Šie veiksniai lemia medinių statinių naikinimą gyventojams savarankiškai atliekant jį remontą bei restauruojant. Mediniai namai yra perstatomi, nepaisoma jų autentiškos formos, puošybos detalių, medinės sienos užmūrijamos plytomis ar padengiamos plastikinėmis lentomis, mediniai langų rėmai pakeičiami plastikiniais. Langai dažnai praranda segmentinius padalijimus, jei pakeičiami vientisu stiklu (Rymkevičiūtė 2008).

Panaši padėtis medinio architektūros paveldo nykimo linkme yra ir kituose Vilniaus rajonuose, taip pat kituose Lietuvos miestuose ir miesteliuose, tik šių vietovių problematika sistemingai mažiau nagrinėjama arba išvis apeinama. Medinis miestų ir miestelių paveldas dažnai įkvepia menininkus kūrybai. Knygoje „Panevėžys – senovė ir dabartis“ J. Lebednykienė atskirame skyriuje rašo apie sentimentus keliančią, nuo Panevėžio neatskiriamą geltonųjų medinių namukų dvasią (Lebednykienė 2003). Medinės architektūros paveldas inspiravo A. Surgailį išleisti fotoalbumus: 2006 m. „Medinis Vilnius“, 2008 m. „Medinis Kaunas“ ir „Mediniai Druskininkai“, kuriuose nespalvotos nuotraukos pabrėžia ir pastatų efemeriškumą, nykimą, kelia nostalgiskus jausmus, o kartu maskuoja dažno pastato per laiką patirtus fizinius trūkumus (Surgailis et al. 2006; 2008; 2011). 2010 metais įdomiu, su miestų medinės architektūros paveldu susijusiu kultūriniu reiškiniu tapo Kauno meno galerijoje „Kauno langas“ atidaryta pran-

cūzo tapytojo Gilles'o Vuillard'o kūrybos paroda "Lietuvos medinė architektūra". Anot tapytojo, jis savo darbais siekė atkreipti dėmesį į Lietuvos medinės architektūros grožį ir būtinybę ją išsaugoti. Lietuvos medinės architektūros paveldą tapytojas mato kaip Lietuvos kultūrinį ypatumą ir privalumą kitų Europos šalių kontekste. Dailininko nuomone, nauji Lietuvoje statomi namai taip pat turėtų būti mediniai ir tradicinių architektūros formų (Vuillard 2010).

Realiesni medinės architektūros paveldo išsaugojimo veiksmai šiandien matyti Vilniuje, kuriame sostinės savivaldybė suplanavo konkrečius medinių pastatų apsaugos darbus. Įgyvendinant savivaldybės veiklos 2004–2006 metų strateginį planą, patvirtinta medinių pastatų ir jų kompleksų apsaugos pirmiečių darbų programa. Atlikti kai kurių unikalių medinių pastatų detalūs išmatavimai, fotografavimas, menotyrinis ir pastatų konstrukcijų būklės įvertinimas. Kiekviename iš miesto centro rajonų atrinkti architektūriškai vertingiausi pastatai įvertinant jų sunykimo rizikos veiksnius, architektūrinę urbanistinę erdvę. Atsižvelgta į tai, kokį numanomą ugdomąjį estetinį poveikį sutvarkyti mediniai pastatai darys vietos bendruomenei ir kaip jie bus matomi praeiviams ar pravažiuojantiems. 2005 metais sutvarkyti mediniai pastatai Filaretų g. 8, Baltojo skg. 7, pastatas Čiurlionio g. 33. Taip pat atliktas unikalių medinių pastatų ir vertingiausių medinės architektūros kompleksų (grupių) vertybinis inventorizavimas, parengti pasiūlymai Lietuvos Respublikos ir Vilniaus miesto nekilnojamojų kultūros vertybių registrams. 2006 metais unikalūs mediniai pastatai (Treniotos g. 33, M. Paco g. 5, 5/1, 3a, Vytauto g. 27, 49, 61, 63, Pavasario g. 12, 14, Antakalnio g. 8a, Kalvarijų g. 64a, 64b, Giedraičių g. 31, S.Fino f. 3) detalčiai išmatuoti, nufotografuoti, menotyriniu ir pastatų konstrukcijų požiūriu įvertinti. Pagal šią programą 2006 metais sutvarkyti vertingi mediniai pastatai Vytauto g. 27 (atnaujintas jo stogas, fasadas ir drožiniai) ir Vytauto g. 63 (atnaujinti fasadai) (48, 49 pav.). Pastarasis pastatas atnaujintas kooperuojant savivaldybės ir pastato savininkų lėšas (po 50 proc.).

48 pav. Medinis pastatas prieš atnaujinimą
Vytauto g. 63 Vilniuje
Fig 48. Timber house before renovation in Vytautas St. 63, Vilnius

49 pav. Atnaujintas medinis pastatas
Vytauto g. 63 Vilniuje
Fig 49. Timber house after renovation in Vytautas St. 63, Vilnius

Taip pat parengta Vilniaus medinės architektūros paveldo apsaugos strategija, išleistas strategiją apibendrinantis leidinys. 2008 metais Traidenio g. 35 ir Pušų g. 16 buvo atnaujinti du mediniai pastatai, kurie yra įtraukti į nekilnojamojo kultūros paveldo registrą. Abu namai atnaujinti kooperuojant savivaldybės ir pastatų savininkų lėšas (po 50 proc.) (VSAA 2010).

Pastarųjų objektų atnaujinimo darbai perša mintį, jog prie senosios medinės architektūros teigiamesnio ir populiarešnio įvaizdžio Lietuvos miestuose ir miesteliuose prisidėtų bent pastatų spalvos atnaujinimas, perdažymas ir stogų sutvarkymas. Pastebima, jog medinių istorinių pastatų išsaugojimas yra prasmingas, nes medinės architektūros paveldo teritorijos miestuose paprastai yra savotiškos žaliosios oazės, čia daugiau suaugusių medžių, žalumos, erdvės, o kartu oro ir saulės.

Mažoji sakralinė architektūra. Iš kitų katalikiškų kraštų Lietuva išsiskiria kryžių gausa, įvairove bei puošyba. Sakralinio turinio medžio paminklas yra lietuvių dvasinės raiškos būdas, įaugęs į jo prigimtį ir pasaulejautą. Archajinių tikėjimų išugdytas medžio šventumo suvokimas, praturtintas krikščionybės, sukūrė tai, kas šiandien laikoma kryždirbystės fenomenu ir įtraukta į UNESCO žmonijos žodinio ir nematerialaus paveldo šedevrų sąrašą. Tautinio atgimimo epochoje, XIX a. pabaigoje, sovietmečiu bei XX a. pabaigoje Atgimimo metais kryždirbystė buvo viena iš nacionalinio charakterio apraiškų. Vienas iš skulptūrų siužetų – Rūpintojėlis laikytas tautos likimo simboliu. Šiandien Lietuva tebėra savotiška kryždirbystės ekspozicija po atviru dangumi, kurioje gali pamatyti ir autentiškų tradicijų, ir šiuolaikinių ieškojimų ženklų. Kai kur dar galima rasti senųjų kryžių bei koplytėlių, statytų XIX a. pab.–XX a. pr. Autentiškų senųjų skulptūrų juose belikę nedaug. Kryždirbystė Lietuvoje turėjo savo etnografinio regiono charakterį. Koplytėlių prie medžių daugiausia būta Suvalkijoje. Žemaitijoje buvo paplitę koplytstulpiai. Klaipėdos kraštas išsiskiria krikštais – medinėmis dekoruotomis lentomis ant kapų. Vienas unikaliausių reiškinių Lietuvos kultūroje yra Kryžių kalnas (Počiulpaitė 2002). Mažosios sakralinės medinės architektūros paveldo išlikimui didelę reikšmę turi tai, jog tokio objekto pastatymas nėra vienkartinis užbaigtas aktas. Sakralinis paminklas tampa žmonių gyvenimo dalimi. Į jį kreipiamos maldos, prašymai, jam reiškiamas pagarba, todėl natūraliai yra rūpinamasi ir jo fizine būkle. Unikalus mažosios sakralinės architektūros kultūrinis aspektas yra reiškinio tęstinumas. Medžio meistrai tebekuria ir tebestato stogastulpius, koplytstulpius, kryžius. Vyksta net savitiška komercializacija, leidžiami katalogai (Sakalauskas 2006). Šiandien paveldosauginė problema laikomas sakralinių mažosios architektūros objektų regioninis maišymas, kai tam tikro etnografinio regiono bruožus turintis objektas pastatomas vi-sai kitame regione.

Gamybos ir infrastruktūros architektūros paveldo objektai. Šių tipų medinio architektūros paveldo objektams dėmesys, skiriamas viešojoje erdvėje, yra

fragmentiškas. Unikaliu nūdienos kultūriniu, su medinės architektūros paveldu susijusiu reiškiniu laikytinas Žaliūkių medinio vėjo malūno restauravimas ir pritaikymas. 2009 metais baigtas restauruoti objektas yra atnaujintas iš esmės. Suremontuotas malūno karkasas, liemens žiedas, malūno kepurė, gražulas, laiptai, grindys, langai, liukai, durys, maišų kėlimo, grūdų pylimo mechanizmai, autentiškų girnų kubilai. Atkurtas sparnų velenas, krumpliaračiai, restauruotos kitos išlikusios malūno dalys. Pagaminti ir sumontuoti ažuoliniai sparnai. Įrengta kepurės pasukimo gervė (Aušros_muziejus 2010). Technologiniai malūno įrenginiai pagal originalą taip pat atkurti iš medžio, taip medinį paveldą renovuojant ir pritaikant ne butaforiškai, bet visiškai atstatant jo pirmykštes savybes.

Lietuvoje yra medinių architektūros paveldo objektų, kurių kultūrine vertė nėra akcentuota. S. Zaharovo atliktas tyrimas rodo, jog seniausio ir turinčio turtingą istoriją Lietuvoje geležinkelio ruože „Vilnius–Turmantas“ dalis infrastruktūrai priklausiusių pastatų buvo mediniai, kurių įvairovė bei savybės rodo, jog tai svarbi Lietuvos medinio architektūros paveldo ir kraštovaizdžio dalis (Zaharov 2009).

Prie Lietuvos medinės architektūros paveldo fragmentų išsaugojimo ir populiarinimo prisideda Lietuvių liaudies buities muziejus. Čia stengiasi parinkti ir atkelti ar nukopijuoti pačius įdomiausius ir būdingiausius medinių pastatų tipus, atkurti tikroviškas sodybas. Dauguma eksponuojamų pastatų statyti XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje. Sodybos pagal etninius regionus sugrupuotos į penkis sektorius: Žemaitiją, Aukštaitiją, Dzūkiją, Suvalkiją ir Mažąją Lietuvą. Muziejuje atkurti tam regionui būdingiausi kaimų ir vienkiemių tipai. Be sodybinių medinių pastatų, atkuriamas ir miestelio fragmentas su turgaus aikšte, prekybiniais namais, bažnyčios kompleksu (Bertašiūtė 2007). Muziejaus teritorijoje atstatinėjami 1987 m. Kėdainių rajone įgyti Aristavėlės dvaro sodybos rūmai, kurių nebuvo galima išsaugoti vietoje. Atlikus išsamius architektūrinius, archeologinius, vidaus polichromijos tyrimus bei projektavimo darbus, pastatas buvo išardytas ir pervežtas į muziejų. Restauravimo darbus ketinta derinti su praktiniu mokymu, o projekto metu sukurtą infrastruktūrą ateityje panaudoti kaip medinio paveldo ir tradicinių amatų kompetencijos centro bazę. Projekto metu ketinta kviesti ekspertus iš Norvegijos ir kitų šalių, kurie kartu su Lietuvos specialistais vadovautų praktinio mokymo seminarams ir įvertintų medinio paveldo objektų būklę. Taip būtų perimama vertinga pasaulio šalių, ypač Norvegijos, garsėjančios giliomis medinio paveldo apsaugos tradicijomis, patirtis (LLBM 2010).

Gerinti medinio paveldo fizinę būklę turėtų padėti ir lietuvių kalbą išverstas ir internete randamas leidinys „Norvegijos medinio paveldo apsaugos patirtis“. Čia išsamiai aptariama medinių namų priešgaisrinės saugos strategija, pastatų konstrukcijų priežiūra, medinių pastatų išorės dažymas, interjero restauravimo klausimai ir kova su medieną ardančiais dumbliais, kerpėmis, samanomis, grybais ir vabzdžiais (KPD 2010b).

Lietuvoje esančio medinio architektūros paveldo būklę ir pastangas ją pagerinti ar bent išsaugoti iliustruoja Lietuvos Respublikos valstybinės paveldo komisijos sprendimai. 2002 m. komisijos sprendime „Dėl medinio kultūros paveldo išsaugojimo“ konstatuojama, kad atsakingos už kultūros paveldo apsaugą žinybos vadovaujasi apskaitos dokumentacija, neatskleidžiančia medinio paveldo tikrosios vertės Lietuvos teritorijos apgyvendinimo ir agrarinės kultūros raidai pažinti. Apsaugos reikalavimai nustatomi neatsižvelgiant į objektų būklę bei išsaugojimo savoje aplinkoje galimybes. Vietos žinybos nesugeba užtikrinti šių objektų išsaugojimo keičiantis nuosavybei bei formuojantis naujoms socialinėms, ekonominėms sąlygoms. Medinės statybos tradicijas išsaugoję vietos amatininkai dėl atestavimo tvarkos ir kitų teisinių kliūčių, taip pat dėl administracinių gebėjimų trūkumo nepanaudojami medinio paveldo remontui, atnaujinimui ir naujų pastatų valstybiniuose parkuose statybai bei kultūriniam kraštovaizdžiui puoselėti. Komisija atkreipė dėmesį į tai, kad, keičiantis valstybiniuose (nacionaliniuose ir regioniniuose) parkuose demografinė situacijai, kompleksų, statinių, jų dalių naudojimo paskirčiai, medinio kultūros paveldo praradimai neišvengiamai paveiks išskirtinį tų teritorijų kraštovaizdžio savitumą (Drėmaitė 2002). 2006 m. komisijos sprendime „Dėl medinio kultūros paveldo išsaugojimo“ konstatuojama, jog dauguma 2002 m. sprendime įvardytų siūlymų, rekomendacijų bei įpareigojimų nėra įvykdyti (Glemža 2006a). Tais pačiais 2006 m. komisija priėmė sprendimą „Dėl etnografinių kaimų išsaugojimo“, kuriame konstatuojama, kad Lietuvos tradicinių kaimų apsaugos ir atgaivinimo procesas yra nepakankamai koordinuojamas, prižiūrimas ir prastai kontroliuojamas. Neinventorizuojami senieji kaimai, pasigendama etnografinių kaimų vertės diferencijavimo, specializuotos teritorinės apsaugos, nėra pastatų tvarkybos reglamentų, sudarytų pagal regionus. Daug kur bendrą kaimo gyvenviečių vaizdą menkina netinkamai rekonstruoti bei nauji statiniai, tvoros, stogų dangos, gelžbetoniniai elektros stulpai ir kt. Sunykusi didžioji dalis mažosios kaimo architektūros bei tradicinės infrastruktūros elementų. Teigta, jog būtina skatinti ir nuolat remti etnokultūros paveldo išsaugojimą, tradicinių etnografinių kaimų bendruomenių steigimąsi ar atgaivinimą, tradicinių statybinių ir apdailos medžiagų verslą, tradicinius amatus (Glemža 2006b). Apie pastarojo sprendimo įgyvendinimo rezultatus byloja 2010 m. komisijos sprendimas „Dėl Lietuvos medinių statinių ir etnografinių kaimų kultūros paveldo išsaugojimo“, kuriame teigiama, jog Lietuvos medinio kultūros paveldo (išskyrus bažnyčias ar jų kompleksus ir koplytstulpius), ypač medinio dvarų sodybų paveldo ir etnografinių kaimų, apsaugos būklė yra nepatenkinama. Sparčiai nyksta bei yra naikinamas ir miestų bei miestelių civilinių pastatų medinis paveldas. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ministerijos, savivaldybės bei Kultūros paveldo departamentas neatsižvelgė į Komisijos sprendimų strateginius siūlymus bei rekomendacijas. Šių nesilaikoma vykdant istorinės, etnokultūrinės, kraštovaizdinės vertės senųjų kaimų apskaitą,

taip pat ir saugomų pagal Dieveniškų istorinio regioninio parko dokumentaciją. Pastebėta, jog nė vienas etnografinis kaimas nepaskelbtas valstybės ar savivaldybės saugomu; neparengta nauja 2007–2013 metų Lietuvos etnografinių kaimų išlikimo ilgalaikė programa, nenumatytas kasmetinis jos finansavimas; nėra medinio kultūros paveldo ir etnografinių kaimų nuolatinės priežiūros, tyrimų, tvarkymo praktinės metodikos bei rekomendacijų; neišspręsta kreditavimo, kompensavimo ir skatinimo tvarkyti bei nuolat prižiūrėti medinių kultūros paveldą problema; etnografiniai kaimai neinventorizuojami pagal jų diferencijuotą vertinimą ir vadovaujantis jų vertinimo kriterijais. Nepakankama parkų direkcijų, savivaldybių veikla, menkai bendradarbiaujama su mokslo ir studijų institucijomis; nepakankamas kaimo etninių bendruomenių steigimosi skatinimas ir jų finansinis palaikymas, nesivadovaujama nuostata, kad nekilnojamas bei nematerialusis kaimo bendruomenės paveldas yra nedaloma visuma; neparengta ir neintegruota į bendrą „Asbesto šalinimo programą“ speciali programa, numatanti etnografinių kaimų pastatų stogų šiferines dangas pakeisti regioninės architektūros tradicijas atitinkančiomis stogų dangomis. Stokojama parlamentinės kontrolės ir priežiūros įgyvendinant medinio kultūros paveldo ir etnografinių kaimų kultūros paveldo strateginio planavimo dokumentų sprendinius (2002 m. Valstybės ilgalaikės raidos strategija, 2003 m. (2009 m.) Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2002 m. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, Komisijos sprendimų rekomendacijos). Šiame sprendime vėlgi pateikta visa eilė siūlymų medinės architektūros paveldo būklės gerinimui ir išsaugojimui. Iš įdomesnių paminėtinas įpareigojimas Švietimo ir mokslo ministeriją parengti ir įdiegti medinio kultūros paveldo ir etnografinių kaimų apsaugos pagrindų mokymo ir švietimo programas viduriniojo ir aukštojo mokslo lygmenyse (Drėmaitė 2010).

2010 m. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos surengė tarptautinę konferenciją „Medinės architektūros paveldas ir nacionalinė kultūros politika“. Joje buvo konstatuota, jog apytikriai Lietuvoje yra 2863 medinio paveldo statiniai, kuriuos sudaro 1519 pavienių ir kompleksinių medinio paveldo objektų, 700 etnografinių kaimų statinių ir 644 mažosios architektūros objektai. Kultūros vertybių registre yra registruota apie 16 000 nekilnojamųjų kultūros vertybių (2008 m. pabaigos duomenys), iš kurių dešimtadalis yra priskirtina medinės architektūros paveldui. Tačiau ši paveldo grupė grėsmingai nyksta. Šiandien blogiausios būklės yra mediniai dvarai (apie 38 proc. labai prastos būklės pastatų), etnografiniai statiniai (apie 34 proc. labai blogos būklės pastatų) ir kitos paskirties medinio paveldo objektai (apie 33 proc. labai blogos būklės pastatų). Pagrindinės vertingųjų savybių ar saugotinų elementų nykimo priežastys yra medinio paveldo statinių naujos paskirties neradimas ir jų nenaudojimas bei nepriežiūra. Teigiama, kad kultūros paveldas yra nacionalinio tapatumo pagrindas, taip pat vienas pagrindinių nacionalinių išteklių ir nacionalinio saugumo pagrindin-

dų. Lietuvos medinis kultūros paveldas yra Baltijos jūros regiono ir visos Europos kultūros paveldo dalis. Medinis kultūros paveldas yra kultūrinio turizmo išteklius, todėl turi būti integruotas į darnų regiono ar miesto vystymąsi. Medinio kultūros paveldo būklė, nepaisant veikiančių programų ir teisės aktų, grėsmingai prastėja. Nykstant mediniam kultūros paveldui kyla pavojus Lietuvos regionų tapatumui. Konferencijos rezoliucijoje, be kitų pasiūlymų, buvo siūlyta sukurti kultūros paveldo objektų savininkų, savivaldos vadovų, jaunimo, darbus vykdančių organizacijų vadovų ir darbuotojų, tradicinių amatų meistrų švietimo sistemą apie paveldo vertes. Ištaisyti teisės aktų spragas siekiant supaprastinti finansavimo, kompensavimo, projektų rėmimo tvarkas, kad būtų prieinamos medinio kultūros paveldo savininkams ir valdytojams, mažinant biurokratinis reikalavimus. Medinio kultūros paveldo objektų, esančių kaimo vietovėse, stogų dangų keitimą įtraukti kaip prioritetą vykdant asbestinių stogų dangos ketinio ir renovavimo programas. Sukurti efektyvią medinio paveldo objektų priešgaisrinės apsaugos įrengimo sistemą, paremtą lengvatomis. Skatinti draudimo kompanijas sudaryti lengvatinės sąlygas medinio kultūros paveldo savininkams drausti pastatus. Sustiprinti kontrolę ir atsakomybę tų savininkų ir valdytojų, kurie sąmoningai vengia prižiūrėti ar netinkamai prižiūri medinio kultūros paveldo objektus, ir tobulinti teisinius aktus, numatant galimybę kultūros paveldo objektus perimti valstybės nuosavybėn. Skatinti miestų ir kaimų bendruomenes kurti nevyriausybinės organizacijas, kad būtų platinama informacija ir žinios apie galimybes remontuoti medinius pastatus ir kaip pasinaudoti įvairiais finansiniais mechanizmais jų remontui ir restauravimui.

1.3. Lietuvos medinės architektūros istorinė raida

Medinę istorinę architektūrą tyrinėjantys autoriai ypač pabrėžia medinės architektūros visuotinumą. R. Detlefzenas savo tyrinėjimuose mini XV a. pradžioje vokiečių ordino istorijos šaltinių rinkinį, aprašantį Vilnių, kuriame visi namai mediniai, net bažnyčios medinės (Detlefzenas 1995). Iki XX a. vidurio beveik visi kaimo trobesiai ir buities daiktai buvo mediniai (Bertašiūtė 2007). Net sovietmečiu iki pat 1955 m. mediniai namai Lietuvoje sudarė 72 proc. (Minkevičius 2002).

Vis dėlto medžio, kaip apdailos ir konstrukcijų medžiagos, panaudojimas Lietuvos architektūroje įvairiais istorijos tarpsniais dėl vietos gamtinių sąlygų, istorinių aplinkybių ir socialinių ekonominių veiksnių, buvo nevienodas reikšmingumu, kiekybe ir kokybe. Norint iširti medžio, kaip medžiagos, panaudojimą Lietuvos architektūroje, iškyla klausimas, nuo kurio istorinio laikotarpio reikėtų pradėti. Kadangi architektūra yra erdvinės žmogaus aplinkos formavimas, statinių, jų kompleksų statyba ir projektavimas (Kvietkauskas et al. 1985), tai

primityviausi žmonijos būstai yra architektūros istorijos tyrimų objektas, o nulaužtą medžio šaką, jei ji buvo panaudota pirmą kartą žmogaus būsto ar kito statinio statybai, jau galima laikyti medžio būtimi architektūros istorijoje. Todėl pirmųjų Lietuvos teritorijoje apsistojusių klajoklių genčių būstai jau yra mūsų tyrimo objektas. Medžio, kaip pagrindinės statybinės medžiagos, taikymo visuotinumą leidžia išskirti pirmąjį medinės architektūros istorijos laikotarpį, pasibaigusį su mūrinės statybos pradžia XIII amžiuje. Mediniai pastatai, statyti Lietuvoje nuo XIII a. iki šalies sovietizacijos (1940 m.) pradžios, nepaisant mūrinės statybos plitimo ir kitų istorinių aplinkybių, yra nuoseklios architektūrinės ir statybinės, technologinės raidos rezultatas, pasižymintis turtinga tipologine įvairove bei raiška ir todėl sulaukęs nemažo tyrinėtojų ir visuomenės dėmesio. To laikotarpio mediniai pastatai užėmė ypatingą vietą Lietuvos architektūroje, kaip būdingi Lietuvos kultūros, jos kraštovaizdžio, tautinio identiteto ženklai. Kadangi Lietuvos architektūros raida, iki sovietmečio vykusiai sąlygiškai nuosekliomis ir natūraliomis aplinkybėmis, atsiradus naujai politinei santvarkai, nuosavybės santykiams, socialinėms, kultūrinėms sąlygoms, neišvengiamai pasikeitė, trečias medinės architektūros istorijos tarpsnis išskirtinas nuo 1940 m. iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m.

Medis Lietuvos architektūroje nuo seniausių laikų iki XIII a.

Vaizdą apie šio laikotarpio medinę architektūrą ir jos užuomazgas Lietuvos teritorijoje galima susidaryti tik pagal archeologų pateikiamą medžiagą ir ja remiantis sudarytomis rekonstrukcijomis bei iškeltomis hipotezėmis. Aptariant pirmąjį medinės architektūros istorinį tarpsnį, galima išskirti: medžio panaudojimą pirmiesiems kilnojamiesiems, nekilnojamiesiems būstams ir ankstyvųjų piliakalnių – gyvenviečių bei vėlyvųjų piliakalnių – pilių statiniams.

Medžio panaudojimas pirmiesiems būstams. Paleobotaninių tyrimų duomenys leidžia susidaryti priešistorinių miškų kaip statybinės medžiagos šaltinio kitimo vaizdą. Arktiniu laikotarpiu, kuris baigėsi maždaug prieš 12 tūkst. metų, vyravo tundros augalija su karklais ir beržais kerūžiais. Vėliau, subarktinio ir preborealiniu periodu, įsivyravo beržai. Borealio pradžioje, t. y. maždaug prieš 9 tūkst. metų, pagausėjo pušynų. Manoma, kad drėgnas ir šiltas atlantinis periodas (prieš 5–7,5 tūkst. metų) buvo palankiausias augalijai poledyninis laikotarpis. Šio periodo pradžioje vyravo juodalksnynai (jų buvo 50–55 proc.), būta daug lazdynų (34–56 proc.), guobų (7–8 proc.) ir liepų (3–9 proc.). Ažuolynų ir eglynų dar nebuvo daug, jie užėmė tik 1–2,5 proc. ploto. Likusią dalį sudarė beržynai (13–25 proc.) ir pušynai (iki 10 proc.). Tuo metu Lietuvoje pasirodė ir skroblai. Klimato optimumas ir plačialapių miškų išsigalėjimo maksimumas buvo atlantinio laikotarpio vidury. Laikotarpio pabaigoje gerokai padaugėjo eglynų (iki 8–30 proc.) (VDU 2010).

Pirmieji Lietuvos gyventojai poledynmečio laikotarpyje, kaip manoma, buvo šiaurės elnių medžiotojai. Sekdami paskui elnių bandas, jie negalėjo ilgam

įsikurti vienoje vietoje. Žmonės gyveno greitai surenčiamose palapinėse, kurias galima laikyti laikiniais statiniais. Šioms palapinėms reikėjo medžio karkaso, o tinkama mediena, kaip mano tyrinėtojai, dėl menkos augalijos buvo brangi ir reta medžiaga. Medines kartis, spėjama, medžiotojai atsigabendavo iš pietesnių regionų, keldamiesi į kitą vietą, jei pasiimdavo jas. Iš kelių karčių sustatytą kūgį aptempdavo kailiais, apačioje prispausdami juos ratu sudedamais akmenimis. Palapinės kūgio viršūnėje buvo paliekama anga dūmams išeiti iš palapinės viduryje grįsto židinio. Pirmieji būstai nesiskyrė nuo Šiaurės gyventojų palapinių, vadinamų čiumais. Vasarą jas, panašiai kaip vogulų palapines, galima buvo dengti kitomis medžiagomis – meldais ir tošimi, (50 pav.) (Rimantienė 1995).

50 pav. Vogulų vasarinė tošinė palapinė

Fig 50. Vogulai summer bark shelter

Būtent tokio žmogaus statinio ypatumų reikšmę tolesnei architektūros raidai savo tyrinėjimuose yra aprašęs architektūros istorikas ir kritikas J. Rykwertas. Į kūgį suremtos kartys vizualiai nedaug tesiskyrė nuo medžių šakų, kurios tolesnėje būsto evoliucijoje tapo statmenų žemei statinio sienų ir stogo dalimi. Čia mokslininkas išvelgia pirmųjų žmogaus trobelių įvaizdžio sąsajas su įvairių laikotarpių, įvairaus medžiagiškumo architektūros formose atsiradusiais medžio kamieną, jo šakas vaizduojančiais motyvais, dekoru elementais (Rykwert 1981).

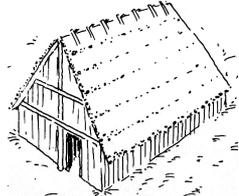
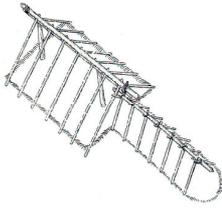
Atšilus klimatui neolite žmonės pradėjo žvejoti, verstis gyvulininkyste, žemdirbyste ir ilgesnį laiką gyventi vienoje vietoje. Pagal rastų archeologinių liekanų aprašymus pirmuosius nekilnojamuosius būstus, kurių statybai buvo naudojamas medis, galima skirstyti į ovalaus, keturkampio plano ir pusiau žeminius pastatus.

Ovalios plano formos buvo Samantonių būstas Ukmergės rajone, datuojamas II tūkst. pr. Kr. (51 pav.). Šio ovalaus plano medinio statinio su atviru ugniakuru karkasą sudarė į žemę įkastos pėdžios sienoms ir stogui laikyti. Sienos buvo pintos žabais ir iš abiejų pusių apkrėstos moliu. Šiaudų ir mauknų stogą laikė būsto viduryje į žemę įkastos dvi storos pėdžios, kurių pašelmenyje gulėjo permėtinis rąstas gegnėms užkabinti (Minkevičius 1988).

Keturkampio plano formos medinio būsto pavyzdžiui priskiriami II tūkst. pr. Kr. būstai Šventojoje ir Nidoje, kurie buvo iš kelių keturkampių patalpų, pa-

statyti iš glaustai vertikaliai sukastų rąstų ir pėdžių su atviromis ugnivietėmis (52 pav.). Pailgi keturkampiai būstai buvo padalyti skersinėmis tankiai sustatytų kartelių sienomis. Stogą rėmė pėdžių eilė, dalijusi būstą išilgai per vidurį (Minkevičius 1988).

Pusiau žeminio medinio pastato pavyzdžių aptikta Suvalkijoje Kubilėlių akmens amžiaus gyvenvietėje. Pastatai buvę kiek įgilinti su ilgu dengtu koridoriu. Į pastato pusę jis nuolaidėjo. Į tokį pastatą reikėjo šliaužte išliaužti, tačiau į vidų nepatekdavo šaltis. Manoma, kad šie pastatai būdavo dengti šiaurės žvėrių kailiais (Rimantienė 1995). Šie pastatai neturėjo vertikalių medžio stulpų sienų, ir iš esmės tai buvo stogo konstrukcija, besiremianti į žemę, kurios viršutinę dalį laikė viduryje statinio įkasti stulpai, kaip ir ovalaus ar kvadratinio plano pastauose (53 pav.).

		
<p>51 pav. Samantonių žalvario amžiaus trobelė Fig 51. Hut of the Copper Age, Samantonys</p>	<p>52 pav. Šventosios 23-os vidurinio neolito gyvenvietės pastato rekonstrukcija Fig 52. Reconstruction of a building in Šventoji, the 23rd settlement of the Middle Neolithic Age</p>	<p>53 pav. Kubilėlių neolitinio pastato rekonstrukcija Fig 53. Reconstructed building of the Neolithic Age, Kubilėliai</p>

Visų šių formų būstų statybai buvo naudojamas medis. Iš medžio stulpų ir karčių buvo konstruojamos laikančios sienos bei stogas, o medžio šakos dažnai buvo panaudojamos ir kaip dengiamoji medžiaga.

Tarp pirmųjų nekilnijamųjų būstų minėtini ir poliniai pastatai. Lietuvoje Luokesų ežere (Molėtų r.) 1–1,5 m gylyje aptiktos polinės gyvenvietės. Centrinė vienos gyvenvietės dalis yra pusapvalio plano, nuo kranto ir seklumos atitverta dviem medinių polių eilėmis. Radiniai datuojami II tūkst. m. iki Kr. pabaiga. To paties ežero kitoje pusėje buvo aptikta dar viena senovinė polinė gyvenvietė (Luokesų II). Ji yra rago pavidalo seklumoje. Rastos dvi atskiros polių grupės. Manoma, kad gyvenvietę su krantu jungė tiltelis. Sprendžiant iš polių išdėstymo, čia galėjo būti polinė gyvenvietė su maždaug 10 gyvenamųjų pastatų. Šios gyvenvietės datuojamos 800–400 m. iki Kr. (KPD 2009).

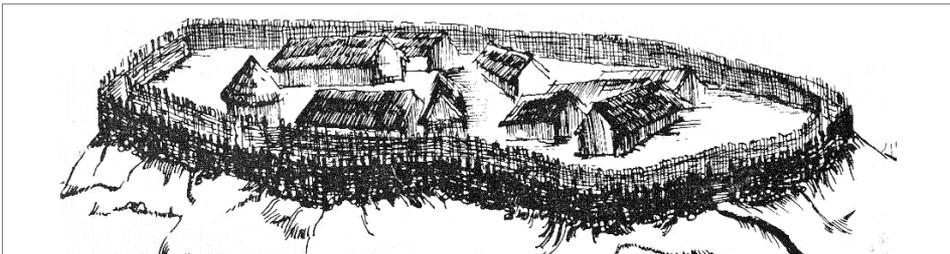
Paežeriuose, paupiuose, Baltijos pajūrio lagūnose tyrinėtose gyvenvietėse rasta daug medinių konstrukcijų: į ežerinį, lagūnų šlyną įkaltų smailintų kuolų,

raštų su iškaltomis skylėmis, įkartomis, su įvairiomis išskalomis, kapotų ir drožtų medienos dalių, nužievintų raštelių, karčių, drožlių ir kt. Lietuvos teritorijoje yra žinomos mažiausia septynios neolito gyvenvietės, kuriose būta polinių pastatų liekanų. Visos tyrinėtos gyvenvietės yra prie protakinių ežerų ar pajūrio lagūnų, besijungiančių su įtekančiomis upėmis ir jūra. Iš tokių archeologinių paminklų detaliausiai yra tyrinėtos Kretuono apyežerės (Švenčionių r.) gyvenvietės. Kasinėjimų metu surasta daug medinių konstrukcijų, kurios buvo interpretuotos kaip antžeminių ilgų pastatų liekanos. Visas gyvenvietės inventorius laikytas chronologiškai vienalaikiu, priklausančiu vėlyvajam neolitui. 2000–2001 m. tyrimai patvirtino spėjimus, kad šioje gyvenvietėje būta polinių statinių, pastatytų vandenyje, buvusio ežero pakrantėje, prie ištekančio iš ežero upelio. Pastebėta, kad dalis kuolų yra visai kitos paskirties. Jie išdėstyti išilgai buvusios Žemaitiškos ežero pakrantės ir sudaro atskiras polinių pastatų konstrukcijas. Analizuojant pačias medines konstrukcijas, prieita išvada, jog tai žvejybos užtvarų, įrengtų dar prieš pastatant polinį pastatą, liekanos. Pastebėta, kad akmens amžiaus žmonės, turėdami palyginti netobulus įrankius, medžius kirsdavo naudodamiesi pleištais. Visi Lietuvoje rasti poliniai statiniai yra susiję su žvejyba. Atskiros bendruomenės, užimdamos geriausias ir tinkamiausias nuolatinės maisto gamybos vietas, kaip antai upių ištakas ar jų žiotis, turėjo saugotis kaimyninių bendruomenių antpuolių, todėl saugiausi gyvenamieji būstai buvo pastatyti prie vandens ar jo apsuptyje. Nuo mažiau apsaugotos pusės, dažniausiai sausumos, buvo statomos užtvaros (Žemaitiškės-1 gyvenvietėje). Statiniai dažniausiai buvo renčiami iš uosių. Gyventa nuolatos – visais metų laikais (Girininkas 2005).

Anksčiausios polinių gyvenviečių liekanos Europoje aptinkamos iš vėlyvojo akmens amžiaus – neolito laikotarpio, tai yra apie 4500 m. pr. Kr. Dauguma šių gyvenviečių išsidėsčiusios alpinių ežerų zonoje: pietinėje Vokietijos dalyje, Šveicarijoje, Austrijoje, Italijoje, Prancūzijoje. Šiaurinėje bei rytinėje Europos dalyje, be Lietuvos, polinės gyvenvietės žinomos Latvijoje, Estijoje, Suomijoje, Lenkijoje, Kaliningrado srityje, Rusijoje, Švedijoje (Motuzaitė-Matuzevičiūtė 2009).

Medžio panaudojimas gynybinių piliakalnių-gyvenviečių statiniuose. Žalvario, ypač ankstyvajame geležies, amžiuje, klimatui pasidarius drėgnesniam, gyvenvietes teko rengti aukštesnėse vietose. Be to, gyvulininkystė, žemės ūkis ir prekyba leido žmonėms prasigyventi, daugiau turto susikaupti vienos šeimos rankose, reikėjo jį saugoti. Ir didžiosios šeimos, o gal ir ištisos giminės ant kalvų ėmė įsirenginėti gyvenvietes-piliakalnius (Rimantienė 1995). Svarbus tapo naujo tipo medinis statinys – aptvaras, turėjęs didelę gynybinę reikšmę. Ankstyvuosius piliakalnius rengė tinkamose gamtinėse sąlygose pakraščius sutvirtindami statmenų kuolų aptvarais. Tarpai tarp kuolų, kaip manoma, buvo išpinami šakomis, o apačioje toks aptvaras sutvirtinamas molio pylimėliu ir apdedamas akmenimis. Minimi aptvarai ir iš pusbulsčiai sukrautų rąstų

(Minkevičius 1988). Kiti ankstyvųjų piliakalnių statiniai buvo panašūs į mūsų jau aptartus akmens amžiaus pastatus. Piliakalnių pastatai dažniausiai keturkampiai, iš statmenai sustatytų stulpų, pintomis ir moliu užtaisytomis sienomis, dvišlaičiu stogu. Atsirado siaurų pastatų, kurie buvo priremiami prie aptvaro ir turėjo ne dvišlaitį, bet vienslaitį stogą. Šio laikotarpio pastatų stogai, kaip ir akmens amžiuje, neišilaikydavo ant statmenų stulpelių sienų, todėl pastato viduryje stogą remdavo pėdžios. Piliakalniuose labai retai pasitaikydavo pusiau žeminių pastatų (Rimantienė 1995). Vienas ankstyvųjų piliakalnių pavyzdžių yra Narkūnų piliakalnis (54 pav.).

54 pav. Medinis aptvaras, kvadratinio ir ovalaus plano mediniai pastatai Narkūnų piliakalnyje (rekonstrukcija), žalvario – geležies amžius

Fig 54. Wooden enclosure, square and oval layout timber buildings in Narkūnai mound (reconstruction), the Bronze-Iron Age

Bėgant laikui ankstyvieji piliakalniai, kaip gyvenvietė su aptvaru – gynybiniu įtvirtinimu, natūraliai evoliucionavo į sudėtingesnį uždaro tipo gynybinį įrenginį – medinę pilį. Medinės pilies užuomazgos pradėjo formuotis ankstyvuosiuose piliakalniuose jų ilgųjų pastatų sienoms tampant kartu ir piliakalnio gynybine užtvara bei atsirandant apvaliems bokšto formos žvalgybiniais – gynybiniais pastatams (Zabiela 1995). Ankstesni gyvenviečių aptvarai iš kuolų ir pintų šakų tapo tvirtesniais įtvirtinimais – gynybinėmis sienomis. Pagal konstrukciją ir formą skiriamos aštriakuolės, stulpinės ir rėstinės gynybinės sienos.

Aštriakuolės buvusios iš nusmailintų stačių 25–30 cm skersmens rąstų, sukastų glaudžiai vienas prie kito ir sutvirtintų skersiniais rąstelių varais. Stulpinėse gynybinėse sienose gulsti rąstai buvo tvirtai suspausti stulpų poromis arba įleisti į šulų išpjovas (Minkevičius 1988). Stulpinė konstrukcija naudota visoje Lietuvos teritorijoje. 10–32 cm storio stulpai buvo įkasami iki 1 m gylio 1,3–2,5 m intervalais dviem eilėmis. 1–1,7 m tarpai tarp stulpų buvo užpildyti mediniais rąstais, žeme, akmenimis. Tokios sienos buvo greitai įrengiamos, tačiau netvirtos, ties pagrindu neretai dar papildomai tvirtinamos akmenimis, plūktu moliu, kuolais. Dalies piliakalnių stulpinė įtvirtinimų konstrukcija, manoma, buvo derinta su rentinine. Stulpinės konstrukcijos gynybinės sienos daugiausia buvo atskiri statiniai (Zabiela 1995). Rėstinėms gynybinėms sienoms būdingi kryžmai kampuose sunerti rąstai. Aptvarų būta net po keletą: aukštesnių ir tvirtesnių –

aiškstelės pakraščiuose, žemesnių ir paprastesnių – šlaitų terasose ir kalvų papėdėse. Ant kai kurių svarbesnių pilių arba papilių pylimų būdavo įkasami poromis kas 1–2 m stori (20–30 cm) stulpai, tarp kurių eilėmis suguldydavo panašaus skersmens rąstus. Sienas iš išorės apkrėsdavo storoku molio sluoksniu (Minkevičius 1988). Rentininės konstrukcijos sienos jungėsi su aikštelės pakraščiuose stovėjusiais pastatais ir buvo jų išorinė siena (Zabiela 1995).

Manoma, jog aukštų aptvarų viršuje buvo daromos nedidelės angos priešui apmėtyti akmenimis, apšaudyti strėlėmis ar ietimis. Aptvarai turėjo po keletą aklinau uždaromų vartų. Medinėse pilyse būta vartų, įrengtų kaip tuneliai, kurie buvo patogūs gintis nuo viršaus ir iš šonų (Minkevičius 1988). Labai svarbią reikšmę gynybai ir žvalgybai turėjo aikštelių pakraščiuose, ypač ties posūkiiais, pastatyti keturkampiai, rečiau aštuoniakampiai bokštai (Bražuolės pilis). Tokie bokštai galėjo būti panašūs į liaudies meistrų vėliau statytas rėstinės arba karkasinės konstrukcijos varpines. Cokolius kartais sukraudavo iš akmenų ir sutvirtindavo moliu arba rąstų karkasu (Veliuonos pilis). Bokštai būdavo dengti lentelių stogais. Dėl nelygaus aikštelių paviršiaus ir nevienodo bokštų aukščio pilių siluetas būdavo banguotas (Minkevičius 1988).

Medis Lietuvos architektūroje nuo mūrinės statybos pradžios iki sovietų okupacijos 1940 m.

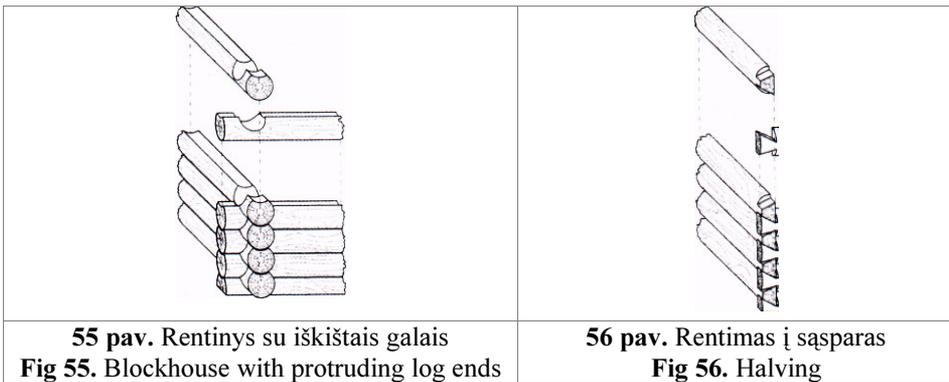
Šiuo istorijos laikotarpiu medinė architektūra Lietuvoje tarsi ima konkuruoti su kita statybine medžiaga – mūru.

Ankstyviausi mūriniai statiniai Lietuvoje buvo pilys. Kada jos mūsų šaly pradėtos statyti, tiksliai nežinoma, tačiau jau pačioje Gedimino valdymo (1314–1341 m.) pradžioje tokių mūro pilių būta bent Senuosiuose Trakuose ir Vilniuje. Vėliau Lietuvoje susiformavo savotiškas mūrinių pilių žiedas (Trakų, Vilniaus, Kauno, Gardino, Lydos, Krėvos, Medininkų pilys), apjuosęs istorikų susekamą Mindaugo žemės valdą (domeną).

XV a. pr. Vilnių aplankęs Žiliberas de Lanua pastebėjo, kad mieste „namai mediniai, labai negražiai sustatyti, bet yra keletas mūrinių bažnyčių“. Pilyje taip pat vyravo mediniai statiniai, tik gynybinė siena buvo mūrinė. Trakuose keliautojas išskyrė mūrinę salos pilį, bet pažymėjo, kad pats miestelis skurdžiai nustatytas vien mediniais namais. Platesnės apimties mūro statyba vykdyta tik didžiuosiuose miestuose. Tačiau XVI a. antrojoje pusėje net Vilniuje paprastų miestiečių namai tebebuvo daugiausia mediniai, žemi ir maži, o gražūs mūriniai statiniai, kaip pažymima Vilniaus aprašyme Brauno pasaulio miestų atlase, daugiausia puošė kitataučių pirklių gyvenamuosius rajonus (Vokiečių, Pilies g.). Bažnyčios ir rūmai daugiausia buvę jau mūriniai, nors kai kur, ypač miesto pakraščiuose, sudarytuose vien iš medinių trobelių, tebestatytos ir medinės šventovės. Net Žygimanto Augusto vasaros rezidencija, įrengta pusė mylios nuo Vilniaus, buvo medinė (Janonienė 2001). Iki XVII a. Vilniuje daug teritorijos buvo užstatyta mediniais namais (Vainilaitis et al. 2004). Nagrinėjamo istorinio laiko-

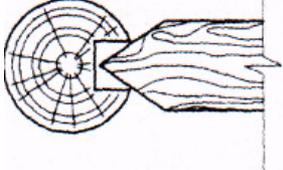
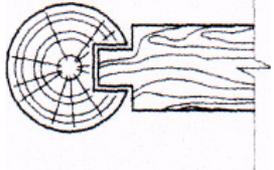
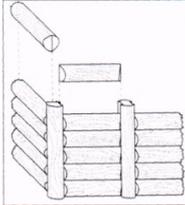
tarpio medinių pastatų ypatumus pagal Vilniaus archeologinių tyrinėjimų medžiagą yra detalai aprašę V. Vainilaitis ir O. Valionienė. Tyrinėjimai rodo, kad jau XIV a. mediniuose Vilniaus pastatuose buvo keli pamatų įrengimo būdai. Tai apatinio vainiko guldymas tiesiog ant grunto ar hidroizoliacinio sluoksnio, pastato statymas ant nuardyto, anksčiau stovėjusio pastato liekanų, apatiniam vainikui kampuose pakelti padedama atrama ir XIV a. pabaigoje po apatiniu vainiku atsiradusi ištisinė nesurištų akmenų juosta, kuri yra dabartinių juostinių pamatų prototipas. Poliniai pamatai įrenginėti drėgnose, šlapiose vietose. Vilniaus miesto medinių pastatų statyboje nuo XIV a. buvo trys pagrindiniai sienų statymo būdai: 1. Rentininis – sienojai suneriami kampuose. 2. Stulpinė konstrukcija – horizontalūs sienojai suleidžiami į vertikalius stulpus. 3. Karkasinis – į horizontalų rąstą su išskobtu grioveliu įstatomi vertikalūs sienojai, o ant viršaus uždedamas horizontalus rąstas (Vainilaitis et al. 2004).

Rentininio tipo mediniuose statiniuose sienojų galai buvo suneriami dviem labiausiai paplitusiais būdais. Pirmasis, ankstyvesnis ir populiarsnis sunerimo būdas buvo sukabinti rąstus ar tašus į iškirtas, darytas pagal sienojų formą, paliekant kampuose iškištus galus (55 pav.). Antrasis sienojų jungimo būdas rentininiuose pastatuose – sukabinti rąstus galuose „į spyną“ (56 pav.). Pastato rentinyje dažniausiai būdavo 12–13 vainikų ir gyvenamojo pastato sienų aukštis iki stogo būdavo apie 2,4 m (Vainilaitis et al. 2004).

Stulpinės konstrukcijos dažniausiai būdavo ūkinio arba ūkinio gamybinio naudojimo statiniai: tvartai, sandėliai, dirbtuvės. Statant stulpinį pastatą, į žemę būdavo įkasami vertikalūs rąstai su vertikaliais grioveliais, į kuriuos būdavo įspraudžiami horizontalių sienojų galai. Pastarieji būdavo pleišto arba specialios formos (57, 58 pav.). Didelių stulpinės konstrukcijos statinių ilgosios sienos buvo jungiamos tarpiniais vertikaliais stulpais – šviliais (59 pav.). Stulpinė konstrukcija tapdavo stabilesnė rentininių sienų principu kampuose sunėrus viršutinį vainiką (Vainilaitis et al. 2004).

Karkasinio pastato konstrukcija ypatinga tuo, kad apatinę ir viršutinę sienų dalį sudaro kampuose sunerti horizontalūs stori rąstai su išilginiais grioveliais. Į šiuos griovelius būdavo įstatomi statmeni rąsteliai, tašai ar lentos taip suformuojant sienas (Vainilaitis et al. 2004).

		
<p>57 pav. Horizontalaus rąsto jungimo su stulpu būdas stulpinėje konstrukcijoje Fig 57. Horizontal log junction with a pole in the pole-type structure</p>	<p>58 pav. Horizontalaus rąsto jungimo su stulpu būdas stulpinėje konstrukcijoje Fig 58. Horizontal log junction with a pole in the pole-type structure</p>	<p>59 pav. Stulpinė konstrukcija Fig 59. Pole-type structure</p>

Konstruktiniu požiūriu išskiriami trys to meto medinių pastatų stogų tipai: sijiniai, stulpiniai-pėdiniai ir gegniniai. Sijinės konstrukcijos stogais buvo galima dengti nedidelius, iki šešių metrų pločio, vienatūrius pastatus. Stulpinės-pėdinės konstrukcijos ypatumai sudarė galimybę statyti didelius ir ilgus ūkinius pastatus, kurie dėl didelio vidinio tūrio buvo sunkiai priešildomi. Gyvenamiesiems pastatams nuo XV a. dengti naudota gegninė konstrukcija. Gegniniai stogai buvo tvirtesni ir galėjo atlaikyti didesnę dangos svorį. Manoma, jog Vilniaus mieste XIV a. stogai buvo dengiami lentomis, skiedromis. Gegniniai stogai, be minėtų medžiagų, dengti gontais ir čerpėmis (Vainilaitis et al. 2004).

XIV a. durys buvo daromos kartu su mediniais bėgūnais. XV a. pabaigos–XVI a. kultūriniuose sluoksniuose su mediniu užstatymu atrandama geležinių durų vyrių ir kilpinių. Langai ankstyvaisiais viduramžiais Vilniuje buvo kertami nedideli ir veikiausiai nebuvo stiklinami. Tai buvo pailgos, horizontalios angos. Jas uždengdavo iš vidaus medine užstumiamą sklende. XVI–XVII a. Vilniuje medinių pastatų langus pradėta stiklinti. XVI a. pradžioje medinių pastatų Vilniuje langai kertami didesni. Viduramžių Vilniaus mediniuose pastatuose aptinkamos trijų rūšių grindys: molinė asla, medinės grindys, akmenų ar plytų grindynys. Grindys iš medinių lentų buvo dažnos. Joms naudotos plačios, iki 30 cm, dvipusio tašymo lentos. Jos buvo dedamos tarp pirmo ir antro rentinio vainikų. XIV–XV a. dalis grindlenčių buvo klojama tiesiai ant grunto arba hidroizoliacinio sluoksnio. XV a. viduryje–XVI a. masiškai pradėtos naudoti lagės (Vainilaitis et al. 2004). Vilniuje buvusių medinių pastatų ypatumai, manytina, buvo būdingi visai Lietuvos teritorijai (Lietuvos architektūros istorija/I 1988).

A. V. Caunės tyrimai rodo, jog visos aptartosios trijų tipų sienų konstrukcijos – raštinė, stulpinė ir karkasinė – kartu su kitais statybos būdais jau XI – XIII a. buvo naudotos ne tik Lietuvoje, bet ir kitur Europoje (Цайне 1984). Tai leidžia manyti, jog pagrindinės medinės architektūros formos net ir atsiradus mūro statybai stipriai nepakito.

XVII a. Lietuvoje ir toliau beveik vieninteliai mūriniai miestelio pastatai būdavo bažnyčia, vienas kitas visuomeninis namas ar dvaro rūmai. Pavyzdžiui Tauragėje 1653 m. buvo viena gatvė ir 40 miestiečių kiemų su beveik vien mediniais trobesiais. Mūriniai buvo dvaro rūmai, vienas dviaukštis gyvenamasis namas ir malūnas. Mūro statybai plisti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje trukdė veiksniai, tiesiogiai susiję su krašto gamtinėmis ir klimatinėmis sąlygomis. Akmuo dėl didelio šilumos laidumo apskritai nebuvo tinkama žaliava gyvenamųjų namų statybai Lietuvoje. Nors plytų gamybai tinkamo molio krašte buvo pakankamai, plytos ilgai negalėjo konkuruoti su medžiu, nes medinių namų šilumos laidumas penkis kartus mažesnis nei plytų mūro. Mūriniuose pastatuose buvo drėgna, o plytas paruošti kainavo daug brangiau nei medieną. Mūrinė statyba trukdavo gerokai ilgiau negu medinė, jai reikėdavo ilgų parengiamųjų darbų, o baigus mūrijimo darbus mūras dar turėjo ir išdžiūti. Po XVII a. vidurio karų su Rusija ir Švedija, paskubomis atstatinėjant miestus, dažniausiai buvo renčiami menkesni už ankstesnius namai. Net atkuriant Vilnių po karo su Maskva statyti beveik vien mediniai pastatai, priemiesčiuose – tiesiog lūšnos, todėl sostinės magistrato jurisdikijoje 1663 m. buvo 235 mūriniai ir 240 medinių namų, o 1690 m. – jau tik 195 mūriniai ir 417 medinių. XVIII a. pirmojoje pusėje karai, gaisrai ir maro epidemijos stabdė tolesnę miestų raidą. Reikšmingesniu posūkiu medinės architektūros istorijoje galima laikyti XVIII a. antrąją pusę, kai, saugantis dažnų gaisrų, drausta iš medžio statyti rotušes ir net namus aplink turgaus aikštę. 1766 metais seimas uždraudė Vilniuje statyti medinius namus ir sandėlius (šio draudimo ne visuomet paisyta). Plečiantis miestams mediniai namai vėlgi atsidurdavo arti centro. Iki XVIII a. pabaigos miestuose mūrinių namų buvo mažiau negu XVII a. pirmojoje pusėje (Janonienė 2001; Surgailis et al. 2006).

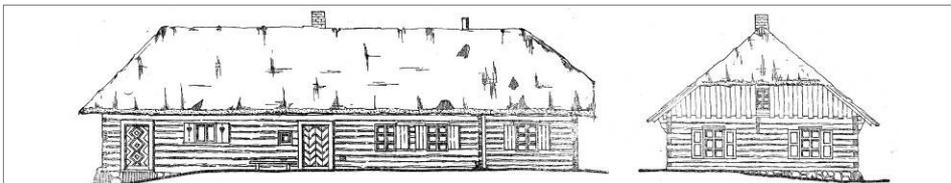
Anuometiniam medžio architektūros paplitimui didelį poveikį turėjo ir didelis Lietuvos miškingumas – medžio žaliavos šaltinis. Apie neižengiamas Lietuvos girias XI a. rašė lenkų kronikininkas M. Galas, o tankius, beveik be gyvenviečių Lietuvos miškus mini per Žemaitiją ir iš Daugpilio į Vilnių 1414 m. keliaavęs Burgundijos riteris Žiliberas de Lanua. Išvykęs iš Daugpilio, keliautojas per „didelį tuščią mišką“ įvažiavo į Lietuvą ir keliavo „dvi dienas ir dvi naktis, neaptikdamas jokios gyvenvietės, per septynis ar aštuonis didelius užšalusius ežerus, kol pasiekė Vytauto dvarą, vadinamą karaliaus dvaru“. Panašų vaizdą matė ir 1436 m. iš Maskvos per Lietuvą vykęs Josafatas Barbara, o XV a. pabaigoje – diplomatas Ambrosius Cantorini. Miškingumo pokyčius, remdamasis istorinių žinių nuotrupomis, intucija ir palyginimais su kaimyninių kraštų girių

būkle, bandė nustatyti prof. P. Matulionis. Jo tyrimų duomenimis, XI a. pradžioje Lietuvos miškingumas buvo apie 58 proc. teritorijos. Iki XVI a. tas miškingumas palaipsniui menko ir sumažėjo iki 42 proc. Tik XVII a. dėl karų ir epidemijų jis kiek padidėjo (iki 44 proc.), o XIX a. pradžioje vėl sumažėjo (iki 37 proc.) (VDU 2010).

XIX a.–XX a. pradžioje Lietuvos architektūroje tebevyravo medis. Mūrinių pastatų buvo daugiau statoma tik tose šalies vietose, kur buvo mažiau miškų. Žmonės neigiamai tebevertino gyvenamuosius pastatus iš akmens bei plytų ar molio. Dėl to daugiausia iš akmens bei plytų buvo statomi ūkiniai trobesiai (Šešelgis et al. 1956). Medžio statyba ir toliau buvo patogumo, sveikatos idealas (Galaunė 1988). Šio laikotarpio medinius statinius verta aptarti išsamiau, kaip nuoseklios medinės Lietuvos architektūros raidos rezultata, apie kuri yra daugiau informacijos.

XIX a.–XX pirmosios pusės medinių statinių tipologijoje išskirtini gyvenamieji pastatai, dvarų sodybų rūmai, karčemos, ūkiniai pastatai (viralinės, sandėliai, tvartai, kluonai, jaujos, daržinės, žagai, žardinės, pirtys), gamybos pastatai (malūnai, kepyklos, rūkyklos, aliejaus spaudyklos, pieninės, kalvės, puodų dirbtuvės, lininės, audyklos, verpyklos, karšyklos, plytinės, lentpjūvės), sakraliniai pastatai (bažnyčios, koplyčios, varpinės, cerkvės, sinagogos, mečetės), visuomeniniai pastatai (užeigos, parapijos namai, mokyklos), infrastruktūros pastatai (geležinkelininkų gyvenamieji namai, pervažos būdelės, keleivių namai, krovinių aptarnavimo pastatai, laukiamieji, kalvės, sandėliukai, vandens bokštai).

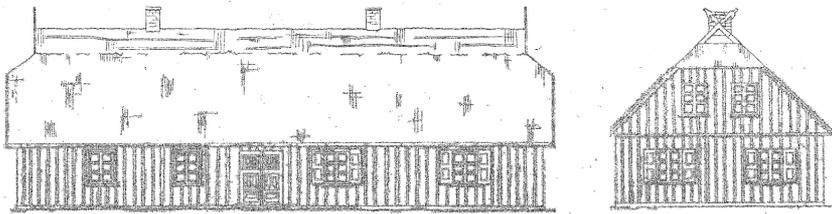
Mediniai gyvenamieji pastatai. Nuo seniausių laikų Lietuvoje statyti mediniai gyvenamieji keturkampio plano pastatai su viena didele patalpa, atviru ugniakuru ir keturšlaičiu stogu maždaug nuo XV a. evoliucionavo į skirtingų architektūrinių požymių turinčius regioninius tipus. Tyrinėtojai išskiria tris arba keturis tipus. Vieni skiria: 1) žemaičių trobą, 2) aukštaičių pirkią, 3) užnemunės stubą (Šešelgis et al. 1956), o kiti tyrinėtojai išskiria dar ir ketvirtąjį tipą – Dzūkijos pirkią (Andriušytė et al. 2008). Žemaičių trobos skirstomos į a) viengales asimetriškai suręstas trobas b) dvigales asimetrinio plano trobas (60 pav.) ir c) dvigales simetrinio plano trobas (Šešelgis et al. 1956).

60 pav. Žemaičių dvigalė asimetrinio plano troba, XIX a. pab.–XX a. pr.

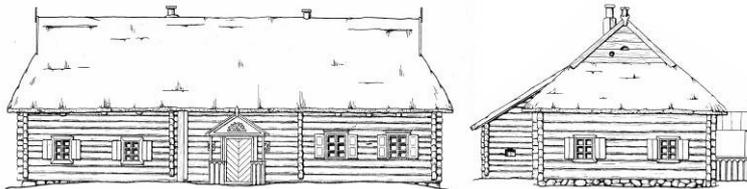
Fig 60. Asymmetrical double-ended house,
the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.

Kalbant apie Žemaitijos trobų planus bei patalpų funkcinių išdėstymą, atskirai reikia paminėti Kuršių Neringos bei Baltijos pajūrio, ypač Nemuno žemupio žvejų trobas (stubas), kurių planai ir tūris bei išorės architektūrinės dekoratyvinės formos gerokai skiriasi (61 pav.) (Šešelgis et al. 1956). Tai lėmė šio regiono tradicinės gyvenamosios įvairovė, susipinančios baltiškiosios etnokultūrinės tradicijos, daugialypė Vakarų Europos medinės architektūros tradicijų įtaka ir ilgaamžės medienos apdirbimo tradicijos, išplėtotą medienos perdirbimo pramonę, tranzitu gabentos medienos gausa (Purvinas 2008). Aukštaičių pirkios skirstomos į a) viengales pirkias, b) dvigales pirkias, c) kryžminio plano pirkias (62 pav.). Užnemunės stubos skirstomos į a) vieno galo stubas, b) dviejų galų stubas (63 pav.), ir c) išskiriamas sudėtingesnis Užnemunės stubos plano variantas su sugrupuotomis patalpomis pagal aiškia simetrinę schemą.

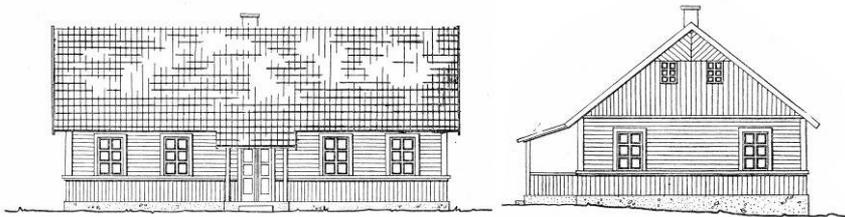
61 pav. Nemuno žemupio žvejo troba, XIX a. pab.–XX a. pr.

Fig 61. House of a fisherman on the Nemunas lower reaches, the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.

62 pav. Aukštaičių kryžminio plano pirkia, XIX a. pab.–XX a. pr.

Fig 62. Criss-cross plan cottage in the Upper Lithuania (Aukštaitija), the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.

63 pav. Užnemunės dviejų galų stuba, XIX a. pab.–XX a. pr.

Fig 63. Double-ended cottage in Užnemunė, the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.

Regioninių požymių turintys gyvenamieji namai buvo statomi ne tik kaimo vietovėse, bet ir miestuose bei miesteliuose, tačiau turėjo mažiau regioninių skirtumų, labiau diferencijuojamos patalpos, atsirasdavo galiniai įėjimai su verandomis per visą plotį, dviejų aukštų prieangiai su balkonais, mansardos (Baršauskas 1968a).

Medinių gyvenamųjų namų išvaizdai didžiausią įtaką turėjo sienų ir stogo santykis, prieangio forma, taip pat angos ir architektūrinių elementų dekoras (Šešelgis et al. 1956). Paprastai šiems pastatams buvo būdingas nesudėtingas planas, aiški ir paprasta fasado kompozicija. Pastato išvaizda buvo derinama su plano sprendimu ir net su pastato padėtimi sklype. Medžio panaudojimas šio pastato tipui buvo globalus ir visuotinis. Tradiciniuose mediniuose namuose kurią laiką netgi spynos buvusios medinės (Galaunė 1988).

Tradicionių lietuviškų gyvenamųjų namų statybos ypatumai nemenkai paveikė kitos tipologijos medinių statinių architektūrą.

Mediniai dvarų sodybų rūmai. Svarbiausią vietą dvaro sodybos komplekse užėmė gyvenamasis rūmas. Dauguma Lietuvos dvarų rūmų buvo mediniai, nes ir dvarininkų buvo manoma, kad mediniuose namuose gyventi sveikiausia (Galaunė 1988). Visais laikais statytųjų dvarų rūmų planai buvo funkcinio atžvilgiu pagrįsti ir logiški. Yra informacijos, jog XVI a. rūmo planas, konstrukcijos bei kompozicija buvo nesudėtingi, turėjo daug bendro su valstiečių namais, dvarų rūmai buvo nedideli, prie įėjimo turėjo prieangius. Rūmo planas beveik visada buvo simetriškas. Visą jo vidurį užėmė didelė priemenė, abipus kurios pastato galuose buvo po erdvią menę. Kiek vėliau vieną rūmo galą imta dalyti pusiau, o antrame gale likdavo viena didelė, vadinamoji baltoji menė. XVI a. pabaigoje buvo ir sudėtingesnio kryžminio plano rūmų su daugiau patalpų. Tačiau ir tuomet centrinę vietą rūme užėmė erdvi priemenė. Didieji, t. y. reprezentaciniai, rūmo kambariai – valgomasis ir svečių menė – paprastai būdavo pagrindinio fasado pusėje. XVII a. jau pasitaikė ir dviaukščių dvarų rūmų. Viršutiniame tokių rūmų aukšte abipus priemenės su atitverta kamara buvo menės, o apatiniame, už erdvaus valgomojo ir svečių menės, ėjo kamarų, seklyčių ir alkierių anfilada. XVII a. būta ir asimetriško plano dvarų gyvenamųjų pastatų. XVIII–XIX a. pradžioje neturtingų dvarininkų gyvenamieji pastatai tapo panašesni į kaimiečių namus, o turtingesnių dvarininkų rūmai darėsi ištaingesni. Juose atsirado daug naujos paskirties patalpų – kabinetų ar bibliotekų. Tuo metu statyti dvarų rūmai buvo stačiakampio plano, kampinio plano (viename korpuse buvo reprezentaciniai, gyvenamieji kambariai, kitame – pagalbinės patalpos) bei turėjo rizalitus (juose buvo mažieji kambariai, virtuvė ir tarnų patalpos). XVIII a. rūmo stogas paprastai buvo 1,5–2 kartus aukštesnis už sienas, turėjo dvišlaitę, pusvalminę, keturšlaitę ar keturšlaitę pakopinę formą. Dvarų rūmai, kurių planas artimas turtingesnių valstiečių namams, daugiausia išlaikė ir tradicinius liaudiškus fasadus. Jie buvę vienaaukščiai, simetriški, su prieangiu viduryje (64 pav.) Tik

labai retai įėjimas į rūmą buvo pagrindinio fasado šone. Kartais labai ilgas rūmas turėjo du įėjimus su prieangiais. Dvaro rūme prieangis neretai virsdavęs didele veranda. Labiau nutolusių nuo liaudiškų prototipų dvarų rūmų fasadai turėjo dviaukštę centrinę dalį. Prie pastarosios apačioje taip pat šliejosi prieangis ar veranda. Rūmų fasaduose dažnai ryški stilinės, klasikinės architektūros įtaka. Tačiau ji nepakeitė liaudiškos fasadų kompozicijos esmės, ir fasadai sudarydavo darnią, tektonišką liaudiškų bei stilinių elementų sintezę. Iš liaudies paveldėti architektūros elementai čia buvo tartum apvelkami nauju, klasikiniu, drabužiu (65 pav.) Taip prieangis arba veranda virto orderiniu portiku, langai apvainikuoti sandrikais, o pastato kampai apkalti lentiniais „rustais“. Architektūros stilių formos taikytos kūrybingai ir savitai: keistos jų proporcijos; atskiros orderio dalys naudotos kaip savarankiškos dekoratyvinės detalės. Daugiausia dekoru tekdavo pagrindiniam fasadui. Sodo fasade neretai buvo didelė stiklinė veranda arba atvira terasa (Jankevičienė 1968; Puodžiukienė 2002).

64 pav. Pavirvyčio dvaro sodybos rūmas, Telšių r., XVIII a. antra pusė–XIX a.
Fig 64. Pavirvytis manor house, Telšiai region, the second half of the 18th c.– 19th c.

65 pav. Ausieniškų dvaro rūmas, Trakų r., XVIII a. pab.–XX a. pr.
Fig 65. Ausieniškiai manor house, Trakai region, the end of the 18th c.– beginning of the 20th c.

Kalbant apie gyvenamus medinius pastatus minėtinos ir *karčemos* (*smuklės*). Dalis jų buvusios, kaip užkandinės, o kitos kaip užvažiuojamieji namai išsiskyrę savo siluetu kaimų ir miestelių užstatyme. Pastarieji statiniai buvo sudaryti iš dviejų pagrindinių korpusų. Viename jų buvo gyvenamosios, maitinimo, nakvynės patalpos, kitame tvartas arkliams su vežimine. Tokie statiniai buvo pailgo stačiakampio, kryžminio, „L“ raidės pavidalo ar uždaro kiemo plano konfigūracijų. Lietuvoje labiausiai buvo paplitusios vientiso pailgo stačiakampio plano karčemos ilgąja kraštine orientuotos lygagrečiai keliui. Vežiminė neretai užėmė didžiąją dalį tokio pastato. Gyvenamoji dalis planu buvo analogiška dvigaliam namui su priemenėmis ir virene centre. Viename gale buvo šeimninko kambariai, kitame – svečių kambariai ir maitinimo patalpos. Gyvenamoji dalis interjere turėdavusi atviras galerijas, eksterjere – didelius langus, dvivėres duris. Gyvenamo korpuso statybai naudota rentininė konstrukcija, o tvarto daliai – karkasinė ar stulpinė. Stogai dengti gontais, skiedromis, lentelėmis, rečiau šiaudais, nendrėmis. Karčemų architektūrą veikė ir baroko, klasicizmo, romantizmo

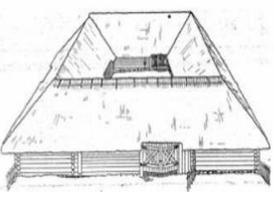
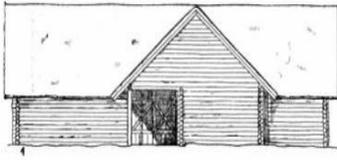
stiliai. Karčemos funkciškai įdomūs statiniai apjungę gyvenamąją ir ūkinę paskirtis (Bertašiūtė 2007).

Mediniai ūkiniai trobesiai. Plintant gyvulininkystei, pradėti statyti tvartai gyvuliams. Intensyvėjant žemdirbystei, atsirado jaujos, vėliau ir kluonai, svirnai. Lietuvoje yra trys kaimo ūkinių trobesių grupės: 1) pastatai grūdams, maisto produktams, daržovėms, vaisiams laikyti (svirnai, viralinės, sandėliai); 2) pastatai gyvuliams ir paukščiams (tvartai, paukštidės); 3) trobesiai grūdinėms kultūroms apdoroti, šiaudams bei šienai laikyti (jaujos, kluonai, daržinės, žardinės) (Baršauskas 1968b).

Svirnai (klėtys) – pastatai grūdams laikyti. Apie svirnus, kaip būdingus lietuvių sodybų pastatus, plačiau kalbama XVI–XIX a. dvarų, kaimų, miestelių inventoriuose. Dažniausiai tai atskiras pastatas sodyboje, tik labai retais atvejais svirnas jungiamas su kitu ūkiniu pastatu. Svirnuose taikytos tos pačios konstrukcijos kaip ir kituose mediniuose pastatuose, tačiau svirno funkciniai reikalavimai vertė taikyti ir savitas statybinės priemonės, kad pastato apačią galėtų prapūsti vėjas grūdų vėdinimui. XVI–XVII a. svirnai buvo statomi ant neaukštų stulpų. Medinių svirnų sienos buvusios rėstinės iš apvalių, aptašytų arba apipjautų rąstų, sujungtų į kertes arba sąsparas. Sienos turėjo švilius, o sienų kampuose kartais rąstai suleidinėti į stulpus. Svirnuose dažnai iškertami didesnių ar mažesnių matmenų langai. Svirnai, glaudžiai susiję su papročiais ir tradicijomis, ilgainiui įgavo įvairių ir vaizdingų architektūrinių–dekoratyvinių formų. Svirnų kompoziciją paįvairino skirtingos stogo formos, kaip dvišlaitis, trišlaitis, keturšlaitis, čiukurinis, pusskliautinis (pusvalminis). Svirno ir priesvirnio formas paįvairino palikti rąstų galai, atramos, kolonėlės ir kitos detalės, kurios pastatui suteikdavo patrauklią tektonišką išraišką. Monumentalumu pasižymėjo dviejų aukštų svirnai (66 pav.). Svirnų architektūra su savo išraiškinga kompozicija turėjo gana didelę įtaką susidarant kai kurioms Lietuvos mūrinės architektūros formoms (Baršauskas 1968b; Puodžiukienė 2002).

Tvartai Lietuvoje, kaip manoma, išplito IX–XI a., sparčiai pradėjus vystyti gyvulininkystei ir žemdirbystei. Yra žinoma, jog XIII–XIV a. tvartų buvę ir miestų gyvenvietėse. Nuo XVI a. apie tvartus gausu išsamesnių rašytinių žinių dvarų, kaimų ir miestelių inventoriuose. Tvartų medinės konstrukcijos giminingos kitų sandarių pastatų sienų ir stogų konstrukcijoms. Pagal planą skiriami stačiakampio, „L“ ir „U“ raidžių formos bei uždaro kiemo tvartai. Stačiakampio korpuso tvartai ypač buvo paplitę Žemaitijoje ir Užnemunėje, turėjo erdvas pakraiges, kuriose krautas šienas ar šiaudai. „L“ raidės formos planas būdingas dviejų kampu sujungtų korpusų trobesiams. Šie labiau buvo paplitę Žemaitijoje, bet būta jų ir Rytų Aukštaitijoje. „L“ plano tvartai dažnai turėjo aukštus stogus, dideles pakraiges pašarui krauti ir buvo jungiami su daržinėmis, įrengtomis dviejų maždaug tolygaus tūrio susiduriančių korpusų kampe. „U“ formos plano tvartai buvę su pusiau uždaru kiemu, apstatytu iš trijų pusių pastatų korpusais, o iš

ketvirtos pusės atskirtu tvora su vartais ar tvenkiniu. Tokių tvartų kampuose tarp susiduriančių korpusų buvusios daržinės. Tvartų korpusai skersinėmis ir išilginėmis sienelėmis skirstyti į mažesnes patalpas atskirų rūšių gyvuliams. Uždaro kiemo tvartai buvo sudaryti iš keturių sujungtų trobesių (67 pav.). Į tokį kompleksą, be tvartų, neretai jungta daržinė, kartais klėtis ir ratinė. Šių tvartų korpusai buvę arba vienos patalpos, arba dažnai skersinėmis sienomis skirstyti į dvi ar tris patalpas. Aukštaitijoje tokių tvartų sienų konstrukcijoje naudoti šviliai ir stulpai rąstams sujungti. Tokio plano pastatuose iš vieno korpuso ugnis lengvai persimesdavo į visą kompleksą, todėl XIX a. pabaigoje tokio plano tvartai nyko ir užleido vietą paprastesniems bei saugesniems stačiakampio formos tvartams. Šie dažnai jungti su daržinėmis. Langų angos tvartuose buvusios vertikalaus arba horizontalaus stačiakampio formos, pagrindinės durys – suveriamos, iš dviejų vertikalių dalių, plačios, tinkamos įvažiuoti su vežimu. Tvartų išorės pavidalus lėmė keturšlaičiai, pusskliautiniai, dvišlaičiai stogai. Vargingose sodybose tvartai buvo jungiami su gyvenamuoju namu (Čerbulėnas 1968; Bertašiūtė 2007).

		
<p>66 pav. Dviaukštis Būdviečio dvaro svirnas, Lazdijų rajonas, XVIII a. Fig 66. Two-storey Būdvietis manor barn, Lazdijai region, the 18th c.</p>	<p>67 pav. Uždaro kiemo tvarto aksonometrija Fig 67. Axonometric projection of a cowshed with a closed yard</p>	<p>68 pav. Kryžminio plano kluono fasadas Fig 68. Facade of a criss-cross plan stackyard</p>

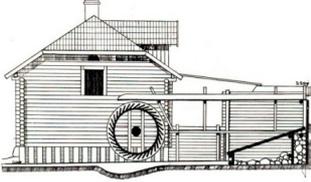
Kluonai – tai pastatai javams apdoroti, dar kitaip vadinami klojimais. Kluonai iki XX a. pradžios beveik visada sudarė vieną kompleksą su jaujomis – pastatais, skirtais javams džiovinti. Nuo XX a. pradžios jaujos pradėjo nykti dėl kūlimo mašinų atsiradimo. Jomis kuliant grūdai gali būti ir drėgnesni. Jaujos išliko tik lininėse, bet kluonai išlaikė tradicines pastato formas ir konstrukcijas. Kluonai ir jaujos beveik visur buvę medinės rentininės konstrukcijos. Nemiškinguose rajonuose kluonai statyti karkasinės konstrukcijos, su medžio stulpais stogui, sienoms laikyti. Tokių kluonų sienos buvusios iš rąstelių, lentų ar pintos žabais, šiaudais. Kluonų planai buvę stačiakampio, „L“, „T“ raidžių ar kryžiaus formų. Sudėtingu, laužytu siluetu išsiskirdavo kryžiaus formos plano kluonai (68 pav.). Stogai dengti daugiausia šiaudais, rečiau malksnomis ar kita me-

džiaga. Pagrindinės stogų konstrukcijos buvo pėdinė–stulpinė, ir nesudėtinga gegninė. Stogų formos buvusios keturšlaitės, čiukurinės, pusvalminės ar dvišlaitės. Stambios stogų plokštumos ir plačios bei žemos pastogės kartais beveik visai uždengdavusios sienas. Kluonai kaimų ir miestelių užstatyme išsiskirdavo monumentalumu. Tarpukariu įkurtose sodybose kluonų funkciją atliko ir daržinės sujungtos su tvartais. Nuo XX a. antrojo ketvirčio, Lietuvoje išplitus karkasinės konstrukcijos kluonams, stogo ir sienų proporcijos smarkiai pasikeitė – aukštėjo sienos, mažėjo stogo aukštis (Čerbulėnas 1968; Bertašiūtė 2007).

Mediniai gamybos pastatai. Šie pastatai pasižymėjo specifiniais vidaus įrengimais, o kai kurie jų ir savitomis architektūrinėmis formomis. Pagal gamybos pobūdį šie trobesiai skirstomi į statinius maisto produktams paruošti ir statinius buities reikmenims, medžiagoms gaminti. Maisto produktams ruošti gamybinių trobesių grupę sudaro vėjiniai ir vandens malūnai, mėsos rūkyklos, kepyklos, pieninės ir kiti statiniai. Buities reikmenų ir medžiagų gamybos trobesių grupę sudaro kalvės, lininės, karšyklos–vėlyklos, kailių dirbtuvės, lentpjūvės, plytinės, kalkinės ir kt.

Vėjiniai mediniai malūnai Lietuvoje buvo paplitę XIX–XX a. pirmojoje pusėje. Savo siluetais jie buvo išraiškingos kraštovaizdžio, gyvenvietės dominantės. Pagal pasukimo į vėjo kryptį konstrukciją šie malūnai skirstomi į stiebinius ir kepurinius. Malūno sukimo konstrukcija buvusi ištiesai medinė. Vidaus malimo įrenginių ir sparnų konstrukcija abiejų tipų malūnuose yra panaši. Stiebiniai vėjiniai malūnai apgręžiami centre statmenai stovinčiu storu stiebu. Statmenų, gulsčių ir įstrižų rąstų karkasas formavo malūno tūrį, apkaltą gulsčiai arba statmenai išdėstytomis lentų eilėmis. Stiebiniai malūnai buvę iki 12 m ir tik retai aukštesni. Jų aukštų planų konfiguracija stačiakampė ar dažniau kvadratinė. Sienos tiesios arba nežymiai siaurėjančios į viršų. Stiebiniai malūnai turėjo dvišlaičius, keturšlaičius, kartais laiptuotai juostomis suskaidytus stogelius, kurie buvo dengiami malksnomis, lentomis, skarda (69 pav.). Kepurinių vėjinių malūnų buvę daugiausia (70 pav.). Juose apsakamas ne visas malūno korpusas, o tik viršutinė dalis. Kepuriniai malūnai turėjo karkasinę konstrukciją ir lentų, malksnų, skardos ar šiaudų sienas, dalis buvo surešti iš rąstų. Šiaurės Lietuvoje statyti malūnai plūkto molio sienomis, kurių kepurės dalis buvusi medinė. Kepuriniai malūnai siekė iki 20 m aukščio. Jų aukštų planai keturkampės, daugiakampės ar apvalios formos. Erdviausias buvęs apatinis aukštas, kiti palaipsniui mažesni. Vandens malūnai statyti slėniuose prie dirbtinių ežerų ir upių užtvankų. Statant medinius vandens malūnus jų apatinė dalis būdavo mūrijama iš akmenų. Bendros medžio ir akmens mūro statybinės konstrukcijos ir architektūrinės formos giminingos kitiems to meto pastatams, bet kraštovaizdyje išsiskyrė savo techniniais įrengimais transmisijomis, vandens ratais, krumpliaračiais, užtvankomis

(71 pav.). Su vandens malūnais dažnai, kaip karkasiniai priestatai, jungtos ir lentpjūvės (Čerbulėnas 1968; Bertašiūtė 2007).

		
<p>69 pav. Vienstiebis malūnas, Šilalės r., XIX a. pab. Fig 69. Single-pole mill, Šilalė region, the end of the 19th c.</p>	<p>70 pav. Kepurinis Žaliūkių malūnas, Šiauliai, XIX a. pab. Fig 70. Mill in Žaliūkė with a „cap“, Šiauliai, the end of the 19th c.</p>	<p>71 pav. Vandens malūnas prie Guostelės upės, Prienų rajonas, Guostelės kaimas, XIX a. pab. Fig 71. Watermill on the Guostelė river, Prienai region, Guostelė, the end of the 19th c.</p>

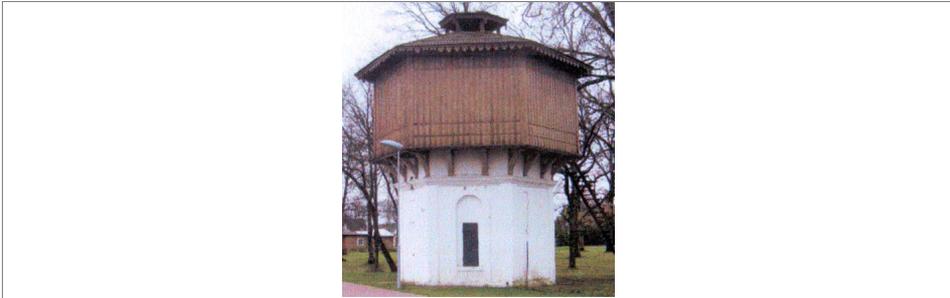
Nuo XVI a. buities, papročių aprašuose ir kaimų bei dvarų inventoriuose minimos kepyklos. Tai nedidelio tūrio pastatai, skirti duonai kepti, grūdams, grybams ir obuoliams džiovinti, kartais grūdams malti, alui ir girai daryti. Kepyklos naudotos ir kaip pirtys. Tai vienos–trijų patalpų rentininių sienų pastatai. Kepyklos buvusios ir karkasinės konstrukcijos, su sienomis, pintomis iš žabų, apdrėbtomis moliu ar apkaltos lentomis. Stogai buvę keturšlaičiai, čiukuriniai arba dvišlaičiai, dengti malksnomis, šiaudais. Nuo XVI a. žinomos rūkyklos. Tai nedidelio keturkampio, kvadrato arba apskrito plano, turi laužytus – laiptuotus, keturšlaičius ir piramidinius, dvišlaičius stogelius, dažnai su gaubtomis angomis dūmams išeiti. Jų proporcijos, tūriai ir išvaizda iš dalies primena senąsias medines varpines arba nedidelius dviaukščius svirnius. Kartais nedidelių matmenų rūkyklos savo forma yra artimos apskrito plano skobtiems bičių aviliams. Skiriamos trys medinių rūkyklų grupės: kūginės, sustatytos iš nuožulnių rąstelių, vienaaukštės karkasinės arba rėstinės konstrukcijos ir dviaukštės rėstinės. Tarp statinių maisto produktams ruošti žinomos nesudėtingų formų aliejaus spaudyklos. Jos dažniausiai buvusios šešiakampio ir aštuonkampio plano, karkasinės konstrukcijos, lentų sienomis, su kūginiais stogais. Žinoma, jog iki XX a. pradžios pastatai, skirti pieno perdirbimui, pieno produktų gamybai ir surinkimui, buvo menkai paplitę. XVI–XVIII a. inventoriuose minimos tik sūrinės – pastatai, kurie sodybose stovėdavo netoli namų, svirnų arba kepyklų. Sūrinės būdavo rentinės arba karkasinės konstrukcijos su sienomis iš lentų, žabų ir turėjo vienas ar dvi duris. Plintant pienininkystei, pradėta statyti pienines ir pieno nu-

griebimo pastatus. Jie statyti iš apipjautų rąstų, vainikais sunertų į kertes arba sąsparas, kartais naudota karkasinė konstrukcija. Stogai buvę dvišlaičiai, pusksliautiniai, dengti malksnomis arba skarda (Čerbulėnas 1968).

Kalvės buvo savarankiški sodybos pastatai, o kartais buvo jungiamos su pirtimis, bravorais. Kalvės buvo nesudėtingo pavidalo, vienos, dviejų patalpų, rentininės ar karkasinės konstrukcijos su lentų ar iš žabų pintomis sienomis, pastarąsias dar apdrėbdavo moliu. Kalvių stogai buvę keturšlaičiai, čiukuriniai ar dvišlaičiai, dengiami skeltais rąsteliais, pjautomis lentomis, malksnomis ar čerpėmis. Puodų dirbtuvės ir degyklos buvo stačiakampio formos, rentiniai statiniai turėję vieną ar dvi patalpas. Šių trobesių architektūra buvo kukli. Jų stogai buvę keturšlaičiai, dvišlaičiai, dengti malksnomis. Specialių statinių reikėjo ir linų pluošto ruošimui. Tokie atskiri mediniai pastatai – lininės gausiau pradėti statyti nuo XIX a. vidurio. Lininės buvo įvairaus tūrio ir ploto, pailgo stačiakampio arba kryžminio plano, turėjo dvi arba tris patalpas. Išorės architektūra, siluetais lininės buvo panašios į kluonus, daržines. Nuo XX a. antrojo ketvirčio pradėjo plisti lininės, kuriose jaujos statytos iš molio arba surenčiamos iš sienojų, o linaminė dažniausiai buvo karkasinės konstrukcijos, apkalta statmenomis ar gulščiomis lentomis. Šie pastatai turėjo aukštesnes sienas, žemus dvišlaičius stogus. Žinomi ir mediniai pastatai audiniams ruošti. Tai verpyklos ir audyklos, kurios dažnai būdavo įrengiamos gyvenamųjų namų patalpose. Karšyklos ir vėlyklos dažniausiai būdavo jungiamos su vandens malūnais. Dėl to prie malūnų atsirado priestatai ir papildomi transmisijų krumpliaračiai karšimo arba vėlimo įrengimams sukurti. Savarankiškos karšyklos ir vėlyklos buvo rentinės arba karkasinės konstrukcijos pastatai, turėję dvi ar tris patalpas. Jų išorės architektūra kukli. Anksčiau statytose vėlyklose visa vėlimo konstrukcija buvusi medinė. Jų įrengimus neretai suko prie pastatų buvę vandens ratai. Dažyklos ir baltyklos savo išorės architektūra buvo panašios į gyvenamuosius namus. Į tradicinius gyvenamuosius namus ir pirtis buvo panašios ir kailių dirbtuvės, tik skyrėsi aukštesnėmis sienomis ir erdviomis pakraigėmis kailiams džiovinti. Karkasinės medinės konstrukcijos buvo naudojamos dervos ir deguto varykloms, anglies ir pelenų degykloms, plytinėms statyti (Čerbulėnas 1968).

Geležinkelio infrastruktūros pastatai. S. Zaharovo atliktas tyrimas rodo, jog seniausio ir turtingą istoriją turinčio Lietuvoje geležinkelio ruože „Vilnius–Turmantas“ dalis infrastruktūrai priklausiusių pastatų buvo mediniai. Dalį tokių pastatų sudaro geležinkelininkų gyvenamieji namai, kurių kompozicija buvo artima mažų miestelių, kaimaviečių pastatams. Tai ir vieno aukšto mediniai pastatai, anksčiau buvę pervažos būdelėmis, kazarmėmis, ir dviejų aukštų namai, kurių pirmas aukštas mūrinis, o antras medinis, buvę stoties tarnautojų namai. Tarp kitos funkcijos medinių pastatų minimas medinis keleivių namas ir krovinių aptarnavimo pastatas Bezdonyse, buvęs laukiamasis su kasa Pavilnyje, buvusi kalvė ir sandėliukas Ignalinoje. Išraiškingos kompozicijos mediniai infra-

struktūros pastatai yra vandens bokštai. Tai dviejų ar trijų aukštų, vieno ar dviejų bakų statiniai, kurių pirmieji aukštai mūriniai, o viršutinis medinis, puoštas mediniais elementais. Minimi Ignalinos (72 pav.), Naujosios Vilnios, Dūkšto vandens bokštai. Geležinkelio linijos atsiradimo metu vandens bokštus turėjo visos stotys (Zaharov 2009).

72 pav. Dviejų aukštų vandens bokštas su vienu baku, Ignalina, XIX a. vid.

Fig 72. Two-storey water tower with one tank, Ignalina, the mid-19th c.

Sakraliniai pastatai. Lietuvos įprastinių krikščioniškų konfesijų mediniai sakraliniai pastatai savyje jungia liaudies ir profesionaliąją architektūrą. Liaudies meistrų kurtai kompozicijai būdinga proporcijų, silueto darna, formų saikingumas, simbolinių akcentų išryškinimas, spalvų, faktūros dermė. Profesionalioji architektūra mediniams sakraliniams pastatams suteikė stilių kompozicijos principus ar pavienius stilių bruožus (Jankevičienė 1998).

Pačios seniausios Lietuvos medinės bažnyčios buvo sudarytos iš stačiakampės navų dalies ir siauresnės presbiterijos. Jų aukštas stogas buvo dvišlaitis su nedideliu bokšteliu viduryje. Nuo XVII a. trečiojo dešimtmečio buvo statomos ir kryžiaus formos plano bažnyčios su bokšteliu ties kryžma. Pastebima, jog XV a.–XVII a. pirmojoje pusėje susikūrė ir įsitvirtinę sprendimai vėliau tapo tradiciniai. XVII a. antrojoje pusėje–XVIII a. pabaigoje statytų bažnyčių planai tebebuvo stačiakampio (vyravo Rytų Lietuvoje) ar kryžiaus formos (Žemaitijoje). Atsirado ir šiek tiek daugiakampio plano pastatų, sudarytų iš išstęsto aštuonkampio pagrindinio tūrio ir prie jo prijungtų žemesnių iškyšų. Šiuo laikotarpiu bažnyčios kurtos liaudies meistrų ir profesionalų. Liaudiškų bažnyčių išorei būdinga monumentali išraiška ir sunkios proporcijos (73 pav.). Kai kurių liaudiškų bažnyčių architektūroje akivaizdus baroko poveikis, ryškiausias interjeruose. Pagal baroko principus kurtų medinių bažnyčių planai ir tūriai buvo beveik tapatūs mūrinėms. Panašumų būta ir fasadų kompozicijoje. Lyginant su mūrinėmis barokinėmis bažnyčiomis, medinių pastatų sienos buvo plokštesnės, išorės formos labiau apibendrintos. Jų priekyje dažnai iškildavo du kvadratiniai bokštai su pusapvalio, banguoto ar trikampio silueto frontonu. Bokštų stogai buvo skulptūriški, turėjo kelis tarpnius (74 pav.) (Jankevičienė 1998; 2007).

73 pav. Palūšės bažnyčia, Ignalinos r., XVIII a.

Fig 73. Church in Palūšė, Ignalina region, the 18th c.

74 pav. Barokinė Šešuolių bažnyčia, Ukmergės r. XVIII a.

Fig 74. Baroque church in Šešuoliai, Ukmergė region, the 18th c.

Išsamiai Lietuvos medinę sakralinę architektūrą išnagrinėjusi A. Jankevičienė jų istorinėje raidoje išskiria 1795–1918 m. laikotarpį, kai tradicinių liaudiškų bažnyčių sumažėjo, bet daugiau kurta profesionaliai, remiantis tam tikrais architektūros stiliais. Liaudies meistrų statyti sakraliniai pastatai nedaug pakito, tačiau jų išorė tapo mažiau monumentali, stogai sužemėjo, fasaduose pagausėjo architektūros stilinių ženklų, supaprastėjo interjerų dekoras. Klasicizmo paveiktos medinės bažnyčios turėjo vientisą stačiakampį planą, trinavę vidaus erdvę, pagrindinį fasadą sudarė keturių ar šešių kolonų portikas (75 pav.). Tokio portiko kolonos buvusios lieknesnės už įprastas mūrines, frontonų šlaitai statesni, o virš frontono neretai komponuotas bokštelis. 1840–1877 m. statytose medinėse bažnyčiose matyti ir romantizmo poveikis (76 pav.). Tokių statinių eksterjeruose ir interjeruose į akis krinta skirtingų stilijų bruožai.

75 pav. Klasicistinė Stelmužės bažnyčia, Zarasų r., 1650 m.
Fig 75. Classicist church in Stelmužė, Zarasai region, 1650

76 pav. Romantistinė Nemajūnų bažnyčia, XIX a.
Fig 76. Romanticism church in Nemajūnai, the 19th c.

77 pav. Kyburių bažnyčia, 1927 m., archit. V. Landsbergis-Žemkalnis
Fig 77. Church in Kyburiai, 1927, by Architect V. Landsbergis-Žemkalnis

XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje istorizmo epochos idėjų poveikyje Lietuvoje buvo statomi neogotikiniai, neobarokiniai, neoklasicistiniai ir eklektiniai mediniai sakraliniai pastatai. Šių bažnyčių planai buvę stačiakampiai ir lotyniško kryžiaus pavidalo, o tūriai – bazilikiniai, pseudobazilikiniai, haliniai ar vienanaviai. Istorizmo epochoje medinių sakralinių architektūroje atsirado ir iš pasaulietišku pastatų pasisavintų formų (Jankevičienė 1998; 2007).

Tarpukariu Lietuvoje taip pat pastatyta medinių bažnyčių, iš jų paminėtina Kyburių bažnyčia, 1927 m. įgyvendinta pagal architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio projektą. Bažnyčiai būdingos neoromantizmo tendencijos, paprastumas, liaudiškumas. Šventovės siluetas yra veržlus ir gotiškas (77 pav.) (Buivydas 1999; Žiemgala 2009).

Kalbant apie Lietuvoje labiau paplitusių krikščioniškų konfesijų sakralinių medinių pastatų architektūrą reikia minėti koplyčias ir varpines. Koplyčios – tai nedideli dažniausiai liaudiškos architektūros stačiakampio ar daugiakampio pastatai. Tik kai kurios medinės koplyčios savo architektūra buvo panašios į baroko, klasicizmo, romantizmo stiliumi pastatytas bažnyčias. Beveik kiekvienos medinės bažnyčios šventoriuje buvo statoma varpinė. Savo forma paprasčiausios – atviros stulpinės varpinės, kurios kartais dengtos dvišlaičiu stogeliu. Įvairesni uždarų varpinių pavidalai. Planai buvę kvadrato, daugiakampio formos, tūriai vientisi ar sudėtiniai. Vientiso tūrio varpinės visada buvo kvadratinio plano, jų sienos lygios arba nuožulniai siaurėjo į viršų. Viršutinė dalis kartais būdavusi atvira ir dekoruota įvairaus rašto grotelėmis. Lietuvoje labiau paplito į viršų laiptiškai siaurėjančios varpinės (78 pav.), sudarytos iš vienodo ar skirtingo pavidalo tūrių, kvadrato ar aštuoniakampio formos planais.

78 pav. Labanoro bažnyčios varpinė, XIX a.
Fig 78. Campanile of the Labanoras church, the 19th c.

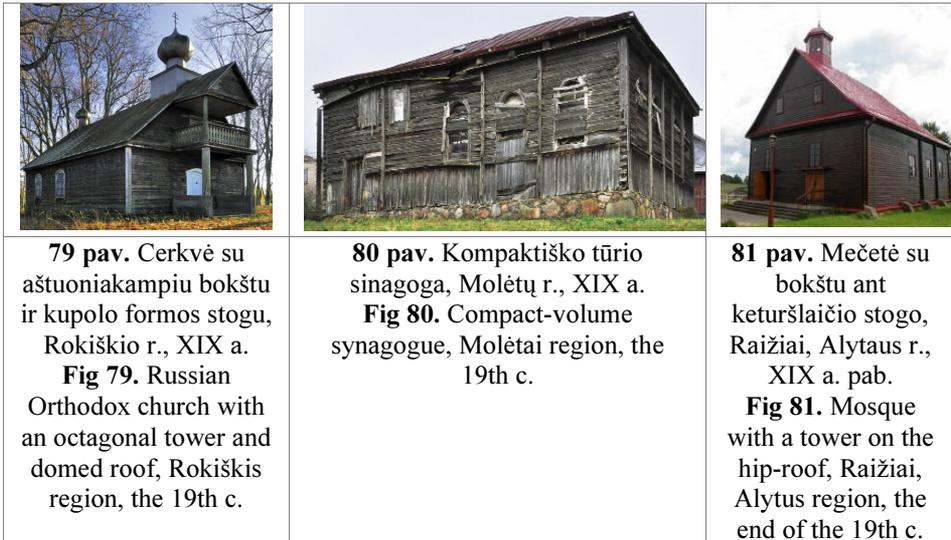
Paprasčiausios tokio tūrio varpinės susideda iš kelių nežymiai siaurėjančių į viršų tūrių, tarp kurių aukščiau dominuoja viršutinis arba apatinis tūris. Viršutiniame tūryje buvo akustinės angos, atviros galerijos. Kai kurios varpinės buvo komponuojamos iš stačiasienio ir piramidinio tūrių. Laiptuotųjų varpinių sienos dažniausiai buvo karkasinės, tačiau būta rentininių. Kai kuriais atvejais pirmasis

tarpsnis buvo mūrijamas iš akmenų ar renčiamas iš rąstų, o viršus buvo karkasinis (Jankevičienė 1998; 2002; 2007).

Lietuvoje yra išlikusios XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje statytos medinės cerkvės. Joms būdinga tašytų sienų sienos, lentelių apkalimas, kompaktiškas tūris, lakoniška fasadų kompozicija ir saikinga puošyba. Savo tūrio forma ir proporcijomis medinės cerkvės neretai panašios į gyvenamuosius namus. Išskirtinis cerkvių architektūros bruožas yra neaukštas bokštas, sudarytas iš kvadratinio ir aštuoniakampio tūrių, dengtas svogūno formos kupoliniu stogu (79 pav.). Bokštu dažniausiai pratęsiama pastato frontonas, pabrėžiama vertikali kompozicijos ašis. Lietuvos ir Rusijos medinės cerkvės sieja tik giminą interjero organizacija ir svogūninis kupolas. Lietuvos cerkvės nestatytos iš apvalių sienų, joms nebūdinga sudėtinga tūrių kompozicija ir puošnios formos (Jankevičienė 1968; 2002).

Lietuvoje XVIII–XIX a. statytos medinės sinagogos buvusios dviejų tipų: kompaktiško tūrio ir lakoniškos fasadų kompozicijos bei komplikoto tūrio ir puošnios fasadų kompozicijos. Kompaktiško tūrio sinagogos turėjo stačiakampį planą, fasadams būdinga plokštuminė kompozicija, saikingos detalės (80 pav.). Stogai buvę dvišlaičiai, pusvalminiai arba keturšlaičiai su viena ar dviem pakopomis. Sudėtingo tūrio sinagogų planą sudarė kvadratinės formos salė su priesieniu ir moterų patalpa, esanti vienoje arba abiejose salės pusėse. Moterų galerija visada buvusi žemesnė ir dengta atskiru stogu, todėl pastato tūris tiek viduje, tiek išorėje buvo suskaidytas. Esminė tūrio kompozicijos dalis buvo centrinė pastato dalies stogas, paprastai keturšlaitis, su dviem įvairaus aukščio pakopomis. Viršutinė stogo dalis dažnai buvo dvišlaitė ar aštuonšlaitė. Stogų plokštumos buvo pajvairinamos stoglangiais su smailiais stogeliais. Vertikalios stogo lūžio dalys puoštos pjaustytais lentų ornamentais. Fasadai pasižymėjo puošnia kompozicija ir turtingomis detalėmis. Sinagogų konstrukcijos ir dauguma jų fasadų elementų, detalių buvo panašūs į taikytus tradiciniuose mediniuose liaudies pastatuose (Jankevičienė 1968; Rupeikienė 2002).

Medinės mečetros savo gyvenamose vietose statydinosi totoriai, kinesės – karaimai. Jų planas buvo panašus į būdingus atitinkamiems Rytų religijų kulto pastatams, o formos ir fasadų kompozicija daug kuo giminą Lietuvos medinėms bažnyčioms. Medinėms mečetėms Lietuvoje būdinga nedideli kompaktiški tūriai, stačiakampis planas, pagrindinio fasado orientacija į vakarus. Mečetėse, kaip ir sinagogose, didelę vidinės erdvės dalį užima vienos arba trijų navų vyrų salė, prie kurios šonu glaudžiasi ilga siaura moterų patalpa. Pastaroji nuo salės atskirta aklina siena su siauromis grotelėmis. Vyrų ir moterų patalpos turi atskirus įėjimus. Mečečių architektūra pasižymi lakoniškos kompozicijos fasadais, saikingai dekoruotais liaudies puošyba. Pagrindinis fasadas daugiausia simetriškas, ant dvišlaičio arba keturšlaičio mečetės stogo paprastai komponuotas nedidelis bokštelis su apvaliniu stogeliu (81 pav.) (Jankevičienė 1968; 2002).

Medinė architektūra Lietuvoje nuo 1940 m. iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. Šis palyginti trumpas laikotarpis, aptariant medinės Lietuvos architektūros raidą, išskirtinas ne tik dėl to, kad susijęs su kitos šalies okupacija, paveikusia šalyje vykstančius natūralius raidos procesus, bet ir dėl to, kad žymi bendrus kultūrinius, technologinius, architektūrinius pokyčius pasaulyje po Antrojo pasaulinio karo. Ši medinės Lietuvos architektūros raidos periodą savo ruožtu galima skirti į du laikotarpius, kurių ribą žymi XX a. septintojo dešimtmečio vidurys.

Po Antrojo pasaulinio karo natūralią medinės architektūros raidą paveikė žemės nacionalizacija, vienkiemių naikinimas, kolektyvinių ūkių, kolūkinių gyvenviečių kūrimas. Pirmaisiais pokario metais medis – pigi ir lengvai apdirbama vietinė statybinė medžiaga – dažniausiai buvo naudojama mažaukštei gyvenamajai statybai kaimo ir priemiesčių vietovėse (Minkevičius 2002). Čia išvelgiama ir tam tikra inercija. Kaimo vietovėse daugelis gyvenamųjų namų buvo statomi be jokių projektų, nors ir supaprastinti, jie dar tęsė medinės architektūros tradicijas. Sovietų valdžia deklaravo, kad gyvenimas kolūkiuose savo sąlygomis turi būti panašus į miesto gyvenimą. Nuo individualaus pavienio projektavimo ir statybos buvo siekiama pereiti prie serijinio projektavimo unifikuojant statybinius ir architektūrinius elementus. Jau nuo 1948 m. Sovietų sąjungoje buvo leidžiami įvairūs gyvenamųjų namų katalogai, kartais net nenurodant, kokiam geografiniam rajonui tie projektai tinka (Baršauskas 1956). 1951 metais išleistas Lietuvos TSR kolūkinių sodybų bei gyvenamųjų namų tipinių projektų rinkinys įdomiai iliustruoja ir to meto medinės architektūros raidą. Čia buvo penki mediniai namai, kuriuos projektuojant buvo panaudota daug lietuvių liaudies medinės architektūros formų ir elementų (Baršauskas 1956). Lietuvos mokslininkai

ir architektai nuo pirmųjų okupacijos metų siekė lietuviškos medinės architektūros tradicijas pritaikyti projektuojant naujus pastatus. Buvo bandoma akcentuoti Lietuvos tradicinės medinės architektūros tyrimų svarbą ir naudą naujiems projektams (Baršauskas 1956; Minkevičius 2002). 1945–1955 m. laikotarpiu tradicijų tęstinumas medinės architektūros projektuose buvo neva atsakas į primetamą modernumą, kaip „grėsmę iš pasaulio“ mene. Tautiškumo elementus propaguojantys projektai sulaukė kritikos, bet medinės Lietuvos architektūros tradicijų perimamumo ir architektūrinės kokybės atžvilgiu buvo geriau vertinami nei vėlesni tipiniai projektai (Baršauskas 1956). Nuolat „tobulėjantys“ projektiniai medinių gyvenamųjų namų variantai ėmė skirtis nuo tradicinių gyvenamųjų namų: pakito jų suplanavimas, atsirado atsitiktinių įėjimo, langų išdėstymo bei formų sprendimų, pasikeitė tūrinė išraiška (82 pav.). Planai artėjo prie kvadrato formos, sumažėjo patalpų dydžiai, pakito jų funkcijos. Vis prastėjant projektams, tipiniais mediniais namais kartais būdavo apstatomos ištiesos gyvenvietės. Pasitaikydavo net gana absurdiškų atvejų. Pavyzdžiui, Šakių Lenino ir Didžiojo Spalio kolūkių gyvenvietėse, kuriose gatvės ir kvartalai apstatyti pagal vieną supaprastintą skurdžios formos tipinį projektą (83 pav.).

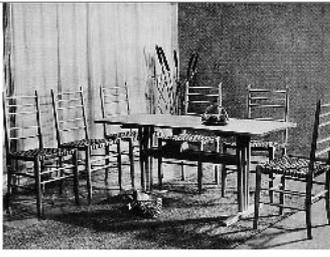

82 pav. Tipinis projektas P–6, archit. J.Žukas, 1953 m.
Fig 82. Typical project P–6, by Architect J.Žukas, 1953

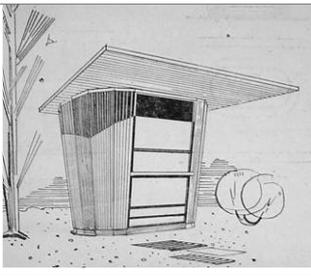

83 pav. Tipiniai namai Šakių r., XX a. vid.
Fig 83. Typical houses, Šakių region, the mid-20th c.

Teigiama, jog iki 1955 m. gyvenamieji mediniai pastatai Lietuvoje sudarė 72 procentus. Reikšmingu posūkiu Lietuvos medinės architektūros raidoje tapo 1955 m. sovietų išleistas nutarimas, smerkiantis „netinkamą ir nesaikingą, nepateisinamą architektūrinių formų naudojimą“. Vis intensyviau buvo teigiama, jog medis yra deficitinė, neilgaamžė medžiaga, ją turėtų pakeisti mūras bei industrialiniai statybos metodai (Baršauskas 1956; Minkevičius 2002). Ryški šio laikotarpio charakteristika – itin kategoriška iki tol egzistavusių stilistinių estetinių normų kritika ir intensyvi „naujojo žmogaus“ formavimo kampanija (Lakačauskaitė 2010). Tai lėmė laipsnišką ne tik gyvenamosios medinės architektūros statybos nykimą Lietuvoje, bet ir apskritai medžio, kaip statybinės medžiagos, ignoravimą. Tendencijos architektūroje atsispindėjo ir pastatų interjeruose, baldų gamyboje. Tai iliustruoja baldų kūrėjo J. Prapuolenio kūryba. Tarp jo darbų – ryškių tautinių motyvų turintys baldai iki 1955 m. (84 pav.) ir lakoniškesni, funkcionalūs baldai po 1955 m. (85 pav.) (Čerbulėnas 1970).

	
<p>84 pav. Kėdė, J. Prapuolenis, 1940–1955 m. kūrybos etapas Fig 84. The Chair, by J. Prapuolenis, the creative period of 1940–55</p>	<p>85 pav. Vasarvietės baldų komplektas „Vieversėlis“, J. Prapuolenis, 1956–1970 m. kūrybos etapas Fig 85. Summer resort furniture set Vieversėlis, by J. Prapuolenis, the creative period of 1956–70</p>

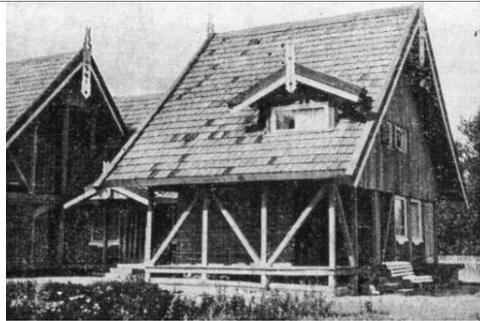
Tuometinį požiūrį į medinių konstrukcijų naudojimą šiek tiek iliustruoja 1961 m. išleistas „Kultūros pastatų tipinių ir rekomenduojamų projektų albumas“, kuriame knygynų, kino teatrų, bibliotekų, rajoninių kultūros namų (šešiolikoje projektu) architektūrinėje išraiškoje medis visai nebuvo panaudotas, tačiau to paties albumo pabaigoje galima rasti medinių tipinių kioskų projektų (86 pav.) (Bytautas 1961).

<p>86 pav. Ledų ir gazuoto vandens pardavimo kioskas, proj. MKSPI, 1959 m. Fig 86. Ice-cream and soda-water retail kiosk, designed by MKSPI, 1959</p>

Kaimo gyvenvietėse buvo statoma vis daugiau mūrinių pastatų, medis buvo daugiausia naudojamas tik pastatų vidui įrengti. Remontuojant senus medinius namus buvo keičiama stogų forma (pavyzdžiui, keturšlaičiai, pusšlaičiai perdromi į dvišlaičius), didintos langų angos, rentininės sienos apkalamos lentomis ir dažomos. Kolūkiuose nebestatyti mediniai kluonai, tvartai su diendaržiais. Senieji tokios tipologijos pastatai nyko (Minkevičius 2002).

Pirmaisiais pokario dešimtmečiais nuvertinto medžio, kaip statybinės ir architektūrinės medžiagos, reabilitacijai Lietuvoje nemažą įtaką turėjo iš Vakarų pasaulio atklystančios architektūros regionalumo, „vietos dvasios“ idėjos, egzistavusios šalia „tarptautinio stiliaus“ ir panašių racionalistinių krypčių. Nuo maž-

daug septintojo dešimtmečio vidurio Lietuvoje medis imtas plačiau taikyti naujose to meto profesionalios architektūros objektuose.

87 pav. Gyvenamasis namas poilsiavietėje „Vėtra“, Preila, archit. G. Tiškus, XX a. antroji pusė

Fig 87. Cabin in the resort Vėtra, Preila, by Architect G. Tiškus, the second half of the 20th c.

88 pav. Gyvenamasis namas poilsiavietėje prie Lakajų ežero, Molėtų r., archit. A. Vėževičius, XX a. antra pusė

Fig 88. Cabin in the resort by the Lakajai lake, Molėtai region, Architect A. Vėževičius, the second half of the 20th c.

Suprasta, jog medinė architektūra, puoselėjanti tradicijas, gali būti siejama ir su pažanga bei modernumu. Iš medienos tuomet projektuoti įvairūs savo forma etnografinius pastatus primenantys restoranai, kavinės. Savotiška kurortinės medinės architektūros tradicijos taša tapo įvairūs mediniai poilsio pastatai Baltijos pajūrio pakrantėje bei prie Lietuvos ežerų. Tarp jų taip pat būta pastatų, savo architektūra atkartojančių senąją medinę architektūrą, kaip 1971 m. poilsio namai „Dainava“, pagal V. Guogio projektą pastatyti Pervalkoje, tačiau nemažai būta sėkmingų naujesnės medinės architektūros formų ieškojimų. Tokių kurortinių pastatų tūrio formose už pirmą aukštą mansarda neretai būdavo aukštesnė bent porą kartų. Fasaduose vyraudavo pastogės skydas arba stogo plokštuma. Planai stačiakampiai, neretai artimi kvadrato formai. Šių pastatų architektūrą pajavairindavo naudojami tradicinių pastatų dekoro elementai, pavyzdžiui, lėkiai. Sąsajų su etnine medine architektūra galima buvo įžiūrėti ir stogų karnizų, kolonų proporcijose. Vieni tokių buvo Preiloje G. Tiškaus suprojektuoti poilsio namų „Vėtra“ gyvenamieji pastatai (87 pav.). Kontrastinga spalva išryškintos masteliu smulkesnės medinės detalės – vėjalentės, laiptų ir balkonų tvorelės, kolonos, sijos, laiptai, durys, langų rėmai buvo svarbi kompozicinė priemonė pajvairinant, pagyvinant kurortinių pastatų architektūrą bei sukuriant meninį kontrastą su neretai stambiais ir aukštais pastatų tūriais. Čia paminėtinas pagal architekto A. Vėževičiaus sukurtas poilsio pastatas prie Lakajų ežero Molėtų rajone, kurio trijų aukštų stambaus tūrio pagrindinį fasadą vizualiai skaidė balkonų turėklų,

laiptų, sijų, vėjalenčių grafika (88 pav.). Kai kurie net ir iš kitų medžiagų statyti poilsio pastatai buvo apdailinami medžiu taip juos labiau susiejant su kontekstu. Savo modernumu to meto kurortų architektūroje išsiskyrė architekto A. Čepio suprojektuota vasaros skaitykla Palangoje (89 pav.). Medžio ir stiklo konstrukcijų statinys raiškiu bangos formos stogu, grakščia langų rėmų žaisme harmonigai išiliejo į aplinką. Šio pastato fasaduose matomos De Stilj neoplasticizmo stilistikos apraiškos. Pastatas pasižymėjo vizualiu lengvumu, jaukiu eksterjero ir interjero masteliu (Drėmaitė et al. 2012).

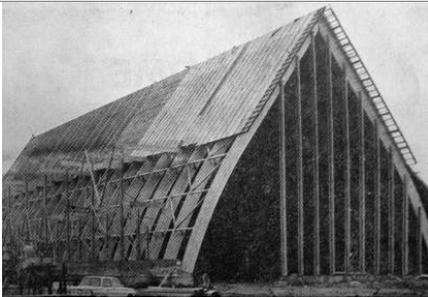
89 pav. Vasaros skaityklos Palangoje eksterjeras, archit. A. Čepys, 1972–1973 m.
Fig 89. Exterior of the summer library in Palanga, by Architect A. Čepys, 1972–73

Daug medinių detalių projektuojamuose gyvenamuosiuose namuose naudojo Kauno Žemės ūkio statybos projektavimo instituto ir Vilniaus Kolūkių statybos projektavimo instituto architektai. Kompozicines priemones sudarė fasadų skaidymas medžio apkalimais, medinės verandos, medinės vėjalentės ir balkonų turėklai. Mediniai balkonų aptvėrimai buvo taikomi projektuojant Lietuvoje ir daugiabučius, daugiaaukščius gyvenamuosius pastatus. Visuomeninės paskirties pastatuose neretai mediniais intarpais fasaduose į eiles būdavo apjungiamos langų grupės.

Medis to meto kavinių, restoranų ir net privačių namų bei butų interjeruose tapo ypač madingas. Daugelis tokių interjerų menine kokybe ir medžio panaudojimo subtilumu nepasizymėjo. Dažnai tiesiog nebejaustas saikas – drožinėto, deginto, lakuoto medžio dailylentėmis buvo iškalamos ištisos patalpos (Sabaliauskas 1985).

Prie medžio populiarėjimo Lietuvos architektūroje prisidėjo ir klijuotinės medienos konstrukcijų gamybos išvystymas Sovietų Sąjungoje nuo šeštojo dešimtmečio (Лисенко 1984). 1973 m. „Jūrės Medžio“ apdirbimo kombinato bazėje Kaimo statybos ministerijos sprendimu buvo nutarta pastatyti klijuotos medienos konstrukcijų gamyklą ir įkurti statybinę organizaciją – „Jūrės specializuotą kilnojimą mechanizuotą koloną“ (SKMK) (Jūrės_Medis 2009). Šios gamyklos medžio gaminiai praplėtė medžio panaudojimo galimybes vi-

suomeniniuose, sporto, gamybiniuose, sandėliavimo pastatuose, padėjo kurti estetiškas konstrukcijas bei modernesnę medinę architektūrą (90 pav.).

90 pav. Sporto žirgų maniežo statyba Kaune, proj. „Žemės ūkio statybos projektavimo institutas“, 1979 m.

Fig 90. Construction of a riding arena (manege) in Kaunas, designed by the *Žemės ūkio statybos projektavimo institutas*, 1979

91 pav. „Alytaus ENSK“ sumontuoti namai „Vilties“ kolūkio gyvenvietėje, 1977 m.

Fig 91. Houses assembled by the *Alytus ENSK* construction company in the collective farm settlement *Viltis*, 1977

Grįžusį medžio, kaip vietinės statybinės medžiagos, pripažinimą rodo faktas, jog 1976 m. buvo įkurtas eksperimentinis namų statybos kombinatas „Alytaus ENSK“, kuris gamino ir statė skydinius medinius namus. Ši įmonė tokius įvairiai apdailinamus, bet iš esmės medinės konstrukcijos pastatus masiškai statė visoje Lietuvoje (Plioplys 1978; Kleinas 1980) (91 pav.).

1.4. Pirmojo skyriaus apibendrinimai

1. Lietuvos ir pasaulio kultūroje nuo seno yra svarbus žmogaus ir medžio, žmogaus ir miško ryšys suformavęs labiausiai paplitusius archajinius Pasaulio medžio ir Gyvybės medžio simbolius, jų įvaizdžius ir prasmes. Dauguma medžių rūšių turi su mitologija, senaisiais tikėjimais susietas įvairias reikšmes ir utilitarias panaudos prasmes, liudijančias neeilinę medžio vietą žmogaus pasaulio jausenoje. Krikščionybė praturtino Lietuvos kultūrą, medžio suvokimą pakylėdama į semantiškai sudėtingesnę lygmenį. Pasaulio, Gyvybės ir krikščioniškieji medžio simboliai randami daugelio medinių gaminių puošyboje, savitas semantines prasmes turi kūrinių iš medžio pavidalai.

2. Vieni sakraliausių ir simboliškiausių medžio gaminių yra stogastulpiai, koplytstulpiai, kryžiai. Pastatų eksterjero, interjero mediniai elementai, kiti žmogaus gyvenime naudoti mediniai gaminiai, pasižymintys formos, puošybos įvairove ir semantiškumu, sudaro svarbią Lietuvos kultūros dalį, siejamą su tautos, regiono savitumu, tapatumu, istorija, papročiais. Abipusis ryšys tarp simboliais

vaizduojamo tikėjimų, papročių objekto ir medžio kaip kūrinio materijos yra unikalūs, lemiantis savitą, dvasiškai ir emociškai įtaigią tokių medinių kūrinių vertę. Medžio gaminių įvairovė ir medžio simboliškumas, kaip inspiracijų šaltinis ir kūrybos pagrindas, aktualūs nūdienos Lietuvos kultūros reiškiniuose.

3. Medinės architektūros paveldo svarba šiuolaikinėje Lietuvos kultūroje, moksle ir politikoje pripažįstama kaip saugotinas tautinio, regioninio savitumo ir tapatumo ženklas. Šiuo metu akivaizdi medinio architektūros paveldo nykimo tendencija. Geresnės fizinės būklės yra dalis sakralinių pastatų ir mažosios architektūros objektų. Blogėjanti Lietuvos medinio paveldo padėtis susijusi su socialiniais, ekonominiais veiksniais bei sovietmečiu išgalėjusiu gana neigiamu požiūriu į medinę architektūrą. Šalyje taikomas teisinis saugojimas kol kas neužtikrina gero medinio paveldo ir medinės architektūros tradicijos egzistavimo.

4. Esant dabartinėms aplinkybėms, medinis architektūros paveldas ateityje gali likti tik tyrimų medžiagoje ir muziejuose, nes trūksta specialistų ir visuomenės sutarimo, kurie medinės architektūros objektai ir kokios jų ypatybės yra vertingos bei kokiais veiksmingais būdais tai galima išsaugoti. Galimybė mediniam architektūros paveldui fiziškai egzistuoti yra sietina su medinės architektūros paveldo apsaugos reikalavimų, finansinės paramos suteikimo tvarkos paprastinimu, specialistų žinių tobulinimu bei medinio paveldo populiarinimu visuomenėje.

5. Nuo seniausių laikų iki mūrinės statybos pradžios dėl vietos gamtinių sąlygų, to meto žmonių sugebėjimų mediena Lietuvoje buvo visuotinai naudojama kaip pagrindinė statybinė medžiaga. Nepaisant mūro statybos pranašumų, mediniai pastatai toliau kiekybiniu atžvilgiu vyravo ir sėkmingai evoliucionavo Lietuvoje. Medis buvo pati ekonomiškiausia, prieinamiausia, lengviausiai apdirbama ir sveikatos požiūriu patraukliausia medžiaga architektūroje. Nuo XIII a. iki XX a. vidurio Lietuvoje nuosekliai susiformavo medinės architektūros pastatų tipai, estetiniai ir statybos principai, kurie šiandien įvardijami kaip svarbus ir reikšmingas medinės architektūros paveldas – Lietuvos kultūros savasties dalis ir tradicijos ženklas.

6. Pirmaisiais sovietmečio dešimtmečiais medis dažniausiai buvo naudotas tik mažaukščių gyvenamųjų namų statyboje. Šiuose pastatuose buvo bandoma ieškoti sąsajų su tradicine liaudies architektūra, tačiau iki XX a. 7 dešimtmečio pabaigos mediena architektūroje imta naudoti vis rečiau, medinių pastatų vertė menkinama. Nuo 7 dešimtmečio Lietuvos architektai vėl prisiminė primirštą medžiagą. Prasiplėtė pastatų, kurių architektūroje naudotas medis, tipologija, ieškota naujų medinės architektūros formų. Nedideliu mastu, bet buvo tęsiama Lietuvos medinės architektūros tradicija.

Medis šiuolaikinėje architektūroje kaip etninės tradicijos ženklas

Svarbus aspektas analizuojant šiuolaikinės architektūros objektus yra jų etninis tapatumas bei ryšys su tautinėmis architektūros tradicijomis. Tam tikros charakteringos architektūros išraiškos formos leidžia daugumai žmonių be specialaus išsilavinimo nuspręsti, jog vienas ar kitas objektas yra pastatytas Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Šiaurės Amerikoje ar Japonijoje. Tradiciniai praeities architektūros kūriniai bendruoju atveju pasižymi architektūrinės išraiškos savitumu, nulemtu praeities statytojų techninių, ekonominių galimybių ir geoklimatinių sąlygų, suformavusių tam tikrus statybos papročius – tradicijas, perduodamas konkrečioje vietoje gyvenusių žmonių iš kartos į kartą.

Globaliame šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame net ir nedidelio statybos biudžeto objektams galima atgabenti medžiagų iš kito Europos pakraščio ar kito žemyno, kur dirbtines medžiagas galima gaminti beveik bet kurioje pasaulio vietoje, kur techninės galimybės realizuoti įvairius konstrukcinius sprendimus lengvai eksportuojamos, o ryšių ir susiekimo galimybės leidžia nesunkiai sužinoti visas pasaulio architektūros naujienas, šiuolaikinė architektūra taip pat globalėja. Iš pažiūros beveik vienodos architektūros pastatų galima rasti kultūriškai skirtingose šalyse (92, 93 pav.).

92 pav. „Swiss Re HQ“ pastatas Londone, Jungtinėje Karalystėje, archit. biuras „Foster +Partners“, 1997–2004 m.
Fig 92. *Swiss Re HQ* building in London, United Kingdom, by *Foster +Partners*, 1997–2004

93 pav. „Torre Agbar“ pastatas Barselonoje, Ispanijoje, archit. J. Nouvelis, 2005 m.
Fig 93. *Torre Agbar* building in Barcelona, Spain, by Architect J. Nouvel, 2005

Pateiktose iliustracijose architektūros objektai tėra fragmentiškas atspindys procesų, vykusių ir tebevykstančių kultūroje ir architektūroje nuo XX a. vidurio. Internacionalumo, pažangumo, naujumo, modernumo, globalumo idėjoms pritarė arba ėmė pritarti daugelis to meto kultūros ir architektūros pasaulio žmonių. Atrodė, kad užtenka ką nors sukurti tam tikros tautos atstovui, ir tai jau savaime gali būti identifikuojama kaip tos tautos ar šalies savitas, originalus produktas. 1947 m. A. J. Greimas rašė „<...> viskas, ką mes rašysim ar darysim, norėtume to ar nenorėtume, bus savaime lietuviška“ (Greimas 1991). Panašias mintis, jog šiuolaikinė architektūra pirmiausia turi būti tinkama savo paskirčiai ir estetiška 1971 m. dėstė J. Gimbutas, kaip sektiną pavyzdį pateikdamas to meto Suomijos architektūrą: „<...> šio šimtmečio suomių architektai ir sukūrė plačiai pasaulyje žinomą suomišką modernią architektūrą be regimų suomiškosios tradicinio kaimo etnografijos žymių. O ir jie turi charakteringų medinių pirklių, pirčių, klėčių ir liaudies meno ornamentų“ (Gimbutas 1971). Požiūris, jog ir moderni architektūra gali kurti tradiciją, nesistengiant tiesmukai imituoti praeities stilių, o remiantis savita istorija, architektūros mokyklos raida bei šiuolaikinės architektūros kūrybinio potencialu ir šiandien tebėra laikomas šiuolaikišku (Reklaitė 2010). Panašių idėjų fone vykusio proceso rezultatų vertinimą galima rasti 1990 m. kultūros žurnale „Krantai“, čia A. Kašauskaitė rašė: „Garsieji mūsų amžiaus architektai, suformavę „internacionalinį stilių“, bandę visuomenei įrodyti savo švietėjiškas idėjas, bandę materialinės aplinkos formavimu pakeisti socialinę struktūrą, į gyventojus kreipėsi jiems nesuprantamomis, svetimomis, neturin-

čiomis tradicinių ištakų puristinėmis formomis <...> Tik peržvelgus mūsų naująją architektūrą, kurios didžiausią dalį sudaro nieko neįpareigojanti vadinamoji masinė statyba, galima suvokti, kodėl žodžiai „betonas“, „betonuoti“, kadaise buvę tokie pažangūs, šiuo metu įgauna neigiamą prasmę ir asocijuojasi su laužymu, naikinimu, negyvybinga terpe“ (Kašauskaitė 1990).

XX a. tekstuose galima rasti nemažai savotiškų perspėjimų, kurie atliepia šiuolaikinės architektūros aktualijoms ir ypač etninio tapatumo problematikai globalėjančio pasaulio fone. Dar Vydūnas yra rašęs, jog lietuviams savo meninėje kūryboje reikia remtis tautiniu savitumu ir neieškoti „dailių kitos tautos apsimėškimų“. Vydūną galima laikyti tikru regionaliosios kultūros šalininku, teigusiu, jog kūrėjo darbuose turi būti randama jo tautos gyvenimo ir krašto, jo tikėjimo, ilgesio ir vilties, taip kultūra taps originali ir tautiška (Vydūnas 1990; 1992). Kultūros ženklinimo tautinės individualybės bruožais svarbą savo darbuose yra pabrėžę P. Galaunė, A. J. Greimas, A. Maceina (Galaunė 1988; Greimas 1990; 1991; Maceina 1991). Neprarandančią aktualumo tautinės savasties problematiką nagrinėja A. Juozaičio tekstas 1996 m. „Naujojoje Romuvoje“: „Žmogiškumo ir tautiško praradimą greičiausiai atskleidžia meninė kūryba. Meninės kūrybos subjektas negali būti grynas kosmopolitas, kolektyvinės sąmonės gelmių ir archetipų netekęs žmogus. Kosmopolitas gali sukurti kompiuterį, internetą, bet ne meno kūrinį– dvasinės autonomijos konstrukta“ (Juozaitis 1996). Pastarieji tekstai yra savotiški atgarsiai polemikos, vykusios ir tebevykstančios Lietuvos kultūrinėje ir architektūrinėje erdvėje, jie perspėja, kad etninis kultūros ar architektūros tapatumas yra svarbi kūrybos meniškumo ir vertės prielaida.

Kai architektūrinių savybių visuma labai panašūs pastatai vis dažniau statomi skirtingų šalių vis labiau panašėjančioje aplinkoje, etninių tradicijų tapatumo ženklų naudojimas yra viena priemonių kurti savitą, unikalią architektūrą. Architektūros etninis tapatumas tame pačiame kontraversiškame globaliame pasaulyje yra pageidaujama „prekė“. „Kitaip“ yra įdomu, o naujų pojūčių ir išpūdžių paieška neatsiejama nuo šiuolaikinės žmonijos poreikių. Ankstesniame skyriuje aptarta medinės architektūros raida Lietuvoje, platus ir vyraujantis medžio naudojimas iki pat XX a. vidurio yra aiški nuoroda, kad medis šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje yra vienas etninės tradicijos tapatumo ženklų. Tradicinės morfologijos medinė architektūra neretai suvokiama suprimityvintai (94 pav.) (Филлимор et al. 2007), todėl prasminga atidžiau tirti, kokie būtent Lietuvos medinės architektūros bruožai galėtų ir ar galėtų būti labiau išskirtini kaip etniniai ir interpretuojami šiuolaikinėje architektūroje.

Architektams ieškant etninių požymių santykio su šiuolaikine medine architektūra pastebėtina, kad nuo XX a. pradžios savo poveikiu yra svarbios pasaulio regionalistinės architektūros idėjos. Istorinių aplinkybių nulemta natūralios medinės architektūros raidos deformacija kelia klausimą, kokia šiuolaikinė

medinė architektūra turėtų būti ypač tokiose vietose, kur tebėra ar buvo medinės istorinės architektūros kontekstas. Pastebimi sudėtingumai derinant tradicinę morfologiją bei šiuolaikinės architektūros ypatumus. Visuomenės, paveldosaugininkų, statytojų ir architektų nuomonių skirtumai skatina analizuoti realizuotus pavyzdžius išskiriant medinės architektūros raiškos principus, tinkamus tam tikrose situacijose.

94 pav. Turistinio vadovo „Литва: путеводитель“ iliustracija, pavadinta „Tipiškas lietuviškas namas“ (Thomas Cook serijos knygos „Lithuania“ autoriai P. Phillimore, L. Kiely, 2006 m. vertimas į rusų kalbą)

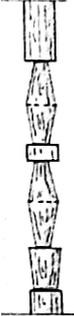
Fig 94. Illustration from the touring guide *Литва: путеводитель*, headlined *Typical Lithuanian house* (Thomas Cook series book „Lithuania“ authors P. Phillimore, L. Kiely, 2006 translation into Russian)

2.1. Etniniai Lietuvos medinės architektūros bruožai

Pagal apibrėžimą „etninis“ (gr. *ethnikos* <ethnos – tauta) susijęs su kuria nors tauta, o „tradicijos“ (lot. *traditio* – perdavimas, pasakojimas) sąvoka yra glaudžiai susijusi su istoriškai susidarantiomis ir išitvirtinančiomis kultūros formomis: papročiais, vaizdiniais, simboliais, idėjomis, perduodamais iš kartos į kartą (Kvietkauskas et al. 1985).

Norint išryškinti tik lietuvių tautai būdingus medinės architektūros bruožus, reiktų remtis prielaida, kad egzistuoja tautos medinės architektūros kūrimo principai – savita lietuvių medinės architektūros kalba. Čia galima sužinoti įvairių nuomonių. Dalis tyrinėtojų, kalbėdami apie išlikusį arba spėtą užfiksuoti medinės architektūros paveldą iki XX a. vidurio, teigia, kad Lietuvos medinės architektūros bruožai nėra visiškai originalūs, jie panašūs į kaimyninių šalių architektūros ypatumus. J. Gimbutas yra rašęs „<...>prisiminsime, kad ir tradicinio lietuvių kaimo architektūra nėra visiškai originali ir izoliuota Vidurio Europoje. Pasikeitimo įtakomis ir panašumo randame Lietuvos kaimynų kaimuose į šiaurę, rytus ir pietus nuo Lietuvos. Tas pats pasakytina apie latvių, lenkų, gudų ar vo-

kiečių tautines architektūras. Jos visos yra ne ryškios spalvos, o tik atspalviai Europos kraštovaizdyje. Sakome tatai ne tam, kad nuvertintume iš tikro turtingą ir savitą lietuvių etnografinę architektūrą, o tik tam, kad nesusidarytume per daug romantiško, nerealaus vaizdo apie tą kai kurių architektų priimtą bazę naujamai lietuviškai architektūrai kurti“ (Gimbutas 1971). V. Stauskas, nagrinėdamas regionalumo problematiką architektūroje, yra pastebėjęs, jog senosios žvejų sodybos Baltijos pajūrio ruože tarp Estijos ir Vokietijos menkai tesiskiria savo medžiagomis, stogų formomis ir detalėmis (Stauskas 2009). Autorių išdėstytų minčių pagrįstumu galima įsitikinti lyginant kai kuriuos Lietuvos ir Suomijos medinės architektūros ypatumus. Archeologiniai, istoriniai tyrinėjimai Lietuvoje bei Suomijoje bendru medinės architektūros tradicijos pagrindu leidžia laikyti abiejose šalyse vyravusius rentininės ir mažiau paplitusius stulpinės bei rėminės konstrukcijos pastatus (Pallasmaa 1987; Vainilaitis et al. 2004). Išlikusius istorinės medinės architektūros pavyzdžius galima pamatyti Helsinkio Seurasaari atvirajame muziejuje (ekspوناتai nuo XVII a. pab.), bei Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse (ekspوناتai nuo XVIII a. pab.). Čia galima išvysti ne tik statybos principų, pastatų funkcijų nulemtą architektūrinės formos panašumą, bet ir kai kurių apdailos ar puošybos elementų tapatumą (95, 96 pav.).

	
<p>95 pav. Klėties kolona, Sabališkės k., Švenčionių r., XX a. pirma pusė Fig 95. Granary column, Sabališkės, Švenčioniai region, the first half of the 20th c.</p>	<p>96 pav. Klėties kolona, Helsinkio Seurasaari atvirasis muziejus, XIX a. Fig 96. Granary column, Helsinki Seurasaari open-air museum, the 19th c.</p>

XIX a.–XX a. pirmosios pusės istorinę medinę architektūrą reprezentuojantys objektai ar jų grupės fragmentiškai tebėra išlikę kai kuriose Lietuvos ir Suomijos vietovėse. Helsinkio Linnunlaulu rajone, kurortiniame Hanko mieste, kaip ir Vilniaus Žvėryno rajone ar Druskininkuose, yra išlikusių medinės XIX a. vid.–XX a. pr. kurortinės medinės architektūros pastatų. Šie objektai Lietuvoje ir Suomijoje yra panašūs tūrio formų, detalių dydžiais ir proporcijomis, puošybos elementais bei spalvine gama (97, 98 pav.). Pastatų aukščio proporcijoje su

gatvės pločiu, pastatų architektūrinių detalių dydžiuose, spalvinėje gamoje galima rasti daug bendrumų abiejų šalių miestų ir miestelių medinių senamiesčių fragmentuose.

97 pav. Kurortinės architektūros medinė vila „Imperial“, Druskininkai
Fig 97. Example of resort architecture: wooden villa *Imperial*, Druskininkai

98 pav. Kurortinės architektūros medinė vila, Linnunlaulu r., Helsinkis
Fig 98. Example of resort architecture: wooden villa in Linnunlaulu district, Helsinki

Aukščiau pateiktos mintys ir pavyzdžiai, ieškant medinės architektūros etninių bruožų, verčia atidžiau paanalizuoti ir Lietuvos istorines aplinkybes. A. Bumblauskas teigia: „Teritorija, kurioje lietuviai gyveno kurdami valstybę (iš esmės tai šiandieninė Lietuva), vadinama etninėmis lietuvių žemėmis. Tačiau dalis etninės Lietuvos yra už šiandieninės Lietuvos ribų, antra vertus, Lietuvos vardu vadinamos į vakarus nuo etninių žemių esančios senųjų žemaičių, dalies jotvingių, sėlių, žiemgalių ir prūsų teritorijos. Ir tai dėsninga: Lietuvos valstybės formavimosi branduolys buvo „Lietuvos žemė“ (teritorija tarp Nemuno ir Nėries), tačiau jau Mindaugas jungė prie „Lietuvos žemės“ kitas lietuvių žemes – Nalšią, Deltuvą, Upytę, taip pat žemaičių kraštą, plėtė savo įtaką ir į giminingų genčių (jotvingių, skalvių ir nadruvių) teritorijas. Manoma, kad jei ne vokiečių puolimas, Lietuvos valstybė ir Lietuvos vardas būtų aprėpęs gerokai platesnes (gal net visas) baltų genčių žemes“ (Bumblauskas 2005). Kaip aplinkybė nulėmusi atskirų medinės architektūros požymių paplitimą didelėje teritorijoje, neatmestini ir kiti margi Lietuvos istoriniai įvykiai. A. Bumblauskas rašo apie nuolatinių XII–XIII a. lietuvių genčių vykdomą latvių ir estų žemių puldinėjimą, mini lenkų puldinėjimus bei jau sukurtos Lietuvos valstybės istorijos epizodus, glaudžiai susijusius su kaimyninėmis, o kartais ir tolimesnėmis valstybėmis (Baltarusijos teritorijos prijungta valdant Mindaugui, Vyteniui ir Gediminui, Ukrainos – valdant Algirdui ir Vytautui) (Bumblauskas 2005).

Šie ir kiti istoriniai faktai gali būti perspėjimas, kad už dabartinės Lietuvos teritorijos ribų matomi panašūs medinės architektūros bruožai savo kilme gali būti lietuviški, ir neverta skubėti menkinti jų originalumo. Detlefzenas savo architektūros tyrinėjimuose rašė: „Kur lietuviai nuo seno gyveno, kaip rodo patys

pirmieji istoriniai dokumentai, beveik ten pat jie gyvena ir dabar <...>, yra išlaikę būdą, papročius, drabužius ir, be abejo, savitą statybą, turėjusią poveikio toli už dabartinės Lietuvos ribų“ (Detlefsenas 1995).

Nagrinėjant darbus, skirtus kai kurių palyginti netoli Lietuvos esančių šalių medinei architektūrai, matyti, jog, be kai kurių panašumų, yra pakankamai daug išraiškingų skirtumų. Tai itin gausi puošyba bei angų dėstymas pastato tūryje Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos regionų pastatuose (Маковецкий 1954; Макушенко et al. 1956; Локотко 1991) arba santūrumas ir beveik jokios puošybos nebuvimas estų medinėje architektūroje (Тихазе 1964), išskirtinai didelių tūrių gyvenamieji mediniai pastatai Lenkijos regionuose (Trocka-Leszczyńska 1995). Suomijoje buvusios tokios savitos medinės architektūros formos kaip klėtys ant medžio kamienų ar rentininės konstrukcijos principu rėstos kolonos masyviems mediniams stogams atremti (Seurasari Museum 2010).

Akivaizdu, jog tautos gyvenamame areale sukuriama unikalių medinės architektūros bruožų. Įdomių minčių, siejant medinę architektūrą su ją kuriančia etnine grupe, pateikia A. Maceina. Nagrinėdamas lietuviškosios individualybės bruožus, jis išskyrė juos lemiančius Lietuvos gyvenamosios aplinkos elementus. Lietuviškas klimatas, anot A. Maceinos, lemia lietuvių melancholiškumą, pasidavimą likimui, susitelkimą savyje, žemė – intelekto ir fantazijos sintezę, gamtos ritmo pajautimą, akustiškumą įspūdžiuose, o kraštovaizdis – lyrizmą ir iracionalumą (Maceina 1991).

Kur ieškoti raiškiausių etninės medinės architektūros bruožų, savo tyrinėjimuose nurodo ir pagrindžia K. Šešelgis: „Liaudies architektūros vystymuisi visuomeninių ryšių poveikis buvo žymiai silpnesnis ir ribojosi labai apibrėžta teritorija.<...>Tokiu būdu liaudies architektūros pastatų planas, išorinės formos ir kompleksų kompozicija rutuliojasi gana ribotose teritorijose, liaudies architektūra įgauna aiškius regioninius bruožus. Jeigu monumentalioje architektūroje formų panašumo tendencijos pastebimos labai didelėse teritorijose, tai liaudies architektūrai būdinga ilgaamžis vietinių tradicijų vystymasis. Lietuvių liaudies architektūroje aiškiai savo formomis išsiskiria žemaičių, aukštaičių ir užnemunės sodybos ir pastatai. Žemaičių pastatų formos turi daug bendrų bruožų su Latvijos Kurzemės pastatų formomis, aukštaičių – su gretimais Lietuvai Baltarusijos rajonais. Tačiau šie panašumai apima nedideles savitarpio įtakos zonas. Regionalinės tradicijos išlieka“ (Šešelgis 1974). K. Šešelgis taip apibendrina liaudies architektūros savitumo požymius: 1. Kūrybos procesas (liaudies architektūra vystosi amžiais, tolygiai su laikinomis stagnacijomis, iššauktomis ekonominių pasikeitimų. 2. Masinis dalyvavimas kūrybos procese tų, kurie naudoja si kūrybos vaisiais (užsakovo, dailidės ir bendruomenės bendradarbiavimas). 3. Susiklostę regioniniai architektūros savitumai ir būdingos statybinės tradicijos. 4. Liaudies architektūra perdėm utilitari, jai svetimas reprezentacijos momentas (Šešelgis 1974). Jam antrino P. Galaunė taip pat teigdamas, kad liaudies

architektūros tradicija vystėsi per ilgą laiką, statybos technika glaudžiai susijo su menu ir kaip tik dėl to atsirado savitas dalių santykių ir masių išdėstymas, harmoninga linijų proporcija, sienų plotas, išnaudotas šviesų ir šešėlių žaismui, ryškiai išdekoruota visuma, o kartu ir racionalus medžiagos sunaudojimas (Galaunė 1988). Aptartieji bendri liaudies statinių kūrybos principai atitinka vernakuliariškos architektūros stiliaus suvokimą šiuolaikinėje architektūrologijoje (Oliver 2003).

Turint omenyje jau minėtą visuotinį medinės architektūros paplitimą Lietuvoje iki Antrojo pasaulinio karo, K. Šešelgio, P. Galaunės ir kitų tyrinėtojų išvalgas apie liaudies architektūrą galima sieti su medinės architektūros etniniais bruožais. Bendruoju atveju liaudies architektūra tapatinama su tradicine kaimo medine architektūra. Miestų urbanistinėse struktūrose taip pat būta ir tebėra daug medinių pastatų, tačiau jų architektūros pobūdžiui didesnę poveikį turėjo tokie pašaliniai veiksniai kaip statytojų kitatautiškumas, istoriniai profesionalios architektūros stiliai. Sakralinius, kurortinius, dvarų sodybų medinius pastatus nagrinėjantys tyrinėtojai taip pat pastebi, kad kai kurių šių pastatų architektūrinių elementų ištakos slypi būtent kaimo medinėje tradicinėje architektūroje (Jankevičienė 2002; Puodžiukienė 2002; Daubarytė et al. 2010).

Nėra tiksliai apibrėžiama, kuriuo laikotarpiu statyti mediniai statiniai yra tipiškiausi tradicinės kaimo architektūros pavyzdžiai. Įvairiuose leidiniuose aprašomi kaimo medinės architektūros objektai yra statyti XIX a. antroje pusėje, o daugiausia – XX a. pirmoje pusėje. Tai apytikslės laiko ribos tarp nuo seniausių išlikusių ar dokumentiškai užfiksuotų medinių objektų pastatymo datos iki politinių, ekonominių pokyčių, pertraukusių natūralią, tradicijos perimamumu paremtą medinės architektūros raidą XX a. viduryje. Šio laikotarpio medinė kaimo architektūra yra ryškus tradicijų veikiamos nuoseklios evoliucijos medinės architektūros istorinis fonas, su požymiais, kurie gali būti apibūdinami kaip etniniai. Šių bruožų pasireiškimo išvalgos dabartiniame medinės architektūros kontekste leidžia XXI a. pradžioje naujai pažvelgti į tradicijos tąsą bei apibendrinti ryškiausius ir tebeaktuales etninius medinės architektūros bruožus.

Kaimo tradicinėje medinėje architektūroje pagrindine galima laikyti *pirminę* pastato tūrio formą, kuri sudaryta iš keturiais stačiais kampais suprojektuotų sienų, dengtų šlaitiniu stogu. Ši vientisa tūrio forma paplitusi visuose Lietuvos regionuose. Pirminė tūrio forma, kaip geometriškai elementari ir paprasta, yra daugelio medinių gyvenamųjų ir ūkinių pastatų kaime architektūrinės kompozicijos pagrindas (99 pav.). Pirminei tūrio formai galima priskirti ir pastatus, šalia kurių pagrindinio keturių sienų šlaitiniu stogu korpuso yra pristatyti bendram pastato formos suvokimui poveikio neturintys stogeliai virš įėjimų, smulkūs erkeriai, stoge įrengti langai ar plano variantas, kai, iš pažiūros į vientisą formą įtraukus visą ar dalį sienos, stogas paremiamas kolonomis ir taip suformuojamas prieangis (100 pav.).

99 pav. Pirminės tūrio formos gyvenamasis namas Poškonių k., XIX pab.–XX pr.
Fig 99. Residential house of the primary volume form, Puškoniai, the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.

100 pav. Pirminės tūrio formos gyvenamasis namas su prieangiu bendroje tūrio formoje, Dubingių mstl., XIX pab.–XX pr.
Fig 100. Residential house of the primary volume form with an integrated porch, Dubingiai, the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.

Kaimo medinėje tradicinėje architektūroje *pirminės* tūrio formos proporcijos priklauso nuo tūrio pločio ir ilgio plane, taip pat sienų aukščio, stogo kampo ir bendro pastato aukščio iki kraigo. Bendruoju atveju šios tūrio formos plano parametrai pagal regionus yra šių matmenų: Aukštaitijoje mediniai gyvenamieji namai 4–7,5 m pločio (retai iki 10m), 7–20 m ilgio, ūkiniai pastatai atsižvelgiant į paskirtį, 3–12 m pločio, 4–20 m ilgio (Bertašiūtė et al. 2008; Bertašiūtė et al. 2009); Žemaitijoje gyvenamasis namas 8–10 m pločio, 15–30 m ilgio, ūkiniai pastatai 4,1–9 m pločio, 4,6–26 m ilgio (Bertašiūtė 2007; Bomblauskas et al. 2008), Dzūkijoje gyvenamasis namas 5,2–6,7 m pločio, 8,1–16,6 m ilgio, ūkiniai pastatai 2,5–10,9 m pločio, 2,5–16,5 m ilgio (Bertašiūtė 2007); Suvalkijoje gyvenamieji namai 5–15 m pločio, 5–26 m ilgio, ūkiniai pastatai 3–10 m pločio, 6–50 m ilgio (Kačinskaitė et al. 2008). Dydžių įvairovėje galima išskirti artimą kvadratui plano formą, kurioje plotis ir ilgis plane yra toks pat arba skiriasi labai nedaug, tokių matmenų dažniau pasitaiko viengalės pirkios, tarpukario, pokario namai, pirtys, svirnai, pėdiniai klojimai, ubladės. Taip pat galima išskirti pailgo stačiakampio formą, kurioje plotis akivaizdžiau skiriasi nuo ilgio, šių proporcijų dažnesni pavyzdžiai yra dvigalės pirkios, tvartai, daržinės, klojimai ir kt. ūkiniai pastatai.

Pirminės tūrio formos aukštis yra pastovesnis dydis. Kaimo tradicinėje medinėje architektūroje vyrauja vieno aukšto pastatai, kurių sienos dengiamos šlaitiniu stogu. Vieno aukšto sienos Lietuvos regionuose yra apie 1,7–2,8 m (maksimaliai iki 3m), o stogo nuolydis 40–45 laipsniai. Kai kurie ūkiniai mediniai pastatai dengiami ir lėkštesniais stogais 36–40 laipsnių kampu. Bendras tokių vienaaukščių su mansarda medinių pastatų tūrio aukštis yra apie 6–8 m. Savotiška išimtimi yra dvarų sodybų architektūroje pasitaikydavę dviaukščiai pirminės tūrio formos ūkiniai pastatai (101 pav., 102 pav.)

101 pav. Taujėnų dvaro svirnas, Taujėnai, XIX a. pab.–XX a. pr.
Fig 101. Barn in Taujėnai manor, Taujėnai, the end of the 19th c.– beginning of the 20th c.

102 pav. Atkurtas Kurtuvėnų dvaro svirnas, Kurtuvėnų regioninis parkas, XIX a. pab.–XX a. pr.
Fig 102. Reconstructed barn in Kurtuvėnai manor, the Kurtuvėnai Regional Park, the end of the 19th c.– beginning of the 20th c.

Pirminės tūrio formos pastatai Lietuvos regionuose turi niuansinių šlaitinės stogo formos variacijų. Aukštaitijoje stogas būna tiesiog dvišlaitis arba pusvalminis, pusskliautinis, kartais keturšlaitis (Bertašiūtė et al. 2008; Bertašiūtė et al. 2009), Žemaitijoje pusvalminis, kartais keturšlaitis su čiukuru (arba be jo) (Bomblauskas et al. 2008), taip pat dvišlaičiai panemunės, pamario, pajūrio rajonuose, Dzūkijoje keturšlaičiai, čiukuriniai, pusskliautiniai, dvišlaičiai stogai (Andriušytė et al. 2008), Suvalkijoje vyrauja dvišlaitė stogo forma (Kačinskaitė et al. 2008).

Šias tradicinėje kaimo architektūroje susiformavusias pirminės tūrio formos ypatybes galima matyti ir mediniuose senamiesčiuose, tokiais pat ar evoliucionavusiais pavidalais.

103 pav. Gyvenamasis namas Klaipėdos g. 9 Panevėžyje, XIX a. pab.–XX a. pr.
Fig 103. Residential house in Klaipėda St. 9, Panevėžys, the end of the 19th c.– beginning of the 20th c.

104 pav. Pastatas M. K. Čiurlionio g. 47 Varėnoje, XX a. vid.
Fig 104. Building in M. K. Čiurlionis St. 47, Varėna, the mid-20th c.

105 pav. Gyvenamasis namas Kęstučio g. 38 Biržuose, XX a. vid.
Fig 105. Residential house in Kęstutis St. 38, Biržai, the mid-20th c.

Vienais iš daugelio tokios medinės architektūros pavyzdžių yra gyvenamasis namas Klaipėdos g. 9 Panevėžyje (103 pav.), turintis identiškas kaimo ir net regiono būdingas tradicinės statybos proporcijas, plano formą, sienų aukštį ir stogo formą, taip pat pastatas M. K. Čiurlionio g. 47 Varėnoje (104 pav.), kurio

išilgintas tūris ir nuolaidus stogas yra savotiška ūkinių pastatų formos interpretacija, bei dviaukštis su mansarda gyvenamasis namas Kęstučio g. 38 Biržuose, aukštingumu artimas Taujėnų ir Kurtuvėnų dvarų svirnamams (105 pav.).

Aptariamoji pirminė tūrio forma dėl savo paprastumo, lakoniškumo, aiškumo Lietuvos architektūroje yra mėgiama bei naudojama ir pastaraisiais dešimtmečiais. Varijuojant tradicinės pirminės formos proporcijomis bei tūriui suteikiant papildomus gyvenamajam metui būdingos šiuolaikinės architektūros elementus, sukurtas ne vienas pripažinimo sulaukęs objektas. Čia galima prisiminti architektų L. Pasiuros ir E. Mikelevičiaus individualaus namo projektą, eksponuotą ir sulaukusį apdovanojimo 2010 m. parodoje konkurse „Individualių namų architektūra“ (106 pav.). Autoriai vadovavosi nuostata, kad namas turi būti paprastas, interpretuojantis tipišką trobą, kaip kraštui būdinga, per amžius patikrinta architektūra (Jarmalis 2010). Architektai suprojektavo pastatą, kuris turi galimybę būti didinamas nekeičiant bendrųjų pastato ilgio pločio ir aukščio santykių, t.y. visais atvejais išlaikant pirminę formą. Analogiškai vientisa, tik pailgesnė ir dviaukštė su keturšlaite mansarda, forma būdinga viešbučio „Lijo“ pastatui Gargžduose (107 pav.). Šis pavidalas išgautas mūrinį pastatą 2007 m. rekonstravus, sienas bei stogą apdailinus tamsiai dažyto medžio lentomis (Andrebaldis 2010). Pirminės formos tradiciškumas pritaikytas įkomponuojant dviaukštį pastatą su mansarda Šilutėje, Liepų gatvėje miestelio mūrinio ir medinio užstatymo kontekste (108 pav.).

106 pav. Gyvenamojo namo projektas, archit.

L. Pasiaura,

E. Mikelevičius, 2010 m.

Fig 106. Design project of a residential house, by Architects L. Pasiaura, E. Mikelevičius, 2010

107 pav. Viešbutis „Lijo“ Gargžduose, archit.

A. Baldišiūtė, L. Rekevičius,

M. Rekevičienė, S. Bulavas,

2007 m.

Fig 107. Hotel *Lijo* in Gargždai, by Architects A. Baldišiūtė, L. Rekevičius, M. Rekevičienė, S. Bulavas, 2007

108 pav. Laikraščio redakcijos pastatas Šilutėje, archit.

R. Regesas, 2010 m.

Fig 108. Newspaper editorial building in Šilutė, by Architect R. Regesas, 2010

Kitokio kompozicijos principo tūrio formą kaimo tradicinėje medinėje architektūroje galima vadinti *sudėtine*. Tai pastatų tūrio kompozicijos, sudarytos iš besijungiančių kelių aptartųjų pirminių tūrio formų, kaip gyvenamieji mediniai pastatai, kurių plano konfigūracija artima „L“ (109 pav.) ar „T“ raidžių pavidalams. Šiam tūrio formos tipui galima priskirti ir pastatus aiškiai išreikštais užda-

rais ar atvirais prieangiais, taip pat pastatus su kryžma ar kitokia kompoziciškai aiškiai išreikšta mansarda (110 pav.). Prieangiai dvišlaičiais stogais kompozicijoje su elementaria pirmine pagrindinio pastato forma yra viena labiausiai paplitusių sudėtinės tūrio formos išraiškų visuose Lietuvos etnoregionuose. Kitos sudėtinės formos variacijos pasitaiko rečiau.

109 pav. Daugiafunkcinis „L“ plano neturtingo ūkininko trobesys Kyliškių k. Biržų r. (Gyvenamasis namas, svirnas, tvartas ir daržinė patalpinti po vienu stogu)

Fig 109. Multifunctional L-plan poor farmer house in Kyliškiai, Biržai region (residential house, granary, cowshed and barn under the same roof)

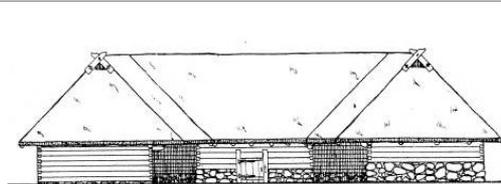
110 pav. XX a. pr. būdingas puošnus pasiturinčio žvejo ir daržininko medinis gyvenamasis namas Rusnės apylinkėse

Fig 110. Richly decorated wooden residential house of a wealthy fisherman and gardener in Rusnė region, typical for the beginning of the 20th c.

Kaimo tradicinės medinės architektūros pirminės tūrio formos proporciniai dydžiai yra ir sudėtinių tūrio formų pastatų dalių proporcijose. Kiekvienam sudėtinio pastato tūrio segmente „L“, „T“ ar „U“ formos plano konfigūracijoje galioja tos pačios plano ilgio, pločio, stogo nuolydžio ir pastato aukščio matmenų dydžių ribos kaip ir pirminiame formos tipe. Tam tikra išimtimi tradiciškai vienuokštės su mansarda, sudėtinės tūrio formos proporcijose galima laikyti dviuokštį prieangio tūrį, kurio aukštis iki jų stogo kraigo paprastai neviršija kitų pastato stogų kraigo aukščio (111 pav.). Nuo prieangio aukštimumo priklauso prieangio plotis, esantis apie 2–4 m (Bertašiūtė et al. 2008). Monumentalumu išsiskiria sudėtinės formos ūkiniai pastatai, tarp kurių pasitaiko ir „U“ raidės (112 pav.), kryžiaus formą ar uždara kiemą formuojančių plano variantų.

111 pav. Dviuokštis įstiklintas prieangis Jakunčių k. Zarasų r.
Fig 111. Two-storey glazed porch, Jakunčiai, Zarasai region

112 pav. U raidės formos plano tvartas Urvikių k. Mažeikių r., statytas XVIII a.
Fig 112. U-plan cowshed, Urvikiai, Mažeikiai region, the 18th c.

Lietuvos miestuose ir miesteliuose taip pat galima aptikti kaimo tradicinei medinei architektūrai būdingų sudėtinės tūrio formos pastatų variantų. Čia pastebėtini savotiški evoliuciniai formos pokyčiai, kai kvadratui artimo plano pastate stogas dalijamas į 4 beveik lygias dalis, sukomponuojant savotišką kryžmos mansardos variantą su beveik identišku stogo skydu kiekviename fasade (113 pav.). Kitais atvejais tarsi įtraukus dviaukščio prieangio antrojo aukšto dalį ant likusio pirmojo aukšto prieangio tūrio (114 pav.), kartais įrengiamas balkonas, į kurį galima išeiti iš pastogėje įrengtų patalpų. Dar viena įdomi variacija – gyvenamasis namas su dviem simetriškai pastato centrui ties ilgosios sienos kampais sukomponuotais prieangiais tūriais (115 pav.).

113 pav. Gyvenamasis namas su kryžma mansarda Basanavičiaus g., Panevėžio m., statytas XX a. vid.

Fig 113. Residential house with a criss-cross mansard in Basanavičius St., Panevėžys, built by the mid-20th c.

114 pav. Gyvenamasis namas su kryžma mansarda ir vienaaukščiu prieangiu Lukšių m., statytas XX a. vid.

Fig 114. Residential house with a criss-cross mansard and single-storey porch in Lukšiai, built by the mid-20th c.

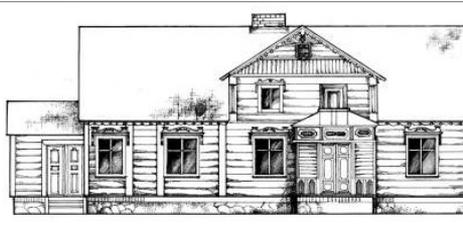
115 pav. Gyvenamasis namas su dviem simetriškai sukomponuotais prieangiais Vilkijos m., statytas XX a. pr.

Fig 115. Residential house with two symmetrically composed porches in Vilkija, built at the beginning of the 20th c.

Tradiciniai sudėtinės tūrio formos variantai taikomi ir šiuolaikinėje pastarųjų dešimtmečių architektūroje. Tebestatomi ir klasikinių proporcijų vienaaukščiai gyvenamieji pastatai su kryžma mansarda bei raiškiais prieangiais, kurie bendroje šiandieninėje medinių namų tipizuotų projektų pasiūloje kompoziciškai yra vieni harmoningiausių (116 pav.). Kai kuriuose šiuolaikinės architektūros kūriniuose L ar U plano sudėtinės tūrio formos pavidalai kuriami atskiras korpusų dalis jungiant smulkesne jungtimi, taip paryškinant pagrindinių formų pirminę prigimtį, kuri neišnyksta stogų, sienų jungtyse (117 pav., 118 pav.).

		
<p>116 pav. Gyvenamasis namas Rekyvoje, statytojas UAB „Darius Beconio įmonė“, 2009 m. Fig 116. Residential house in Rekyva, built by the company <i>Darius Beconio įmonė</i>, 2009</p>	<p>117 pav. L raidės formos plano vila Palangoje, archit. biuras „4 plus architektai“, 2009 m. Fig 117. L-plan villa in Palanga, by <i>4 plus architektai</i>, 2009</p>	<p>118 pav. U raidės formos plano gyvenamasis namas Pavešečių k., Panevėžio r., archit. Ž. Lipskis, 2008 m. Fig 118. U-plan residential house, Pavešečiai, Panevėžys region, by Architect Ž. Lipskis, 2008</p>

Kaimo tradicinėje architektūroje neretai pasitaiko medinių pastatų, kurie savo kompozicine tūrio esme yra aptartos pirminės arba sudėtinės formos, tačiau dar turi tuo pačiu metu ar vėliau su pagrindiniu pastato tūriu statytus priestatus. Tokią tūrio formą dėl priestatų nevienareikšmės dermės su bendra pastato kompozicija galima pavadinti *prijungtine*. Priestatai greta gyvenamųjų ar ūkinių pastatų neretai yra pristatomi vėliau negu pagrindinis pastato korpusas ir turi tik pagalbinę funkciją (malkinė, sandėliukas, įėjimo prieangis ir pan.), tačiau pasitaiko, kad priestatu praplečiamos ir gyvenamosios patalpos. Vyraujanti priestato stogo forma yra vienašlaitė. Priestatų jungtys su pagrindinėmis pirminėmis ar sudėtinėmis tūrių formomis neretai pastarųjų kompoziciją deformuoja (119 pav., 120 pav.).

	
<p>119 pav. Gyvenamasis namas su priestatais Zervynų k., Varėnos r., XIX a. pab.–XX a. pr. Fig 119. Residential house with extensions, Zervynos, Varėna region, the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.</p>	<p>120 pav. Stuba su priestatais Parausių k., Vilkaviškio r., XIX a. pab.–XX a. pr. Fig 120. Cottage with extensions, Parausiai, Vilkaviškis region, the end of the 19th c.–beginning of the 20th c.</p>

Prijungtinėje tradicinio medinio kaimo pastato tūrio formoje vienaaukštis priestato tipo statinys kompozicijoje paprastai būna su pirminės ar sudėtinės tūrio formos pagrindiniu pastatu, turinčiu joms būdingus aptartus pločio, tūrio, stogo nuolydžio, bendro pastato aukščio matmenų dydžius. Priestatų ilgis neviršija šalia esančio pagrindinio pastato tūrio ilgio ir pločio, jų sienų aukštis dažniausiai nebūna didesnis už pagrindinio tūrio sienų aukštį. Stogas paprastai vienslaidis, neretai konstruojamas kaip pagrindinio tūrio stogo taša.

Miestų ir miestelių senamiesčiuose prijungtinė tūrio forma taip pat neretai atsirasdavo tiesiog remontuojant, plečiant anksčiau aiškia pirmine ar sudėtine tūrio formą turėjusį statinį (121 pav.). Šiai tūrio formai priskirtini objektai yra ir medinės statybos universalumo, lankstumo ir funkcionalumo savotiškos iliustracijos, kai nauji gyvenimiški poreikiai yra nesunkiai įgyvendinami prie esamo pastato priduriant reikiamos formos ir aukščio priestatą ar paaukštinimą (122 pav.). Kai kur galima rasti net karikatūriškų šios jungtinės formos pavyzdžių (123 pav.).

121 pav. Gyvenamasis namas su priestatu per du aukštus Panevėžyje, XX a. pr.–XX a. vid.

Fig 121. Residential house with two-storey extension in Panevėžys, the beginning/middle of the 20th c.

122 pav. Pastatas K. Dineikos g. 7 Druskininkuose, XX a. vid.

Fig 122. Building, 7, K. Dineika St., Druskininkai, the mid-20th c.

123 pav. Sodo namas Draseikių sodų bendrijoje Kaune, XX a. pab.

Fig 123. Garden house in the Draseikiai gardeners' community, Kaunas, the end of the 20th c.

Viename naujausių leidinių „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“, kuris yra sudėtinė sumanymo „Tradicinės architektūros puoselėjimas Labanoro regioniniame parke“ dalis, atskiri projektai turi aptariamąsias priestatų formas (124 pav.) (Bertašiūtė et al. 2010), kurie, manytina, traktuojami kaip būdinga lietuviškos architektūros ypatybė. Vienu šiuolaikinės architektūros pavyzdžių, pavidalu artimą aptartajai sudėtinei tūrio formai, galima minėti namą Kaune, kuriame prie pagrindinio gyvenamojo dviaukščio korpuso, pratęsiant stogą, prijungtas vienaaukštis garažas (125 pav.).

124 pav. Sodyba „Rugpjūtis“ – pirkios fasadas iš: „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“, 2010 m. **Fig 124.** Homestead *Rugpjūtis*. Facade of a house taken from: *Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija*, 2010

125 pav. Gyvenamasis namas Kaune, archit. S. Varnauskas, 2005 m. **Fig 125.** Residential house in Kaunas, by Architect S. Varnauskas, 2005

126 pav. Viešbučių tinklo „Galia“ korpusas „Vita“ Maironio g. 3, Druskininkai, aut. S. Rinkevičius, XX a.pab.– XXI a. pr. **Fig 126.** A block *Vita* of the hotel *Galia*, Maironis St. 3, Druskininkai, by S. Rinkevičius, the end of the 20th c.– beginning of the 21st c.

Prijungtinio pavidalo mediniai pastatai galbūt savarankiškai kūrybai įkvėpė ir viešbučių tinklo „Galia“ korpuso „Vita“ savininką. Iš pažiūros chaotiška statinio plastika, su priestatus, paaukštintimus menančiais elementais yra simetriškai atkartota įėjimo atžvilgiu abiejose pastato pusėse ir apjungta į bendrą vieningą dermę (126 pav.).

Pirminės ir sudėtinės tūrio formos tipai su atitinkamomis stogų variacijomis kompoziciškai yra aiškiai išreikšti ir sudaro vieningo architektūrinio sumanymo įspūdį. Trečiojo – sudėtinės komplikotos tūrio formos tipo pastatai neretai vizualiai atrodo kaip padrika, atsitiktinė kompozicija.

Formos tipas yra pirminė užuomina, o jos suvokimą papildo formos elementų kompozicinės savybės, taip leidamos tiksliau identifikuoti architektūros objekto ir jo kūrėjo sąlyginę priklausomybę etninei grupei.

Viena svarbiausių lietuviškos medinės architektūros formos elementų ypatybių yra jų *kompozicinis masteliškumas*. Regimąjį pastato mastelį leidžia suvokti organiška medinės architektūros proporcijų sąsaja su statybos medžiaga. L. Markejevaitė, nagrinėdama konteksto ir tektonikos santykį architektūroje, yra pastebėjusi, jog gamtinis kontekstas yra ypač svarbus meninės formos paieškos ir kūrimo procesui. Vietos gamtinė aplinka kaip geografinės – klimatinės, geologinės, topografinės ir kitokios sąlygos veikia architektūros objekto meninės formos kompoziciją kokybinėms ir kiekybinėms charakteristikoms. Turi poveikį erdvinės – tūrinės ir medžiaginės – konstrukcinės sandaros modeliavimui, statinio architektūrinių elementų formai, jų dydžiui ir proporcijoms (Markejevaitė 2002). Medinių statybinių elementų (sienų, kolonų, sijų, apdailinių lentų) dydžiai priklausomi nuo vietos miškuose augančių medžių fizinių parametrų. Ši ypatybė Lietuvos medinę tradicinę architektūrą regimuoju masteliu daro artimą

gamtovaizdžiui, kurio fone matomi mediniai sienų, stogo konstrukcijų ar apdailos elementai padeda suvokti pastato dydį.

Kaimo tradicinė medinė architektūra funkcionali, jos pagrindinis kompozicinio mastelio matas buvo žmogaus kūnas. Pastatų dalių ir elementų dydžiai atitinka jų paskirtį. Kiek svarbus buvo žmogiškasis kompozicinis mastelis kaimo medinėje architektūroje, galima įsitikinti stebint natūroje kai kuriuos išlikusius pastatus. Daliai dabartinių žmonių šių pastatų langų angos, durų staktos ir lubos atrodo per žemos, tačiau tikėtina, jog šie aukščiau buvo taikyti prie to meto gyventojų fizinių ypatumų. Ūkinių pastatų formos elementų kompozicinis mastelis taip pat susijęs su jų paskirtimi, pavyzdžiui, durų ir vartų dydžiai tikslingai susiję su gyvulių ar ūkinės technikos gabaritais.

Lietuviškam mediniam tradiciniam pastatui būdinga formos elementų mastelių įvairovė, nulemianti architektūros charakterį. Įdomi lietuviško pastato dalis yra kolona, kurios vyraujančią proporciją literatūriškai galima apibūdinti žodžiu „liaunas“. Šis dažniausiai prieklėčių, prieangių stogų laikančiosiose konstrukcijose pasitaikantis elementas paprastai yra maždaug 1:15 skerspjūvio pločio ir aukščio santykio. Konstrukciniam pastovumui padidinti buvo didinamas ir greta stovinčių tokių kolonų skaičius (127 pav.), kitais atvejais jos buvo poruojamos po dvi ar buvo naudojami įstriži spyriai. Konstrukcijų liaunumas, savotiškas grakštumas interjere akivaizdus ir kai kurių ūkinių pastatų stogą laikančių vidaus konstrukcijų tektonikoje (128 pav.). Didesnis kolonos skersmuo pasitaikydavo retai ir tik didelių gabaritų ūkiniuose pastatuose.

127 pav. Pirkia su svirnu, Didžiasalis k., Ignalinos r.

Fig 127. Cottage with a barn, Didžiasalis, Ignalina region

128 pav. Klojimo vidinė laikančioji konstrukcija, Poškonių k.

Fig 128. Interior bearing structure of the stackyard, Poškoniai

Bendruoju atveju gegnės, sijos taip pat nėra masyvūs konstrukciniai elementai, jų skerspjūvis artimas kolonom, jų galai neretai pjaustomi išgaunant lengvesnio elemento išpūdį. Įdomia išimtimi galima laikyti pasitaikančius svirnus dvigubais stogais, kur rąstų danga, vadinama „pavalu“, sudarė papildomą apsaugą nuo vagių (Bertašiūtė et al. 2010), tačiau stogo konstrukcija dėl matomų rąstų galų stogo skyde vizualiai atrodė ypač sunki (129 pav.). Retais atvejais įrengiamas stoglangis bendroje stogo plokštumoje sudarydavo ne daugiau kaip 1: 12 (130 pav.). Kiti statinio formos elementai, kaip vėjalentės, karnizai, sienų

kerčių uždengimai, langų, durų apvadai, paprastai neviršija vienos vidutinės medinės lentos ar sienojų pločio. Didesnės proporcijos retais atvejais pasitaiko iš kelių lentų sudaryti karnizai ar langų antlangės. Minėtų pastato tūrį sudarančių elementų kontrastingas smulkumas, lyginant su visa statinio vizualine, aklinų plokštumų sudaroma statinio mase, Lietuvos tradicinėje medinėje architektūroje kuria charakteringą kompozicinę dermę.

129 pav. Dvigubas svirno stogas, Stripeikių k., Utenos r.
Fig 129. Double roof of a barn, Stripeikiai, Utena region

130 pav. Senovinės sodybos pastatai—medinis šiaudais dengtas ūkinis pastatas su įvairios paskirties patalpomis, Ragainės apylinkės, XVIII–XIX a.
Fig 130. Buildings in the ancient homestead: multifunctional wooden outhouse with reed roof, Ragainė region, the 18th-19th cc.

Lietuvišką medinį sodybinį statinį charakterizuoja ir atskirų sudėtinių elementų *komponavimo, išdėstymo principai* bendroje pastato formoje. Kaip pagrindinę kompoziciją lemiančią aplinkybę čia reiktų vėlgi išskirti funkciją. Dažname Lietuvos kaimo medinės tradicinės architektūros pastate galima matyti simetriškai ir asimetriškai išdėstytus elementus. Aiškiai šias savybes tradiciniuose mediniuose pastatuose iliustruoja angų dėstymo principai. Pagrindinio įėjimo vieta yra vienas svarbiausių pastato elementų, iš esmės nulemiantis simetrinį (131 pav.) ar asimetrinį (132 pav.) architektūrinės kompozicijos pobūdį. Tai ypač paryškina prie įėjimo esantis stogelis ar masyvesnis prieangis – vizualus atskaitos orientyras, leidžiantis įvertinti sienos plotą bei langų angų išdėstymą abipus įėjimo. Kaimo tradicinėje medinėje architektūroje simetriškas dažniausiai būna gyvenamųjų pastatų pagrindinis bei šoniniai siauresnieji fasadai. Priešingoje, nei pagrindinis, namo pusėje esantis fasadas neretai būna nesimetriškas dėl vidinės planinės struktūros ar orientacijos pasaulio šalių atžvilgiu (šiauriniame fasade daryta mažiau langų). Šalia taisyklingai iš esmės lyg simetriškai fasado atžvilgiu išdėstytų angų pasitaiko ir nukrypimų, kaip, pavyzdžiui, mažesnių angų ar skirtingų atstumų tarp angų. Ūkiniuose pastatuose šalia simetriškai fasado atžvilgiu įstatytų pagrindinių durų ar vartų pasitaiko mažesnės durys. Dažnu atveju simetrija ar asimetrija kaimo sodybiniuose pastatuose yra aiškiai išreikšta, bet nėra kompoziciškai savitikslių.

Konstruktivinių medinių elementų, angų dėstymui bendroje sodybinio tradicinio pastato kompozicijoje dažnu atveju remiamasi metrinų eilių principu.

Vienodos dydžiu ir forma pastato dalys komponuojamos tokiais pat ar panašiais atstumais. Matomose stogo konstrukcijose, kolonų eilėse šalia tektoninių taip pat išryškėja ritminės ypatybės.

Simetriškas tūrių ar elementų tūriuose dėstymas, metrinės eilės kuria bendrą statiškos kompozicijos išpūdį. Dinamiškesnę medinių tradicinių kaimo pastatų kompoziciją lemia jau aptartos smulkesniųjų tūrio elementų proporcijos, žaismingai kontrastuojančios su masyviomis stogo ir sienų plokštumomis, nesimetriškos viena kitos atžvilgiu pagrindinio tūrio formos bei nesimetriški fasadų elementai.

131 pav. Dvigalė gryčia su uždaru įstiklintu prieangiu, Lazdynėlių k., Panevėžio r., 1926 m.

Fig 131. Double-ended cottage with a closed glazed porch, Lazdynėliai, Panevėžys region, 1926

132 pav. Vienagalė pirčia čiukuriniu stogu, Jonėnų k., Lazdijų r., 1918 m.

Fig 132. Single-ended cottage with traditional (*čiukurinis*) roof, Jonėnai, Lazdijai region, 1918

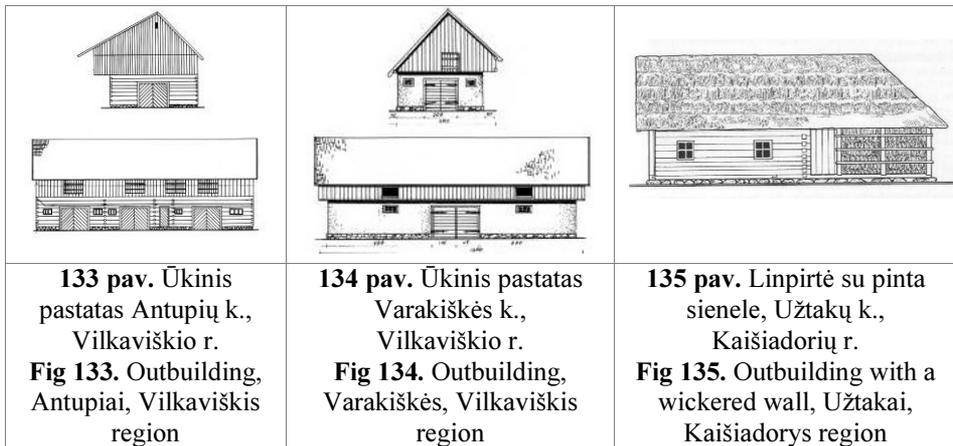
Apskritai elementų komponavimas visumoje medinėje tradicinėje architektūroje tarsi iliustruoja „Nuo taško iki sintezės“ autoriaus J. Adomonio mintis: „Lengviausiai darni kompozicija sudaroma pasitelkus statiką, simetriją, ritmus ir niuansus. Darnūs kūriniai pasižymi ornamentišku ir dekoratyvumu bei aiškumu. Sunkiau darnumo pasiekti dinamika, asimetrija ir kontrastais. Šiuo atveju kompozicijos vientisumą lemia pusiausvyros jausmas“ (Adomonis 2008).

Kaimo tradicinėje medinių pastatų architektūroje formos išraiška stipriai priklauso nuo *tekstūros*. Čia išskirtinos pagrindinių pastato tūrio paviršių medžiaginė struktūrinė tekstūra ir tūrio detalių sudaroma tekstūra. Medinio pastato sienos elementų – sienojų ar dailylenčių, arba abiejų dermės tarpusavio jungimo grafika bei reljefiškumas – dažniausiai yra gerai matomi. Sienojų suleidimu išgaunamas tekstūriškumas priklauso nuo rąsto skerspjūvio pobūdžio. Apvalių rąstų sienose reljefiškumas ir tekstūriškumas dėl šviesos ir šešėlių žaismo jaučiamas labiau nei stačiakampių sienojų. Tradiciniams rentininiams pastatams būdingas rąsto tašymo netolygumas (Bertašiūtė et al. 2008) suteikia dinamiškesnį ir judresnį sienos plokštumos vaizdą. Sienojų kuriama grafika yra horizontali, optiškai daranti medinį pastatą žemesnį ir ilgesnį.

Apkalimo dailylentėmis tekstūra priklauso nuo dailylenčių tarpusavio jungties ir jų kalimo krypties fasado atžvilgiu. Dažnu atveju išpjovas turinčias dailylentes įmanoma lengvai užleisti vieną ant kitos – taip grafika būna matoma, o

reljefiškumas priklauso nuo paliekamo tarpo tarp lentų. Galimi variantai, kai tiesiog šiek tiek užleidžiamos viena ant kitos lentos kalamos greta lygia plokštuma, o tarpas tarp jų uždengiamas dar vienu siauresniu tašu ar lenta. Tokie būdai sukuria skirtingo reljefiškumo medinės pastato sienos tekstūrą. Apkalimo lentomis kryptis fasade dažniausiai būna arba horizontali, arba vertikali, pasitaiko ir pakalimų kampu, pavyzdžiui, stogų skydų apdaila. Vertikalus apkalimas vizualiai aukština pastato tūrį, jį trumpina, horizontalus – žemina ir ilgina. Tradiciniame mediniame pastate sienos paviršius gali būti vien sienojai, sienojai ir dalinis apkalimas lentomis (133 pav.); tik apkalimas lentomis, rečiau sienojai arba apkalimas lentomis su kitomis medžiagomis (akmenų, plytų mūras, tinkas (134 pav.)).

Derinant įvairius medinių elementų tarpusavio ir su kitomis medžiagomis komponavimo būdus, pastato fasadai įgauna skirtingą grafinį charakterį bei tekstūrinės ypatybes. Retsykiais pasitaiko medinių sienų derinių su šiaudais, nendrėmis (Bertašiūtė 2007). Pinta sienos struktūra nėra visiškai aklina, taip išgautas ažūriškumo efektas (135 pav.).

Savitas tekstūrinės variacijas turi tradicinio medinio pastato stogų paviršiai, kurių pobūdis priklauso nuo naudojamos dangos. Vienos seniausių – šiaudai, nendrės ir meldai (Bertašiūtė et al. 2009), kurių pluošto kuriamas paviršius yra labai smulkaus, bet tankaus reljefiškumo. Šios dangos savo iš arčiau matomu geometriškai netaisyklingu, šurkštoku pavidalu asocijuojasi su augmenija ar žvėries kailiu. Kitoki paviršių turi stogai, dengti įvairiais medžio gaminiais. Grublėčiausias yra medinis stogas iš ištisinių, viena ant kitos užleistų lentų, kurios dedamos per visą stogo plokštumą išilgai lietaus tekėjimo kryptimi. Pastaroji danga pasižymi ryškia vertikalia grafika (136 pav.). Tekstūriškai gerokai smulkesnį ir lygesnį paviršių turi gontiniai, skiedriniai stogai. Nedideli mediniai lentelių ar skiedrų pavidalo elementai klojami iš apačios į viršų šiek tiek viena

ant kitos užleidžiamomis eilėmis, – taip bendrame smulkių detalių paviršiaus piešinyje labiau išryškėja horizontalios linijos (137 pav.). Medžio gaminių stogai dėl medžiagos tapatumo betarpiškai siejasi su medinio pastato estetinė visuma. Iš naujesnių stogo dangų yra moliniai čerpiniai, metaliniai ir šiferiniai asbestiniai stogai, taip pat bituminės, skalūninės, beasbestės šiferinės, plastikinės, betoninės dangos. Molio čerpių stogai tekstūriškai artimi gontiniams, skiedriniams, tačiau yra raiškesnio reljefiškumo, veikiamo didesnių dangos gaminio parametrų (138 pav.). Metaliniai stogai – tai tarpukariu, pokariu paplitusi skardos lakštų danga, tekstūriškai iš esmės lygi su išryškėjančiais valcais, orientuotais lietaus tekėjimo kryptimi. Čia reiktų paminėti retai pasitaikančius ritininės dangos stogus, šiek tiek panašius į skardinius tuo, jog čia vietoje valcų būdavo prikalami mediniai tašeliai. Sovietmečiu paplitę šiferiniai asbestiniai stogai, kurių dangos lapai tekstūriškai pasižymi raiškia apvalia bangele, paryškinančia stogo dangoje vertikalia, lietaus nuvedimo kryptimi orientuotą grafiką. Tokia pačią stogų estetiką galima išgauti ir Lietuvoje paskutiniaisiais dešimtmečiais paplitusiomis beasbestio šiferio, PVC, metalo, bituminių banguotų lakštų stogo dangomis. Betoninės čerpės, taip pat ir kai kurie metalinių dangų variantai dažniausiai gana tiksliai imituoja keraminių čerpių paviršių. Mažiau įprastos ir tik iš dalies paviršiumi su medinėmis skiedromis galėtų būti lyginamos bituminės čerpelės ar skalūninė danga. Bituminės čerpelės pasižymi didele elementų formų įvairove (šešiakampės, kvadratinės, pailgo stačiakampio formos, pusapvalės ir pan.), skalūninės – taip pat, tačiau jos yra medžiui artimesnės savo natūralia prigimtimi.

136 pav. Kalvė, Šniurkiškių k., Biržų r., XX a. pradžia
Fig. 136. Smithery, Šniurkiškės, Biržai region, the beginning of the 20th c.

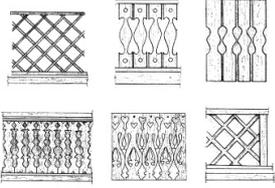
137 pav. Milo vėlykla, Daubutiškių k., Šalčininkų r., 1922 m.
Fig. 137. Kersey cloth plant building, Daubutiškės, Šalčininkai region, 1922

138 pav. Svirnas, Obelinės k., Marijampolės r., XX a. pradžia
Fig. 138. Barn, Obelinė, Marijampolė region, the beginning of the 20th c.

Bendrą medinio pastato paviršių tekstūrą papildo formos detalės, esančios sienų stogų konstrukcijoje ir apdailoje. Tradicinio medinio pastato elementai – langai, durys, kolonos, gegnės, sijos, vėjalentės, karnizai, turėklai, tvorelės – savo tektonika veikia pastato kompozicinį tekstūriškumą. Šių elementų kompozicinis įtaigumas tradicinėje kaimo architektūroje yra sustiprinamas puošyba.

Puošyba yra akcentuojamos pastato architektūrai ir konstrukcijai svarbios vietos, paryškinamos formos ypatybės (Bertašiūtė 2007). Vyraujanti vėjalencių, karnizų kiaurapjūvio ornamento puošyba savo šviesotamsa, dinamišku metamo šešėlio kontūru sustiprina stogo skydo kontūro ribas, paryškina stogo formą. Sienų su nupjautomis kertėmis apkalimas vertikaliomis lentomis, kurios kartais puošiamos drožiniais ar pjaustiniais, taip pat pabrėžia medinio pastato kampus, akcentuoja jo gabaritus. Langų angų puošyba įvairiai ornamentuotomis apylangėmis, langinėmis optiškai praplečia langų dydį, išryškina jų kompozicinę svarbą pastato architektūroje. Tradiciniuose kaimo sodybų pastatuose kompoziciniams tekstūriškumo vientisumui svarbūs langų dalijimo ypatumai ir įvairovė (139 pav.). Tamsių stiklintų angų fone vertikalus ir horizontalus lango dalijimas išryškėja, lango plokštumą susieja su bendru intensyvios grafikos tradicinio medinio pastato detalių kuriamu kontekstu. Retais atvejais tradicinėje medinėje architektūroje tik labai maži (apie 300x300 mm) langai neturi dalijimo. Dažnokai pasitaikantis įvairaus piešinio lentelių apkalimas akcentuoja ir durų svarbą pastate. Tarp įdomesnių durų paminėtinos šiaudų grįžtėmis pintos ūkinių pastatų durys, kuriančios savotišką mezginį menanti paviršių (140 pav.). Aiškiai matomu ažūriškumu pastato tekstūros visumą formų įvairove papildo dekoratyvios turėklų tvorelių variacijos (141 pav.).

		
<p>139 pav. Pirkios stogo skydo langas Naujasodės k., Panevėžio r. Fig. 139. Cottage roof shield window, Naujasodė, Panevėžys region</p>	<p>140 pav. Klojimo durys, pintos šiaudų grįžtėmis Fig. 140. Door of a stackyard with straw wattles</p>	<p>141 pav. Žemaitijos prieklėčio tvorelės Fig. 141. Examples of barn fences in Žemaitija</p>

Tradicinėje medinėje architektūroje pastato formos raiškiai yra svarbus ir jos *spalvinis sprendimas*. Čia galima išskirti monochrominį variantą, kai visi paviršiai turi pirminę medžiagai būdingą spalvą ir nėra papildomai dažomi. Rusvi, gelsvi medinių pastato elementų atspalviai laikui bėgant pilkėja ir juosvėja, pastatas įgauna tonaliai vientisą formos pavidalą (142 pav.). Ypač dažnas šio spalvinio sprendimo pavyzdys tradicinėje medinėje architektūroje yra ūkiniai pastatai. Galimas dalinio spalvinio akcentavimo būdas, kai spalva yra paryškinamos svarbios pastato formos elementų grupės, (pavyzdžiui langų rėmai, apylangės,

langinės), o visa kita lieka natūralios medžiagos spalvos (143 pav.). Akcentine spalva dažniausiai būdavo baltas dažas. Trečiasis variantas, kai nuspalvinamos visos pastato medinės dalys (144 pav.).

		
<p>142 pav. Monochromiškas gyvenamo namo tūris, Pakalnių k., Šalčininkų r. Fig. 144. Monochromic volume of a residential house, Pakalniai</p>	<p>143 pav. Spalva išryškinta langai ir sienų kertės gyvenamajame name Senųjų Macelių k. Fig. 143. Color-highlighted windows and corners in a residential house, Senieji Maceliai</p>	<p>144 pav. Visas dažytas gyvenamasis namas Belazariškių k. Fig. 144. Painted residential house, Belazariškės</p>

Lietuvoje labiau paplitusi rusvų, gelsvų, rausvų atspalvių įvairovė, rečiau pasitaiko žalsva, melsva spalva. Šiame spalviniame sprendime langų rėmai, apylangės, durys ar kiti pastato tektonikai svarbūs elementai iš visumos išskiriami kontrastingesne spalva, vėlgi dažniausiai balta. Spalvine gama savitesni Kuršių nerijos regiono mediniai pastatai. Šiems būdingos intensyvesnės rausvai rudos, mėlynos, pilkos sienų spalvos, jų tarpusavio deriniai, balti detalių akcentai, išryškėjantys tamsiame kitų pastato dalių fone. Paskutinais dešimtmečiais šalies miesteliuose ir kaimuose galima aptikti statinių, nudažytų spalvomis, kurios tikriausiai buvo pasirinktos norint išbandyti didelę dabar siūlomų dažų spalvų įvairovę. Naujos dangos stogui taip pat neretai parenkama nauja „gražesne“ spalva. Pavyzdžiui, Metelio miestelyje, Ežero gatvėje, galima rasti 21 numeriu pažymėtą gyvenamąjį namą šviesiai žaliomis pirmo aukšto sienomis, geltonomis langinėmis, geltonu stogo skydu ir rausvai violetiniu stogu. Netoliese stovi namas (Nr. 28), kurio sienos dažytos purpurine spalva, o langinės, kai kurios detalės ir stogas yra melsvai žalsvos spalvos. Pastarųjų pastatų spalvinis sprendimas atrodo lyg nusižiūrėtas iš populiarių vaikiškų žaislų estetikos. Kartais tokie tradicinių formų pastatai, eksperimentuojant spalvomis, tampa visos gatvės architektūrinio akcentu. Čia minėtinas ryškiai raudonos spalvos medinis namas Palangoje, Jūratės g. (Nr. 4). Pastarojo sienų raudonumas, ypač rėksmingo atspalvio, būdingas įspėjamajam objektų žymėjimui. Vis dėlto šiuolaikinėje medinėje architektūroje yra įdomių ir apgalvotų spalvinių sprendimų pavyzdžių.

Nidos meno kolonijos pastato medinių fasadų lentų dažymui pasirinktos pagrindinės tamsiai pilka ir raudona spalvos (145 pav.) – kaip būdingos pamario kraštui, aptinkamos vėtrungių kompozicijose (Mizgeraitė 2011). Vengta statinio eksterjero spalvinio dominavimo aplinkoje, didžiama pastato fasadų yra dažyta pilka spalva, raudonai dažytos atviros galerijos sienos (146 pav.). Raudona spalva eksponuojama subtiliai, tarsi prislopinama priekiniame fasado plane esančių pilkų vertikalių medinių žaliuzių ir kolonų, metančių šešėlių į galeriją. Taip sukuriamas šiuolaikiškas pastato eksterjero detalių pulsavimas ir gyvybingumas, esetine visuma derantis su etniniais vietos tradicinės architektūros bruožais.

2.2. Regionalistinės kitų šalių architektūros idėjų ryšiai su medine architektūra Lietuvoje

Lietuvos medinės architektūros raidą, jos rezultatus nemenkai yra paveikusi pasaulio regionalizmo idėjos, kurių aptarimas vertas atskiros dėmesio. Regionalizmo idėjos buvo ir tebėra svarbios kaip dažnas šiuolaikinės architektūros kūrybos iš medžio idėjinis pagrindas, svarbi medienos, kaip medžiagos ir etninių bruožų taikymo, įprasminimo meninė ir funkcinė motyvacija.

Regionalumas architektūros teorijoje siejamas su požymiais, rodančiais objekto priklausomybę tam tikrai vietai, apibrėžtai teritorijai ar tradicijai. Regionalistinėmis idėjomis remiantis sukurta architektūra gali būti apibūdinama kaip kontekstuali, tradiciška, liaudiška, išreiškianti vietos savitumą, o tai atskleidžia

statinio tūrio ir plano kompozicinės sandaros pobūdis, statybos medžiagų ir jų konstrukcinio bei estetinio įveiksinimo pobūdis, pagrindinių statinio elementų formos ypatumai bei dekoro charakteris. Regionalistinėje architektūroje gali būti paženklinta geoklimatinės teritorijos savybės, tautinis charakteris, pasaulėjauta ir gyvenmena, geopolitinė ir sociokultūrinė raida, visuomeninės sąmonės santykiai su kultūros paveldu ir etnine tradicija (Buivydas 1999).

Chronologiškai ankstyviausia regionalizmo idėjų atmaina architektūroje reiškėsi įprasminant valstybių tautiškumą, nepriklausomybę, tautinę kultūros saviraišką, o kartu tai buvo savotiška nacionalizmo, nacionalinio romantizmo forma. XIX a. antrojoje pusėje Didžiojoje Britanijoje aktyvi W. Morriso ir J. Ruskino teorinė ir visuomeninė veikla subrandino sąjūdžius „Angliškas namas“ bei „Menas ir amatai“. Šių judėjimų idėjas perėmė ir įprasmino tokie architektai kaip P. Webbas, 1859 m. suprojektavęs Raudonąjį namą Beksli Hite (147 pav.). XX a. pradžioje tautinio atgimimo idėjų įkūnijimas architektūroje tapo aktualus ir kaip kultūrinės kovos už šalies nepriklausomybę forma. Čia galima minėti C. R. Mackintočą, ir 1901 m. pagal jo projektą pastatytą gyvenamąjį namą Wyndyhill Kilmalkolme bei architektus H. Gesellius, A. Lindgren ir E. Saarinen 1901–1903 m. sukūrusius ir realizavusius vilą Hvittråsk (148 pav.).

147 pav. Raudonasis namas Beksli Hite, archit. P. Webb, 1859 m.

Fig. 149. *Red House* in Bexleyheath, by Architect P. Webb, 1859

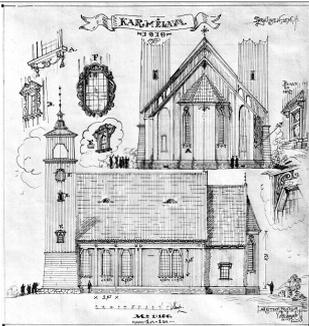
148 pav. Vila Hvittråsk, archit. H. Gesellius, A. Lindgren ir E. Saarinen, 1901–1903 m.

Fig. 148. *Villa Hvittråsk*, by Architects H. Gesellius, A. Lindgren and E. Saarinen, 1901–03

Šių objektų architektūra yra savotiška tautinės grupės atstovų deklaracija, sakanti, jog remiantis vietos tradicijomis, statybos principais, vietinėmis medžiagomis galima sukurti šiuolaikišką architektūrą, pabrėžiančią tautos savitumą, išskirtinumą, teisę gyventi savarankiškai.

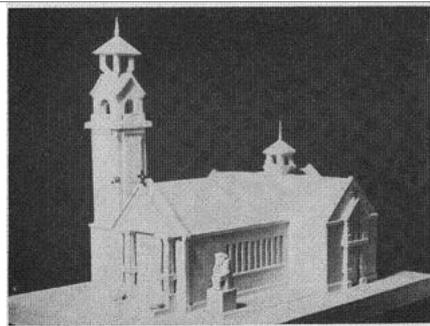
Lietuvoje viena pirmesnių šios kitose šalyse subrandintos regionalizmo tendencijos idėjinių apraiškų ieškant tautinio architektūros savitumo matyti V. Dubeneckio 1919 m. kaimo statybos ir lietuviškų kryžių motyvais suprojektuotoje medinėje bažnyčioje Karmėlavoje (149 pav.). Savo tekstuose J. Gimbutas šį ar-

chitektą vadina tradicionalistu, ieškančiu tautinės raiškos lietuvių kaimo ir miestelių senojoje medžio architektūroje (Gimbutas 1990). Anot L. Preišegalavičienės, J. Dubeneckis yra pirmasis architektas – Lietuvos tautinio stiliaus ieškotojas. 1927 m. Kauno meno mokykla Dubeneckį pakvietė profesoriauti. Čia šiam talentingam menininkui kolegos pavedė išvystyti lietuvišką stilių ornamentikoj ir architektūros formose (Preišegalavičienė 2010). Šiandien sunku atsekti, kiek šio architekto kūrybą veikė panašios tautiškumo architektūroje paieškos pasaulio architektūroje, bet įdomių paralelių galima rasti su jau minėtų idėjų apraiškomis Suomijoje. Ši šalis tik metais anksčiau (1917 m.) už Lietuvą atgavo nepriklausomybę nuo Rusijos, todėl tautiškumo paieškų idėjos architektūroje, kaip valstybės ir tautos identifikavimosi atspindys, čia reiškesi labai panašiu metu ir panašiomis formomis. Minėtoji vila Hvittrask, pastatyta iš medinių rąstų ir akmenų, laikoma suomių tautinio romantizmo stiliaus pavyzdžiu (The National Board of Antiquities 2011). Abiejuose aptartuose objektuose etniniai medinės architektūros bruožai derinimi su pasauliniais architektūros stiliais: barokinės architektūros elementai – Karmėlavos bažnyčios projekte ir romaninės architektūros išraiška – viloje Hvittrask.

149 pav. Karmėlavos bažnyčios šoninis ir galinis fasadai, langų ir durų angokraščių puošybos detalizacija, archit. V. Dubeneckis, 1919 m.

Fig. 149. Side and back facades of Karmėlava Church, detailed decoration of doors and windows, by Architect V. Dubeneckis, 1919

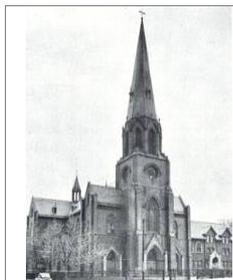
150 pav. Šiaulių miesto Šv. Dvasios parapijos bažnyčios projektas, archit. J. Ladyga, 1942 m.

Fig. 150. Design project of the Holy Spirit parish church in Šiauliai, by Architect. J. Ladyga, 1942

1918 m. atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje medis kaip medžiaga architektūroje, medinės architektūros etniniai bruožai natūraliai siejosi su lietuvių tautos atgimimu, valstybės atkūrimu ir valstybingumu, tapatumo įtvirtinimu. Nors pagal datą ir vėlesnė, tačiau idėjiškai 1918–1938 m. Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiui priskirtina ir 1942 m. architekto J.L adygos suprojektuota medinė bažnyčia Šiauliuose (150 pav.). Jos fasade architektas įkomponavo lietuviškas

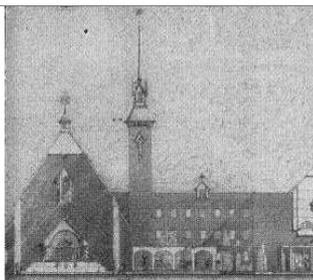
keturkampes profiliuotas kolonas ir uždėjo ant bokšto ir ant stogo kryžmos stogelius, panašius į medinius kryžius – koplytėles (Gimbutas 1990).

Viena regionalizmo idėjų apraiškų – savų architektūros bruožų taikymas projektuojant statinius kitose šalyse. Savotiškas tėvynės stiliaus, architektūros, galinčios reprezentuoti Lietuvą, paieškas po Lietuvos okupacijos išėivijoje tęsė J. Mulokas. Kurdamas architektūrą JAV šis architektas nuosekliai naudojo lietuvių liaudies meno formas. Vienas labiausiai pripažintų jo kūrinių – 1962 m. pastatyta Kristaus Atsimanymo bažnyčia Niujorke (151 pav.). Šiame mūro pastate matyti lietuviškos medinės sakralinės architektūros inspiruotos detalės. Tautinio meno idėjomis savo projektus motyvavo ir išėivijos architektai S. Kudokas (152 pav.), A. Kulpavičius-Kulpa bei kiti. Viena vertus, tautiniai bruožai šių architektų kūryboje buvo tėvynės ilgesio išraiška, kita vertus, šiuolaikinei architektūrai turėjo jie suteikti daugiau savitumo, gyvasties ir dvasinio komforto. Šiuo atžvilgiu lietuviški objektai kitose šalyse buvo artimi F. L. Wrighto kūrybos principui projektuojant ir įgyvendinant viešbutį „Imperial“ Tokijuje, kurio japonišką šventyklą primenančiame pavidale matyti amerikietiško gyvenamojo namo formas (153 pav.).

151 pav. Kristaus Atsimanymo bažnyčia Niujorke, archit. J. Mulokas, 1962 m.

Fig. 151. Church of the Transfiguration in New York, by Architect J. Mulokas, 1962

152 pav. Toronto Prisikėlimo bažnyčios ir vienuolyno projektas, J. Kudokas

Fig. 152. Design project of the Resurrection Church and monastery in Toronto, by Architect J. Kudokas

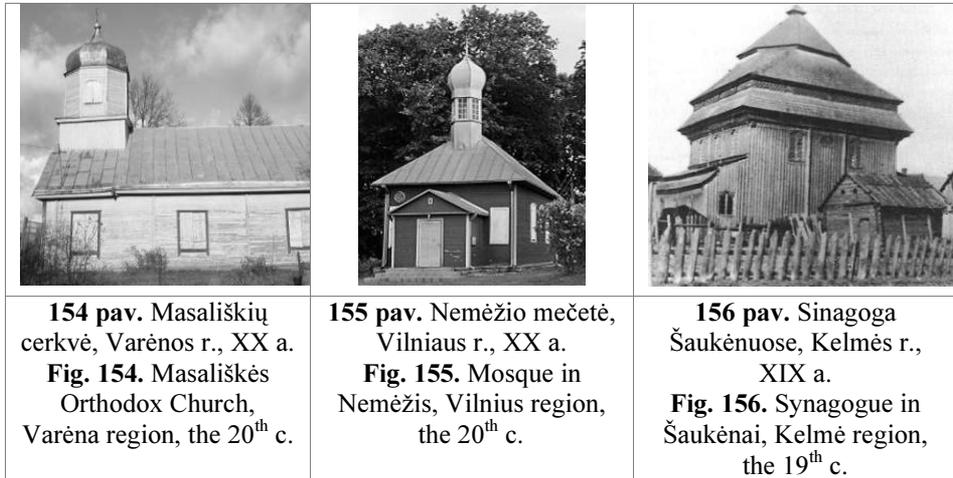

153 pav. „Imperial“ viešbutis Tokijuje, archit. F. L. Wright, 1923 m.

Fig. 153. Hotel *Imperial* in Tokyo, by Architect F. L. Wright, 1923

Analogiškai kitų kraštų architektūros regioniniai ypatumai yra pasireiškę ir Lietuvos mediniuose statiniuose. Pavyzdžiais čia galima minėti tokius sakralinius pastatus kaip cerkves su charakteringais bokštais, sudarytais iš kvadratinio pagrindo, aštuoniakampės dalies ir svogūno formos kupolo (154 pav.), kompaktiškus mečečių pastatus su būdingu aštuoniakampiu bokšteliu ir apvalainu kupo-

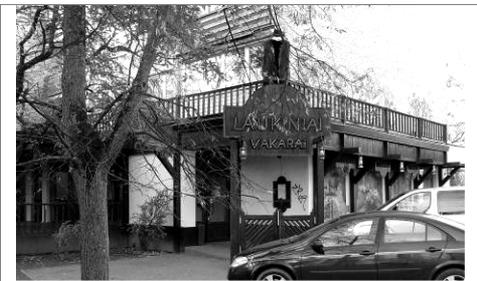
lėliu (155 pav.) ar monumentalių formų sinagogas būdingais kelių pakopų stogais (156 pav.) (Jankevičienė 2002; Rupeikienė 2002).

Panašia regionalizmo idėjų apraiška galima laikyti ir šveicariško, rusiško bei Zakopanės stilių įtakas mediniuose Lietuvos miestų ir kurortų pastatuose. Šveicariškam stiliui priklausantys pastatai pasižymėjo asimetriška kompozicija, aukštais sudėtingos konfigūracijos stogais, bokštelių, erkerių, smailių frontonų gausa, kurie buvo puošiami mediniais raižytiniais ornamentais (157 pav.). Rusiško stiliaus statiniams buvo būdingas daugiasluoksnis kiaurapjūvio dekoras, išpūdingų gabaritų skaptuotos kolonos bei laužytų linijų sandriškai virš langų (158 pav.) (Ptašek 2002a). Zakopanės, kaip lenkų kultūroje susiformavusio stiliaus, pagrindinė vizitinė kortelė – saulutės piešinio dekoras; taip pat buvo būdinga griežtai simetriška fasadų kompozicija, pagrindinio įėjimo paryškėjimas kolonomis su frontonu, keturšlaičiai čerpių mansardiniai stogai, langų dalijimas smulkiais segmentais ir žaliuzi tipo langinės (Ptašek 2002b). Zakopanės stiliaus požymių turinčio pastato pavyzdžiu galime laikyti medinę vilą Vilniaus Antakalnio rajone, M. K. Paco 5 (159 pav.). Dar XIX a. antrojo dešimtmečio–1918 m. laikotarpį nagrinėjančiuose Lietuvos architektūros istorijos tekstuose minimos to meto medinių pastatų projektuotojų pavardės rodo galimą jų kitautautiškumą. Vilniuje Šnipiškų, Naujininkų rajonuose kai kuriuos medinius ar mišrius pastatus projektavo V. Gorskis, A. Polozovas, A. Filipovičius-Dubovikas, Žvėryno rajone – J. Ušakovas, Kaune – P. Dorofejevskis, N. Andrejevas, V. Serocinskis. Lietuvos architektūros istorijos trečioje dalyje minimi Įgulos soboro meistras iš Černigovo gubernijos rusų medinės architektūros formas pritaikę 1895–1897 m. statant namus Donelaičio g. Kaune (Lukšionytė-Tolvaišienė et al. 1987).

		
<p>157 pav. Šveicariško stiliaus apraiškos „Radiumo“ viloje, Kosciuškos g. 9, Druskininkai Fig. 157. Features of the Swiss Style in the villa <i>Radiumas</i>, Kosciuškos St. 9, Druskininkai</p>	<p>158 pav. Rusiško stiliaus apraiškos viloje „Žuvėdra“, V. Kudirkos g. 9, Druskininkai Fig. 158. Features of the Russian Style in the villa <i>Žuvėdra</i>, V. Kudirkos St. 9, Druskininkai</p>	<p>159 pav. Medinė vila Vilniaus Antakalnio r., M. K. Paco g. 5 Fig. 159. Wooden villa in Antakalnis, M. K. Paco St. 5, Vilnius,</p>

Tarp regionalizmo tendencijos apraiškų Lietuvoje, kai vietos architektūroje interpretuojamos tolimos egzotiškos tradicijos, kaip ryškūs šiuolaikiniai pavyzdžiai minėtini kai kurių restoranų eksterjerai ir interjerai. Čia kartais diskutuotomis medinės architektūros priemonėmis kuriama tam tikram kraštui būdinga atmosfera, savotiška dekoracija. Užėigęs „Laukiniai Vakarai“ Vilniuje architektas J. Fišeris eksterjere panaudojo medinius vartelius, kolonas, masyvų stogo karnizą, siekdamas sukurti kaubojų laikų amerikietiško pastato įvaizdį (160 pav.). Britišką kultūrą turėjusiame reprezentuoti bare Vokiečių g. 8 (dabar „Čili kaimas“) yra išlikusi pirmo aukšto lauko sienos apdaila medžiu (161 pav.) pagal įprastą tradiciją Didžiosios Britanijos miestuose.

	
<p>160 pav. Kavinė „Laukiniai Vakarai“, Vilnius, archit. J. Fišeris, 1999 m. Fig. 160. Cafe <i>Laukiniai Vakarai</i>, Vilnius, by Architect J. Fišeris, 1999</p>	<p>161 pav. Restoranas Vokiečių g. 8, Vilnius Fig. 161. Restaurant, 8, Vokiečių St., Vilnius</p>

Kitas svarbus regionalizmo idėjų prasminis atspalvis buvo atsvara moderniajai architektūrai. Nuo ketvirtojo XX a. dešimtmečio tautinės architektūros

kryptis stiprėjo ir Lietuvoje. Ji tapo galima atsvara vakarietiško modernizmo abstraktumui, idėjai „menas menui“ ir asociacijoms su internacionaliniu socializmu (Buivydas 1999). Šios tendencijos Lietuvos architektūroje, manytina, rėmėsi ir pasaulio kūrėjų mintimis. Modernios architektūros trūkumus – jos perdėtą racionalumą, pastato masių dominavimą, vakuumą tarp žmogaus ir pastato išvelgė ir savitų suomiškų raiškos formų savo kūriniuose bandė ieškoti A. Aalto (Лисенко 1984). Kurdamas 1937 m. Suomijos paviljoną pasaulio parodai Paryžiuje, jis virtuoziskai panaudojo medinę struktūrą organiškam lankytojo įtraukimui į aplinką bei Žmogaus ir Architektūros intymiam giminingumui išreikšti (162 pav.) (Frampton 1996). Sąsajų su gamta, mišku, medžių kamienais A. Aalto ieškojo ir kurdamas laiptų konstrukciją „Villa mairea“ (163 pav.). Idėjų panašumas matyti F.L. Wrighto teiginiuose, jog tikrai humaniška architektūra sukurama tada, kai architektas subtiliai prisitaiko prie aplinkos gamtinio paviršiaus ir augmenijos, jautriai reaguoja į vietinės statybos sąlygas, išradingai taiko tradicines medžiagas ir tektonikos principus, kūrybingai interpretuoja charakteringų gerų vietinės architektūros pavyzdžių ypatumus (Kaufmann 1974). Įdomus šio architekto medinis gyvenamasis namas Madisone, pastatytas 1936 metais. Sienojų ir stogų elementų horizontalumas, jų medžiagiškumas tarsi pabrėžia kūrėjo norą pastatą kuo labiau sulieti su reljefu, paskandinti aplinkinėse medžių lajose (164 pav.).

162 pav. Suomijos paviljonas Pasaulinėje parodoje, archit. A. Aalto, 1938 m.
Fig. 162. Pavilion of Finland at the International Exhibition, by Architect A. Aalto, 1938

163 pav. „Villa mairea“ interjeras, Noormarkku, archit. A. Aalto, 1939 m.
Fig. 163. Interior of the Villa Mairea, Noormarkku, by Architect A. Aalto, 1939

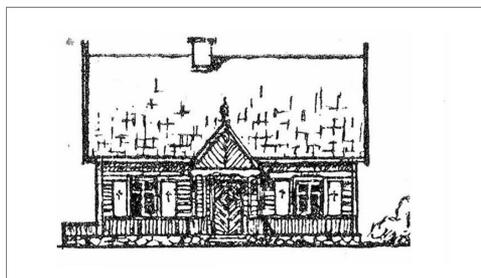

164 pav. Jakobo namas Madisone, archit. F. L. Wright, 1936 m.
Fig. 164. Jacobs House in Madison, by Architect F. L. Wright, 1936

Analogiškų regionalistinei architektūrai siekių gyvenamojoje architektūroje panaudoti tradicines vietos statybos medžiagas ir statybos būdus būta ir Lietuvoje 1918–1938 m. nepriklausomybės laikotarpiu. Istoriniuose tekstuose minimas kaimų skirstymas vienkiemiais, kai senieji mediniai trobesiai buvo perkelti ir naujakuriai statėsi naujus. Vyriausybė kiekvienam naujakuriui skyrė miško me-

džiagos (Dačys 1990). Tai buvo vienas veiksnių, užtikrinęs medinės architektūros, kaip regionui ir tautai būdingo statybos būdo, tęstinumą. Net ir apie tuo metu pradėtus statomiems trobesiams naudoti paruoštus projektus rašyta: „<...>Daugumos architektų darbuose reikėsi logika pagrįstas paprastumas, iš reikalo išplaukias siekimas racionalių, saikingų ir rimtų sprendimų. Buvo vengiama prabangos, pigių bei laikinų efektų. Tai ne tik atitiko ekonominius ir techninius resursus, bet ir daugumoje iš kaimo kilusių žmonių paprastą ir kuklų skonį“ (Švipas 1990). „<...>bendrieji būdingi lietuviško namo išraiškos bruožai – proporcijos, prieangiai, lentų apmušimas, sienų dažymas išliko, liaudies formų pereinamumas ir jo psichologinis priimtimumas nenutrūko“ (Minkevičius 2002).

Atidesnį požiūrį į tautinius architektūros bruožus paskatino istoriniai sukrėtimai. Sovietams okupavus Lietuvą, stalinizmo laikotarpiu etniniai motyvai vis dėlto buvo laikomi teisingais ir taikytiniais (Lakačauskaitė 2010), – taip buvo vykdoma prevencija prieš modernumą, kaip grėsmę iš pasaulio (Baršauskas 1956). Pirmaisiais okupacijos metais medis buvo naudojamas ir ekonominiams sumetimais, kaip pigi ir lengvai apdirbama vietinė statybinė medžiaga, tinkama mažaaukštei gyvenamajai statybai kaimo ir priemiesčių vietovėse (Minkevičius 2002). Pastarosios aplinkybės leido kurti regionalią, tautinę, medinės architektūros etniniais bruožais paremtą architektūrą net ir okupuotoje Lietuvoje (165, 166 pav.), nors, kaip rašė R. Buivydas, po Antrojo pasaulinio karo keliasdešimčiai metų įsivyravo požiūris, jog viskas, kas gali kelti pasididžiavimą nacionaliniu savitumu, yra nepageidaujama (Buivydas 1999).

165 pav. Tipinis projektas K–3, archit. A. Gaigalis, 1951 m.

Fig. 165. Standard project K–3, by Architect A. Gaigalis, 1951

166 pav. Tipinis projektas K–5, archit. F. Vitas, 1951 m.

Fig. 166. Standard project K–5, by Architect F. Vitas, 1951

Tarp ankstyvojo sovietmečio visuomeninių medinių statinių minėtini vasaros amfiteatras ir kino teatras „Voveraitė“ Druskininkuose (167, 168 pav.). Iki šiol išlikusio vasaros amfiteatro fasaduose taikyti tradicinių kaimo medinių namų tvorelių formų, karnizų, langinių puošybos motyvai, stogo kraigas akcentuotas lėkiu, besiasocijuojančiu su Gyvybės medžio simbolika.

167 pav. Medinis vasaros amfiteatro pastatas, Druskininkai, XX a. vidurys

Fig. 167. Wooden summer theatre building, Druskininkai, the mid-20th c.

168 pav. Kino teatras „Voveraitė“, Druskininkai, 1957 m.

Fig. 168. Cinema theatre building *Voveraitė*, Druskininkai, 1957

Istoriniu posūkiu Lietuvos medinės regionalios architektūros raidoje tapo TSKP Centro Komiteto ir TSRS Ministrų Tarybos 1955 m. lapkričio 4 d. nutarimas, smerkiantis netinkamą ir nesaikingą, nepateisinamą senų architektūrinių formų naudojimą“ (Baršauskas 1956). Vis dėlto Lietuvos mokslininkai ir architektai ir toliau siekė taikyti lietuviškos medinės architektūros tradicijas projektuojant naujus pastatus. Buvo bandoma akcentuoti Lietuvos tradicinės medinės architektūros tyrimų svarbą ir naudą naujiems projektams, skatinti medinio paveldo apsaugą (Baršauskas 1956; Minkevičius 2002). Oficialiai buvo deklaruojama, kad „Tarybinė architektūra yra socialistinė savo turiniu ir nacionalinė savo forma. <...> Vienas svarbiausių tarybinės architektūros uždavinių yra geriausių architektūrinio liaudies palikimo tradicijų įsisavinimas, nes jos suteikia sąjunginių respublikų architektūrai savitą nacionalinį pobūdį „ (Baršauskas 1956). Buvo pateikiami šių minčių teisingumą patvirtinantys pavyzdžiai ir iš kaimyninių sovietinių šalių: „Gali kilti klausimas: ar senosios architektūros bruožų įvedimas nedvelks archaizmu, ar iš tikrųjų teigiamų jos pusių panaudojimas yra progresyvus reiškinys? <...> Kaip vykusį liaudies tradicijų architektūroje panaudojimo pavyzdį galima nurodyti Maskvos Kazanės geležinkelio stoties pastatą, suprojektuotą archit. A. Ščusevo. Čia kompoziciniai senovinės rusų architektūros principai panaudoti ne tik atskirų detalių, bet ir viso komplekso sprendime (Baršauskas 1956).

Vis dėlto galima teigti, kad minėtasis 1955 m. lapkričio 4 d. sovietų valdžios nutarimas ir mūrinės statybos išsivyravimas kuriam laikui prislopino lyg ir natūraliai vykusią regionalistinių idėjų ir ženklų sklaidą Lietuvos medinėje architektūroje, buvo jaučiamas medžio kaip architektūrinės ir statybinės medžiagos nuvertinimas.

Sumenkus galimybei medinės architektūros raiškoje naudoti tautinius motyvus buvo atkreiptas dėmesys į Vakarų Europos, ir ypač skandinavų, architektų darbus, kuriuose buvo ieškoma harmoningo ryšio su pastoviomis žmogiškosiomis vertybėmis, su tradicine gyvensena, istoriniu bei gamtiniu kontekstu. Mokėjimas taikyti medį drąsiems architektūriniais ir konstruktyviniams sprendimams

darė įtaką to meto Lietuvos architektų savimonei. Suomų architektų A. Aalto, H. ir K. Sirenu, norvegės W. Selmer darbai rodė, jog medinė architektūra, puoselėjanti tradicijas, gali būti siejama ir su pažanga bei modernumu, būti socialiai jautri (169, 170, 171 pav.).

		
<p>169 pav. Saynatsalo miesto salė, interjero vaizdas, archit. A. Aalto, 1952 m. Fig. 169. Interior of the City Hall, Saynatsalo, by Architect A. Aalto, 1952</p>	<p>170 pav. Otaniemio technikos universiteto koplyčios eksterjeras, archit. H. ir K. Sirenai, 1957 m. Fig. 170. Exterior of Otaniemi Technical University Chapel, by Architects H. Siren and K. Siren, 1957</p>	<p>171 pav. Namai prie Oslo, archit. V. Selmer, 1967 m. Fig. 171. House near Oslo, by Architect V. Selmer, 1967</p>

Architektas V. E. Čekanauskas neslėpė, kad kelionė į Suomiją, kurią 1959 m. organizavo SSRS architektų sąjunga, padarė įtaką jo kūrybai. Jautrus reagavimas į supančią aplinką matyti 1966 m. baigtime statyti Lietuvos kompozitorių sąjungos pastato ir gyvenamųjų namų komplekse A. Mickevičiaus g. (Nr. 29), Vilniuje, pušyne netoli Neries upės. Dviaukščio stačiakampio kompozitorių sąjungos pastato eksterjero išraiškoje šalia kitų medžiagų panaudotos medžio lentelės, perklausų salių interjeruose vienas akcentų yra lenktos lentų lubos. Medžio lentos panaudotos ir dalyje gyvenamųjų namų fasadų (172 pav.) (Reklaitė et al. 2011).

	
<p>172 pav. Gyvenamieji kompozitorių kvartalo namai, archit. V. E. Čekanauskas, 1966 m. Fig. 172. Residential houses in the Composers' quarter, by Architect V. E. Čekanauskas, 1966</p>	<p>173 pav. Operos ir baletų teatro interjeras, archit. E. N. Bučiūtė, 1974 m. Fig. 173. Interior of the Opera and Ballet Theatre, by Architect E. N. Bučiūtė, 1974</p>

Spėtina, jog modernios medinės architektūros idėjos kitose šalyse inspiravo ir kitus Lietuvos architektus, kaip E. N. Bučiūtę, kuri 1974 m. realizuotame Operos ir baletų teatro pastate pagrindinės salės interjero plastiką sukūrė panaudodama medžio apdailą (173 pav.).

Tikriausiai kitų šalių pavyzdžiu 1891 m. Švedijoje įkurtas pirmasis pasaulyje „Skansen“ muziejus po atviru dangumi, 1904 m. – analogiškas „Mainhaugen“ muziejus Norvegijoje, 1909 m. – „Seurasaari“ muziejus Suomijoje (Helsinkyje), 1966 m. Rumšiškėse buvo įkurtas Lietuvių liaudies buities muziejus, kuriame eksponuojami kai kurie charakteringi visų pagrindinių Lietuvos etnografinių regionų mediniai pastatai (LLBM 2009). Šis faktas, matyt, paskatino architektus drąsiau kurti vėlgi prisimenant liaudies architektūros formas. Tarp tokių pastatų minėtini restoranai „Vaidilutė“ Palangoje (1968 m., archit. G. Tiškus; restoranas neišlikęs) (174 pav.), poilsio namai „Dainava“ Pervalkoje (1971 m., archit. V. Guogis) (175 pav.) bei „Kelininkas“ Preiloje (1976 m., arch. V. Guogis). Šie pastatai priminė žemaičių namus – pagrindinis akcentas jų kompozicijoje buvo monumentalūs šiaudiniai stogai su didelėmis užlaidomis ant pirmo aukšto sienų. Puošybai kai kur naudoti etnografiniams statiniams būdingos tvorelių formos, lėkiai, pjaustyto silueto karnizų lentos. Pastatų architektūroje stengtasi išlaikyti proporcinę tradicinių žemaičių namų sąrangą – stogo ir pirmo aukšto sienos dydžius, medinių kolonų aukščio ir pločio santykį. „Dainavos“ stoge suprojektuoti balkonai langų, durų formos detalių masteliu derėjo ir šiuolaikiškumu nedisonavo su etnografiniu statinio įvaizdžiu. Čia paminėtinas ir Nidoje esantis restoranas „Ešerinė“ (1979 m., archit. V. Guogis) (176 pav.). Medinių konstrukcijų sienos su dideliais langais, atveriančiais vaizdą į vos už šešių metrų esančias marias, nendrėmis dengtas stogas yra architektūrinės detalės, kuriomis ir dabar restorano aprašymuose viliojamas lankytojas. Pastato estetikoje taip pat matomi formos proporcijų, medžiagiškumo, detalių mastelio panašumai su tradiciniais žemaičių krašto kaimo mediniais pastatais, kurie buvo pritaikyti naujai funkcijai. Architektūrinio sprendimo sėkmę ir estetikos funkcionalumą liudija restorano egzistavimas iki šių dienų.

174 pav. „Vaidilutės“ restoranas Palangoje, archit. G. Tiškus, 1968 m.

Fig. 174. Restaurant *Vaidilutė* in Palanga, by Architect G. Tiškus, 1968

175 pav. Poilsio namai „Dainava“ Pervalkoje, archit. V. Guogis, 1971 m.

Fig. 175. Rest-house *Dainava* in Pervalka, by Architect V. Guogis, 1971

176 pav. „Ešerinės“ restoranas Nidoje, archit. V. Guogis, 1979 m.

Fig. 176. Restaurant *Ešerinė* in Nida, by Architect V. Guogis, 1979

Stilizuotomis liaudies architektūros formomis pasižymi administracinis pastatas Nidoje (1976 m., archit. G. Tiškus ir A. Zaviša). Statinys mūrinis, tačiau su mediniais fasadų ir pastato tūrio elementais ir yra vienas ryškiausių Lietuvos XX a. antrosios pusės architektūros pavydžių, kur profesionaliajai visuomeninei architektūrai sėkmingai pritaikyti medinės etninės architektūros motyvai. Subtiliai stilizuojant į naują objektą bandyta perkelti tradicinius kuršiškos architektūros siluetus, spalvinius derinius; pritaikytos regionui būdingos vėjalentės, statinys papuoštas būdingų formų mediniais balkonų turėklais (177 pav.) (Petruolis 2007). Sovietmečių gyvenamųjų namų projektams medinėmis detalėmis nacionalinio savitumo bandė suteikti Kauno Žemės ūkio statybos projektavimo instituto ir Vilniaus Kolūkių statybos projektavimo instituto architektai.

177 pav. Administracinis pastatas Nidoje, archit. G. Tiškus ir A. Zaviša, 1976 m.
Fig. 177. Office building in Nida, by Architect G. Tiškus ir A. Zaviša, 1976

178 pav. Gyvenamasis namas, archit. K. Zubovas, 1971 m.
Fig. 178. Residential house, by Architect K. Zubovas, 1971

Anuomet K. Šešelgis yra rašęs: „Tradicijas iš liaudies rankų palaiapsniui perima specialistai. Šiuo metu ryškėjantys naujų gyvenviečių kontūrai rodo dideles projektuotojų pastangas naudoti progresyvias senų kaimų tradicijas, išvengti tipinių, vedančių į monotoniją sprendimų, skaitytis su liaudies architektūros regionaliniais savitumais. Šios pastangos nėra bevaisės“ (Šešelgis 1974). Fasada buvo skaidomi medžio apkalimais, projektuojamos medinės verandos, medinės vėjalentės ir balkonų turėklai (178 pav.) (Mikšytė 1975; Buivydas 1999).

Visų šių objektų architektūroje atsispindėjęs susipynusių regionalistinių pasaulio idėjų apraiškos sovietmečių turėjo tarsi du atsiradimo motyvus. Oficialiai regionalizmo ženklai buvo vadinami vietos statybos tradicijų taikymu ir harmoningu architektūros derinimu prie susiklosčiusio gamtinio ar urbanistinio konteksto, o viešai nedeklaruojant, jie tapo ir tautos savitumo įprasminimu, savotišku protestu prieš okupaciją, sekimu pasaulinėmis architektūros tendencijomis.

Regionalizmo vietos dvasios tendencijos apraiškų, kaip naujo objekto kompozicinės dermės su fizine ir istorine aplinka paieškomis, Lietuvos medinėje architektūroje daugiau randame 1990 m. šaliai atstačius nepriklausomybę. Matyt, tai iš dalies susiję ir su kitose šalyse XX a. paskutinį dešimtmetį vykusiu me-

džio, kaip medžiagos galimybių architektūroje ir statyboje, įvertinimu ir platesniu naudojimu, taip tarsi grįžtant prie medinės architektūros tradicijų ir jas tęsiant. Medis architektūroje vėl atrastas, lyg architektams iš naujo išsiskaičius į F. L. Wrighto mintis, kad siekiant statinio ir aplinkos organišką pilnatvę, architektui ne tik svarbu pažinti sklypo topografijos ir grunto savybes, konkrečios vietos augmenijos rūšis bei jų išsidėstymą, klimatinį režimą ypatumus, bet ir sugebėti adaptuoti ten įprastą gyvenamosios būdą (Kaufmann 1974). Tokį grįžimą prie įprasto, bet primiršto gyvenimo mediniuose pastatuose įveiksmia 1996 m. Ylojarvi mieste Suomijoje pastatytas medinis daugiabutis namas (archit. J. Vepsalainen), kuriame ir konstrukcijos, ir apdaila yra iš medienos, o pastato funkcinės savybės ir estetinė išraiška atitinka bendras to meto architektūros tendencijas (179 pav.). Suomijoje medinės architektūros tradicija nauju šiuolaikiniu pavidalu paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais ypač paplito gyvenamųjų namų kvartalų statyboje. Čia šiuolaikinei žmogaus architektūrai aplinkai stengiamasi suteikti jaukų senųjų medinių senamiesčių žmogaus ir pastato mastelį, ekologiškumą, natūralumą, glaudų ir psichologiškai svarbų ryšį su praeitimi. Tai gyvenamųjų namų rajonai Helsinkio, Espo, Porvo, Oulu, Raumos vietovėse. Tarp jų ne tik mažaukščiai, bet ir daugiabučiai pastatai, kurių ne vien fasadų apdaila, bet ir laikančiosios konstrukcijos yra medinės (Karjalainen, Patokoski 2007). Nuo 2004 m. Porvo mieste, vakariniame to paties pavadinimo upės krante, etapais statomas medinių namų kvartalas (archit. biuras „Hedman & Matomäki Oy“) pasižymi rytiniame upės krante išikūrusiam istoriniam mediniam senamiesčiui (181 pav.) būdinga mastelio, proporcijų, detalių harmonija, kiekvieno pastato dermė su viso kvartalo architektūra (180 pav.). Šio kvartalo pastatai turi šiuolaikinei architektūrai būdingas formas, o sąsajos su tradicine morfologija atsiranda per medžiagiškumą, detales, mastelį bei spalvų gamą.

179 pav. Medinis daugiabutis namas, Ylojarvi, Suomija, archit. J. Vepsalainen, 1996 m.

Fig. 179. Wooden block of flats, Ylojarvi, Finland, by Architect J. Vepsalainen, 1996

180 pav. Medinių namų kvartalas, Porvas, archit. biuras „Hedman & Matomäki Oy“, 2004 m.
Fig. 180. Quarter of timber houses, Porvoo, by Hedman & Matomäki Oy, 2004

181 pav. Medinių namų senamiestis kitoje Porvo upės pusėje, Porvas
Fig. 181. Wooden houses in the Old Town on the other side of the Porvoo river, Porvoo

Minėtas kūrinys vaizdžiai iliustruoja žymaus architektūros tyrinėtojo S. E. Rasmussen'o išvalgą, kad geros architektūros pagrindinis bruožas yra integruota visuma (Rasmussen 1964).

Pastarosios Lietuvos nepriklausomybės metais tarp pirmųjų raiškiausių objektų, kurių estetinė forma paveikta perteikiant vietai būdingus ypatumus, yra architekto A. Šeiboko 1994 m. Panevėžyje suprojektuotas vienuolyno pastatas (182 pav.). Apvaizdos takas, kuriame stovi vienuolyno pastatas, yra istoriškai svarbioje Panevėžio dalyje. Čia užstatymas ėmė formuotis dar 1781 m., maždaug dabartinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vietoje pastačius medinį bažnyčios pastatą (Lebednykienė 2003). Gretimuose Skaistakalnio, Šv. Jokūbo, Maudyklos aklagatviuose ir šiandien didžiąją pastatų dalį tebesudaro mediniai gyvenamieji ir ūkiniai pastatai. M. Tiškevičiaus gatvės vakarinėje pusėje jau vyrauja mūriniai tinkuoti statiniai. Vienuolyno pastatas savo architektūrinėje išraiškoje apjungė medinio ir mūrinio užstatymo tipus. Pastatas artimas vietos medinio užstatymo morfologijai ne tik medžio kaip medžiagos panaudojimu. Sąsajų su kontekstu galima rasti architektūrinių medinių detalių mastelyje, formose ir tūrinėje pastato apimtyje. Vienuolynas turi meistriškai išspręstą dviplanį priekinį fasadą su palei gatvelę esančiomis medinėmis kolonomis, kurios vizualiai artimos Šv. Jokūbo gatvėje esančio medinio gyvenamojo namo prieangio atramoms (183 pav.).

182 pav. Vienuolynas Panevėžyje Apvaizdos take, archit. A.Šeibokas, 1994 m.
Fig. 182. Monastery in Panevėžys, on the Path of Providence, by Architect A. Šeibokas, 1994

183 pav. Medinis gyvenamasis namas Šv. Jokūbo gatvelėje, Panevėžyje
Fig. 183. Wooden residential house in Šv. Jokūbo St., Panevėžys

Skaistakalnio gatvelėje galima rasti namų, kurių angų ir sienos proporcijos santykis artimas vienuolyno medinėje dalyje esantiems. Mūsų aptariamo kvartalo dalies gatvelėse, galima pamatyti ir kelis medinius gyvenamuosius pastatus, kurie, būdami dviejų aukštų su mansarda, tarsi argumentuoja sodybinio užstatymo aplinkoje trijų aukštų vienuolyno pastatą. Nors aplinkiniai mediniai pastatai nepasižymi ypatingu autentiškumu ir matyti, jog juose gyvenantys žmonės juos savarankiškai praplečia, padidina, perstato langus ar duris, perdažo ar naujai

perkala dailylentėmis sienas, vis dėlto šios miesto dalies mediniai pastatai sudaro vientiso ir charakteringo užstatymo vaizdą, kurį šiandien įtaigiai papildo ir vienuolyno pastatas. Nauji pavieniai mediniai pastatai susiklosčiusiose senamesčių urbanistinėse struktūrose yra savotiškas būdas nesugriauti čia esančios vietos dvasios, estetikos, gyvenimo būdo, pritaipyti, o naujų medinių kvartalų kūrimas yra įprasto, per ilgus metus natūraliai besiklosčiusio tradicinio gyvenimo būdo tąsa gerokai didesniu masteliu.

Šalia Grūto kaimo, Druskininkų savivaldybėje architektų K. Kisieliaus ir V. Augustinavičiaus suprojektuotame gyvenamųjų namų kvartale „Vertamedžio laukymė“ siekta sukurti jaukią ir darnią gyvenamąją aplinką, pasitelkiant Dzūkijos regionui būdingas laiko ir tradicijų patikrintas priemones (VAS 2009) (184 pav.). Pastatai teritorijoje išdėstyti krašte paplitusio gatvinio režinio kaimo planavimo principu. Su krašto mediniais (185 pav.) pastatais ryšys kuriamas ne tik teritorijos planavimo principu, gyvenamųjų namų sienų medžiagiškumu (raštai) ar tūrio proporcijomis, bet ir mediniais apylangių, karnizų, vėjalenčių papuošimais.

184 pav. Kvartalas „Vertamedžio laukymė“, Grūto kaimas, archit. K. Kisielius, V. Augustinavičius, 2006 m.

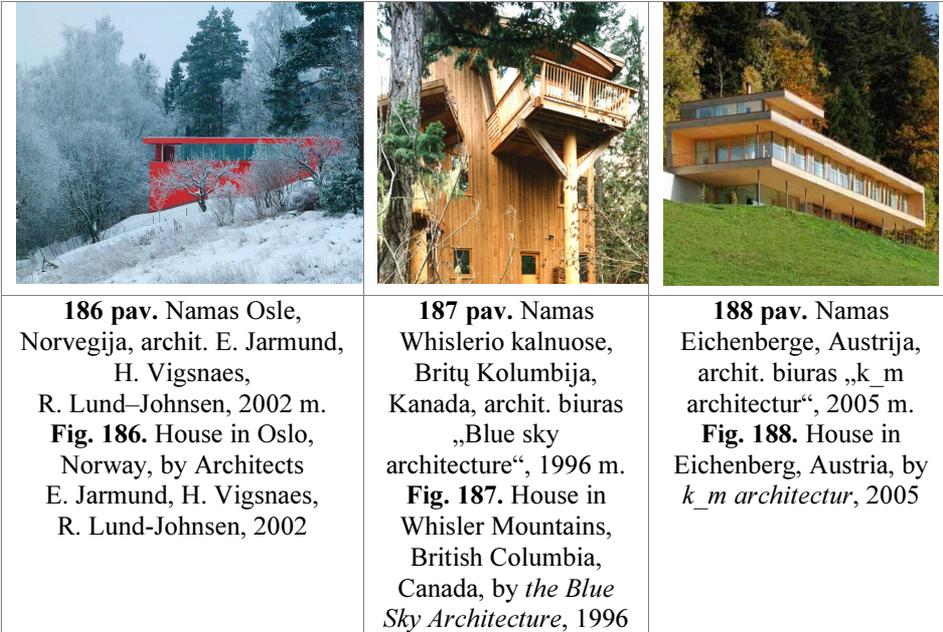
Fig. 184. Residential quarter *Vertamedžio Laukymė*, Grūtas village, by Architects K. Kisielius, V. Augustinavičius, 2006

185 pav. Švendubrės kaimas, Druskininkų savivaldybė
Fig. 185. Švendubrė village, Druskininkai Municipality

XX–XXI amžių sandūroje tautiškais atributais neženklintos regionalios, F. L. Wrighto kūrybos dvasiai artimos, architektūros idėjos, regis, išgyvena savotišką renesansą. Sudėtingomis gamtinėmis aplinkybėmis medinėje architektūroje naujais pavidalais atsiskleidžia kūrėjų siekis rasti savitos kompozicijos ryšį su sklypo topografija, augalija, geoklimatinėmis sąlygomis. Kaip yra pastebėjusi A. Andriušytė, architektūros savitumas nėra prieštaringas kontekstualumo kategorijai. Jų suderinimas reiškia galimybę prisiderinti prie terpės išliekant savimi ir taip ją praturtinant. Išryškinant kiekvienu atveju unikalaus konteksto ypatumus, architektūros kūrinys jau vien tuo įgauna išskirtinį charakterį, kuris, persmelktas kūrybinės minties, gali perteikti ypatingą, daugiau niekur neaptinkamą ir vis dėlto kraštovaizdį atitinkančią dvasią (Andriušytė 2007). Čia minėtina

Jarmund/Vigsnaes architektų grupės skulptūriški mediniai pastatai pabrėžiantys gamtos grožį (186 pav.), kryptingos ir nuoseklios kanadiečių architektų firmos „Blue sky architecture“ medinės architektūros formų gamtoje paieškos (187 pav.), vokiečių ir austrų architektų grupės „k_m architektur“ formų paieškos kalvotose ir miškingose vietovėse (188 pav.) ir kt.

Po nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. atėjęs naujas laikas atnešė jautresnio požiūrio sklaidą projektuojant pastatus gamtinėje aplinkoje ir Lietuvoje. Lietuvoje didelę dalį medinės architektūros elementais harmoningai gamtovaizdyje integruotų pastatų sudaro gyvenamieji pastatai. 2001 m. pagal architektų S. Kuncevičiaus, L. Kuncevičienės bei A. Jakučio projektą pastatytas vienbutis gyvenamasis namas Vilniuje, Ežerėlių gatvėje, yra miškingoje vietovėje, atokiai nuo gretimuose sklypuose esančių pastatų. Pasinaudojant medžio plastikos galimybėmis sukurtas elegantiškas gyvenamojo namo dviaukštės dalies tūris su pasvirusiomis sienomis ir įtaigia stogo linija. Pasvirusios sienų plokštumos žiūrint tam tikrais rakursais beveik sutampa su sklype žaliuojančių pušų kamienų posvyrio kampais. Pušų kamienams proporcijomis artimi ir medinėse sienose suformuoti giliai išpausti vertikalūs langų plyšiai. Medžiagiškai aplink esančiam miškui labai artima pati medžio lentų fasadų apdaila, horizontalia grafika papildanti aplinkinio gamtos fono ir jame stovinčio pastato darnią kompoziciją (189 pav.). Panašios architektūrinės išraiškos yra ir Pasakų g. Vilniuje 2001 m. architekto A. Ambraso įgyvendintas gyvenamasis namas. Šio pastato miškingą gamtinę aplinką papildė ir išraiškingas reljefas, kurio grožis kontrasto principu

pabrėžiamas išstėjais, medinėmis lentomis apdailintais horizontaliais stogeliais. Horizontali medinių lentų grafika savo spalvos netolygumu stiprina tiesios linijos pagal reljefą išpūdį, o lentų spalvos netolygumas – gyvybės ir judesio iliuziją. Tuo tarpu šio pastato medinio antrojo aukšto tūrio stogo linija šoniniame fasade atkartoja reljefo nuolydį ir net miško medžių viršūnių brėžiamą kryptį horizonte (190 pav.).

189 pav. Ežerėlių g. Vilniuje, archit. S. Kuncevičius, A. Jakutis, L. Kuncevičienė, 2001 m.

Fig. 189. Residential house, Ežerėlių St., Vilnius, by Architects S. Kuncevičius, A. Jakutis, L. Kuncevičienė, 2001

190 pav. Gyvenamasis namas Pasakų g. Vilniuje, archit. A. Ambrasas, 2001 m.

Fig. 190. Residential house, Pasakų St., Vilnius, by Architect A. Ambrasas, 2001

Tarp pasaulio regionalistinės architektūros idėjų, paveikusių Lietuvos medinės architektūros raidą, atskiro dėmesio verta genius loci – „vietos dvasios“ tendencija, kuriai būdinga, jog architektūros metaforiškumu įvairiausiomis formomis (ir dažniausiai tiesiogiai nedemonstruojant „tautiškumo“) perkūnijami geoklimatiniai etnokultūriniai, istoriniai faktai (Buivydas 1999). K. Norberg-Schulzas teigia, jog siekiant sukurti humanišką architektūrinę aplinką yra ypač svarbu išreikšti „vietos dvasią“ architektūros erdvėmis ir formomis (Norberg-Schulz 1980). Kitose šalyse tarp metaforiškiausių objektų laikytina architekto Ch. Moore'o su kolegomis 1964 m. suprojektuota medinė „Pajūrio ranča“ – gyvenamųjų namų grupė Kalifornijos pakrantėje. Architektai vadovavosi inspiracija, kad svajonės, lydinčios žmogaus veiksmus, turi būti ugdomos vietų, kuriose jie gyvena (Norberg-Schulz 1980). Pripažinimo sulaukęs objektas yra senųjų įtvirtintų stovyklų architektūrinė interpretacija, stovinti tuščiam gamtovaizdyje, kur tik žemė ir dangus. Savo formomis, vertikalia medine, nuo laiko tamsėjančia apdaila jis natūraliai šliejasi prie reljefo, yra tarsi gamtos dalis – tarpininkas tarp dangaus ir žemės, nevaržantis minčių apie plačius horizontus, žadinantis svajones (191 pav.). Toje pačioje pakrantėje, tik miškingoje vietovėje Ch. Moore'as su kolegomis suprojektavo panašios estetikos gyvenamąjį namą, kurio kampuoti tūriai, dengti nedažytais medinėmis vertikaliomis lentomis, yra tarsi kitoki formos pavidalą įgavusi girios dalis (192 pav.). Lakoniško, tačiau

įtaigaus grožio turi architektų Raili ir Reima Pietilų suprojektuotas Dipolio konferencijų centras Otaniemyje. Šalia Aalto universiteto tarp uolų ir pušų meistriskai įterptas pastatas yra organiška supančios gamtos dalis. Pastato formų proporcijos, reljefo lygiai, detalių mastelis, fasadų apdailos medžiagiškumas ir spalvinė gama tarsi išaugina šį architektūrinį objektą iš vietos, sutapatina jį su vietos dvasia (193 pav.).

191 pav. „Pajūrio ranča“ Sea Ranch vietovėje, Kalifornija, JAV, archit. Ch. Moore'as ir bendraautoriai, 1964 m.

Fig. 191. *Seacoast Ranch* on the Sea Ranch terrain, California, USA, by Architect Ch. Moor and co-authors, 1964

192 pav. Lawrencio namas Sea Ranch vietovėje, Kalifornija, JAV, archit. Ch. Moore'as ir bendraautoriai, 1966 m.

Fig. 192. *Lawrence House* on the Sea Ranch terrain, California, USA, by Architect Ch. Moor and co-authors, 1966

193 pav. Dipolio konferencijų centras, Otaniemis, Suomija, archit. Raili ir Reima Pietilos, 1966 m.
Fig. 193. Dipoli Conference Center, Otaniemi, Finland, by Architects Raili and Reima Pietilä, 1966

Būtent regionalistinei architektūrai priskiriamos „vietos dvasios“ idėjos, atklystančios iš Vakarų pasaulio, kuriomis kūrybai siekiama suteikti metaforiškumo ir žmogaus sąmonę veikti asociacijų lygmenyje, turėjo nemažą įtaką medinės architektūros rehabilitacijai ir naujų formų atsiradimui Lietuvoje sovietmečiu. Devintajame dešimtmetyje medis ir Lietuvoje sėkmingai buvo panaudotas keliuose objektuose, priskiriamuose „vietos dvasios“ (Norberg-Schulz) architektūros tendencijai. Ši koncepcija, fasadų apdailos medžiaga, panaudojant medį, raiškiai atsiskleidė poilsio namuose Strėvoje (1980 m., archit. K. Pempė) (194 pav.) bei Mokslų akademijos poilsio namuose Palangoje (1984 m., archit. V. Dičius, L. Ziberkas) (Минкявичюс 1987; Minkevičius 2002). Net ir šiandien šiuolaikiškai atrodanti pastatų grupė Palangoje medžio detalėmis, tūrio charakteriu kartu su bendra visuma subtiliai nurodo regioną, tęsia medinės Palangos architektūros tradicijas (195 pav.). Įdomus ir savotiškai vietos dvasios idėją rep-

rezentuojantis buvo „Nendrės“ kavinės Trakuose (1984 m., archit. L.Ziberkas, V.Dičius) interjeras. Čia lubose panaudotas medinės bangos motyvas jautriai įprasmino greta esantį ežerą (196 pav.).

194 pav. Poilsio namai Strévoje, archit. K. Pempé, 1980 m.
Fig. 194. Rest-house in Stréva, by Architect K. Pempé, 1980

195 pav. Mokslų akademijos poilsio namai Palangoje, archit. V. Dičius, L. Ziberkas, 1984 m.
Fig. 195. Rest-house of the Academy of Sciences in Palanga, by Architects V. Dičius and L. Ziberkas, 1984

196 pav. „Nendrės“ restorano lubos statybos metu, archit. V. Dičius, L. Ziberkas, 1984 m.
Fig. 196. Ceiling of the restaurant *Nendrė* under construction, by Architects V. Dičius and L. Ziberkas, 1984

Nagrinėjant „vietos dvasios“ tendencijos apraiškas pastarojo nepriklausomybės laikotarpio Lietuvos medinėje architektūroje, išskirtina architektų grupės „Arches“ kūryba. Neretame šių kūrėjų darbe slypi gilesnės metaforiškos prasmės, neapsiribojama tik siekiu objektą vizualiai ir funkcionaliai integruoti į aplinką. Atskiri „Arches“ kurti objektai turi savo kodinius pavadinimus, tarsi nuorodas į idėjas, asociacijas. „Šviesos namas“ Palangoje autorių siejamas su šeima kaip medžiu, kuriame iš vieno kamieno (vientisas pirmojo aukšto tūris) išauga kelios šakos (du antrojo aukšto korpusai). Akcentuojama, jog namo formoje sukurtas piltavas, pro kurį teka šviesa iš rytų į vakarus (197 pav.) (Arches 2012). Pastato pavadinimu „Pušies šakos“, projektuoto Svajonių g. 70, Vilniuje, idėją, kaip teigia autoriai, inspiravo pušų kamienų vertikalės. Pastato tūrio kompozicija – tarsi skirtinguose lygiuose prasislenkančios pušies šakos (198 pav.). Atspindžiai ant tamsaus pirmojo aukšto fasadų stiklo ir vertikalūs maumedžio tašeliai antrojo aukšto sienų apdailoje integruoja pastatą į miško apsuptį (Reklaitė et al. 2011). Metaforiškiausias „Arches“ kūrinys „Vila X“. Jo kompozicijoje tarsi įkūnyta vietos kultūrai ypač artima pasaka „Eglė žalčių karalienė“. Čia laužyto plano statinys brėžia žalčiui būdingą judesį, o odos piešinį atitinka antrojo aukšto tūris iš klijuoto medžio santvaros (Nekrošius 2010).

197 pav. „Šviesos namas“
Palangoje, archit. biuras „Arches“,
2007 m.
Fig. 197. *Šviesos namas* in Palanga,
by *Arches*, 2007

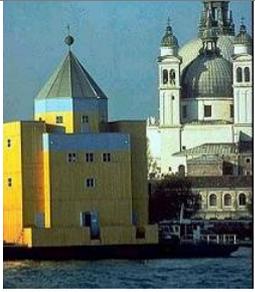

198 pav. Individualus namas „Pušies šakos“
Vilniuje, archit. biuras „Arches“, 2010 m.
Fig. 198. Residential house *Pušies Šakos*,
Vilnius, by *Arches*, 2010

XX a. septintojo–aštuntojo dešimtmečių architektūros kritika iškėlė architektūros vartotojo problemą. Atsigręžta į vartotoją užsakovą, skatinant jį tapti savotišku kūrinio bendraautoriumi, ir kartu platesne prasme kontekstualizuojant bei humanizuojant architektūrą. Ši principą, projektuodamas Niukastlyje gyvenamųjų namų kompleksą „Byker“, išbandė architektas Ralphas Erskinas, įsteigęs specialų visuomeninį centrą, kurio dėka būsimieji gyventojai dalyvavo visuose procesuose iki pat statybų pabaigos. Architektūrinei bendrininkavimo su vartotoju kryptčiai atstovauja archit. S. Fehno projektuotas gyvenamasis namas Buš Bambiėje (Buivydas 1999). Šis siek tiek iš pažiūros iracionalus pastatas demonstruoja, kokias įdomias formas gali įgauti architektūra projektuotojui atidžiai išsiklausant į specifinius užsakovo poreikius (199 pav.). Lietuvoje sąlyginiais šios regionalizmo idėjos, kai architektūros kontekstas yra ne tik gamtinė ar urbanistinė sklypo aplinka, o ir klientas, pavyzdžiais galima įvardyti neretą po 1990 m. nepriklausomybės paskelbimo pastatytą objektą, kai ryšys tarp architekto ir užsakovo tapo kur kas betarpiškesnis, panašus į pardavėjo ir pirkėjo santykius. Tarp naujesnių įdomesnių ir teigiamą atspalvį turinčių šio reiškinių pavyzdžių išskirtinas architektų biuro „Aexn“ projektas „VANamas“. Potencialus namo projekto pirkėjas gali išsirinkti sau patinkančios formos namą internetiniame kataloge, taip pat parinkti eksterjero apdailos medžiagas iš septynių galimų variantų (Aexn 2010). Taip būsimasis namo statytojas tarsi įtraukiamas į kūrybinį procesą, manipuliuojamas internete jis gali pats išbandyti įvairius fasadų medžiagiškumo variantus, išsirinkti labiausiai patinkantį derinį (200, 201 pav.). Kita vertus, šis procesas vyksta architekto jau nustatytuose rėmuose, leidžiančiuose išvengti alogiškų, neprofesionalių sprendimų. Vizualiai mažiau atraktyvius, bet panašias galimybes rinktis norimo namo pavidalą bei jo apdailos variantus besidominčiam siūlo bendrovė „Jungtinių pajėgų namai“. Internetiniame įmonės kataloge galima rinktis iš 19 modulinį medinių namų formų ir kiekvieno jų keleto variantų eksterjerų apipavidalinimų (JPnamai 2011).

		
<p>199 pav. Gyvenamasis namas Buš Bamblėje, archit. S. Fehnas, 1990 m. Fig. 199. Villa <i>Busk</i> in Bamble, Norway, by Architect S. Fehn, 1990</p>	<p>200 pav. Namų projektas „va_002“, sienų apdaila – tik medis, archit. biuras „Aexn“, 2010 m. Fig. 200. House project <i>va_002</i>, wall finishing – wood only, by <i>Aexn</i>, 2010</p>	<p>201 pav. Namų projektas „va_002“, sienų apdaila – medis ir skarda, archit. biuras „Aexn“, 2010 m. Fig. 201. House project <i>va_002</i>, wall finishing – wood and tin, by <i>Aexn</i>, 2010</p>

Dalį nūdienos Lietuvos medinės architektūros objektų galima priskirti vietinio tipo regionaliai architektūrai, kuria, kaip yra pastebėjęs R. Buivydas, „architektai siekia „kitomis akimis“ pažvelgti į paprastus, kartais „atsitiktinai“ susiformavusius, pilkai kasdieniškus statinius arba didesnius organizmus, kurie nepriskirtini „aukštojo meno“ kategorijai, ir tokiu būdu savaip poetizuoti kasdienybę, sureikšminti realumo ir netgi neskoningumo prasmę“ (Buivydas 1999). Tarp tokių regionalumą reprezentuojančių medinių objektų pavyzdžių kitose šalyse minėtinas architekto A. Rossi sukurtas plaukiojantis teatras Venecijoje (202 pav.).

		
<p>202 pav. Plaukiojantis teatras Venecijos bienalėje, archit. A. Rossi, 1979 m. Fig. 202. Floating Theatre during Venetian Biennale, by Architect A. Rossi, 1979</p>	<p>203 pav. Gintaro salonas Nidoje, archit. A. Kazlauskienė, 2001 m. Fig. 203. Amber showroom in Nida, by Architect A. Kazlauskienė, 2001</p>	<p>204 pav. Suoliukas „Kurėnas“ Šilutėje, archit. I. ir M. Daukšiai, 2011 m. Fig. 204. Bench <i>Kurėnas</i> in Šilutė, by Architects I. and M. Daukšiai, 2011</p>

Lietuvoje poetizuotos kasdienybės kategorijai, ko gero, atstovautų architektės A. Kazlauskienės projektuotas Gintaro salonas Nidoje. Iš pažiūros paprastas pastatas, kurio medinis karkasas apvilktas berėmiu stiklu bei dengtas nendrių stogu, romantizuojamas iš dviejų pagrindinio statinio tūrio pusių prijungiant žvejų valtės dalis, taip tiesiogiai iliustratyviai ir atraktyviai susiejant architektūrą su aktualiais krašto simboliais (203 pav.). Šilutėje miesto 500 metų jubiliejaus proga architektų I. ir M. Daukšių sukurtas medinis suoliukas „Kurėnas“ turi panašų į pakrantę ištrauktos kuršių burvaltės įvaizdį (204 pav.).

2.3. Tradicijos ir stilizacijos kontroversijos medinėje architektūroje

Medžio naudojimo architektūroje tradicija, susijusi su seniausiais laikais, su išlikusiu ar neišlikusiu, bet dokumentiškai užfiksuotu istoriniu medinės architektūros palikimu, suformavo tam tikrus stereotipus ir asociacijas visuomenėje ir tarp profesionalų. Medinė architektūra arba medinės architektūros raiškos priemonės yra dažnai pasitelkiamos ieškant, kaip perteikti Lietuvai būdingus architektūros bruožus. Jautriuose kontekstuose – mediniuose senamiesčiuose, senose kaimavietėse siekiant architektūros medžiagiškumo, medis neretai būna pirminis naujo statinio harmonizavimo su aplinka veiksnys, tačiau čia labai svarbi ir forma, kurią kurdamas architektas turi rasti tradicinės morfologijos pavidalų ir šiuolaikinės architektūros funkcinių ir estetinių tendencijų santykį. Viena vertus, medžio architektūros tradiciškumas, taiklus lietuviškos architektūros etninių bruožų taikymas, jų interpretavimas gali padėti sukurti savitą medinę šiuolaikišką architektūrą, kita vertus, objektas gali būti vertinamas kaip nepavykusi stilizacija. Naujo medinio statinio kūrimo senose struktūrose meninė problematika slypi pasirinkimuose tarp tiesioginių istoriškai susiklosčiusių vietos statybos būdų ir architektūros formų atkartojimo, šiuolaikinės bei tradicinės architektūros formų maišymo didesniu ar mažesniu santykiu bei tik naujos šiuolaikinės architektūrinės kalbos taikymo, sąsajų su kontekstu ieškant neakivaizdžiai.

Apie tiesioginių tradicinių architektūros formų atkartojimą kuriant naujus statinius neigiamai atsiliepia ne vienas tyrinėtojas. R. Detlefzenas dar 1911 m. yra rašęs: „Menas, kuris tik kopijuoja, yra negyvas, o išsaugota gali būti vien tai, kas nemirė.“ <...> Tačiau mes norime kitko, kad mūsų meistrai, pirmiausia jaunieji, išmoktų paveldėtąją formų kalbą, išmoktų taip, kad ateityje savarankiškai kurdami, galėtų remtis senaisiais pavyzdžiais, kad tai jiems tai taptų įgūdžiu, kaip yra anksčiau buvę. Tiktai tuomet bus galima rimtai kalbėti apie senojo meno tradicijų išlikimą ir jų tolesnį gyvavimą“ (Detlefzenas 1995). Autorius pastebi, jog neįmanoma kurti taip pat kaip praeityje, joje nebesant, bet architektūros tradicijų tęstinumas naujoje architektūroje turi būti. Detalesnių pasvarstymų, ko-

kius realius pavidalus tai gali įgauti, būta po Toronte 1969 m. suorganizuoto lietuviško vasarnamio projekto architektūrinio konkurso. Šiuo konkursu siekta paskatinti lietuviškos architektūros studijas ir jų pritaikymą gyvenime, buvo prašoma, kad išorinei vasarnamių architektūrai ir vidaus planavimui būtų suteikta kuo daugiau lietuviškos architektūros bruožų (Gimbutas 1971). Pateikti šeši projektai (205 pav.) sulaukė nemažo susidomėjimo.

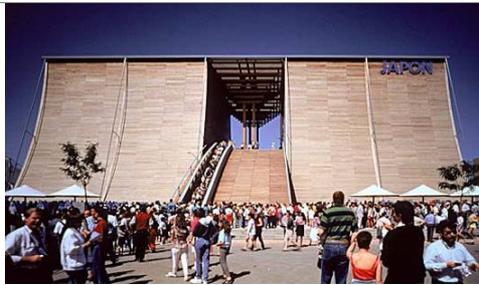
205 pav. Lietuviško vasarnamio architektūrinio konkurso projektai, 1969 m.

Fig. 205. Design projects presented for the architectural competition of a Lithuanian summerhouse, 1969

„Aiduose“ komentuodami konkursui pateiktus darbus A. Banelis ir J. Gimbutas sutiko, kad architektūros, kaip ir kitų menų, tautinis savitumas yra galimas, bet tiesioginis suprimityvintas klotimų, klėčių, pirkių pavidalų, puošybos elementų taikymas šiuolaikiškam ir juolab vasarnamio funkcijos pastatui nėra prasmingas ir logiškas (Banelis 1970; Gimbutas 1971). Regis, tuomet ir konkurso dalyviai, konkurso rengėjai ir kritikai akivaizdžiai įsitikino, jog tradicinės medinės architektūros morfologijos ir šiuolaikinės, moderniosios architektūros dermė yra reikšminga praktinė ir teorinė architektūros problema. Matant, kad tradicinės lietuviškos architektūros bruožai pateiktuose projektuose atrodo šiek tiek karikatūriški, buvo svarstoma, ar tautinio statybos pobūdžio nereiktų ieškoti suomių ar japonų pavyzdžiu, atsiremiant į krašto klimata, gamtovaizdį, šiuolaikines medžiagas ir techniką, ir tik galbūt į istorinį palikimą (Banelis 1970). Tuomet panašiai mąstė ir kiti architektūros tyrinėtojai. J. Minkevičius taip pat išskyrė suomių architektus teigdamas, jog jiems nebūdinga mechaniškai banaliai stilizuoti tradicinius liaudies architektūros motyvus, o jų mokyklos, kaip ir pačios tautos, prigimtinėmis savybėmis nurodo santūrumą, saiko jausmą, organišką ryšį su gamta, natūralių vietinių medžiagų naudojimą (Minkevičius 1971). J. Gimbutas padarė prielaidą, kad visiškai nauja architektūra bus jau savaime lietuviška, nes bus projektuojama lietuvių architektų, taip tarsi agituodamas už „naują individualią kūrybą“ be „istorinių – tradicinių“ ženklų (Gimbutas 1971).

Kaip teigia filosofas L. Degėsys, „Visos mūsų teorijos yra pagrįstos žiniomis apie praeitį.<...>taigi remdamiesi žiniomis apie praeitį visi konstruoja teorijas apie ateitį“ (Degėsys 2008). Praėjęs pusės amžiaus tarpsnis architektūros istoriją papildė naujais pavyzdžiais, leidžiančiais naujai pažvelgti į tradicinės morfologijos ir šiuolaikinių formų dermės problematiką.

Tarp įdomiausių pavyzdžių, kuriuose meistriškai surastas tradicinės morfologijos bei šiuolaikinės architektūros tendencijų santykis, minėtini statiniai (paviljonai) pasaulinėms parodoms. Tai objektai, reprezentuojantys šalis pasauliniame kontekste, todėl juos kuriant neretai skiriamas didelis dėmesys architektūros idėijinei, semantinei kompozicinei raiškai. Įdomius paviljonus įvairiais metais yra pristatę šalys su senomis medinės architektūros tradicijomis. 1992 m. pasaulinėje parodoje medžio architektūros pastatą, kaip tradicinės japoniškos šventyklos interpretaciją, parodai suprojektavo T. Ando (206 pav.). Objekte nemaža užuominų į istorinę japonų architektūrą. Medinių sienų formos išlinkis mena šventyklų stogų vaizdinius, išryškintas arkos denginį laikantis konstrukcinis sprendimas artimas japonų medinių pastatų medinių sijų ir kolonų tektonikai. 2000 metais analogiškame renginyje plačiai buvo aptariamas P. Zumthoro medinis „Šveicarijos garsų dėžutės“ paviljonas. Šiame objekte autorius kompozicijos pagrindu paėmęs tradicinio medinio Šveicarijos pastato retininės sienos motyvą, jį savaip interpretavo kurdamas šiuolaikiškas paviljono erdves, taip joms suteikdamas menamą dermę su šalies praeitimi. (207 pav.).

206 pav. Japonijos paviljonas Pasaulinėje parodoje Sevilijoje, Ispanija, archit. T. Ando, 1992 m.

Fig. 206. Pavilion of Japan at the World exhibition in Seville, Spain, by Architect T. Ando, 1992

207 pav. Šveicarijos paviljonas Pasaulinėje parodoje Hanoveryje, Vokietija, archit. P. Zumthor, 2000 m.

Fig. 207. Pavilion of Switzerland at the World exhibition in Hanover, Germany, by Architect P. Zumthor, 2000

Viena vertus, šie objektai neturi aiškiai matomų savų šalių istorinės medinės architektūros bruožų, tačiau turi perimtus tam tikrus įvaizdžius ir užuominas, medžiagiškumą, kaip ženklus, kurie, pateikti šiuolaikinėmis architektūros formomis, pritaikyti šiuolaikiškai funkcijai, ir yra kompromisas, vidurys tarp aki-vaizdžių „istorinių – tradicinių“ požymių taikymo ir diskutuotinos „naujos individualios kūrybos“.

Tarp kitų šiuolaikinių pasaulio medinės tradicinės morfologijos ir šiuolaikinės architektūros originalaus derinimo pavyzdžių paminėtina I. Makovecزو kūryba. Višegrade, Mogyoro kalvose, 1978 m. šio architekto įgyvendintame

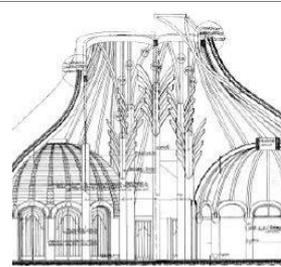
kempingo komplekse ir poilsio centre interpretuoti tradicinės medinės architektūros įvaizdžiai meistriškai jungiami su asmeniniu architektūriniu kūrybos braižu, taip išgaunant neįprastą šiuolaikišką architektūrinį pavidalą, menantį seniausius medinių konstrukcijų statinius Vengrijoje (208 pav.). Autorius patvirtina, kad kurdamas šią pastatų grupę rėmėsi liaudies meno analize (Makovecz 2011). I. Makoveczas pademonstravo, kad šiuolaikinė medinė architektūra gali remtis archajinėmis, tradicinėmis net gyvūnų dalių sandaros formomis, jų tiesiogiai nemėgdžiodiant, bet paimant iš jų užuominas, suteikiančias naujiems kūriniams poezijos ir savotiškos mistikos. Tokiu darbu galima laikyti slidinėjimo keltuvo namelį Dobogoko vietovėje, kuriame medinėmis lentelėmis dengtas apvalinasis tūris asocijuojasi su gyvūno kailiu, žvynais (209 pav.). Antikinius ir krikščioniškus simbolius, vengrų liaudies meno ženklus (Makovecz 2011) I. Makoveczas išradingai panaudojo kurdamas Romos katalikų bažnyčios eksterjerą ir interjerą Paks vietovėje (210 pav.).

208 pav. Kempingo ir poilsio kompleksas, Mogyoro kalvose, Višegradas, archit. I. Makovecz, 1978 m.
Fig. 208. Camping and rest-houses complex, Mogyor hills, Vishegrad, by Architect I. Makovecz, 1978

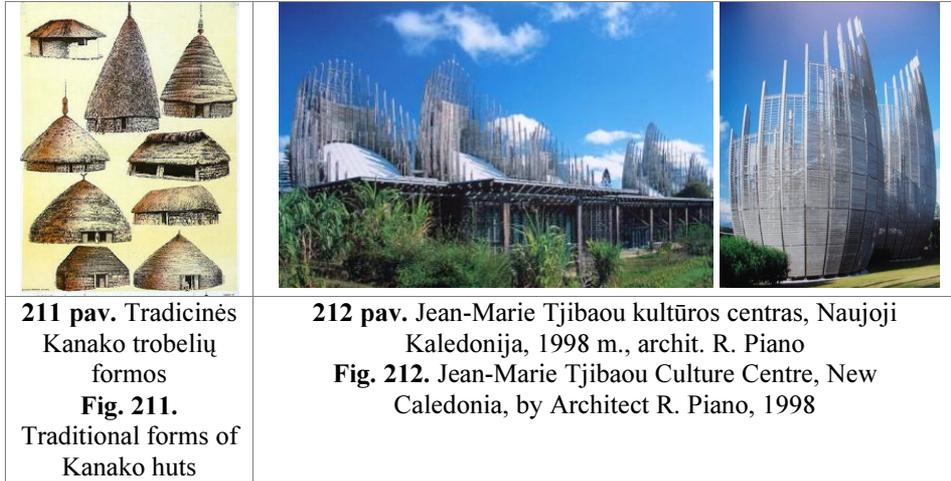
209 pav. Keltuvo pastatas, Dobogoko vietovė, archit. I. Makovecz, 1979 m.
Fig. 209. Building of funicular, Dobogókő, by Architect I. Makovecz, 1979

210 pav. Romos katalikų bažnyčia, interjeras, Paks vietovė, archit. I. Makovecz, 1987 m.
Fig. 210. Roman Catholic church, interior, Paks, by Architect I. Makovecz, 1987

Kalbant apie I. Makoveczo mistinių pavidalų šiuolaikinę architektūrą, reikia nepamiršti ir architekto Renzo Piano, kuris realizavo savotišką *high – tech* ir tradicinės architektūros sintezę Jean-Marie Tjibaou kultūros centro statinyje. Būtent vietinės Kanako populiacijos kultūrai būdingą tradicinio medinio namo stogo struktūrą (211 pav.) jis „išvertė“ į savo technologinės architektūros kalbą nauju mediniu, originaliu pastatu, reprezentuojančiu Kanako kultūros ilgaamžiškumą ir simbiozę su gamta (Pryce 2005). Pastatas suprojektuotas taip, kad aukšti gaubti mediniai ažūriški tūriai yra ne tik kompozicinis akcentas, bet ir savotiška klimato reguliavimo sistema, leidžianti apsisaugoti nuo Ramiojo vandenyno vėjų

(212 pav.). R. Piano statinio architektūroje kalba ženklais, panaudodamas vietos statinių pavidalų apvalinumą, konstrukcijų lengvumą, ažūriškumą. Taip pastato architektūra tapo beveik chrestomatiniu šiuolaikinės architektūros pavyzdžiu, kuriame novatyviomis formomis perteikti taikliai pastebėti vietai būdingi kultūriniai požymiai (Lehtimäki et al. 2000).

Sėkmingų, gerai vertinamų tradicinės morfologijos ir šiuolaikinės architektūros tendencijų sintezės medinėje sakralinėje architektūroje pavyzdžių galima rasti Skandinavijos šalyse. Išskirtiniu objektu laikytina Suomijoje Pyhajoki upės slėnyje atstatyta bažnyčia. Nepakankama dokumentinė medžiaga apie anksčiau čia buvusią šventovę buvo impulsas projektuoti naują pastatą šiuolaikiškais minimalistiškomis formomis, paprastomis konstrukcijomis, turintį menamą senųjų vietinių bažnyčių įvaizdį (213 pav.) (Kasvio et al. 2005). Prie panašia kūrybine istorinių medinių architektūros formų interpretacijos koncepcija paremtų kūrinių priskirtina pagal archit. L. Hirvilammi projektą pastatyta bažnyčia Jyvaskyloje (214 pav.). Čia paminėtina skiedrinė bažnyčia Tarnove ant Vyslos kranto, suprojektuota architektų M. ir L. Rovinskių (215 pav.). Šiuose objektuose nėra tiesmukai stilizuojami tradiciniai liaudies architektūros motyvai, bet taikomi tradicinei medžio architektūrai būdingi pastatų formų geometriniai santykiai, išraiškos santūrumas, saiko jausmas. Istorikai susiklosčiusių natūralių vietinių medžiagų naudojimas aptariamuosius pastatus leidžia traktuoti ne tik kaip plikus šiuolaikinės architektūros pavyzdžius – nūdienos fizinės aplinkos formantus, bet ir kaip šiuolaikinę architektūrą, savyje turinčią metaforomis, ženklais, užuominomis reiškiamas prasmes, ryšį su tuo, kas jau buvo, kaip tvirtesnį dabarties ir ateities pagrindą.

213 pav. Bažnyčia Karsamaki, Suomija, archit. A. Lassila, 2004 m.

Fig. 213. Church in Käräsämäki, Finland, by Architect A. Lassila, 2004

214 pav. Bažnyčia Jyvaskyloje, Suomija, archit. L. Hirvilammi, 2010 m.

Fig. 214. Church in Jyvässkylä, Finland, by Architect L. Hirvilammi, 2010

215 pav. Bažnyčia Tarnove, Lenkija, archit. M. ir L. Rovinskiai, 2009 m.

Fig. 215. Church in Tarnow, Poland, by Architects M. Rowińska and L. Rowiński, 2009

Tradicinės medinės architektūros morfologijos taikymo problematika yra aktuali dažno architekto kasdieninėje praktinėje veikloje, projektuojant mažesnius ar didesnius gyvenamuosius ar visuomeninius pastatus, jų interjerus, pagalbinius statinius ir net mažosios architektūros elementus, tokius kaip tvoros ar suoliukai. Sprendimų profesionalumo klausimai ypač išryškėja ten, kur greta arba netoliese yra istoriškai susiklostęs medinės architektūros pastatų kontekstas arba medžio gaminių meninė išraiška yra svarbi kitų statybos medžiagų pastatų architektūriniam charakteriui ir formai.

Pritzkerio premijos laureatas P. Zumthoras 2002 m. Jenaz kalnuotoje vietovėje subtiliai, per šiuolaikiškų funkcinių poreikių, dabartinių architektūrinių ir statybinių galimybių prizmę interpretavo senųjų Šveicarijos medinių namų ypatumus. Tradicinis šveicariškas medinis namas kalnuose pasižymi monumentaliomis formomis, turi masyvias sienas iš stambių sienojų, mažas angas, nedidelio nuolaidumo stogus (216 pav.). P. Zumthoras naujai projektuojamo namo kompozicijos pagrindu paėmė istoriškai susiklosčiusias gyvenamojo statinio apimtinės formos proporcijas – pastatų aukštį, plotį, ilgį, stogo posvyrio kampą, o formos sudedamąsias dalis – elementus sušiuolaikino. Taip atsirado rentininių sienų kertes menantys vizualiai plonų sienų prastūmimai iš bendro pastato tūrio, erkerių pavidalo dideli langai ir balkonai, lengva, tarsi nuo viso statinio atsietą stogo konstrukcija. Bendra pastato stilistika asocijuojasi su lengvu popieriniu, kartoniniu modeliu, pabrėžiančiu kalnų ir senųjų medinių pastatų pastovumą ir ilgaamžiškumą. Panašios estetikos pastatą architektas realizavo 2009 m. Šveicarijoje, Leiso vietovėje (217 pav.). Šio pastato tūrio forma, aukštis, stogo forma analo-

giškai yra artimi gretimo užstatymo kontekstui (Zumthor 2006). Dermę šiuose naujuose pastatuose kuria lygios sienų plokštumos su berėmėmis langų angomis, savotiškas negatyvas tradiciniams gruoblėtų sienojų pastatams, kuriuose langų angos dar ir dalijamos.

216 pav. Tradicinis gyvenamasis namas Leiso vietovėje, Šveicarija
Fig. 216. Traditional residential house in Leis terrain, Switzerland

217 pav. Tradicinio medinio Šveicarijos gyvenamojo namo interpretacija Leise, archit. P. Zumthor, 2009 m.
Fig. 217. Interpretation of traditional residential wooden house in Leis, archit. P. Zumthor, 2009

Santykio paieška tarp istorinių tradicinės medinės morfologijos pastatų ir greta projektuojamų naujų nėra lengva, bet gana dažna užduotis architektui, projektuojančiam galias medinės architektūros tradicijas turinčiose šalyse. Suomijoje Porvo mieste nauji medinės architektūros pastatai dešiniajame upės krante esančiame kvartale (219 pav.) iš medinio senamiesčio (218 pav.), esančio priešingoje upės pusėje šiauriau, perėmė tai, ką šis turėjo geriausio. Tai yra pastatų dydžius, jų fasadų detalių mastelį, spalvinę gamą, pastato aukščio santykį su gatvės pločiu. Pastarajame pavyzdyje lengvinanti senos ir naujos medinės architektūros santykio paieškos aplinkybė yra atstumas – senamiesčio ir naujųjų kvartalų pastatams nestovint greta, jų kompozicinė dermė ar profesionalumas nekelia aštresnių diskusijų. Kitaip yra Hanko miesto senamiestyje, kur visiškai greta mini kvartalą sudarančių istorinių medinių pastatų yra naujo pavidalo medinės architektūros objektas. Čia akivaizdžiai galima lyginti senąsias ir naujasias architektūrines detales, jų dermę ir meninio sprendimo įtaigumą. Kurortinio Baltijos pajūrio miesto senamiestyje, kvartale tarp Torggatan ir Korkeavuorenkatu gatvių, stovintys iš pažiūros vienodi formos proporcijomis pastatai skiriasi savo amžiumi ir detalių ypatumais. Senojo tradicinio pastato eksterjero estetikoje sienų plokštumose vyrauja didelių gabaritų langai, aukštos durys, – masteliškumas kuriamas langų dalijimu, sienų kampų apatinės langų linijos spalviniu ir reljefiniu paryškinimu (221 pav.). Naujajame greta stovinčiame pastate kai kurios funkcionaliosios langų, durų dalys yra gerokai mažesnės, o įprastą istorinę tektoniką bandoma sukurti didesnes angas tiesiog pažymint sienoje spalva. Kompo-

zicijos pajvairinimas, „sušiuolaikinimas“ įvairiais langų dydžiais, langais ir išpjomomis stoge, nepaisant architekto meninių ieškojimų, atrodo kaip paviršutiniška greta esančio vientisos architektūros istorinio medinio pastato stilizacija (220 pav.).

218 pav. Mediniai pastatai Porvo senamiesčio gatvėje
Fig. 218. Wooden buildings in Porvoo Old Town

219 pav. Mediniai pastatai naujame Porvo miesto kvartale kitame Porvo upės krante
Fig. 219. Wooden buildings in the new quarter of Porvoo town on the other side of the Porvoo River

220 pav. Hanko senamiestis. Stilizuotas medinis pastatas Torggatan ir Korkeavuorenkatu gatvių sankirtoje
Fig. 220. Hanko Old Town. Stylized timber building at Torggatan and Korkeavuorenkatu streets intersection

221 pav. Hanko senamiestis. Greta stovintis istorinis medinis pastatas Torggatan ir Korkeavuorenkatu gatvių sankirtoje
Fig. 221. Hanko Old Town. Historical building at the intersection of Torggatan and Korkeavuorenkatu streets

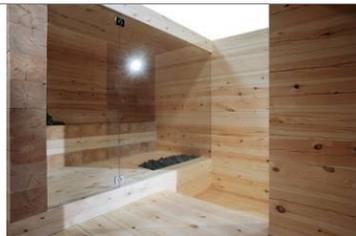
Šie pavyzdžiai rodo, jog riba tarp profesionalios interpretacijos ir jos virtimo ne itin sėkminga stilizacija yra trapi. Kontekstui giminingos išorės proporcijos, kaip rodo aptartieji P. Zumthoro pavyzdžiai, nėra savaiminis sėkmės garantas. Šiuolaikiškas įprastinių formos elementų interpretavimas reikalauja atidesnės tradicinės morfologijos studijos, pagrindinių ryšių ir svarbiausių principų kompozicijoje suvokimo.

Tarp neformalaus, gilesnio požiūrio atstovų, ieškant tradicinės ir šiuolaikinės medinės architektūros dermės, yra Suomijos architektūros kompanija „Avanto architects“. Architektų 2009 m. realizuota „Kyly“ sauna yra lygių, labirinto fragmentą primenančių, stačiais kampais besijungiančių plokštumų, berėmių stiklo vitrinų, minimalizuotos techninės įrangos, lengvai išardomas konceptualus šiuolaikinės architektūros statinys. Jame išryškėjantis sienų elementų dydis, jungimo principas, medžiagiškumas kūrinių subtiliai susieja su tradicine suomių rentininės medinės saunos morfologija (222, 223 pav.).

222 pav. „Kyly“ sauna, eksterjeras, archit. biuras „Avanto architects“, 2009 m.

Fig. 222. *Kyly* sauna, exterior, by *Avanto Architects*, 2009

223 pav. „Kyly“ sauna, interjeras, archit. biuras „Avanto architects“, 2009 m.

Fig. 223. *Kyly* sauna, interior, by *Avanto Architects*, 2009

Jungtinėje Karalystėje Glosterio miesto dokų rajone naujai pastatytuose daugiabučiuose namuose (224 pav.) medinės architektūros detalės yra kompozicinio ryšio su šalia stovinčiais istoriniais pastatais (225 pav.) priemonė. Vertikalūs senųjų pastatų mediniai elementai fasade bei mediniai „nameliai“ viršutiniuose jų aukštuose, matyt turėję krano konstrukciją slėpti, naujuosiuose daugiabučiuose pastatuose interpretuojami naujai savaip ir tampa originaliais akcentais.

224 pav. Naujas daugiabutis namas dokų r., Glosteris, Jungtinė Karalystė
Fig. 224. New block of flats in the docks quarter, Gloucester, United Kingdom

225 pav. Istorinis dokų pastatas, Glosteris, Jungtinė Karalystė
Fig. 225. Historical docks building, Gloucester, United Kingdom

Cardifo (Jungtinė Karalystė) Ugnies linijos pilies muziejuje, bilietų kasų ir pagalbinių patalpų pastato interjere, panaudotos medinės konstrukcijos, laikančios stiklo sienų ir stogo struktūrą, yra šiuolaikiško naujai funkcijai reikalingo priestato (226 pav.) pavyzdys, kuris turi vizualų ryšį su aplinkinių pilies pastatų medinėmis balkonų ir galerijų konstrukcijomis (227 pav.). Mažosios architektūros elementuose tradicinė morfologija interpretuojama netgi drąsiau nei didesniuose pastatuose.

226 pav. Cardifo Ugnies linijos pilies muziejus, bilietų kasų ir pagalbinių patalpų pastato interjeras, Jungtinė Karalystė

Fig. 226. Castle museum of Cardiff, the interior of booking-office and utility rooms, United Kingdom

227 pav. Cardifo Ugnies linijos pilies pastatų medinės balkonų ir galerijų konstrukcijos, Jungtinė Karalystė
Fig. 227. Wooden constructions of balconies and galleries of the Cardiff castle buildings, United Kingdom

Lietuvoje, turinčioje senas medinės architektūros tradicijas, kai kurie šiuolaikiniai medinės architektūros statiniai, siekiant rasti ryšį su etniškumu ir tradicijomis, projektuotojų dėka dažnai įgauna pabrėžtinai supaprastintą, suprimityvintą, prastos estetinės kokybės įvaizdį. Tokių statinių architektūroje neįmanoma išvelgti požymių, jog architektas domėjosi, ieškojo tradicinės medinės architektūros formų ir radęs kūrybiškai jas panaudojo kurdamas naują medinį statinį. Įdomu, jog tokie prasčiokiškos išraiškos pastatai atsiranda net miesto centre (228 pav.) ar prie pagrindinių miesto gatvių (229 pav.), diskredituodami medžio architektūros paveldą ir medį kaip medžiagą architektūroje. Taip didmiesčiuose kuriamas išpūdis, jog tradicinė kaimo architektūra, medinė architektūra lygu lentų barakams, laikinoms pašiūrėms. Medinio pastato, kaip menkaverčio pagalbinio statinio su abejotinais etnografiniais bruožais, įvaizdi visuomenėje neretai teigia ir kai kurios Lietuvos statybinės firmos.

Pastarieji pavyzdžiai rodo, jog Lietuvoje medinės architektūros tradicinių formų panaudojimas naujuose mediniuose pastatuose kartais traktuojama ne kaip

rimta architektūrinio meistriškumo problema, o greičiau kaip nereikšmingas įsimintinesnių paviršutiniškų vizualinių panašumų pritaikymo klausimas.

228 pav. Mediniai kioskai Odminių skvere Vilniuje, 2010 m.

Fig. 228. Wooden kiosks on the Odminiai Square, Vilnius, 2010

229 pav. Ūkininkų turgelio pastatas Ukmergės g., Vilniuje, 2010 m.

Fig. 229. Building of the Farmers Market, Ukmergės St., Vilnius, 2010

Tarp tokio estetinio pobūdžio pastatų yra 1971 m. įgyvendintas ir iki šiol išlikęs muziejus „Girių aidas“. L. Laučkaitė šį statinį yra įvardijusi kaip medinį artefaktą, kuriam būdingas sovietmečio liaudies menas, tautosakos motyvai, tradicinė valstietiška statyba, šiuolaikinė architektūra ir natūralios gamtos elementai (Surgailis et al. 2011). Muziejaus pastato architektūra pasižymi ypač gausia formos ir detalių įvairove. Čia pakeltą pastato dalį laiko šiuolaikiška medinė gembinė atrama, kuriai „padeda“ skulptūriškai drožinėtos kolonos – „kojos“, dalis išorės sienų pasvirusios, prie jų pagrindiniame fasade derinami į apačią siaurėjantys langai. Pastarieji, neišskiriant viršutinės ar apatinės dalies, tolygiai aprėminti karpymo silueto apvadu suprimityvintai primenant tradicinį langų puošybos būdą, o stogo skydo vietoje įrengta didelė ir į modernumą pretenduojanti stiklo vitrina. Pagrindinio stogo kraigas papuoštas lėkais, vaizduojančiais briedžių galvas, o stoglangiai – lėkais, forma panašiais į kirvius. Pastato eksterjeras mena pasakų iliustracijose vaizduojamus raganų namelius ar panašius objektus, nes etnografinės architektūros bruožai čia pateikiami perdėm iškraipytai, perkrautai, išdidintomis proporcijomis (230 pav.). Deja, šis miškininkų projektuotas ir statytas pastatas garsėjo ir traukė lankytojus iš Sovietų Sąjungos.

„Patraukliai“ pateiktos tradicinės medinės architektūros poreikis visuomenėje gyvas ir dabarties nepriklausomoje Lietuvoje. Ypač populiarus 2002 m. prie magistralės Kaunas–Vilnius be statybos leidimų pagal savininkų sumanymą suręstas restoranas „Bajorkiemis“ pripažįstamas kaip gana tiksli apie 1740 metus Žemaitijoje statyto Blinstrubiškių dvaro kopija (Dargis 2006; Tvirbutas 2006). Siekiant pritraukti žmones, bandyta pakartoti panašų pastatą ir netoli Vilniaus, šalia kelio, vedančio į Trakus. Čia į Blinstrubiškių dvaro architektūros principus nebežiūrėta skrupulingai. Prailgintas pastato tūris: dvare abipus pagrindinio įėjimo priangio būta vos šešių langų angos, o naujajame statinyje jų net aštuonio-

lika. Manieringiau „išdailintas“ prieangio frontonas, jame sukomponuotas ovalus langas, plastiškiau sumodeliuotas frontono kontūras. Prieangio frontono formos motyvas panaudotas papuošiant stoglangius (231 pav.). Šiuo atveju diskutotina mintis taikyti istorinio pastato formą šiuolaikiniams poreikiams ją deformuojant bei taikant papildomas originalui nebūdingas detales. Net ir neprofesionalūs šio objekto vertintojai pastebi, jog statinys yra perdėm didelių matmenų, išpūstas ir neįtikinamas. Statinys vertintinas kaip – nevykusi dvarų sodybų statinių stilizacija, dezinformuojanti lankytoją apie šio tipo Lietuvos medinių statinių architektūros ypatumus.

		
<p>230 pav. Muziejus „Girių aidas“, Druskininkai, proj. A. Valavičius, 1971 m. Fig. 230. Museum <i>Girių Aidas</i>, Druskininkai, by Architect A. Valavičius, 1971</p>	<p>231 pav. Restoranas „Trakų dvarkiemis“ prie plento Vilnius–Trakai, autoriai G. Remeika, A. Mažeika, 2006 m. Fig. 231. Restaurant <i>Trakų Dvarkiemis</i> by Vilnius–Trakai roadside, by G. Remeika, A. Mažeika, 2006</p>	<p>232 pav. Restoranas „HBH“, prie plento „Vilnius–Molėtai“, interjero archit. D. Šatūnas, 2005 m. Fig. 232. Restaurant <i>HBH</i> by Vilnius–Molėtai roadside, Interior Architect D. Šatūnas, 2005</p>

Prie kelio, vedančio į Molėtus, šalia Vilniaus 2005 m. buvo pastatytas restoranas „Žaldokynė“, kuris dabar vadinasi „HBH“. Jo architektūroje medinių konstrukcijų pirmo aukšto dalis „sutvirtinta“ akmenų mūro kontraforsais ir uždengta masyviu Žemaitijos krašto etnografiniams ūkiniams statiniams būdingu šiaudiniu stogu. Į pastatą įeinama pro prieangį, kuris uždengtas į medines kolonas atremta paaukštinta tokio paties tipo stogo trišlaite dalimi su arkiniu stoglangiu. Ši statinio dalis čia tarnauja kaip anga balkonui (232 pav.). Pastatas yra įvairių ūkinių, gamybinių, gyvenamųjų tradicinių statinių formų lipdinys, kompoziciškai nieko vertingo neįnešantis į nūdienos architektūros meną bei savotiškai kompromituojantis Lietuvos medinę etnografinę architektūrą, pasižyminčią estetine harmonija, darna ir funkciniu pagrįstumu. Kaip teigia A. Mačiulis, „stilizacija visada buvo architektūros rykštė“. Tyrinėtojo nuomone, liaudies architektūros tradicijų esmė pasireiškia ne jos išorinių, dekoratyvinių motyvų rinkiniu, o gil-

miniais liaudies meno sluoksniais, sudėtinga jos semantika. Tarp A. Mačiulio tyrinėtų stilizuotų, kičinių interjerų minimi ir tokie, kurių erdvės formuojamos medžio konstrukcijomis, detalėmis. Ankstyvesniems tokio pobūdžio interjerams Vilniuje priskiriamas restoranas „Medininkai“, čia vienas interjero akcentų – gynybinę pilį menančios masyvių medinių konstrukcijų galerijos ir jų turėklai (233 pav.).

Pastarojo meto pavyzdžiais minima užėiga „Marceliukės klėtis“ Tuskulėnų g. 35, restoranas „Čili kaimas“ Vokiečių g. 8 (234 pav.), kuriuose medinės konstrukcijos ir detalės iš esmės tėra dekoratyvus elementas, savotiškai šaržuojantis tradicinės architektūros organiškumą. Reikia sutikti su A. Mačuliu, kad „kaimiškesiems“ interjerams braunantis į moderniąją architektūrą, naujus komercinius centrus, šie čia kontrastuoja savo stilistika (Mačiulis 2008). Lietuvos kaimą imituojančių interjerų projektai yra savotiškas architektūros žanras, kuriame kūrėjai, regis, leidžia sau elgtis gerokai laisviau, lengvabūdiškiau manipuluoti tradicinėmis medinės architektūros formomis, pernelyg nekreipiant dėmesio į tradicines proporcijas, detalių dermę ir prasmę.

233 pav. Restoranas „Medininkai“, rekonstrukcijos archit. E. Purlys, interjero archit. K. Gibavičius, 1972 m.
Fig. 233. Restaurant *Medininkai*, Reconstruction Architect E. Purlys, Interior Architect K. Gibavičius, 1972

234 pav. Restoranas „Čili kaimas“, Vokiečių g. 8, Vilnius
Fig. 234. Restaurant *Čili Kaimas*, 8, Vokiečių St., Vilnius

235 pav. Restoranas „Forto dvaras“, J. Kubiliaus g. 16, Vilnius, proj. „D. Šatūno dizaino studija“, 2003 m.
Fig. 235. Restaurant *Forto Dvaras*, 16, J. Kubiliaus St., Vilnius, by *D. Šatūno Dizaino Studija*, 2003

Vis dėlto Lietuvoje yra ir kitokių tradicinės morfologijos ir šiuolaikinės architektūros derinimo pavyzdžių. Korektiško architektūrinio sprendimo pavyzdžiu galima laikyti gyvenamojo namo Vilniaus Žvėryno rajone rekonstrukciją, suprojektuotą architekto G. Natkevičiaus ir jo bendraautorių (236 pav.). Mato-

mos vertingosios medinio namo dalies architektūrinės formos buvo kruopščiai atkurtos pagal istorinę medžiagą nekeičiant išorės detalių. Naujos architektūrinės formos pritaikytos cokoliniame aukšte bei pastato viduje, kur sprendiniai negadina ir nekeičia unikalios antžeminės dalies medinio pastato bendros istorinės vertės (Liutkevičienė 2009). Kūrėjų pagarba tradicinei morfologijai, jos nekeičiant ir neiškelti į pirmą vietą šiuolaikinės architektūros sprendinių, nemenkina sumanymo meninio įtaigumo ir imponuoja aiškia kompozicinės minties raiška.

236 pav. Gyvenamojo namo Žvėryne rekonstrukcija ir išplėtimas D. Poškos g., Vilnius, archit. G. Natkevičius, R. Adomaitis, R. Babrauskas, skulpt. A. Šlapikas, 2006 m.

Fig. 236. Reconstruction and extension of a residential house in Žvėrynas, D. Poškos St., Vilnius, by Architects G. Natkevičius, R. Adomaitis and R. Babrauskas, Sculptor A. Šlapikas, 2006

237 pav. Rekonstruotas medinis pastatas Tiškevičiaus g. Panevėžyje, archit. A. Šeibokas, 2007 m.

Fig. 237. Reconstructed wooden building in Tiškevičiaus St., Panevėžys, by Architect A. Šeibokas, 2007

Kai kuriais atvejais, rekonstruojant senus menkesnės vertės medinius pastatus, sušiuolaikinant tradicines formas, taip pat gaunamas įdomus rezultatas. Panevėžyje pagal architekto A. Šeiboko projektą suremontuotas senas medinis namas (237 pav.) įgavo naują šiuolaikinės architektūros charakterį, kita vertus, savo formos proporcijomis, detalių masteliu išliko artimas aplinkiniam užstatymui.

Ko gero, aktualiausiai tradicinės morfologijos ir šiuolaikinių architektūros poreikių derinimo problematika iškyla kaimo vietovėse statant naujus ir remontuojant senus medinius statinius. Etninės kultūros globos komisijos parengtoje leidinių serijoje bandoma konkretizuoti pagrindinius istorinių medinių statinių bruožus ir suprantamai nurodyti galimus seno ir naujo dermės būdus. Teoriškai bandoma nustatyti prielaidas sėkmingesniems architektūriniais sprendimams.

Tyrinėtoja A. Andriušytė su bendraautorių kolektyvu pastebi, jog ne tik pagražinimai, detalės, bet ir erdvės konfigūracija, tūrių deriniai ir proporcijos turi atitikti tradicinį pavidalą (Andriušytė et al. 2008). Apie naujų statinių statybą Aukštaitijoje R. Bertašiūtė ir bendraautorai rašo, jog modernumo ir etnografinio išskirtinumo dermė įmanoma siejant naujas statybines medžiagas, šiuolaikiškas, ekologiškas ir ekonomišką technologijas su užstatymo, pačių statinių sandaros, naudojamų medžiagų bei statybos technologijų savybėmis, kurios atskleidžia šio krašto etnografinį išskirtinumą. Rekomenduojama pastebėti bendrus dėsningumus šimtametėje medinės statybos tradicijoje. Įdomu, jog autoriai neatmeta galimybės rengti visiškai naujus, vietos architektūriniam palikimui nebūdingus projektus, kurie su esama aplinka galėtų derintis arba kontrasto, arba niuanso principais, tačiau pabrėžiama, jog nauji statiniai neturėtų tapti vyraujančiais ir savo sprendiniais akcentuoti esamą kraštovaizdį bei užstatymą (Bertašiūtė et al. 2008; Bertašiūtė et al. 2009). Teorijos taikymo praktikoje prielaidos matomos 2010 m. leidinyje „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“, kuriame pateiktuose sodybinių pastatų projektuose, kaip teigia tekstų ir projektų autoriai (A. Andriušytė, R. Aranauskas, R. Bertašiūtė, R. Bortkūnas, J. Križinauskas, N. Norvaišaitė, V. Karvelytė–Balberienė), bandyta šiuolaikinio kaimo buitį priderinti prie senųjų sodybų formų, įgijusių k raštui būdingų bruožų, kurie atspindi tenyškščių žmonių pasaulėjautą, gyvenimo būdą ir aplinką (Bertašiūtė et al. 2010).

238 pav. Sodybos projekto „Kovas“ vizualizacija, iš leidinio „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“

Fig. 238. Visualization of a homestead project *Kovas* taken from the publication *Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija*

239 pav. Sodybos projekto „Spalis“ vizualizacija, iš leidinio „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“

Fig. 239. Visualization of a homestead project *Spalis* taken from the publication *Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija*

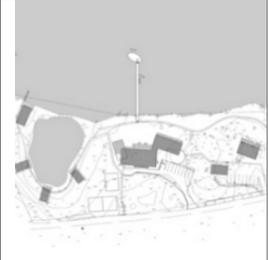
Šiame leidinyje matyti, jog sėkmingiausi tokie sušiuolaikintos funkcijos, bet tradicinės medinės formos pastatai yra tie, kurių architektūroje visiškai tiesiogiai atkartotos senosios išorinio pavidalo proporcijos ir pačių elementų bei jų išdėstymo kompozicinis pobūdis, pavyzdžiui, projekte „Vasaris“. Bandymas savo esme visiškai tradicinio pastato struktūroje pakeisti bent kelių detalių išdėstymą ar formą neretai kompozicijai suteikia diskutuotinos stilizacijos atspalvį, kaip kad dviejų įprastinių langų jungimas į vieną projekte „Kovas“ (238 pav.) ar su-

dvigubintas puošnaus prieangio vitrinos panaudojimas didžiajame pastato tūryje – projekte „Spalis“ (239 pav.).

Vis dėlto sugebėjimą vykusiai savo kūryboje remtis tradicine morfologija ir gauti meniniu, architektūriniu požiūriu vertingus rezultatus lemia ne tik teorinės žinios, bet ir talentas. Vengiant tradicinės morfologijos ir stilizacijos medinėje architektūroje prieštarų, akivaizdžiai labai svarbi yra aiški kūrėjo pozicija ir apsisprendimas. Gerai supratus norimos perteikti morfologijos tradicinių ypatumų sąrangą, prasmę, tarsi tiksliai įvaldžius žaidimo taisykles, kuriomis buvo kuriam ankščiau, galimas sėkmingas šiuolaikinis rezultatas, kuriame praeities formos nėra iškraipomos ir sukarikatūrinamos. Kitas sėkmingas, didžiausio profesionalų įvertinimo sulaukiantis kūrybos principas, kai senoji tradicinė medinės architektūros morfologija interpretuojama perimant medžiagiškumą, pagrindines formų proporcijas ir tradicinius bruožus ženklinant bei koduojant šiuolaikines architektūros ir technologijos priemonėmis. Čia paminėtina architektų grupė „Arches“, kurios 2008 m. įgyvendintas poilsinės prie Lavyso ežero projektas buvo apdovanotas kaip vienas geriausių darbų parodoje „Žvilgsnis į save 2008–2009“.

Šis objektas įdomus ir kaip pušynų apsuptyje esančių poilsio namų „Nakcižibis“ rekonstrukcija. Kaip teigia autoriai, pats statinių pavadinimas, šalimais esančių saugotinių etnografinių kaimų kaimynystė, pušynų masyvai bei šalimais tyvuliuojantis ežeras inspiravo sprendinio idėją. Norėta sukurti tarp pušų „išsibarsčiusių“ kompaktiškų tūrių kompoziciją (240 pav.). Taip atsirado naktį žibančios azūriniai tūriai, atsispindintys vandenyje. Šie turėję „išsibarstyti“ ir „ištirpti“ gamtinėje aplinkoje, perteikti medžių kamienų grafiką, lengvumą, grakštumą, atrodyti tokie pat prasišviečiantys kaip pušyno masyvas. Pastatų architektūroje naudojamos natūralios ir tradicinės medžiagos – medis, medžio skiedros bei tinkas. Atskiriant bei išskaidant poilsio namų tūrius siekta sukurti taip reikalingą poilsiui betarpišką ryšį su gamtine aplinka ir privatumą (Arches 2012).

L. Vaitys, aptardamas šį objektą spaudoje, pasigedo detalesnių etnografijos požymių. Anot jo, pastatų mastelis, formos, apdailos medžiagos tarsi kreipia į tradicinius sodybinius statymo principus, tačiau smulkiomis fasadų apdailos detalėmis toliau link etnografijos nepajudėta. Kita vertus, jis pripažįsta, kad visų pastatų kompozicijos „suvedimas“ į visumą yra puikus (Vaitys 2009). Nesigriebdami pažodinių tradicinės architektūros puošybos detalių rekonstruojamuose pastatuose, architektai išvengė stilizacijos pavojų. Bendroje rekonstruojamų ir naujų pastatų architektūroje meistriškai į vienį sujungti medinės architektūros tradiciniai ženklai, kaip tik formų, proporcijų, medžiagiškumo ypatybės, ir šiuolaikiniai estetiniai bei funkciniai sprendimai. Naujų korpusų kompoziciją sudarančios azūrinės ir aklinos medinės sienų bei stogų plokštumos formuoja tūrius, kurių šiuolaikinė architektūros raiška dera su aplinkiniu gamtiniu ir etnografiniu kontekstu (242 pav.).

		
<p>240 pav. Poilsinės prie Lavysos ežero teritorijos planas, archit. biuras „Arches“, 2008 m. Fig. 240. Territory plan of the resort by the Lavysas lake, <i>Arches</i>, 2008</p>	<p>241 pav. Rekonstruoti poilsinės prie Lavysos ežero pastatai, archit. biuras „Arches“, 2008 m. Fig. 241. Reconstructed resort buildings by the Lavysas lake, <i>Arches</i>, 2008</p>	<p>242 pav. Nauji poilsinės prie Lavysos ežero pastatai, archit. biuras „Arches“, 2008 m. Fig. 242. New resort buildings by the Lavysas lake, <i>Arches</i>, 2008</p>

Rekonstruojamuose statiniuose tradicinėje architektūroje mėgtos akcentuoti langų, durų, stogų detalės čia yra suprojektuotos be jokio specialaus dekoro, minimaliomis šiuolaikinėmis estetinėmis priemonėmis, orientuojantis į funkcinių pagrindumą (241 pav.).

2.4. Antrojo skyriaus apibendrinimai

1. Globalizacijos procesai keičia žmonių pasaulėžiūrą, niveliuoja tautų ir vietovių kultūrinius skirtumus, sukelia neigiamai vertinamus architektūrinės aplinkos pokyčius. Etniniai bruožai architektūros kūriniuose yra svarbi jų meniškumo, savitumo ir patrauklumo prielaida. Šiuolaikinė medinė architektūra, tinkamai išreikianti sąsajas su etninės architektūros ženklais, yra svarbus tautos ir valstybės egzistencijai reiškinys, pozityviai veikiantis gyvenamosios aplinkos kokybę.

2. Lietuvos medinės architektūros etninius bruožus žymi trys tūrio formos tipai: a) pirminis, kaip pagrindinis pastato pavidalas su atitinkama proporcinga sistema bei stogų variacijomis, b) sudėtinis, kaip kelių pirminių formų kompozicija, c) prijungtinis, kaip pirminis ar sudėtinis formos tipas su kompoziciskai nedarniai prijungtais, pristatytais mažesniais dariniais. Pirminės ir sudėtinės tūrio formos tipai etnografiniuose pastatuose kompoziciskai yra aiškiai išreikšti, sudaro vieningo architektūrinio sumanymo įspūdį ir sėkmingai taikomi šiuolaikinėje architektūroje. Trečiojo – prijungtinio tūrio formos tipo tradiciniai pasta-

tai dažniausiai vizualiai atrodo kaip padrika, atsitiktinė kompozicija, kurios principų taikymas šiuolaikinėje architektūroje diskutuotinas.

3. Lietuvos medinės architektūros etninius bruožus ženklina šios pastato morfologijos sąvybės: a) kompozicinis masteliškumas – kaip funkcionalumas ir racionalumas, b) proporcinis dalių kontrastas su pastato visuma – kaip konstrukcinis meistriškumas ir meninis paveikumas, c) išsidėstymas simetriškai ar asimetriškai, metrinėmis ar ritinėmis eilėmis – kaip kompozicijos harmonija ir pusiausvyra, d) tekstūrinė sienų, stogo paviršių ir detalių įvairovė – kaip kompozicijos išbaigtumas ir pilnumas, e) monochromija, lokalus spalvinis akcentavimas ar visų pastato elementų dengimas spalva – kaip estetinis saikingumas ir pagrįstumas.

4. Lietuvos šiuolaikinės medinės architektūros objektai turi sąsają su šiomis tarptautinėmis regionalizmo idėjomis: a) architektūros savitumo, unikalumo išreiškimas naudojant tautai būdingus kultūros etninius bruožus, b) vietos tradicinių formų naudojimas kitose šalyse projektuojamuose pastatuose, c) kitų kraštų architektūros ženklų naudojimas vietos architektūroje, d) harmoningas architektūros derinimas su aplinka, taip atskirais atvejais išreiškiant oponavimą perdėm modernistinėms architektūros kryptims, e) „Genius loci“ tendencija – metaforų kodavimas architektūros raiškoje, f) būsimo architektūros vartotojo įtraukimas į kūrybos procesą, g) paprastų statinių, kasdienybės objektų įvaizdžių taikymas architektūroje.

5. Pasaulio regionalistinės architektūros idėjos reikšmingai paveikė ir tebeveikia Lietuvos medinės architektūros raidą. Tai architektūros kūrybos koncepcijos, skatinančios kurti prasmingesnę, kokybiškesnę, patrauklesnę, labiau apgalvotą architektūrą. Šių idėjų poveikis profesionaliojoje Lietuvos architektūroje išvelgiamas nuo XX a. pradžios. Sovietmečiu būtent regionalizmo idėjos nemažai lėmė nenutrūkstamą medinės architektūros raidą. Lietuvoje regionalistinės idėjos tiesiogiai siejasi su medienos taikymu architektūroje, naujų medinės architektūros pavidalų bei jų dermės su etnografiniais bruožais paieškomis.

6. Stilizacija šiuolaikinėje architektūroje atsiranda, kai tiesmukai atkartotoje tradicinių formų, elementų visumoje atsiranda suprimityvintų, subanalintų, manieringai iškreiptų kompozicijos sprendimų. Kitas variantas, kai modernistiniame savo raiška statinyje įkomponuojamos etnografinėi architektūrai būdingos dalys ir elementai. Stilizuotoje architektūroje etninė architektūra dažnai pateikiama kaip paviršinė butaforija, o ne funkcinė būtinybė. Stilizacija Lietuvos medinėje architektūroje iš esmės yra laikoma neigiamu reiškiniu.

7. Šiuolaikinėje medinėje architektūroje galimi du teigiamai vertintini tradicinių formų taikymo būdai. Pirmasis – tai tiesioginis, detalus istorinių tradicinės medinės architektūros objektų atkūrimas remiantis tikslia tyrinėjimų medžiaga. Iš esmės motyvuotai tokį būdą galima taikyti tik atstatant griūvančius senus medinius pastatus. Antrasis šiuolaikinėje medinėje architektūroje galimas

būdas – nauja menine kalba ženklinti, koduoti tradicinei architektūrai būdingas formas ir jos elementų estetinius ypatumus, konstrukcijų principus, medžiagiškumą. Taip sukuriamas nūdienos funkcinių, estetinių, technologinių architektūros tendencijų objektas, kuris nebutaforiškai praturtinamas ryšiu su tradicijomis bei kultūriniu savitumu.

Medžio panaudos tradicinių ir inovatyvių formų sąveika šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje

Neretai manoma, kad medinė architektūra yra laikina, trapi ir netvirta. Dar XIX a. pirmoje pusėje filosofas A. Schopenhaueris savo veikale „Pasaulis kaip valia ir vaizdinys“ teigė, jog medis yra medžiaga, iš kurios neįmanoma sukurti tikro architektūros meno kūrinio. Medis, jo aiškinimu, esąs per lengva medžiaga, pastatai iš jos neturi būtinų architektūrai savybių – aiškiai išreikšto sunkio ir kietumo (Schopenhauer 1995). Analogiškai 1876 m. britų meno istorikas J.Fergussonas kritikavo medinius vienuolynus, kaip neturinčius akmens monumentalumo ir stabilumo išpūdžio, kuris, jo manymu, būtinas architektūros ekspresijai. Savo nuomonę istorikas pakeitė viename vienuolyno medinių pastatų išgyvenęs žemės drebėjimą, kurio metu įsitikino, jog medinės konstrukcijos yra žymiai stabilesnės už mūrinės (Pryce 2005). Architektūros stiliaus, struktūros ir kompozicijos principus nagrinėjęs M. Fosteris, taikliai pastebėjęs, jog dauguma nūdienos statinių, pastatytų iš kitų medžiagų, gali būti identiškai nukopijuoti iš medžio, o atvirksčias veiksmas nėra įmanomas, taip pabrėžia medienos, kaip medžiagos, meninį ir konstruktyvinį universalumą (Foster 1983). Nūdienos tyrinėjimai rodo, kad medinės konstrukcijos – tai viena perspektyviausių medžiagų – dėl medžiagos fizinių savybių gali įgauti įvairius struktūrinius pavidalus ir yra labai tvirtos lyginant su jų svoriu. Pavyzdžiui, pušies medienos struktūros turi tą

patį stipri kaip 16 kartų sunkesnės metalinės ar 5 kartus sunkesnės betoninės konstrukcijos (McLeod 2010). Didėjantį susidomėjimą medžiu, kaip medžiaga architektūroje, liudija 2011 m. „Lietuvos statistikos metraštyje“ skelbiama informacija, charakterizuojanti baigtus šalyje statyti pastatus pagal jų sienų medžiagas. 1 lentelėje pateikiami paskutinių šešerių metų duomenys apibendrintai leidžia teigti, jog medis, kaip medžiaga, šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje, darosi vis aktualesnė (Lietuvos_Statistikos_Departamentas 2011).

1 lent. Naujų pastatų medinėmis sienomis dalis rodo didėjantį medinių statinių skaičių Lietuvoje

Table 1. The amount of new buildings with wooden walls shows the rising number of timber buildings in Lithuania

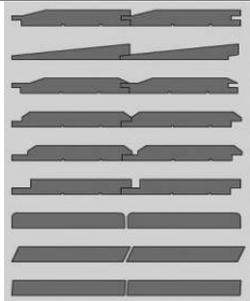
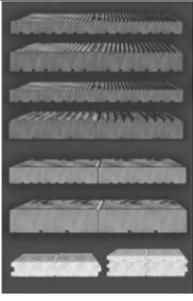
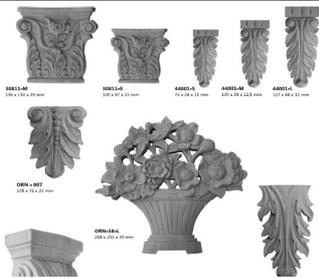
Metai	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Pastatų medinėmis sienomis dalis tarp statytų iš kitų medžiagų	11,3 proc.	9,4 proc.	12,5 roc.	10,9 proc.	16,7 proc.	18 proc.

Lietuvos viešojoje erdvėje skiriama nemažai dėmesio naujai medinei architektūrai, kaip istoriškai susiklosčiusio tradicinio statybos būdo ir formos nuosekliai tąsai. Informacija Lietuvoje apie įvairesnę naują medinę architektūrą pasirodo dažniausiai pavieniais straipsniais spaudoje ar internete, kur aptariami atskiri realizuoti objektai. Sudarant prielaidas nešabloniškam medinės architektūros supratimui bei jos tolesnei raidai, yra svarbus sistemingesnis šiuolaikinės medinės architektūros tyrimas. Nūdienos medinės architektūros aktualijos siejasi su medienos, kaip statybinės medžiagos pavidalų įvairove, gamybos technologijomis, medinių konstrukcijų fizinėmis galimybėmis bei medinių formų architektūroje meninėmis ypatybėmis. Nagrinėjant naujos medinės architektūros objektus reikšmingas aspektas yra jų santykis su kontekstu ir tradicija. Siekiant sudaryti platesnį vaizdą, Lietuvos medinė šiuolaikinė architektūra nagrinėjama pasaulio pavyzdžių kontekste taip išryškinant papildomas medžio taikymo mūsų šalies architektūroje perspektyvas ir galimybes.

3.1. Technologinės ir konstrukcinės novacijų apraiškos

Šiandien medinė architektūra yra glaudžiai susijusi su naujų technologijų taikymu kuriant statybinius gaminius iš medienos. Galima skirti *masyvinės medienos produktus*, gaunamus iš medžio masyvo, bei *jungtos medienos produktus*, sukurtus įvairaus smulkumo masyvo medieną jungiant įvairiais būdais tarpusavyje bei su kitomis medžiagomis.

Novacija (lot. *novatio*) – atnaujinimas, pakeitimas (Kvietkauskas et al. 1985). Tradiciniai medienos apdirbimo būdai tebesisėja su *masyvinės medienos produktais*. Pirmiausia tai iš medžio masyvo – rąsto pjaunamos įvairaus dydžio, stačiakampio, daugiakampio, ovalaus skerspjūvio sijos, tašai, lentos. Šių medinių statybos elementų gamyboje novaciją labiausiai lemia medienos apdirbimo įrankių galimybių išstobulėjimas. Šiandieniniai trijų dimensijų medienos apdirbimo įrenginiai susieti su kompiuterinėmis projektavimo programomis leidžia vientisam medienos masyvui suteikti bet kokią norimą formą, sukurti norimas kelių medinių elementų jungiamąsias dalis – sankabas, sąlaidas, sankirtas. Čia galima minėti mašininio apdirbimo rąstų sienojus, kurie turi matematiškai tikslias formas. Tekinant išgaunama apvalios, frezuojant – įvairios stačiakampio profilio formos. Šiais įrengimais tiksliai suformuojamos išpjovos suleidimui (Jokubauskas et al. 2008; Garsdalo 2012). Iš tokiu būdu išpjaunamų gaminių statomi tradicinę vyravusio rankų darbo rentininę architektūrą imituojantys pastatai, kurie savo taisyklingumu atrodo perdėm dirbtini ir standartizuoti, kita vertus, tai atveria naujas galimybes ieškant naujos šiuolaikinės medinės architektūros raiškos ir konstrukcijų tvirtumo. Eksterjero ir interjero medinės dailylentės, grindų, terasų, balkonų lentos šiandien gaminamos įvairiai apdoroto paviršiaus su įvairiomis jungimo galimybėmis. Sukonstruotos dailylenčių tvirtinimo sistemos su paslėptu tvirtinimu (Nilma 2012). Dailylenčių ir jų sąlaidų forma lemia reljefinį ir grafinį apdailinamo paviršiaus pobūdį (246 pav.). Frezuojami grioveliai terasų, balkonų, landšafto elementų dangoms suteikia šiurkštumo (247 pav.) (Alobera 2012; Litimbera 2012).

		
<p>243 pav. UAB „Litimbera“ gaminamų medinių dailylenčių pavyzdžiai Fig. 243. Samples of wooden finishing planks produced by <i>Litimbera</i> UAB</p>	<p>244 pav. UAB „Litimbera“ gaminamų medinių terasų lentų pavyzdžiai Fig. 244. Samples of wooden terrace planks produced by <i>Litimbera</i> UAB</p>	<p>245 pav. UAB „Lapo“ gaminamų medinių apdailos elementų pavyzdžiai Fig. 245. Samples of wooden finishing details produced by <i>Lapas</i> UAB</p>

Šiandien siūloma didelė sudėtingų (tiesialinijinių, kreivalinijinių) formų iš medžio masyvo pjautų gaminių įvairovė interjero apdailai, baldų gamybai (248 pav.) (Lapo 2012) leidžia manyti, jog dabar yra atsivėrusios didelės naujų architektūros elementų pavidalų sumanymo ir įgyvendinimo galimybės. Taip pastato architektūra gali būti praturtinama pačius medinius elementus pajvairinant įvairaus gylio išdrožomis, įpjovomis, išpjovomis, padedančiomis išgauti bendrai kūrinio kompozicijai reikalingus ritmo, tekstūros, reljefiškumo, šviesotamsos efektus.

Masyvinės medienos gaminiai gaminami iš tokių tradicinių Lietuvoje augančių medžių rūšių kaip eglės, pušys, beržai, liepos (minkšta mediena), maumedžiai (vidutiniškai kieta mediena), ažuolai, klevai, uosiai (kieta mediena). Kaip alternatyva vietinei medienai, ypač interjerų apdailai, siūlomos tokios egzotinės medienos rūšys kaip badis, bambukas, jatoba, palisandras, tikmedis, venge (WoodMood 2012). Nors tebevyksta diskusija, ar bambukas yra medis ar žolė, tačiau teigiama, jog šis augalas, pasiekęs rūšiai būdingą aukštį, sumedėja (Jokšienė 2011).

Prieš penkis tūkstančius metų Žemės planetoje buvo apie 8 bilijonus hektarų miško, o šiandien jo liko šiek tiek daugiau nei 3 milijonai hektarų. Atsainokas požiūris į medį kaip architektūrinę statybinę medžiagą lėmė, jog viduramžiais dideli medienos kiekiai Vakarų Europoje paprasčiausiai buvo sunaudoti kaip kuras (Pryce 2005). Dėl šios priežasties šiandien kokybiški medžio gaminiai kainuoja nemažus pinigus, o rasti didelių konstrukcijų gamybai tinkamų medžių yra sunku. Įvairiais būdais bandoma sukurti masyvinės medienos produktų pakeičiančių ir savybėmis pranokstančių *jungtos medienos produktus*. Svarbią vietą šiuolaikinėje architektūroje užima klijuota mediena. Klijuojant lygiomis briaunomis ar išpjausčius jungimui formą (pavyzdžiui, dantytojo dygio) keli vientisos medienos gabalai gali būti sujungti į vieną ilgesnį, platesnį ar aukštesnį gaminį (Herzog 2004). Didelę jungtinės medienos produktų dalį sudaro gaminiai iš smulkintos medienos, sujungtos su rišamąja medžiaga. Taip gaunami medienos produktai leidžia tausoti medienos resursus, panaudoti mažiau vertingas medžių rūšis bei visas medienos apdorojant susidarančias liekanas. 1949 metais Arminas Elmendorfas aprašė Antrojo pasaulinio karo metu Europoje, esant medienos trūkumui, iš atliekų formuotas mažas medžio plokšteles, kurias vėliau užpatentavo kaip išradimą (1965 m.) (Radzivonas 2012). Dalis šiandieninių gaminų tokio pobūdžio produktų dažniausiai yra naudojama pastato paslėptomis ar estetiškai neakcentuojamoms konstrukcijoms. Tarp jų – orientuotų skiedrų plokštės (OSB – *oriented strand board*), lygiagrečių skiedrų mediena (PSL – *parallel strand lumber*), orientuotų skiedrų mediena (OSL – *oriented strand lumber*). Šios medžiagos naudojamos saramų sijų, kolonų, statramsčių, denginių konstrukcijoms. Perdengimų, sienų, durų gamyboje naudojamos medžio drožlių plokštės (MDP). Taip pat šiuolaikinėje statyboje naudojamos cemento drožlių

plokštės, bitumu impregnuotos medžio pluošto plokštės bei medžio pluoštas kaip izoliacinė medžiaga. Kai kurie jungtinių medienos produktų taikomi architektūros objektams, kuriems yra svarbi vizuali kuriamų konstrukcijų, dengiamų paviršių kokybė. Interjero apdailai taikoma vidutinio tankio plaušų plokštės (MDF), klijuota fanera (FK), drėgmei atspari fanera (FSF), drėgmei atspari laminuota fanera (LFSF), kamščio plokštės, medienos lukšto sluoksniniai (LVL – *laminated veneer lumber*), kryžmai klijuota mediena (Herzog 2004; Hugues et al. 2004; Jokubauskas et al. 2008; Konkreta 2012; EternitBaltic 2012). Pastebėtina, jog Lietuvos ir pasaulio informacijos šaltiniuose egzistuoja painiava susijusi, su klijuoto, laminuoto medžio plokščių tipus įvardijančiais terminais.

Esmingiau perdirbant medieną, iš medienos ląstelienos gaunama celiuliozė. Iš jos gaminamas popierius ir kartonas suteikia įdomių estetinių ir konstrukcijų kūrimo galimybių šiuolaikinės architektūros objektams. Tam gali būti naudojamos popierinės įvairaus ilgio, diametro, sienučių storio, apvalaus, stačiakampio skerspjuvio tūbos, korėto kartono paneliai (Ban 2012). Vienas paprasčiausių produktų, plačiai naudojamų architektūroje, tiek grynai utilitarinėms reikmėms tiek ir sudėtingas interjero vidaus erdves modeliuojant, yra gipso kartonas. Tai gipso sluoksnio tarp kartono lapų gaminys, paprastai savo išvaizda niekaip neprimenantis medienos.

Tarp kitų medžiagų su celiulioze galima minėti jos mišinius su cementu, taip gaunant pluoštinio cemento plokštes, tinko pagrindo plokštes, drėgmei atsparias statybines plokštes. Čia išskirtini statybos *produktai, imituojantys masyvinės medienos ypatybes*. Šių gaminių egzistavimas svariai patvirtina medienos įvaizdžio patrauklumą. UAB „Eternit Baltic“ siūlo cementines dailylentes, kurios gaminamos iš cemento, kvarcinio smėlio, celiuliozės, cemento plėtiklio ir vandens. Medienos faktūra ant gaminio atspaudžiama formavimo būgnu, išgaunami dvidešimt šeši spalvų variantai, tarp jų violetiniai, melsvi, žalsvi atspalviai. Teigiama, jog tokia fasado apdaila yra nedegi, atspari UV spinduliams, nereikalaujanti perdažyti, atspari kenkėjams, atmosferiniams poveikiams, lengva ir leidžianti cirkuliuoti drėgmei (Eternit Baltic 2012).

Kiti gamintojai analogiškus medį imituojančius produktus kuria jungdami polivinilchloridą arba polipropileną su medžio dulkėmis, pjuvenomis, celiulioze, malta mediena, šiaudais ir stabilizuojančiais priedais (lubrikantais, fungicidais, antioksidantais, UV spindulių filtrais, stabilizatoriais). Siūlomos fasadinės, terasinės lentos, tvoros ir turėklai. Gamintojai deklaruoja, kad jų tikslas yra sukurti į medį panašią medžiagą (nes natūralios medžiagos šiluma suteikia jaukumo ir saugumo jausmą), kuri dar būtų ir nereikalaujanti didelių eksploatacinių išlaidų, atspari vandeniui, netrūnytų, nepelytų, nepleišėtų (InterVilža 2012; Twinson 2012).

Didesnio tūrio pastatams naudojamos medžio imitacijos plokštės, kurios, be savybių, deklaruojamų čia jau aptartiems medžio pakaitalams, yra labai atsparios

ugniai, lydymuisi ar sproгимui ir, svarbiausia, savo išvaizda panašios į medieną. Žymesni imitacijų gamintojai šiandien siūlo didelių parametrų plokštes (4270 mm ilgio ir 2130 mm pločio), savo asortimente išskirdami atskirą grupę su ke- liolikos medžio rūšių imitacijos apdaila pastatų eksterjerui ir interjerui. Firma „Rockpanel“, siūlydama iš perdirbto akmens, bazalto gaminamas ir 16 medžio rūšių paviršius imituojančias plokštes, teigia, jog skirtumas nuo tikro medžio vos pastebimas (Rockpanel 2012; Trespa 2012). Vis dėlto geriausi medį imituo- jančių produktų panaudojimo atvejai, ir ypač eksterjere, yra tokie, kuriuose ne- piktnaudžiaujama galimybe vienu gaminio elementu uždengti kuo didesnę fasado plotą, o atsižvelgiama į prigimtinius natūralaus medžio gaminių parametrus, jais dengiamų paviršių grafines ypatybes ir ypač į didžiausią įmanomą natūralios iš masyvo pjautos medžio lentos plotį (246 pav.).

Tarp vizualiai skurdžiausių medį imituojančių medžiagų yra plastikinės dai- lylentės. Jų gamybai jokie medienos užpildai nenaudojami. Šiandien daugiausia individualiai mažaaukštei statybai ir remontui naudojamos dailylentės savo iš- vaizda medžio lentas primena labiau elementų dydžiu nei faktūra ar spalva (RoyalEuropa 2012). Šiandieninėje Lietuvoje gausu gamintojų teiginių, jog tokia medžiaga yra priimtinos kainos ir paprastai montuojama. Plastikinėmis dailylen- tėmis atnaujinami medinių pastatų interjerai ir eksterjerai, o pasitaiko net karika- tūriškų tokios renovacijos pavyzdžių (247 pav.).

Tarp medį imituojančių medžiagų šiandien plačiai paplitęs vadinamasis la- minatas. Šis medienos pakaitalas buvo sukurtas 1977 m. švedų gamintojo „PERGO“. Šios dangos pagrindas – presuota medžio plaušo plokštė, kuri den- giama įvairių medžio rūšių spalvų ir faktūrų dekoratyviniu melamino dervoje išmirkytu popieriumi. Laminatas dabar paplitęs kaip gana pigi ir įvairaus medžio piešinio bei spalvos grindų danga, tačiau įvairios laminato atmainos naudojamos ir durų, langų, baldų gamyboje, kur reikalingas palyginus pigiai išgaunamas me- džio estetiškas vaizdas (Thompson 2007; Pergo 2012).

1860 m. anglas Federikas Waltonas išrado linoleumą, kuris vėliau buvo pradėtas gaminti su dekoratyviniais raštais, o tarp jų atsirado ir paties medžio faktūrų ar natūralių medinių gaminių, grindų piešiniai – kopijos. Šiandien, atsi- žvelgiant į linoleumo sudėtį, jo gamybos komponentus, ši medžiaga vadinama įvairiai: marmoleumu, artoleumu, corklinoleumu arba PVC danga. Beveik visų gamintojų kataloguose galima rasti medieną imituojančius raštus, „primenančius gamtą, pasižyminčius tikroviškais, nesenstančiais raštais ir natūraliomis spalvo- mis, suteikiančiomis šiltą, malonią aplinką“, o pati danga, „praktiška ir puošni, yra puikus sprendimas ten, kur turi reikšmės eksploatacinės savybės ir išvaizda“ (Čeikauskas 2008; Forbo 2012).

Įdomus ir savotiškai paradoksalus kitos prigimties medžiagos priverstinis virsmas medžiu yra keraminės plytelės su medžio raštu (Daltile 2012). Aukštos kokybės ir kainos linoleumas dažnokai sukelia abejonę, ar tai ne natūralaus me-

džio danga, o keraminėmis plytelėmis dėl ribotų parametrų ir klojimo ypatumų, tokių išpūdį sukurti sunkiau.

Medienos faktūros atspaudai lieka nuėmus betono klojinius. Kai kuriais atvejais tokiems paviršiams suteikus medienai būdingas spalvas gaunama gana įtikima medinio paviršiaus imitacija. Vienas įdomiausių tokio technologinio proceso rezultatų matomas architekto V. Olgiati 2007 m. Scharanse Šveicarijoje realizuotos Bardilli ateljė interjero ir eksterjero sienų paviršiuose. Betoninėse sienose aiškiai matyti buvusio medinio klojinio lentų kontūrai bei jų faktūra. Rausvai ruda spalva iš pirmo žvilgsnio priverčia dvejoti, kokia iš tikro yra sienų medžiaga (248 pav.).

		
<p>246 pav. Viešbutis MOD05 Veronoje, Ispanijoje, fasadai dengti medį imituojančiomis vertikaliomis juostomis, archit. E. Mosciaro, 2007 m. Fig. 246. Hotel <i>MOD05</i> in Verona, Spain. Facades covered with vertical strips – imitation of wood, by Architect E. Mosciaro</p>	<p>247 pav. Medinio gyvenamojo namo eksterjeras, atnaujintas plastikinėmis lentelėmis (baltas plotas), Pušaloto g., Panevėžys Fig. 247. Exterior of a wooden residential house, renovated with plastic planks (white area), Pušaloto St., Panevėžys</p>	<p>248 pav. Bardillio ateljė interjero ir eksterjero sienų paviršiai, V. Olgiati, 2007 m. Fig. 248. Exterior and interior wall surfaces by <i>Atelier Bardill</i>, V. Olgiati, 2007</p>

Galima teigti, jog medį imituojantys produktai savaime nėra nei blogi, nei geri – viskas priklauso nuo jų naudojimo būdo. Daugeliu atvejų medį imituojančių medžiagų sąlyginis pigumas, taikymo lengvumas lemia ir estetiškai, ir techniškai supaprastintus, suprimityvintus sprendimus, nesisiejančius su natūralios vientisos medienos elementais apdailinamų paviršių grafinėmis, spalvinėmis, tekstūrinėmis ypatybėmis. Retuose aukšto profesionalumo architektūriniuose sprendimuose medžio imitacijos įgauna savaip meniškai vertingą, įdomią medienos ir kitos medžiagos savybių dermę.

Medieną imituojančių medžiagų atsiradimas yra susijęs su savotiškais visuomenėje išgalėjusiais mitais, kad mediniai statiniai, konstrukcijos irsta, pūva

ir lengvai sudega. Nūdienos medienos paruošimo praktika prisideda prie medienos kaip netvarios medžiagos supratimo. Medžiai kertami visus metus, mediena ne visada išdžiovinama iki reikiamo drėgnumo. Anksčiau miškas būdavo kertamas tik žiemą, kai neveiklūs medienos kenkėjai, sustingusi medienos struktūra; statybai buvo naudojama tik rinktinis medis. Pasaulyje yra žinoma išlikusių tebestovinčių medinių pastatų, kurie statyti XII a. pradžioje, Lietuvoje – XVIII a. pradžioje (Pryce 2005; Steurer 2006; Jokubauskas et al. 2008). Dabartinę medieną ir jos produktus dažnai net primygtinai siūloma paveikti specialiomis priemonėmis, saugančiomis nuo klimatinio, biologinio ir ugnies poveikio. Tam sukurtos ir tobulinamos įvairios medienos gaminių paviršiaus padengimo priemonės, kaip dažai, dažyvės, lakai, emalės, alyvos, lazūros, didinančios atsparumą drėgmei, ultravioletiniams spinduliams. Medinių gaminių galams apsaugoti taip pat naudojami bitumai, bituminės emulsijos, parafinas, vaškas. Grybų, vabzdžių ardomam poveikiui neutralizuoti mediena veikiama antiseptikais – įvairiomis cheminėmis medžiagomis. Apsaugai nuo ugnies naudojami antipirenai – medžiagos, kuriomis įmirkius medieną gaisro metu medinės detalės pasidengia plėvele, lėtinančia terminį irimą (Šantaraitė 2011).

Nereta dabar gaminama apsauginė medienos medžiaga turi kelias funkcijas, taip pat gali padengti gaminį norima spalva. Tarp naujesnių medieną saugančių priemonių yra specialus kremas, kurio nereikia maišyti, pakanka vieno užtepimo, kuris tolygiai pasiskirsto, giliai įsiskverbia, kurio nereikia papildomai impregnuoti kitomis medžiagomis, kuris suteikia spalvą, neleidžia medienai irti nuo drėgmės, saulės ir parazitų. Analogiškai su spalva gali būti nuo ugnies ir kenkėjų saugantys antiseptikai antipirenai. Mediena gali būti dažoma ir bespalviu ar pusiau permatomu dažu, aklinau nepaslepiančiu medžiagos tekstūros (Altax 2012; Remmers 2012). Masyvių medienos statinių, pavyzdžiui, tiltų, konstrukcijos gali būti impregnuojamos acto anhidridu, kuris mažina medienos gebėjimą absorbuoti vandenį, ji nesiplečia ir nesitraukia nuo drėgmės poveikio, taip pat apsaugo nuo gyvų organizmų ardančio poveikio (Accoya 2012).

Estetines medienos savybes gerinančios medžiagos, manoma, gali būti susijusios su šiuolaikinėje visuomenėje vyraujančiais veik nuolatiniais naujumo, pastovumo lūkesčiais. Nenorima pripažinti, kad medienos išvaizdos kitimas laikui bėgant, jos pilkėjimas, aižėjimas yra tokie pat natūralūs kaip ir žmogaus senėjimas, metalo rūdijimas, akmenų dūlėjimas, o tame taip pat slypi grožis, gamtos ciklų ir gyvenimo tėkmės atspindys. Šiandieninių medicinos diskusijų apie alergijų atsiradimo priežastis fone atsargiai vertintinas ir ypač efektyvių cheminių antiseptikų vartojimas, siekis visiškai „išvalyti“ medieną nuo gyvų organizmų.

Dar viena svarbi medžiagų grupė, susijusi su šiuolaikine medine architektūra, yra priešgaisriniai antipirenai. Jomis paveiktas medines konstrukcijas formalių reikalavimų fone galima taikyti projektuojant sudėtingesnės funkcijos ir tūrio

pastatus (Matulevičius 2010; VPGT 2011). Numatant priešgaisrinį medienos padengimą, galima bandyti išvengti kai kurių tradiciniams III laipsnio ugnies atsparumo statiniams taikomų dydžio, paskirties ir išdėstymo sklype reikalavimų, kurie neretai varžo architektūrinių idėjų įgyvendinimą. Kitų šalių patirtis (Suikkari 2009) ir kai kurie Lietuvos pavyzdžiai (249 pav.) rodo, jog galima diskutacija aptariant šiuolaikinius gaisrinės saugos reikalavimus, taikomus mediniams pastatams.

249 pav. Mūrinis gyvenamasis namas su gaisrinės saugos reikalavimus tenkinančia gaisrasiene – tvora medinių statinių kaimynystėje, Mackevičiaus g., Panevėžys, archit. Ž. Lipskis, 2012 m.

Fig. 249. Brick residential house with appropriate firewall-fence in the neighborhood of timber buildings, Mackevičiaus St., Panevėžys, by Architect Ž. Lipskis, 2012

Medinė šiuolaikinė architektūra yra glaudžiai susijusi su naujų konstrukcijų kūrimu ir senųjų tobulinimu. Iš medinių elementų kuriamas konstrukcijas pagal architektūroje svarbų vizualinį jų suvokimą sąlyginai galima skirti į *linijines, plokštumines ir tinklines*.

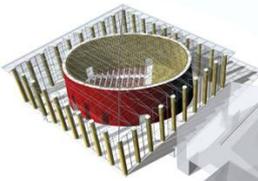
Linijinėmis medinėmis konstrukcijomis galima laikyti statinyje matomus išdėstytus pavienius medinių konstrukcijų elementus, sudarytus iš vienos ar kelių dalių, nesijungiančius tarpusavyje arba sujungtus vizualiai nereikšmingais mediniais ryšiais bei kitos medžiagos konstrukcijomis.

Linijines medines konstrukcijas gali sudaryti intervalais išdėstytos sijos, kolonos, iš kolonų ir sijų sumontuoti rėmai, arkos. Savo ruožtu šie konstrukciniai elementai gali būti iš masyvinės medienos dalių arba jų junginių. Rąstų parametrai riboja iš jų išpjaunamų masyvinės medienos konstrukcijų elementų dydį, todėl jie įvairiais būdais jungiami, siekiant išgauti didesnę jų ilgį, plotį, aukštį, stiprį. Vientisos medienos dalys gali būti jungiamos naudojant spraustus (tašai, lentos turi medyje išformuotas detales – spraustus ir lizdus, kuriais atskiri elementai jungiami, vienas su kitu sumaunami), dygiuotas plokšteles, naudojant kryžmines lentų sieneles, klijuojant lentes į stačiakampio, dėžinio kiauravidurio, dvitėjinio ir tėjinio skerspjūvio elementus, medieną jungiant su metaline armatūra. Dvitėjinio skerspjūvio sijos gaunamos tarp dviejų lentų ar tašų klijuojant fa-

nerinę sienelę ar kitą jungtinės medienos produkto plokštę. Vietoje šių medžiagų gali būti naudojama banguota metalinė sienelė (Valentinavičius et al. 2000; AlramstosSija 2012).

Savo ištakomis nenauja, tačiau nuolatos technologiškai tobulinama yra klijuotos medienos konstrukcinių elementų gamyba. 1860 metais pastatytas karaliaus Edvardo koledžas Southamptone yra vienas pirmųjų pastatų, kurio statybai buvo taikoma klijuotos sluoksninės medienos sijos (Müller 2000). Šiandien Lietuvoje UAB „Jūrės medis“ gali pagaminti iki 44 m ilgio nekarpytus klijuotos medienos elementus. Klijuotos medienos sijos gali būti 60–240 mm pločio, 100–2200 mm aukščio. Jos gali būti tiesialinijinės (250 pav.) ir lenktos (251 pav.). Mažiausias galimas lenkimo spindulys – 2500 mm. Klijuoto medžio sijos gali praversti įvairių statinių formą konstruojant. Iš jų galima gaminti arkas ir rėmus (Jūrės Medis 2012).

Linijinės medinės konstrukcijos elementai gali būti ir santvaros. Santvaros yra sudarytos iš strypų sistemos, kurie gali būti vientiso, klijuoto medžio, fanerinių profilių, arba daliai panaudojamas metalas. Įprastai santvaros tam tikru intervalu dėstomos ant kolonų ar sienų kaip denginį laikančios sijos, tačiau gali būti ir statinio kolonos arba turėti arkų, rėmų formą. Linijinėms konstrukcijoms kai kuriais atvejais taikomos ir popieriaus tūbos (252 pav.).

		
<p>250 pav. Stačiakampės arkos iš klijuotos medienos sijų prieš pagrindinį mokyklos įėjimą, Balsiai, Vilnius, archit. biuras „S. Kuncevičiaus projektavimo firma“, 2011 m. Fig. 250. Square arcs made of glued wood beams in front of the main entrance to school, Balsiai, Vilnius, by S. Kuncevičiaus projektavimo firma, 2011</p>	<p>251 pav. Lenktos klijuotos medienos arkos sandėlio pastate, Klaipėda, statytojas UAB „Jūrės medis“, 1998 m. Fig. 251. Curved arcs made of glued wood in a storehouse building, Klaipėda, constructor Jūrės Medis UAB, 1998</p>	<p>252 pav. Popieriaus tūbų kolonų eilės koncertų salės pastate, L'Aquila vietovė Italijoje, archit. S. Ban, 2011 m. Fig. 252. Columns made of paper tubes in a concert hall, L'Aquila, Italy, by Architect S. Ban, 2011</p>

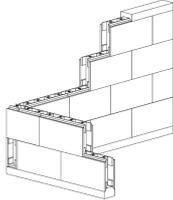
Plokštuminėmis medinėmis konstrukcijomis galima laikyti statinyje matomus vientiso ar struktūriško medžiagiškumo konstrukcinius elementus ar jų junginius, kurie suvokiami kaip plokštumos.

Tradiciškiausiai plokštuminės konstrukcijos tipui, rentininei sienai iš vienos medienos elementų šiandien yra siūloma ne viena technologiškai apdorotos medienos elementų alternatyva. Siūlomi ne tik mašininio apdirbimo sienojai, bet ir klijuotos medienos tašai, susidedantys iš kelių suklijuotų lentelių (lamelių) (253 pav.). Siūlomos ir klijuotos medienos sijų perdangos (254 pav.). Deklaruojama, jog klijuotos medienos tašai pasižymi aukšta paviršiaus kokybe, elementų tikslumu, stabilia konstrukcija, geresne šilumos izoliacija, greita statyba (Jokubauskas et al. 2008; Jūrės_Medis 2012). Kaip analogas tradicinei rentininių sienų statybai sugalvota vizualiai ją menanti konstrukcinė sistema iš dviejų medinių tašų eilių, tarp kurių tarpas užpildomas šilumos izoliacine medžiaga (255 pav.). Ši statybos būdą populiarinančios įmonės teigia, jog tokios sienos yra šiltesnės už įprastas iš medžio masyvo, lengvai ir greitai surenkamos (Daraselija 2012).

		
<p>253 pav. Įvairaus skerspjūvio klijuotos medienos tašai sienoms, UAB „Jūrės medis“ pavyzdžiai, 2012 m. Fig. 253. Different profile glued wood beams for wall construction by <i>Jūrės Medis</i> UAB, 2012</p>	<p>254 pav. Klijuotos medienos sijų perdanga, UAB „Jūrės medis“ pavyzdžiai, 2012 m. Fig. 254. Flooring slab made of glued wood by <i>Jūrės Medis</i> UAB, 2012</p>	<p>255 pav. Dvi medinių tašų eilės su apšiltinimo sluoksniu tarp jų, UAB „Mediniai namai“, 2012 m. Fig. 255. Two rows of wooden beams with an insulation layer in-between, by <i>Mediniai Namai</i> UAB, 2012</p>

Eksperimentinėje architektūroje rentininio pastato sienų plokštumas bandoma konstruoti ir iš kvadratinio skerspjūvio popierinių tūbų (256 pav.) (Ban 2012). Įdomi Šveicarijos technologijos instituto išrasta „Steco“ medinių konstrukcijų sistema. Jos pagrindą sudaro sienų elementai – blokai, kurie jungiami tarpusavyje kaip „Lego“ kaladėlės, be klijų ar cemento. Blokai gaminami iš kryžmai laminuotos medienos, taip užtikrinant elemento matmenų pastovumą. Blokų vidaus ertmė užpildoma šilumos izoliacine medžiaga (257 pav.). Įprastai papildomas apšiltinimo sluoksnis tvirtinamas prie išorinės sienos pusės, fasadas apdailinamas dailylentėmis, tinku. Sistema turi analogiškus gaminius ir kitoms pastato dalims: sąramas, sijas, angokraščius, perdangų plokštes, stogo detales (Steurer 2006; Steco 2012). Šiai sistemai giminą sienų, denginių konstrukcijų statyba naudojant išpjautus elementus iš klijuotos medienos plokščių. Tokiai statybai reikalingas tikslus projektas ir atitinkami gamybos įrenginiai, kita vertus, susidaro galimybė įgyvendinti pačius sudėtingiausius architektūrinius suma-

nymus, kurti netaisyklingos geometrijos, kiautines, klostines formas, išpjauti norimo kontūro trimates angas (258 pav.) (Heikkinen et al. 2007).

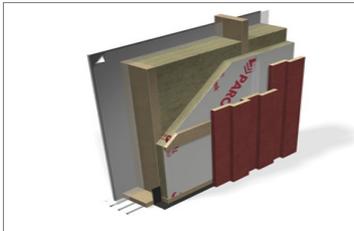
		
<p>256 pav. Arbatos gėrimo pastatas iš kvadratinio skerspjūvio popieriaus tūbų, Londonas, archit. S. Ban, 2012 m. Fig. 256. Tea house made of square profile paper tubes, London, by Architect S. Ban, 2012</p>	<p>257 pav. Pastato sienos konstrukcija iš „Steco“ blokų Fig. 257. Wall construction of <i>Steco</i> blocks</p>	<p>258 pav. Klijuoto medžio plokštės sienoje išpjautos angos, Informacijos paviljonas Helsinkyje, pagr. aut. T. Seppanen, 2006 m. Fig. 258. Openings made in a glued wood panel, the Information Pavilion in Helsinki, main author T. Seppanen, 2006</p>

Aktualumo iki šiol nepraranda statybvietėje montuojama karkasinė sienų konstrukcija, kurios pagrindas šiandien yra iš medinių tašų renkama standi sistema – statinio griaučiai, kurio tarpai dažniausiai užpildomi šilumos izoliacine medžiaga, o vidinėms ir išorinėms sienoms taikoma labai įvairi apdaila (259 pav.). Vidinės sienos gali būti dengiamos gipso kartonu ar kita antrinių medienos produktų plokšte ir tinkuojamos, dažomos, apkalamos dailylentėmis, apkljuojamos plytelėmis. Išorinė sienos pusė analogiškai gali būti apkalama dailylentėmis, tinkuojama, dažoma, apdailinama lakštinėmis apdailos medžiagomis, apkljuojama plytelėmis. Analogiškai iš tašų ar medinių sijų konstruojamos ir perdangos, kurios pripildomos garsą ar šilumą izoliuojančios medžiagos bei padengus jų viršų ir apačią lakštinėmis medžiagomis, jų paviršiui suteikiama norima apdaila. Pastarasis konstrukcijos tipas žinomas nuo seno, kai tarpai tarp tašų sienose būdavo užpildomi akmenimis, plytomis ar kitomis medžiagomis.

Technologiškai naujesnė yra karkasinių medinių konstrukcijų gamyba atskiromis dalimis ne statybos aikštelėje, bet gamyklų cechuose. Čia galimi du variantai. Pirmasis, kai karkasinio namo sienos, denginiai gaminami skydais, juos suprojektavus kompiuterine programa. Uždarose patalpose gaminant būsimą namo išorės ir lauko sienas, perdangas, stogą, jų kokybė nepriklauso nuo oro sąlygų, naudojant specialius įrengimus gaunamas didelis dalių tikslumas, galima iškart apgalvoti ir kruopščiai įrengti inžinerines sistemas (260 pav.). Tokie mediniai skydai be išorinių sienų apdailos atvežami į statybvietę ir autokranu su-

renkami ant pamatų. Antrasis variantas – medinio karkasinio pastato gamyba ir statyba moduliais. Tai pastato dalys, patalpų segmentai su sienomis ir denginiais, gaminami gamykloje, kurių matmenys plane įprastai neviršija maksimalaus laivais transportuoti leidžiamo dydžio (4,5x12 m) su visiškai įrengta inžinerine įranga ir baigta vidaus, o kartais ir išorės apdaila, dar gali būti sumontuojami baldai. Didžiausiu lankstumu, sudėtingesnės formos išgavimo galimybėmis pasižymi statybvietėje montuojamos medinės karkasinės konstrukcijos. Modulinės karkasinės konstrukcijos leidžia architektūrinius sprendimus tipizuoti, taikyti serijinei gamybai (Jokubauskas et al. 2008; JPnamai 2011).

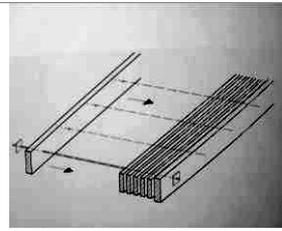
Už karkasinio tipo denginių plokštės konstruktyviai tvirtesnės medinės denginių plokštės, gaminamos iš vientisosios, klijuotos medienos sijų ar lentų, kurios glaudžiamos šoninėmis briaunomis komponuojant reikiamo dydžio gaminį. Tam tikrais intervalais ilgosiose visų elementų kraštinėse yra išgręžiamos skylės, per kurias metalinėmis detalėmis sijos ar lentos yra suveržiamos į vientisą masyvią denginio plokštę (261 pav.). Pastarosios plokštės dėl savo tvirtumo gali būti naudojamos transporto tiltuose kaip kelio pagrindas (Steurer 2006).

259 pav. Karkasinės medinės sienos konstrukcija – karkaso tašai, apšiltinimo medžiaga tarp jų bei apdaila iš vidinės ir išorinės sienos pusės
Fig. 259. Wooden frame wall structure consisting of frame beams, insulation material and finishing from the inside and outside of the wall

260 pav. Iš anksto medinėje karkasinėje sienoje išvedžiojamos inžinerinės pastato sistemos
Fig. 260. Engineering systems in a wooden frame wall

261 pav. Perdangos plokštė iš metalinėmis detalėmis suveržtų medienos sijų
Fig. 261. Wooden beam slab

Didelė įvairovė pasižymi *tinklinės medinės konstrukcijos*. Tinklinėse erdvinėse konstrukcijose aiškiai matoma į bendrą darinį sujungtų trimačių konstrukcinių elementų struktūra.

Vienas paprasčiausių tokios konstrukcijos pavyzdžių yra medinių sijų tinklas. Elementai dėstomi taip, kad jungdamiesi sudarytų akytą struktūrą iš kvadratinių, trikampių ar kitos formos ertmių. Toks sijinis tinklas gali būti sukomponuotas kaip lygi plokštuma (262 pav.) arba gali įgauti sudėtingesnių formų (263 pav.). Naudojant lenktas klijuoto medžio sijas sukonstruojamos bangų,

skliautų, kupolų, klosčių pavidalo konstrukcijos. Lenktos klijuoto medžio sijos, papildomos metalinės detalės gali paįvairinti ir konstruojamos plokščios sienos ar denginio grafiką (264 pav.).

262 pav. Pastato fasadas iš klijuotų tiesių medžio sijų, archit. biuras „Uostamiesčio projektas“, 2006 m.

Fig. 262. Facade of a building made of glued wood beams, by *Uostamiesčio Projektas*, 2006

263 pav. Klijuoto medžio stogo sijų konstrukcijos prekybos centre „Mega“, Kaunas, archit. biuras „Chapman Taylor Llp“ ir archit. M. Sejnicki, J. Liekys, 2005 m.

Fig. 263. Glued wooden structures in the shopping center *Mega*, Kaunas, by *Chapman Taylor Llp* and Architects M. Sejnicki and J. Liekys, 2005

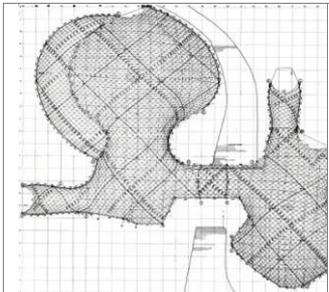
264 pav. Lenktos klijuoto medžio sijos, laikančios berėmio stiklo sieną pastate Berlyne, Vokietija, archit. biuras „Petzinka Pink“, 2003 m.

Fig. 264. Curved glued wooden beams used as a framework for a glazed facade, Berlin, Germany, by *Petzinka Pink*, 2003

Vienas pirmųjų plastiškos formos denginių iš medienos konstrukcijų buvo įgyvendintas 1975 m. Manheime, pagal architekto C. Mutchler projektą. Netaisyklingas skulptūriškas pastato pavidalas, primenantis oro pripūstą pūslę, išgautas jungiant tarpusavyje į tinklo struktūrą medinių tašų eiles (265 pav.). Parodoms skirtas paviljonas medinės konstrukcijos dėka igavo tuomet ypač vizualiai futuristinę išorinę formą (266 pav.). Dvigubų medinių sijų tinklas šviesios stogo dangos fone vidinę erdvę pripildė dinamiško mirguliavimo (267 pav.). Šio statinio interjere buvo matomas ir anuometinio rankų darbo vietoje nulemtas konstrukcijos grubumas, ne visiškai sklandžios formuojamų paviršių kreivės.

Dabartinės projektavimo ir gamybos technologijos padeda iš sijų sukonstruoti bet kokios formos estetiškai nepriekaištingų paviršių ir jungčių struktūras – taisyklingas tiesiabriaunes, plastiškas ar mišrių formų. Tokios konstrukcijos šiuolaikinėje architektūroje vis dažniau kuriamos kaip vieninga save laikanti visuma, kurioje įprastine terminologija sunkiai išskiriamos kolonų, sienų, denginių dalys (268 pav.). Atskiri tokių sijinių medinių tinklų elementai gali būti sustambinti ar turėti savitą sudėtinę struktūrą, taip išgaunant norimas konstrukcijos tvirtumo savybes bei kompozicinį savitumą (269 pav.). Analogiškos tinklinės

struktūros gali būti kuriamos naudojant klijuotos medienos plokštes, bambuką, kartono plokštes bei tūbas.

265 pav. Paviljono sodų parodai konstrukcijos planas, Manheimas, Vokietija, archit. C. Mutschler, 1975 m.

Fig. 265. Structure plan of the garden exhibitions pavilion in Mannheim, Germany, by Architect C. Mutschler, 1975

266 pav. Paviljono sodų parodai vaizdas iš viršaus, Manheimas, Vokietija, archit. C. Mutschler, 1975 m.

Fig. 266. Top view of the garden exhibitions pavilion in Mannheim, Germany, by Architect C. Mutschler, 1975

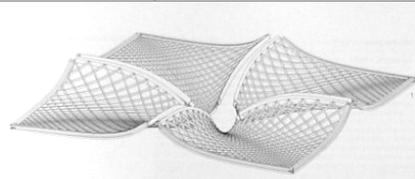
267 pav. Interjeras sodų parodos paviljone, Manheimas, Vokietija, archit. C. Mutschler, 1975 m.

Fig. 267. Interior of the garden exhibitions pavilion in Mannheim, Germany, by Architect C. Mutschler, 1975

268 pav. Tinklinė medinių sijų kolonų ir stogo denginio struktūra „Pompidu“ centro pastate, Prancūzija, archit. S. Ban, 2010 m.

Fig. 268. Network structure of timber beam columns and roofing in the *Pompidu* Center, France, by Architect S. Ban, 2010

269 pav. Plastiška stogo denginio medinės konstrukcijos struktūra iš masyvesnių sijų rėmų ir liaunesnių sijų tinklo, Hanoverio Expo 2000 paviljonas, Vokietija, archit. T. Herzog, 2000 m.

Fig. 269. Plastic structure of wooden roof, a pavilion at Hanover Expo 2000, Germany, by Architect T. Herzog

Kita aktyvų tinklinių medinių konstrukcijų grupė yra keliasluoksniai į tūrį sujungti tinklai. Vienas tokios konstrukcijos variantų yra giminingas sijiniams tinklams, tik čia vietoje sijų taikomos santvaros. Čia vėlgi santvaros dėstomos taip, kad jungdamosi sudarytų aktyvą struktūrą iš kvadratinių, trikampių ar kitokios formos ertmių. Neretai santvaros segmentai iš vientisos, klijuotos medienos ar fanerinių profilių komponuojami su metaliniais. Pastaroji santvarinė kon-

struktūra, dažniausiai išplėtotą ilgio ir pločio dimensijomis, gali turėti plokščią, kampu ar plastiškai išlenktą formą.

Iš santvarų konstruojami trikampių, stačiakampių prizmių tūriai dar gali būti laužyti ar lenkti. Toks medinių konstrukcijų darinys yra itin standus, tvirtas, gali tapti kitas konstrukcijas laikančiais elementais ar ekspresyvos formos pastato išoriniu laikančiuoju karkasu (270 pav.). Čia mediniai santvarų segmentai gali būti kombinuojami su metaliniais (271 pav.), konstrukcijai gali būti naudojamos popierinės tūbos (272 pav.), bambukas. Kūriniai iš pastarosios medžiagos rodo, jog iš sijų tinklo gali būti suformuotas ypač sudėtingos konfigūracijos statinys (273 pav.).

	
<p>270 pav. Paukščių stebėjimo bokštas iš erdvinės santvarinės medinės konstrukcijos, Heiligenhafeno vietovė, Baltijos jūros pakrantė, archit. biuras „Meinhard von Gerkan“, 2005 m.</p> <p>Fig. 270. Birds observation tower in Heiligenhafen, at the Baltic Sea coast, <i>Meinhard von Gerkan</i>, 2005</p>	<p>271 pav. Medžio ir metalo konstrukcijų perdenginys Šiaulių sporto arenoje, archit. biuras „E. Miliūno studija“, 2007 m.</p> <p>Fig. 271. Wood and metal underfloor structure, the Sport Arena in Šiauliai, by <i>E. Miliūno studija</i>, 2007</p>
	
<p>272 pav. Pėsčiųjų tilto laikančioji dalis iš erdvinę arkinę santvarą sudarančių popieriaus tūbų, Remouolino vietovė, Prancūzija, archit. S. Ban, 2007 m.</p> <p>Fig. 272. Bearing structure of a pedestrian bridge made of paper tubes, Remoulin, France, by Architect S. Ban, 2007</p>	<p>273 pav. Vaikų veiklos ir mokslo centro pastato karkasas iš bambuko, Koh Kood sala, Tailandas, archit. biuras „24 > architecture“, 2009 m.</p> <p>Fig. 273. Bamboo framework of the Children Education and Activity Center, Koh Kood, Thailand, by <i>24 > architecture</i>, 2009</p>

Šiuolaikinėje architektūroje medinių konstrukcijų tipai neretai jungiami tarpusavyje. Gali būti kombinuojami moduliai su skydais bei vietoje renkama

mediniais karkasais. Kaip savotišką mišrios medinės konstrukcijos pavyzdį ir naujovę Lietuvoje galima vertinti statytojų propaguojamą Norvegijoje įprastą „Stavlaft“ namų sienų tipą – savotišką rentininės ir karkasinės statybos samplaiką. Šiuo atveju pirmame aukšte statomos masyvios medinės kolonos, tarpai tarp jų užpildomi karkasinės medinės sienos plokštumomis, o antras aukštas renčiamas įprastu būdu iš sienojų. Statytojų teigimu, tokio tipo konstrukcija leidžia laisviau planuoti pirmo aukšto patalpas, jų apdailai naudoti įvairesnes medžiagas (LHM 2012). Medinės konstrukcijos gali būti komponuojamos su kitų medžiagų konstrukcijomis. Karkasinio ir masyvaus tipo medinės denginių plokštės gali būti užliejamos betonu, siekiant labiau izoluoti garsą, pagerinti priešgaisrinį saugumą. Karkasiniuose pastatuose, esant platesniam pamatui, sienos gali būti apmūrijamos plytomis. Dalis statinio gali būti vien iš mūro ar betono konstrukcijų, pavyzdžiui, esant sudėtingesniai reljefui, tokia cokolinė ar pirmo aukšto dalis tampa tvirtu pagrindu, atspariu grunto spaudimui, o ant jo surenkamas medinis karkasas ar kitokia medinė konstrukcija. Esant didelėms apkrovoms ar specifiniams formos sumanymams, medinės pastato konstrukcijos gali būti kombinuojamos su metalinėmis kolonomis, sijomis. Įdomų gelžbetoninių ir medinių konstrukcijų naudojimo viename pastate būdą Latvijoje taiko įmonė „WWL Houses“. Daugiabučiams keliaaukščiams pastatams iš monolitinio gelžbetonio konstruojami perdangų denginiai, vidinės sienos, kolonos, o išorinėms pastato sienoms ir stogui naudojami mediniai karkaso skydai. Pabrėžiama, jog tokios karkasinės medinės sienos pasižymi itin gera šilumine sienų varža, jos storis leidžia padidinti vidaus erdvės plotą, jų naudojimas sutrumpina bendrą statinio statybos laiką, reikia mažesnių pamatų, skydai atsparūs žemės virpesiams bei ugniai, pasižymi mažu garso pralaidumu bei maža kaina (WWLHouses 2012).

3.2. Naujos morfologinės idėjos šiuolaikinėje medinėje architektūroje

Šiuolaikinei medinei architektūrai būdinga didelė įvairovė formų, kurių gausą ir ypatumus lemia kūrėjų ambicijos rasti naujus medienos taikymo architektūroje būdus. Nagrinėti naujas morfologines idėjas medinėje architektūroje galima pagal du ryškesnius aspektus. Pirmasis jų yra – meninis, kai mediena architektūroje taikoma kaip unikalių estetinių savybių medžiaga, priemonė išreikšti kūrinio kompozicines idėjas. Šiuo atveju neretai iš medienos modeliuojama statinių išorė, vidaus erdvės. Taip sudėtingiau formuojami pastatai iš kitų medžiagų, tarsi apvelkami išraiškingesniu, meniškai paveikesniu apdaru. Antrasis aspektas yra funkcinis, kai mediena statinyje yra ne tik estetiškai patrauklus paviršius, bet ir materija, leidžianti kurti įvairias architektūrines formas, pasižy-

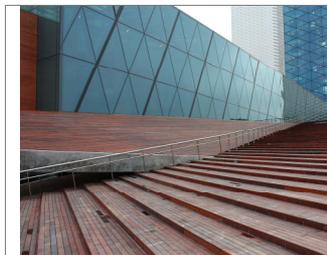
minčias tam tikrais medienos taikymo būdais išgautomis savybėmis. Tokio pobūdžio statiniuose mediniai elementai dažniausiai yra ir svarbi pastato konstrukcija.

Kalbant apie šiuolaikinės medinės architektūros objektus, pasižyminčius raiškiu meniniu aspektu, svarbus medinio statinio paviršiaus vizualus suvokimas. Nūdienos architektūros eksterjere ir interjere išskirtinos šios pagrindinės medienos būties formos, savotiškos estetinės idėjos: a) medinis paviršius kūrinyje yra plokštuma, b) mediniai paviršiai sudaro trimatį kūną, c) mediniai elementai komponuojami į ažūrišką struktūrą.

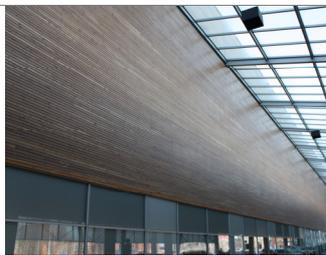
Plokštumomis sąlygiškai vadiname tokius medinio paviršiaus pavidalus, kuriems būdingas vyraujantis kompozicijos dvimatiškumas. Tokius medinius paviršius savo ruožtu pagal pobūdį bendroje kompozicijoje galima skirti į akcentuotus ir fragmentinius. *Akcentuota medinė plokštuma* erdvėje yra atitinkamai orientuota, lygi ar modeliuota, geriausiai apžvelgiama iš vienos pusės ir turi svarbią estetinę reikšmę. Tarp įdomiausių tokio pobūdžio medinio paviršiaus pavidalų, įgyvendintų Lietuvoje, yra 2009 m. Vilniuje pastatytos „Swedbank“ centrinės būstinės 4500 m² ploto medinė terasa, įrengta ant žemiausio korpuso stogo (Nekrošius 2009). Terasos laužytų plokštumų grožis pabrėžiamas elipsiniais stoglangiais bei tokios pat formos augalų klombomis. Terasos forma, deranti su viso pastato architektūros ekspresyvumu, jos rausvai rudų tamsių lentų paviršiaus spalvos ir faktūros kontrastas su aplinkoje vyraujančiomis metalo, stiklo, betono medžiagomis, yra reikšmingos priežastys, pavertusios šią vietą patrauklia paupio visuomenine erdve (274 pav.). Šį objektą galima būtų įvardyti ir kaip novatorišką landšaftinės architektūros pavyzdį, kurio meninė įtaiga pasiekta pasitelkus plastines ir vizualias medienos savybes. Tarp įdomesnių pasaulio pavyzdžių, atskleidžiančių įvairias medinių plokštumų modeliavimo ir taikymo galimybes, galima minėti Vinaros vietovėje Ispanijoje, uolėtame pajūrio paplūdimyje, „Gualart architects“ kūrėjų ant sustiprinto betono pagrindo iš Ipės medžio suprojektuotas šešiakampes platformas, kurios sujungtos sudaro įvairių matmenų salas (Fernandes-Galiano 2009). Šešiakampių platformų elementai kiekvienoje saloje išryškinami lentų apkalo grafika bei kai kur iš terasos plokštumos „iškeltomis“ šešiakampėmis piramidėmis (277 pav.). Kampuota medinių terasų forma vizualiniu aštriabriauniškumu dera uolėtame kraštovaizdyje ir tampa patogia zona ilsėtis prie jūros.

Medinės plokštumos, kaip svarbus, o kartais ir pagrindinis meninis akcentas, taikomos kai kurių pastatų eksterjeruose ir interjeruose. Medžio apdailos kontrasto su stiklo ir metalo paviršiais žavesys atsiskleidžia Vilniaus ir Klaipėdos „Akropolio“ pastatuose, kuriuose medinės plokštumos tekstūriškai pajvairina fasadus ir tarsi „prislopina“ bendros formos monumentalumą, – taip pastato mastelis tampa jaukesnis ir žmogiškesnis (275 pav.). Tokiu pačiu meniniu efektu medžiu dengtos plokštumos pasižymi ir daugiabučio gyvenamojo namo Vilniaus

pakraštyje išraiškingoje pasvirusių tūrių kompozicijoje, kurią 2006 m. realizavo architektūros studija „Plazma“ (276 pav.).

274 pav. Medinė lauko terasa prie banko pastato Vilniuje, archit. A. Ambrasas, Adomonytė, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, 2009 m.
Fig. 274. Wooden terrace above the bank building in Vilnius, by Architects A. Ambrasas, V. Adomonytė, T. Eidukevičius and D. Malinauskas, 2009

275 pav. Medinė sienos apdaila prekybos ir pramogų centro „Akropolis“ eksterjere, Klaipėda, archit. biuras „Gedimino Jurevičiaus studija“, 2005 m.
Fig. 275. Wooden facade of the shopping and entertainment center *Akropolis*, Klaipėda, by *Gedimino Jurevičiaus Studija*, 2005

276 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas, Vilniuje, archit. biuras „Plazma“, 2006 m.
Fig. 276. Block of flats in Vilnius, by *Plazma*, 2006

277 pav. Medinės platformos pajūryje, Vinaros, Ispanija, archit. biuras „Guallart architects“, 2006 m.
Fig. 277. Wooden platforms on the beach, Vinaros, Spain, by *Guallart Architects*, 2006

278 pav. Informacijos ir stebėjimo paviljonas, Norvegija, archit. biuras „Snohetta“, 2011 m.
Fig. 278. Observation and Information Pavilion, Norway, by *Snohetta*, 2011

279 pav. Teatro ir koncertų salė Kristiansande, Norvegija, archit. biuras „ALA Architects“, 2012 m.
Fig. 279. Theatre and Concert Hall in Kristiansand, Norway, by *ALA Architects*, 2012

Tarp naujesnių, kol kas Lietuvoje analogų neturinčių, pavyzdžių kitose šalyse galima išskirti sudėtingų plastiškų formų plokštumas, suformuotas iš kompiuteriais valdomais įrengimais pjautos medienos. Vienu įdomiausių iš tokių statinių grupei priskirtinų galima minėti firmos „Snohetta“ architektų Norvegijoje, Dovre kalno pašonėje, suprojektuotą informacijos ir stebėjimo paviljoną (278 pav.). Paprasto, asketiško, stačiakampio formos pastato su stiklo ir plieno fasadais pagrindinis akcentas yra šiuolaikine medienos apdirbimo technika suformuota reljefinė medinė siena, per vitrinas gerai matoma ir iš aplinkos (Snohetta 2011). Topografiškos medinio paviršiaus įdubos ir iškilimai dera su Norvegijos kalnų peizažu, o šiurkštoka faktūra ir rusva medienos spalva kuria patikimo ir šilto prieglobsčio išpūdį. Efektingos raiškos yra bangos formos siena suomių architektų grupės „ALA Architects“ suprojektuotame ir įgyvendintame teatro ir koncertų pastate Kristiansando mieste Norvegijoje. Monumentalią išraiškingai banguojančią sieną iš vietinio ažuolo dar labiau pabrėžia tamsūs ir nuosaikūs fasadai (279 pav.). Tai ne vien aliuzija į besiplajančios jūros bangas, bet ir simboliška takoskyra tarp realybės ir fantazijos, pro kurią iš uosto aplinkos patenki į kitą – scenos meno pasaulį (Bružas 2012). Čia medinė modeliuota plokštuma yra svarbus kompozicinis statinio interjero ir eksterjero elementas, architektūros idėjos pagrindas.

Pastarųjų metų šiuolaikinių pastatų architektūroje Lietuvoje yra ypač populiarios *fragmentinės medienos plokštumos*. Tai medžio plokštumomis dengtos pastatų eksterjero ar interjero dalys, sukomponuotos kito medžiagiškumo tūrio visumoje. Tokie mediena dengti fragmentai gali jungtis skirtingos orientacijos pastato fasaduose kaip plokštumos ar sudaryti trimačių medinių kūnų dalis bei jų užuominas, sujungtas su kitos medžiagos bendrąja forma.

280 pav. Gyvenamasis namas Vilniuje, archit. Ž. Lipskis, 2004 m.
Fig. 280. House in Vilnius, by Architect Ž. Lipskis, 2004

281 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Šiauliuose, archit. biuras „L&G projektai“, 2006 m.
Fig. 281. Block of flats in Šiauliai, by L&G Projektai, 2006

Toks pastato kompozicijos pajvairinimo būdas, mėgstamas ir aptinkamas ne vieno Lietuvos architekto kūryboje, taikomas įvairios, bet ypač dažnai gyvenamosios paskirties pastatuose. Tarp pavyzdžių galima minėti architekto Ž. Lipskio 2004 m. suprojektuotą gyvenamąjį namą Vilniuje, kurio fasadų apdailai panaudotas tamsių plytų mūras ir šviesių lentų apkalas. Juodų plytų fone išryškinti stačiakampiai pavieniai ir kampu besijungiantys medžio fragmentai skaido didelės fasadų plokštumas, akcentuoja atskiras tūrio dalis bei sukuria meninę intrigą skatindami žiūrovą apžiūrėti pastatą iš visų pusių (280 pav.). Analogiškais kompozicijos principais remiasi ir architektų grupės „L&G“ suprojektuoto keturių aukštų daugiabučio gyvenamojo namo Šiauliuose tūris. Šiame pastate fasadų estetika kuriama pasitelkus medžio lentų fragmentus baltai tinkuotame pastato visumos fone (281 pav.).

Dalį medinių paviršių statinių kompozicijose vizualiai galima suvokti kaip sudarančius *trimatį kūną*. Tarp šių architektūrinių formų savo ruožtu sąlygiškai išskirtinos geometriškai racionalios ir plastiškos apimtinės formos. Pastarosios kuriamos kaip atskiri mediniai statiniai arba jungiami su kito medžiagiškumo tūriais į bendrą pastato kompoziciją. *Geometrinis racionalumas* visų pirma būdingas utilitarios paskirties nedideliems pastatams, kurių nemaža dalis Lietuvoje gali būti įvardijami kaip nesudėtingi statiniai. Tai tokie statiniai, kuriuos iš medžio tarsi nesudėtinga ir pigu įgyvendinti, todėl profesionalūs architektai į jų kūrybą retai įtraukiami. Kaip suprantama racionali, geometriškai paprasta nedidelių medinių pastatų architektūra Lietuvoje, gerai iliustruoja prekybos centro „Medžio centras“ Vilniuje arba kasmetinės statybos parodos „Resta“ ekspozicijos. Mediniai sodo nameliai, pirtelės, sandėliukai, tualetai, šuns būdelės statoma bandant suteikti vizualinį panašumą į tradicines medinės architektūros formas ir taip jas neretai sukarikatūrinant. Vis dėlto kaip tik mažas mastelis šių pastatų kūryboje neretai yra aplinkybė, verčianti pasirinkti raiškia formą bei ypač atidžiai įvertinti detalių vietą ir santykį visumos kompozicijoje. Medis šių pastatų architektūroje yra ne tik formai „paklusni“ medžiaga, bet ir papildo santūrią, lakonišką objekto kompoziciją medžiaginiu tekstūriškumu ir faktūriškumu, leidžiančiu įtaigiau suvokti kūrinį. Kad „paprasta“ tai nebūtinai „prasta“, byloja danų architektų grupės „Dorte Mandrup Arkitekter,“ sukurtas namas – kabina (282 pav.). Šis gamykloje pagamintas pastatas yra 10 m² ploto, viduje turintis darbo ir poilsio zonas. Vertikali dailylentžių apdaila statinio eksterjere pasirinkta kaip labiausiai deranti prie numanomos gamtinės aplinkos (Saieh 2008). Siauros, ilgos dailylentės – tašeliai atitinka nedidelį pastato dydį, savo grafika dera su subtilia bendrosios formos tektonika, – taip sukuriamas lyg iš vientiso medžio masyvo suformuoto tūrio įvaizdis. Medis šiuo atveju tampa menine priemone, leidžiančia pastato stebėtojui identifikuoti gyvenamąją paskirtį išvengiant asociacijų su kitokiais infrastruktūros objektais. Didesnis tūriu, bet idėjiškai artimas suomių architektų grupės „Huttunen + Lipasti + Pakkanen Architects“ įgyven-

dintas pastatas vienoje iš salų netoli Turku miesto (283 pav.). Šiek tiek virš uolėtos pakrantės pakeltas statinys yra sudarytas iš dviejų į vientisą formą meistriskai sujungtų dalių – 71 m² ploto stogu dengtų vidaus patalpų ir atviros, sienomis iš trijų pusių atribotos terasos (Hautajärvi 2010). Architektūrinės kompozicijos vientisumas išgautas pirminės formos pagrindu paėmus figūrą, artimą ant šono paverstai trikampiai prizmei, kurioje tiesiomis briaunomis tarsi buvo išpjauta dalis terasai. Formos vientisumą papildo mediena terasos ir sienų plokštumų apdailoje.

282 pav. Kilojamasis gyvenamasis namas – kabina, Danija, archit. biuras „Dorte Mandrup Arkitekter“, 2008 m.

Fig. 282. Movable residential cabin, Denmark, by *Dorte Mandrup Arkitekter*, 2008

283 pav. Savaitgalio namas – vila „Mecklin“ Turku archipelagas, Suomija, archit. biuras „Huttunen + Lipasti + Pakkanen Architects“, 2008 m.

Fig. 283. Weekend house – villa *Mecklin* in the Turku archipelago, Finland, by *Huttunen + Lipasti + Pakkanen Architects*, 2008

Dauguma architektų Lietuvoje išbando savo jėgas projektuodami mažaukščius gyvenamuosius namus projektavime. Šių objektų gausoje šalia įprasto supratimo, jog medinis namas lygu tradicinės, rentininės ar panašios architektūros statinys, yra ir įdomių šiuolaikinės, naujos formos paieškų. Siekiant naujumo, savo prigimtimi racionalios stačiakampės, tiesiabriaunės geometrijos formos yra įvairiai transformuojamos siekiant raiškesnės vizualinės ekspresijos, dinamiškumo. Dažnai tai nėra ekonomiškai ir techniškai lengvai įgyvendinami statiniai. Medžiu dengti pavidalai švelnina, jaukina tokios architektūros kuriamą neretai netikėtą, technicistinį ar grėsmingą išpūdį. Kartu medis sukuria meninę įtampą, atsirandančią per kontrastą tarp naujai atrodančios formos ir jos medžiaginio įprastumo. Būdingu tokios dermės pavyzdžiu galima įvardyti įgyvendintą architekto G. Natkevičiaus gyvenamojo namo projektą Klaipėdos rajone (284 pav.). Šis pastatas su vyraujančiu pailgu, aštriabriauniu, neįtikimai konsoliduojančiu tūriu ir didelėmis stiklintų angų plokštumomis savo kompozicija iš pažiūros artimesnis visuomeninių pastatų tipologijai, tačiau kaip tik medinis sienų „apvalkalas“ kūrinių semantiškai sušildo, leidžia jį laikyti priimtina gyvenamą-

ja aplinka. Ši realizacija buvo apdovanota Lietuvos architektūros parodoje „Žvilgsnis į save“. Būtent medienos paviršiai harmonizuoja ir lakoniškos formos ant šlaito, kolonomis paremto gyvenamojo namo Kaune tūrį, 2004 m. suprojektuotą architekto V. Juozaičio (285 pav.).

284 pav. Gyvenamasis namas Utrių k., Klaipėdos r., archit. biuras „G. Natkevičius ir partneriai“, 2006 m.

Fig. 284. House in Utriai, Klaipėda region, by G. Natkevičius ir partneriai, 2006

285 pav. Gyvenamasis namas Kaune, archit. V. Juozaitis, 2004 m.

Fig. 285. House in Kaunas, by Architect V. Juozaitis, 2004

Tarp didesnio tūrio statinių, kuriuose medienos paviršiai humanizuoja drąsius formas sumanymus, galima minėti 2001 m. pastatytus svečių namus „Titanikas“. Šis pastatas – vienas pirmųjų medinės architektūros pavyzdžių tarp nedidelių visuomeninių pastatų Lietuvoje. Pastato šeimininkai bandė kaip įmanydami naudoti kuo daugiau medienos – iš medžio sukurta sienų apdaila, langų žaliuzių sistema, dalis vidaus konstrukcijų (Butkus 2001). Stačiakampius racionalaus išplanavimo pastato tūrį architektas D. Rakauskas suprojektavo visapusiškai panaudodamas medžio kaip medžiagos estetines galimybes. Aklinos medžiu kaltos plokštumos čia derinamos su ažūriškėmis, lygios – su šiurkštesnėmis. Medinių fasadų intriga papildoma neįprasto kontūro angos (286 pav.). Sunkoka būtų įsivaizduoti, jog tokios pramoninė dizainą menančios formos statinys galėtų būti vadinamas svečių namais, gyvenamuoju būstu, jei mediena čia būtų pakeista kita medžiaga. Medis čia svarbi medžiaga savotiškam kompromisui tarp architekto noro realizuoti formą naują sumanymą ir užsakovo, naudotojo siekio turėti vizualiai svetingą statinį. Mediena, kaip šiuolaikinių monumentalių ar dekonstruktyvių formų harmonizavimo priemonė, įtaigiai atsiskleidė architektų grupės „Aexn“ konkursui 2012 m. sukurtame UAB „Tegra“ kūrybos centro pastato projekte (287 pav.). Galima minėti ir kai kuriuos įgyvendintus pasaulio architektūros pavyzdžius. Masyviu mediniu pavidalu išsiskiria vaikų darželio pastatas Osle (288 pav.). „Reiulf Ramstad architects“ santykinai nedideliame visuomeninio pastato tūrį suteikė dinamišką laužytą formą, kurios gyvybingumą fasaduose papildoma medžio lentų apdailos tonaliai netolygus optinis mirguliavi-

mas. Medinis apvalkalas formuoja pastato įvaizdžio organiškumą, draugiškumą žmogui, bei paneigia vizualines sąsajas su fortifikacine architektūra.

		
<p>286 pav. Svečių namai „Titanikas“ Šventojoje, archit. D. Rakauskas, 2001 m. Fig. 286. Guest-house <i>Titanikas</i> in Šventoji, by Architect D. Rakauskas, 2001</p>	<p>287 pav. „Tegra“ kūrybos centras, konkursinis projektas, archit. biuras „Aexn“, 2012 m. Fig. 287. Creativity Center <i>Tegra</i>, competition design project by <i>Aexn</i>, 2012</p>	<p>288 pav. Vaikų darželio pastatas, Osle, Norvegija, archit. biuras „Reiulf Ramstad architects“, 2010 m. Fig. 288. Kindergarten building in Oslo, Norway, by <i>Reiulf Ramstad Architects</i>, 2010</p>

Vienu iš požymių, panašumu apjungiančiu dalį trimačių apimtinių šiuolaikinių medinės architektūros objektų, yra jų formos *plastiškumas*. Mediena – tinkama medžiaga formuoti kreivalinijiniams, banguojantiems, besisukantiems, apvaliems paviršiams, užapvalintiems kampams. Iš medienos sumodeliuota plastiška forma neretai siekiama kūriniui suteikti asociatyvumo su kitais gamtos ar žmogaus sukurtais objektais. Keistoku fenomenu Lietuvoje laikytinas plintantis „šiuolaikinės“ pirties – „statinės“ pastato tipas. Į ant šono paverstą apskritą kubilą panašus medinis statinys viename menamame dugne turi dureles, o kitame langą. Tokios įvairaus diametro ir ilgio pirtelės, sprendžiant iš didėjančios pasiūlos specializuotuose prekybos centruose, internetinėje erdvėje, statybos parodose vis populiarėja. Kai kuriose variacijose statinys „sušiuolaikinamas“ į vieną iš statinės dugnų įstatant apskritą stiklą (289 pav.).

<p>289 pav. Pirtis – statinė su stiklu per visą galinę sieną, pardavėjas – prekybos centras „Medžio centras“ Fig. 289. Sauna – barrel with a glazed back wall, seller – shopping center <i>Medžio Centras</i></p>

Profesionaliau sumanytų plastiškų medinių formų pavyzdžių yra tarp mažaukščių gyvenamųjų pastatų. 2010 m. parodoje konkurse „Individualių namų architektūra“ nugalėtojais svarbiausioje – geriausio individualaus namo – kategorijoje tapo Viliaus Adomavičiaus ir Vidos Vyšniauskienės namas Domeikavo-

je ant upės skardžio (290 pav.). Šis pastatas buvo apibūdintas kaip radęs santykį tarp modernumo ir namų supančios aplinkos bei dvelkiantis prieškarinio Kauno būdingu architektūros stiliumi (Jarmalis 2010). Vertikalios medžio lentos šio pastato fasaduose yra svarbi ir pagrindinė apdailos medžiaga, padedanti išreikšti plastišką, pramoninį dizainą menančią tūrio formą, ir kuria asociatyvius ryšius: medis – gamta ir medinis Kauno paveldas. Suapvalinti pastato sienų kampai – akivaizdžiai sėkminga papildoma priemonė medinius statinius integruojant gamtinėse vietovėse. Tai iliustruojančiu pavyzdžiu yra tarp pušų aptakiai išterpiančios viešbučių nameliai medinių lentelių sienomis Trakų rajone, 2009 m. suprojektuoti A. Natkevičiaus ir jo firmos (291 pav.).

290 pav. Gyvenamasis namas Domeikavoje, Kaune, archit. V. Adomavičius, V. Vyšniauskienė, 2009 m.

Fig. 290. House in Domeikava, Kaunas, by Architects V. Adomavičius and V. Vyšniauskienė, 2009

291 pav. UAB „Undena“ daugiafunkcinis sporto ir sveikatingumo kompleksas Trakų r., archit. biuras „G. Natkevičius ir partneriai“, 2009 m

Fig. 291. Sports and health complex of Undena UAB in Trakai region, by G. Natkevičius ir partneriai, 2009

Panašų aptakaus didesnio medinio tūrio gyvenamojo komplekso projektą Rygoje pristatė architektų biuras „Aexn“ (292 pav.). Mediniais paviršiais įkūnyta šiuolaikinė plastiška trimatė apimtinė forma neretai koduoja meninę metaforinę kūrėjo idėją. Architekto S. Kuncevičiaus ir bendraautorių 2008 m. sukurto, bet kol kas neįgyvendinto sporto ir pramogų centro Širvintose forma suvokiama iš fasaduose išryškintų klijuoto medžio konstrukcijų, stiklu bei mediena dengtų plokštumų apdailos (293 pav.). Bangą menantis statinio pavidalas buvo nedviprasmiška nuoroda į statinio paskirtį, siejamą su posakiu *sanitus per aque* (lot. sveikata per vandenį) (Nemunienė 2008).

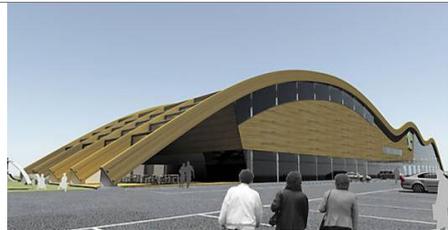
Kaip įdomią patirtį kitose šalyse galima paminėti plastiškas didesnio pastato tūrio formos kompozicijas, kuriamas iš grupuojamų racionalios geometrijos statinių, kaip kad Stokholme „Kjellander & Sjöberg“ kompanijos suprojektuoti blokuoti gyvenamieji namai, kurie jungiasi plane ratu sudarydami tarsi karūną (294 pav.). Efektingai iš vertikalių bambuko stiebų glaudaus užpildo suformuota kreivalinijinio plano siena keliaaukščiam automobilių stovėjimo aikštelės pastate Leipcige (295 pav.). Pastato tūrio plastiškumas ir bambukas

asociatyviai siejasi su kontekstu – zoologijos sodu bei pajvairina šio utilitarios paskirties statinio estetiką (Linz 2009).

292 pav. Gyvenamasis kompleksas „Pentagonas“ Rygoje, Latvija, archit. biuras „Aexn“, 2007 m.

Fig. 292. Residential complex *Pentagon* in Riga, Latvia, by *Aexn*, 2007

293 pav. Sporto ir pramogų centras Širvintose, archit. S. Kuncevičius, 2008 m.

Fig. 293. Sports and leisure center in Širvintos, by Architect S. Kuncevičius, 2008

294 pav. Sublokuotas gyvenamasis namas Stokholme, Švedija, archit. biuras „Kjellander & Sjöberg Arkitektkontor AB“, 2008 m.

Fig. 294. Semi-detached house in Stockholm, Sweden, by *Kjellander & Sjöberg Arkitektkontor AB*, 2008

295 pav. Zoologijos sodo automobilių stovėjimo aikštelės pastatas Leipcige, Vokietija, archit. biuras „Hentrich–Petschnigg & Partner“, 2004 m.

Fig. 295. Car park at the zoo, Leipzig, Germany, by *Hentrich–Petschnigg & Partner*, 2004

Medžiu dengti tūriai šiuolaikinėje architektūroje gali sudaryti *kompoziciją su kito medžiagiškumo trimatėmis apimtinėmis formomis*. Tokiuose kūriniuose paprastai galima aiškiai išskirti trimatį medienos paviršių turinčias ir kita apdailos medžiaga dengtas formas, nustatyti jų tarpusavio santykį kaip susikirtimą ar jungtį. Tarp įdomesnių pavyzdžių yra A. Šeiboko suprojektuotas privatus gyvenamasis namas su dailininko dirbtuvėmis. Šiame pastate medinis tūris per įkirtį sujungtas su stačiakampiu akmens plytelėmis dengtu korpusu. Medinis statinys atrodo ypač vientisa forma dėl ta pačia medžiaga dengto stogo, kuris neturi nei karnizų, nei lietvamzdžių (296 pav.). Antrasis, plokščiaстogis korpusas plytelių fasadais intriguojamai kontrastuoja su medine forma. Taip sukuriama įdomi estetinė žaismė. Veržliai pasviręs, tarsi iš landšafto kylantis stačiakampis medinės išorės tūris yra, sakytum, atremtas į mūrinę pirmojo aukšto cokolio dalį gyvenamajame name Vilniaus rajone, kuris 2006 m. pastatytas pagal architektų biuro

„Architona“ sumanymą. Įdomus skirtingo medžiagiškumo formų dermės pavyzdys yra „SBA baldų“ centras Vilniuje, Laisvės prospekte. Šiame statinyje įmanoma atpažinti nusklembtą medžiu dengtos elipsės tūrį, besijungiantį su stačiakampio plano metaline dalimi. Medžio apdaila išryškina pastato idėjos marinistinę tematiką, ryšį su laivais ir kitais jūriniais motyvais (Buivydaite 2004). Aukštesniojo elipsinio pastato tūrio panašumą su laivo korpusu ypač sustiprina dažytų medžio dailenčių apdaila. Medinis tūris jungiamas su žemesne metalo lakštais dengta dalimi, kartu su stiklo plokštumomis, bendrą kompoziciją pripildydamas medžiaginio, spalvinio kontrasto, meninės įtampos efekto (297 pav.).

296 pav. Privatus namas su dailininko studija, Vilnius, archit. A. Šeibokas, 2006 m.

Fig. 296. House with studio in Vilnius, by Architect A. Šeibokas, 2006

297 pav. Prekybos centras „SBA baldai“, Vilnius, archit. S. Kuncevičius, A. Jakutis, 2000 m.

Fig. 297. Shopping center *SBA Baldai*, Vilnius, by Architects S. Kuncevičius and A. Jakutis, 2000

Tarp įdomesnių didesnio mastelio pastatų pavyzdžių kitose šalyse galima paminėti itin aiškiai artikuliuotos formos kompozicijos, dar ir šiandien šiuolaikiškumu stebinantį, olandų architektų biuro „Neutelings Riedijk“ suprojektuotą daugiabutį namą Sitardo mieste Olandijoje. Čia ant mūrinės keturių aukštų dalies medienos apdaila išskirtas sudėtingos konfigūracijos dviaukštis tūris, kuris vizualiai atrodo, tarsi sudėliotas stačiakampių dėžių. Tekstūriška medžio apdaila dera su dinamiška forma, ženklina prabangesnius pastate esančius butus, sukuria kompozicinę intrigą su tamsia ir monumentalia žemesniąja pastato dalimi (298 pav.). Tarp atraktyvesnių objektų pavyzdžių minėtinas grupės „MVRDV“ daugiabutis gyvenamasis namas Amsterdame (299 pav.). Pastarojo architektūroje iš pažiūros nuobodus vertikalus stiklinis daugiabučio tūris komponuojamas su išraiškingais mediniais erkeriais. Jungiant skirtingą medžiagiškumą ir orientaciją erdvėje turinčias pastato dalis, išryškinamas dinamiškas, kontrastingas formos sumanymas. Konsoliuojančių erkerių medžio apdaila neutralizuoja gyvenamojo namo eksterjere retai pageidaujamą antitektoniškumo ir technokratiškumo nuotaiką.

	
<p>298 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Sitarde, Olandijoje, archit. biuras „Neutelings Riedijk“, 1995 m. Fig. 298. Block of flats in Sitard, Holland, by <i>Neutelings Riedijk</i>, 1995</p>	<p>299 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Amsterdame, Olandijoje, archit. biuras „MVRDV“, 1997 m. Fig. 299. Block of flats in Amsterdam, Holland, by <i>MVRDV</i>, 1997</p>

Nūdienos architektūros įvairovėje galima išskirti objektus, kuriuose medinės formos pasižymi *ažūrišku struktūriškumu*. Tokie erdviniai mediniai pavidalai šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje aptinkami kaip savotiškas dekoratyvus apvalkalas. Vienas būdingesnių tokių sprendimą reprezentuojančių pastatų yra architekto G. Vieversio ir jo kolegų 2008 m. suprojektuotas prekybos centras Jurbarkė. Šio pastato fasadai antrame aukšte yra uždengti ažūriniais dvejopai dažytu lentų apkalo karkasu (300 pav.). Toks papildomas „apdaras“ išskiria statinį iš vyraujančių įprastų prekybos pastatų, kurių eksterjero estetikoje dominuoja kitokios medžiagos. Vizualus žalių ir balkšvų lentelių mirgėjimas sukuria draugiškumo gamtinei ir urbanistinei aplinkai iliuziją.

	
<p>300 pav. Prekybos centro fasadas Jurbarkė, archit. L. Tumynienė, G. Vieversys, A. Šablevičius, D. Cipkus, 2008 m. Fig. 300. Facade of the shopping center in Jurbarkas, by Architects L. Tumynienė, G. Vieversys, A. Šablevičius and D. Cipkus, 2008</p>	<p>301 pav. Banko pastatas Vilniuje, archit. A. Ambrasas, V. Adomonytė, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, 2009 m. Fig. 301. Bank building in Vilnius, by Architects A. Ambrasas, V. Adomonytė, T. Eidukevičius and D. Malinauskas, 2009</p>

Fasadų estetikos praturtinimu giningas 2009 m. Vilniuje pastatytas „Swedbank“ pastatas (archit. A. Ambrasas, V. Adomonytė, T. Eidukevičius, D. Malinauskas). Šiame objekte prie daugiaaukščio korpuso fasadų pritvirtintos klijuoto medžio plokštės (Nekrošius 2009), kurios tarsi vertikalios žaliuzės pridingia stiklo vitriną. Banko statinyje šie mediniai elementai spalva, faktūros savybėmis atsveria stiklo, metalo ir betono plokštumų paviršių keliamas asociacijas su šaltumu ir oficialumu (301 pav.).

Pasaulio šiuolaikinėje architektūroje struktūriškos, ažūriškos medinės formos yra ir deklaratyvi kultūringesnės, meniškesnės, atraktyvesnės aplinkos kūrimo priemonė. Kompanijos „AL_A“ kūrėjų priešais muziejaus įėjimą Londone 2011 m. iš 500 amerikietiško ąžuolo elementų sukonstruota instaliacija „Medinė banga“ yra išpūdingas 12,5 m aukščio kūrinys, praturtinantis šiuolaikinės medinės architektūros estetinių galimybių bei jos dermės su istoriniu kontekstu suvokimą (Priest 2011). Ornamentiška banguojančių medinių gijų struktūra nuo aikštės grindinio priešais pastatą pratęsiama virš laiptų link įėjimo, taip jį tarsi įrėminant. Ši daugiaplanė, plastiška medinė banga savo detalių dinamiškumu, forma ir masteliu siejasi su istorinio mūrinio pastato bareljefais bei puošybos išraiška (302 pav.).

302 pav. Medinė „banga“, Londonas, Jungtinė Karalystė, archit. biuras „AL_A“, 2011 m.
Fig. 302. Wooden wave, London, United Kingdom, by *AL_A*, 2011

303 pav. Projektas AME LOT, Prancūzija, archit. biuras „Malka Architecture“, 2011 m.
Fig. 303. The project AME LOT, France, by *Malka Architecture*, 2011

304 pav. Apžvalgos bokštas Helsinkyje, Suomija, pagr. aut. V. Hara, 2000–2001 m.
Fig. 304. Observation tower in Helsinki, Finland, main author V. Hara, 2000–2001

Kai kuriuose medinės architektūros kūriniuose meninėmis priemonėmis ypač paryškiamas ekologiškumo ir draugiškumo aplinkai aspektas. Architektų

biuras „Malka Architecture“ pasiūlė pastato rekonstrukcijos – priestato koncepciją „AME LOT“. Statinio išorinius paviršius architektai pasiūlė sukonstruoti iš medinių palečių, naudojamų logistikoje. Idėjoje akcentuojamas palečių – padėklų pakartotinis pritaikymas bei papildomų didelių energijos sąnaudų nereikalaujantis perdirdimas (Jarz 2011). Vertikaliai orientuotų elementų ažūriškos medinių fasadų eilės metalinėmis detalėmis sujungtos horizontaliai, sudarant galimybę atskiras dalis varstyti. Šis palečių modulių varstymo pobūdis kuria gyvybingo, aštriabriauniškai reljefiško tūrio formą (303 pav.). Realiai įgyvendintu funkcionali struktūriškos šiuolaikinės medinės formos pavyzdžiu galima laikyti 2000–2001 m. sukonstruotą apžvalgos bokštą Korkeasaari zoologijos sode Helsinkyje (pagr. autorius – archit. Ville Hara). Šiame triaukščiame statinyje sudėtinga ilenktų klijuotų medžio lentų sudaryta tinklinė struktūra laiko medines perdangas ir laiptus, formuoja apvalų ažūrinį kiautą (304 pav.).

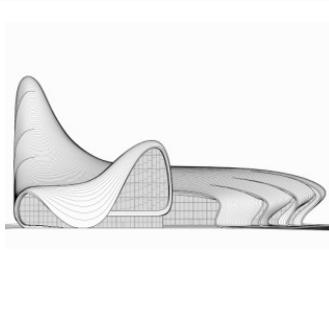
Kalbant apie šiuolaikinę architektūrą ir medienos paviršių meninio taikymo būdus, atskirai būtina aptarti vidines pastatų erdves – interjerus. Vyraujanti medžio apdaila pastatų viduje Lietuvos visuomenei vis dar stipriai pirmiausia asocijuojasi su tradicine architektūra. Todėl galima pastebėti, jog pagal paplitusį supratimą Lietuvoje mediena interjere visų pirma plačiai taikoma medinių gyvenamųjų namų, pirčių, kaimo turizmo sodybų pastatų, kai kurių kavinių vidaus erdvėms (sukurti aplinkai, menančiai kaimą). Šiuose statiniuose įprastais tradiciniais, neretai stilizuotais principais medžiu dengiamos grindys, sienos ir lubos, retai kada bandoma ieškoti naujų erdvės formavimo medžio paviršiais sprendimų. Todėl, vengiant paralelių su tradicinės architektūros ar kai kuriais sovietmečio pastatų interjerais, šiuolaikinių, naujos formos pastatų vidaus erdvėse Lietuvos architektai medį taiko atsargiai ir nuosaikiai. Įprastai mediena ar ją primenančiomis medžiagomis dengiama kuri nors viena vidaus erdvės dalis, grindys, sienos ar retai lubos. Dažniausiai medis naudojamas fragmentiškai ir stengiantis akcentuoti atskirus grindų, sienų, lubų paviršius. Tarp įdomesnių pavyzdžių – 1997 m. architektų K. Sabaliausko ir M. Šipilos suprojektuotos paroduotuvės „Aukso rūmai“ interjeras. Čia monumentalioje medinėje sienoje buvo įrengtos nišos juvelyrikos dirbiniams eksponuoti. Mediena dengta forma kitų tamsių sienų, lubų, grindų plytelių, metalo laiptų ir turėklų fone buvo ryškiausia ir svarbiausia erdvės detalė, atkreipianti pirkėjo dėmesį (305 pav.). Išskirtinis yra tais pačiais metais pagal architekto A. Kančo projektą baigtas statyti Šv. Kazimiero bažnyčios Aleksote kupolas. Interjere tamsių, tarsi tinklą į susipynusių sijų fone efektingai atrodo jas dengiančios šviesios medinės dailylentės (306 pav.).

Šiuolaikiniuose pastatų interjeruose medžio paviršiais neretai formuojamos plastiškos erdvės. Tarp naujesnių tokio pobūdžio interjerų – architektų biuro „Plazma“ suprojektuotas advokatų biuras, kurio sprendimas yra laimėjęs apdovanojimus dviejuose konkursuose. Kaip teigia patys autoriai, interjeras orientuo-

tas į jaunus skubančius žmones, kuriems svarbus estetikos ir funkcionalumo derinys. Ažūrinėmis baldinėmis konstrukcijomis sukuriama daugiaplaniškumo intriga, o nuosaikiu koloritu ir aiškia geometrija siekiama perteikti stabilumo ir respektabilumo idėją (307 pav.) (Plazma 2012).

		
<p>305 pav. Parduotuvė „Aukso rūmai“, archit. K. Sabaliauskas, M. Šipila, 1997 m. Fig. 305. Shop <i>Aukso Rūmai</i>, by Architects K. Sabaliauskas and M. Šipila, 1997</p>	<p>306 pav. Šv. Kazimiero bažnyčios Aleksote kupolas, Kaunas, archit. A. Kančas, 1997 m. Fig. 306. Dome of St. Casimir Church in Kaunas, by Architect A. Kančas, 1997</p>	<p>307 pav. Advokatų kontora, archit. biuras „Plazma“, 2009 m. Fig. 307. The law firm, by <i>Plazma</i>, 2009</p>

Kitose šalyse, regis, nekamuojamose aliuzijų, kad medis interjere lygu kaimišką aplinką, galima rasti itin poetiškų ir meniškai išraiškingų idėjų realizacijų. Savotiška tendencija galima laikyti architektų siekį susieti pastato eksterjero ir interjero estetiką. Tiesiogiai tai įgyvendinama eksterjere esančius medžio paviršius „įleidžiant“ į interjerą. Kardifo įlankoje 2006 m. pastatytame Velso asamblėjos pastate, pagal architekto R. Rogerso sumanymą, stogas savo forma primena raibuliuojantį vandens telkinį (311 pav.). Plastiška medinė stogo apdailos forma eksterjere pratęsiama ir į pastato interjerą, praturtindama jį banguotomis lubomis ir kolonomis (308 pav.). Pastato formos ypatumai, išreikšti eksterjere kitomis medžiagomis, gali būti atkartoti interjere mediniais paviršiais. Tokia meninės raiškos vienove eksterjere ir interjere pasižymi tebestatomas Z. Hadid projektuotas „Gaidaro Alijevo“ kultūros centras Baku mieste. Architektės sumanyta išraiškinga plastiška pastato formos kompozicija „išauga“ iš aplinkinio ландшаfto linijų. Žemės izohipsių vingiai, bangos paryškinamos ne tik išoriniame siluete (312 pav.), bet pratęsimos ir vidaus erdvėse. Sudėtingos geometrijos statinio eksterjere ir dalyje interjero vyrauja metalo, betono, stiklo paviršiai, tačiau pagrindinės salės apdailai pasirinkta medžio plokštės. Iš kompiuteriu valdomais įrengimais pjaunamų medinių detalių jungiama unikali skulptūriškų klosčių salės erdvė, sukurianti nuolatinio paviršių „tekėjimo“ trimis erdvės dimensijomis išpūdį (309 pav.) (Hadid 2011).

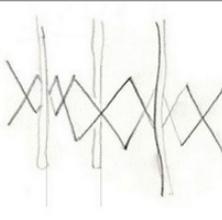
		
<p>308 pav. Nacionalinės Velso asamblėjos interjeras, Kardifas, Jungtinė Karalystė, archit. R. Rogers, 2006 m. Fig. 308. The National Assembly of Wales, interior view, Cardiff, United Kingdom, by Architect R. Rogers, 2006</p>	<p>309 pav. Gaidaro Alijevo kultūros centro salės vaizdas, Baku, Azerbaidžanas, archit. Z. Hadid; statomas nuo 2007 m. Fig. 309. Gaidar Aliyev Cultural Center, view of the hall, Baku, Azerbaijan, by Architect Z. Hadid; under construction since 2007</p>	<p>310 pav. Šachmatų klubo Chanty Mansijske interjeras, Rusija, archit. E. van Egeraat, 2010 m. Fig. 310. Chess Club, interior view, Chanty Mansijsk, Russia, by Architect E. Van Egeraat, 2010</p>
		
<p>311 pav. Nacionalinės Velso asamblėjos eksterjeras, Kardifas, Jungtinė Karalystė, archit. R. Rogers, 2006 m. Fig. 311. The National Assembly of Wales, exterior view, Cardiff, United Kingdom, archit. R. Rogers, 2006</p>	<p>312 pav. Gaidaro Alijevo kultūros centro salės pastato fasadas, Baku, Azerbaidžanas, archit. Z. Hadid, statomas nuo 2007 m. Fig. 312. Facade of Gaidar Aliyev Cultural Center, Baku, Azerbaijan, by Architect Z. Hadid; under construction since 2007</p>	<p>313 pav. Šachmatų klubo Chanty Mansijske eksterjeras, Rusija, archit. E. van Egeraat, 2010 m. Fig. 313. Chess Club, exterior view, Chanty Mansijsk, Russia, by Architect E. Van Egeraat, 2010</p>

Kontrastingų interjero ir eksterjero medžiagų pasirinkime gali slypėti ne tik estetinė, bet ir literatūrinė mintis. E. van Egeraatas aiškindamas savo projektuoto šachmatų klubo Chanty Mansijske (313 pav.) idėją, įvardija siekį architektūrinėmis priemonėmis perteikti šachmatininką, kaip žmogų, kuris žaisdamas iš išorės atrodo ramus ir šaltas, tačiau jo širdyje verda troškimas nugalėti. Todėl nerūdijančio plieno skardos apdailai eksterjere čia priešpriešinamas medinis interjeras (310 pav.) (Egeraat 2010).

Vargu ar mediena šiuolaikinėje architektūroje būtų tokia populiarėjanti medžiaga, jei jos estetinių ypatybių, įgyvendinant įvairiausių meninius sumanymus, nepapildytų santykinis patvarumas, stiprumas, lengvumas, ekologiškumas, ekonomiškumas, mažas šilumos laidumas. Šios savybės leidžia kalbėti apie funkcinį šiuolaikinės medinės architektūros aspektą, kai kūrinyje į visumą jungiamas grožis ir praktinis pritaikomumas. Tai yra dermė, kuri leidžia medieną kaip konstrukciją taikyti didelėje architektūros tipologijos įvairovėje, taip ieškant ir atrandant naujas medinių statinių formas. Išskirtinos yra šios pagrindinės medienos funkcinio taikymo idėjos, lemiančios vizualiai paveikios nūdienos medinės architektūros morfologijos gausą: a) mediena paranki įkūnijant sudėtingos geometrijos tūrius, b) medinės konstrukcijos tinkamos kuriant didelių matmenų ir stiprio statinius, c) taikant medieną architektūra papildoma specialiomis utilitariomis ypatybėmis. Nūdienos architektūros išskirtinumas dažnai kuriamas kaip raiški, neįprasta, o kartais ir neracionali pastato tūrio forma. Technologinės medienos apdirbimo, projektavimo naujovės leidžia medines konstrukcijas naudoti įgyvendinant tokius *sudėtingo geometrinio tūrio* statinius. Dalyje jų medinės konstrukcijos yra reikšminga pastato estetinė ir funkcinė dalis, svarbi eksterjero ir interjero kompozicijai. Čia minėtinas „Arches“ architektų projektuotas gyvenamasis namas Palangoje, išsiskiriantis architektūrinės ir konstrukcinės minties derme. Sumanytas gyvūno įvaizdis grįstas žalčio odos piešiniu (315 pav.), kurį atitinka antrojo aukšto tūris, suformuotas iš klijuoto medžio santvaros (Nekrošius 2010). Pastaroji konstrukcija šiame pastate yra ne tik funkcionalus laikantysis statybinis elementas – siena, bet ir estetinė, semantinė formos kompozicijos dalis, praturtinanti pastato eksterjerą (314 pav.) ir interjerą (316 pav.). Iš medienos suformuota ryški sienos grafika metaforiškai siejasi su pajūrio vietovių mitologija ir gamtine aplinka.

Kitose šalyse sudėtingų geometrinių formų statinių statybai vis dažniau pasitelkiamos medienos plokštės. „Jarmund/Vigsnæs“ architektų grupės projektuotame „Kopų“ name iš gamykloje kompiuterizuotai išpjautų klijuotos medienos gabalų sukonstruotos visos antrojo aukšto sienų ir stogų laužytos plokštumos, sudarančios vizualiai dinamišką tūrį, tarsi pakibusį virš pirmojo aukšto stiklinių fasadų (317 pav.). Pastaruoju metu bandoma sukurti ne tik sudėtingą išorinį tūrio pavidalą, bet ir keliasluoksnius iš esmės tik kompiuteriais tiksliai sumodeliuojamus medinių konstrukcijų statinius. Čia galima minėti bioninių

formų, laštelinę struktūrą primenantį ICD/ITKE tyrimų paviljoną Štutgarto universitete, 2011 m. dėstytojų ir studentų komandos sukurtą iš faneros (318 pav.). Kompiuteriu valdomais įrengimais išpjautos daugiakampės plokštumos surinktos į dvigubo sluoksnio kevalinį kiautą su lygiu išoriniu ir kiaurymėtu vidiniu paviršiumi, kuriame įrengtas apšvietimas (Frearson 2011). Palyginti nesunkus medžiagos apdorojimas leidžia medienos statiniams suteikti gamtai būdingus pavidalus, didesniu masteliu atkartoti sudėtingų gyvybės formų struktūrų grožį.

		
<p>314 pav. Gyvenamojo namo Palangoje eksterjeras, archit. biuras „Arches“, 2010 m. Fig. 314. Exterior of a residential house in Palanga, by <i>Arches</i>, 2010</p>	<p>315 pav. Gyvenamojo namo Palangoje eskizas, archit. biuras „Arches“, 2010 m. Fig. 315. Sketch of a house in Palanga, by <i>Arches</i>, 2010</p>	<p>316 pav. Gyvenamojo namo Palangoje interjero fragmentas, archit. biuras „Arches“, 2010 m. Fig. 316. Interior of a residential house in Palanga, by <i>Arches</i>, 2010</p>
		
<p>317 pav. „Kopų“ namas Sufolke, Jungtinė Karalystė, archit. biuras „Jarmund/Vignsnaes AS“, 2010 m. Fig. 317. <i>Dune House</i> in Suffolk, United Kingdom, by <i>Jarmund/Vignsnaes AS</i>, 2010</p>	<p>318 pav. ICD/ITKE tyrimų paviljonas Štutgarte, Vokietija, aut. – Štutgarto universiteto dėstytojų ir studentų komanda, 2011 m. Fig. 318. ICD/ITKE Research Pavilion in Stuttgart, Germany, by Teachers and Students of Stuttgart University, 2011</p>	

Atskira grupė galima laikyti statinius, kuriuose medinės konstrukcijos formuoja sudėtingą tūrio formą, bet eksterjere yra paslepiamos po kitos medžiagos apvalkalu. Pastarasis variantas neretas Lietuvoje. Kavinės Šeduvoje pastato laužytos formos išraiškingų, erdvėje pasvirusių plokštumų stogai sukonstruoti iš medinių sijų, bet paslėpti po metalo lakštų danga (319, 320 pav.). Druskininkų miesto bibliotekos apvalią formą laikančios klijuto medžio arkos uždengtos

metalo ir stiklo kiautu (321, 322 pav.) (Matijošaitienė 2007; Jarmalis 2012). Šiame vamzdį ar modernų traukinį primenančiame pastate medinės konstrukcijos turi dvejopą paskirtį, yra griaučiai metaliniam išoriniam apdarui ir svarbus interjero akcentas, harmonizuojantis bendrą statinio estetinį sprendimą.

	
<p>319 pav. Kavinė Šeduvoje statybos metu, archit. D. Čiuta, G. Auželis, 2007 m. Fig. 319. Cafe building in Šeduva under construction, by Architects D. Čiuta and G. Auželis, 2007</p>	<p>320 pav. Kavinė Šeduvoje, archit. D. Čiuta, G. Auželis, 2007 m. Fig. 320. Cafe building in Šeduva, by Architects D. Čiuta and G. Auželis, 2007</p>
	
<p>321 pav. Biblioteka Druskininkuose statybos metu, archit. J. Padvarskaitė, D. Padvarskienė, 2012 m. Fig. 321. Library in Druskininkai under construction by Architects J. Padvarskaitė and D. Padvarskienė, 2012</p>	<p>322 pav. Biblioteka Druskininkuose, archit. J. Padvarskaitė, D. Padvarskienė, 2012 m. Fig. 322. Library in Druskininkai, by Architects J. Padvarskaitė and D. Padvarskienė, 2012</p>

Viena šiuolaikinės architektūros kūrėjų siekiamybių yra pastato dydis. Nūdienos architektūroje medinės konstrukcijos taikomos kuriant *didelių matmenų ir stiprio statinius*. Čia galima skirti medinius statinius, kuriais perdengiamos didelių tarpatramių vidaus erdvės, taip pat keliaaukščius sudėtingos funkcijos pastatus, bokšto tipo statinius bei tiltus.

Medinių konstrukcijų fizinės savybės neretai lemia jų pasirinkimą norint *perdengti didelių tarpatramių vidaus erdves*. Tarp didžiausių tokio pobūdžio statinių Lietuvoje 2008 m. Marijampolėje pastatytas daugiafunkcinis sporto maniežas, kuriame trijų šarnyrų klijuoto medžio arkomis perdengta 84 m anga (323, 324 pav.). Medinėmis konstrukcijomis perdengti platų tarpatramį virš sporto, sandėlių, prekybos centrų vidaus erdvių kartais pasirenkama dėl ekonominių paskatų – pigesnė pati konstrukcija, mažiau investicijų reikia gaisrui atsparioms dangoms negu metalui. UAB „Jūrės medis“ deklaruoja, kad gali pagaminti iš

klijuoto medžio arkines konstrukcijas uždengti erdvę 100 ir daugiau metrų atstumu (Jūrės_Medis 2012; Lapinskas 2012). Vienas didžiausių pasaulyje medinėmis konstrukcijomis suformuotų denginių yra Marquette vietovėje Mičigane, JAV. Čia pagal architekto W. E. Rossmanno sumanytą sistemą iš klijuoto medžio sijų sukonstruotas kupolas, kurio skersmuo – 161 metras. Po šiuo kupolu yra daugiau kaip 16 000 sėdimų vietų. Dalis stogo dangos gali būti nustumiamą, taip dangaus fone išryškinant medinės konstrukcijos grožį. Analogiškoje vos metru mažesnio skersmens kupolu 1982 m. uždengtoje Tacomos (Vašingtone, JAV) arenoje gali tilpti iki 25 000 žiūrovų, vykti amerikietiško futbolo, rodeo, ledo rutulio, krepšinio, teniso, motokroso varžybos, taip pat koncertai (325, 326 pav.) (Müller 2000).

323 pav. Stadiono interjeras, Marijampolė, archit. S. Tamkvaitis, 2008 m.

Fig. 323. Interior of the stadium, Marijampolė, by Architect S. Tamkvaitis, 2008

324 pav. Stadiono eksterjeras, Marijampolė, archit. S. Tamkvaitis, 2008 m.

Fig. 324. Exterior of the stadium, Marijampolė, by Architect S. Tamkvaitis, 2008

325 pav. Sporto arenos interjeras, Marquette vietovė, Mičiganas, JAV, konstrukcijos sistemos archit. W. E. Rossmann, 1991 m.

Fig. 325. Interior of the sports arena, Marquette, Michigan, USA, by Architect W. E. Rossmann, 1991

326 pav. Sporto arenos eksterjeras, Marquette vietovė, Mičiganas, JAV, konstrukcijos sistemos archit. W. E. Rossmann, 1991 m.

Fig. 326. Exterior of the sports arena, Marquette, Michigan, USA, by Architect W. E. Rossmann, 1991

Šio funkcinio tipo mediniai, kaip ir iš kitų medžiagų statyti, pastatai pasižymi išorės formos monumentalumu ir masyvumu, neretai dominuoja aplinkinio užstatymo ar gamtos aplinkoje. Tokių pastatų vidinėse erdvėse nepaslėptos medi-

nės konstrukcijos yra pagrindinis kompozicinis elementas, vizualiai skaidantis, savita elementų tektonikos grafika praturtinantis didelį denginio paviršių.

Kaip rodo pasaulio architektūros patirtis, medis yra tinkama medžiaga *keliaaukščių sudėtingos funkcijos statinių konstrukcijoms*. Vis dėlto Lietuvoje beveik nesvarstoma galimybė taikyti medines konstrukcijas tokiems pastatų tipams kaip keliaaukščiai daugiabučiai gyvenamieji namai, viešbučiai, mokyklų, biurų pastatai. Mūsų šalyje apie bandymus statyti naujus daugiaaukščius medinius pastatus informacijos beveik nėra. Užuominų apie medinių konstrukcijų tinkamumą statant daugiabučius gyvenamuosius pastatus Lietuvoje, galima rasti modulinę statybą aptariančioje literatūroje, modulinis medinius namus parduodančių pasaulio firmų reklaminėje informacijoje lietuvių kalba (Jokubauskas et al. 2008; Finndomo 2012; ŠvediškasBūstas 2012). Kai kurios lietuviškos įmonės be didesnių komentarų savo darbų galerijose nurodo, kad stato medinius daugiabučius namus kitose šalyse (Kegesa 2012). Tokios kuklios, su gaisrais ir istorija siejamos lietuviškos informacijos fone projektuoti keliaaukščius statinius Lietuvoje dažnai net nesvarstant renkamosi iš kitokių medžiagų, o ne iš medienos. O štai suomiai teigia, jog jų statyti medinių konstrukcijų daugiaaukščiai struktūrinėmis ir funkcinėmis ypatybėmis, o ypač garso izoliacija ir priešgaisrine sistema atitinka visus šiuolaikinius reikalavimus. Šiandien suomiai turi ne vieną mediniais daugiaaukščiais pastatais užstatytą kvartalą, mokyklos ar biurų statinį. Vienas išpūdingiausių medinės architektūros objektų Helsinkyje yra 2005 m. Espe pastatytas penkių aukštų biurų pastatas (archit. P. Helin, P. Verhe), kurio ir apdaila, ir konstrukcijos yra medinės (327 pav.). Apdailai pasirinkta klijuotos lentos, sukurančios didesnių, nei įprasta, medinių elementų išpūdį, derančios su dideliu statinio masteliu. Kompoziciją papildė lenktosios pastato dalies tūris, turintis papildomą medinių žaliuzių fasadą. Tai vienas didžiausių ir išraiškiausių pastatų Helsinkio metropolijoje, liudijantis, jog medis daugiaaukščiame biurų pastate gali būti ne tik apdaila, bet ir konstrukcija. Nuo 1995 m. keliaaukščiai mediniai pastatai imti statyti ir Švedijoje, 2010 m. tokių būta 15 procentų tarp visų šalies naujų daugiaaukščių statinių (Skafaru 2011a; 2011b). Skeptiškumo medinių konstrukcijų atžvilgiu, taikant jas keliaaukščiams pastatams, atsikratyta Šveicarijoje. Čia tobulinami sienų, denginių mediniai konstrukciniai elementai, pagrindžiamas jų atsparumas ugniai. Nuo 1995 m. Šveicarijoje pastatytas ne vienas 3–5 aukštų daugiabučio gyvenamojo namo, mokyklos, biurų pastatas (Steurer 2006). Austrijoje keliaaukščiai mediniai pastatai intensyviau statyti pradėti pirmąjį XXI a. dešimtmetį, šiandien konstatuojama, jog tai funkciškai ir estetiškai vykę statiniai, todėl šioje šalyje medines konstrukcijas renkasi vis daugiau architektų ir užsakovų (ProHolz 2012). Vienas retų didelio tūrio, sudėtingos funkcijos statinių Lietuvoje iš medžio konstrukcijų yra 2000 m. atidaryta pradinė mokykla Lavoriškėse. Architektų J. Balkevičiaus ir M. Šalia-

moro suprojektuotame pastate sienų, perdangų, stogo konstrukcijos yra medinės. Medinės lentos panaudotos ir fasadų apdailos fragmentuose (328 pav.).

327 pav. Biurų pastatas
Espe, Suomija, archit.
P. Helin, P. Verhe, 2005 m.
Fig. 327. Office building in
Espoo, by Architects
P. Helin and P. Verhe, 2005

328 pav. Pradinė mokykla Lavoriškėse, archit.
J. Balkevičius, M. Šaliamoras, 2000 m.
Fig. 328. Primary school in Lavoriškės, by Architects
J. Balkevičius and M. Šaliamoras, 2000

Šiuo metu naujausiuose informacijos šaltiniuose nemažai dėmesio skiriama intriguojančiai aukšto medinio pastato problematikai, betarpiškai besisiejanti su medinės architektūrinės formos naujumu. Apskritai konstatuojama, jog medinės konstrukcijos yra tinkamos statyti aukštus bokšto tipo pastatus. Laikoma, kad šiuo metu aukščiausias medinis pastatas yra architektų biuro „Wagh Thistleton Architects“ suprojektuotas ir 2009 m. pastatytas Londone. Šio 9 aukštų statinio laikančiosios konstrukcijos, pertvaros yra iš klijuotos medienos plokščių ir, tik fasadai padengti eternito plokštėmis (Jones 2009). Archangelske, Rusijoje, egzistuoja 13 aukštų medinis bokštas, tačiau jis yra vertinamas kaip savotiškas pokštas – architektūrinis atsitiktinumas (Blomfield 2007). Šio oficialiai neįteisinto gyvenamojo namo kūrėjas – prieštaringos reputacijos asmenybė N. Sutayginas savavališkai pastatė beveik 44 metrus siekiantį statinį (329 pav.), dominuojantį miesto panoramoje, kaip įrodymą, kad kartais nei specialiai konstrukcijas projektavus, nei naujas technologijas taikius, prigimtinės medžio fizinės ir estetinės savybės leidžia pastatyti aukštą įdomios formos pastatą. Toks efektingas medinių konstrukcijų objektas yra tarsi iššūkis „normalios“ architektūros projektuotojams. „Reiulf Ramstad Architects“ Kirkenėje, Norvegijoje, suplanavo 16–17 aukštų kultūros centrą, kurio konstrukcijos – iš medinių struktūrinių elementų (330 pav.) (Cilento 2009). Dar ambicingesni kol kas taip pat neįgyvendintą 30 aukštų pastatą Vankuveryje suprojektavo architektas M. Grennas. Bokštas „Tallwood“ konstruojamas iš klijuoto medžio plokščių, kurios panašiose statiniuose atstotų dažniausiai naudojamą plieną (Michler 2012). Lietuvoje vienu aukščiausių medinių pastatų galėtų būti planuojamas apžvalgos bokštas Anykščiuose. Pirmąją vietą konkurse laimėjusio projekto autoriai aiškinamajame projekto rašte teigia, jog bokšto karkasas susideda iš klijuoto medžio lygiakraščių trikampio formos rėmų, tarpusavyje sujungtų metalinėmis jungtimis, fasadų apdaila – medžio tašai – tvirtinami iš vidinės karkaso pusės,

konstrukcijos aukštis – beveik 36 metrai (331 pav.). Aukšta karpyto silueto forma pagal sumanymą įkūnija žalčio įvaizdį. Projekto kūrėjai ypač pabrėžė medinės ažūriškos bokšto apdailos svarbą, kuri apgaubia statinį tarsi migla, suteikdama lengvumo, kybojimo ore jausmą.

		
<p>329 pav. Gyvenamasis namas Archangelske, Rusijoje, aut. N. Sutyaginas, 2007 m. Fig. 329. House in Arkhangelsk, Russia, by N. Sutyagin, 2007</p>	<p>330 pav. Kultūros centras Kirkenėje, Norvegijoje, archit. biuras „Reiulf Ramstad Architects“, 2009 m. Fig. 330. Cultural Center in Kirkenes, Norway, by <i>Reiulf Ramstad Architects</i>, 2009</p>	<p>331 pav. Medžių lajų tako konkurso Anykščiuose projektas, I vieta, bokšto vaizdas, archit. Dž. Kisielius, I. Lukauskis, G. Gumenikovaitė ir K. Radiūnas, 2011 m. Fig. 331. Competition project of pedestrian path in Anykščiai, first place, by Architects Dž.Kisielius, I. Lukauskis, G. Gumenikovaitė and K. Radiūnas, 2011</p>

Pastebima tendencija pristatant aukštuminius medinius pastatus pažymėti, regis, paradoksali jų atsparumą ugniai. Teigiama, jog masyvūs medienos elementai gaisro metu anglėja, kuri laiką sulaiko karščio ir liepsnos plitimą, lieka stiprūs prognozuojamą laiko tarpą ir nesuyra staiga, kas būdinga metalinėms konstrukcijoms. Bandoma svarstyti, kad iš pasaulio prekybos centro bokštų 2001 09 11 būtų išsigelbėję ku kas daugiau žmonių jei pastatai būtų buvę iš medinių konstrukcijų (Steurer 2006; Kaušpėdas 2009; Michler 2012).

Medinės konstrukcijos nuo seno yra naudojamos *statyti tiltams*. Tai objektai, kurių architektūros šiuolaikiškumas, meninis įtaigumas atsiskleidžia kūrėjams išradinčiai taikant medieną. Dabartinėje architektūroje tiltai – ne tik tradiciniai kelius per upę ar kitą gamtinę kliūtį jungiantys statiniai, bet ir įvairūs gamtovaizdžių ar miestovaizdžių apžvalgos statiniai. Šio savotiško architektūros žanro formos paiešką įvairovėje išsiskiria tiltas Halsterene, Olandijoje. Tai statinys, leidžiantis persikelti per tranšėją, kuri yra XVII a. Vakarų Brabanto vandens lygio stabilizavimo sistemos dalis pietvakarinuose Nyderlanduose. Į kitą

krantą pereinama neįprastu būdu, nes tiltas – tai savotiškas medinis lovys, įkastas į tranšėjos pakrantes ir iki pat kraštų panardintas į vandenį (332 pav.). Medžio apsaugai nuo vandens jis yra padengtas EPDM membrana, kuri naudojama plokštiems stogams ir baseinams. (Hoefnagels 2011b). Šio objekto atsiradimas rodo medinių konstrukcijų galimybes įgyvendinant drąsiausius ir išradingiausius architektūros formos sumanymus. Pastebimas ir simbolinis, poetiškas kūrinio įtaigumas, kai medinis statinys, paniręs tamsiame vandenyje, yra tarsi gyvybės, vilties kelias per negandas. Lietuvoje vienas naujausių tiltų tipo statinių yra architekto Š. Kiaunės suprojektuotas apžvalgos ratas Zarasuose. Tiltu metalinių „X“ principu sukryžiuotų apskrito profilio plieno kolonų, sijų, turėklų struktūroje maumedžio lentų perdenginys yra svarbi atraminė dalis, vienintelė aklina plokštuma, raiškiai pabrėžianti kompozicinę idėją – ratą spirališkai jungiančias dvi skirtingame aukštyje esančias pakrantės terasas (Bružas 2011). Beveik 100 m ilgio konstrukcijoje medinė dalis lentų tarpusavio jungtyse išryškėjusia dinamiška grafika, medžiaginiu koloritu papildo, jaukesnę daro statinio estetiką, o bendrame sumanyme žmogaus fizinei intervencijai į gamtą suteikia kultūringą, nuosaikų pobūdį (333 pav.). Dideles formas ir stiprio galimybes tiltų projektuotojams teikia klijuoto medžio konstrukcijos. Paminėtinas forma išraiškingesnis 2008 m. atidarytas „Vaivorykštės“ pėsčiųjų tiltas Kėdainiuose per Nevėžio upę (archit. V. Kundrotas) (334 pav.). Šis ir kiti pastaruosiu metu realizuoti klijuoto medžio konstrukcijų tiltai Lietuvoje yra skirti pėstiesiems (Jūrės Medis 2010), o kitose šalyse medžio savybėmis pasitikima labiau, pavyzdžiui, 2010 m. Fryslan provincijoje Olandijoje pastatytas tiltas „Krusrak“ iš klijuoto medžio konstrukcijų, kurių laikomu keliu gali važiuoti sunkiasvoriai automobiliai (atlaiko 60 tonų apkrovos masę) ir eiti pėstieji (335 pav.) (Tiltuva 2012). Šio statinio iš medinių sijų sudaryta išraiškinga formos kompozicija vizualiai primena augalų lapų gyslų grafiką, ir todėl masyvi tilto konstrukcija atrodo gerokai artimesnė gamtinei aplinkai nei įprastiniai kelių infrastruktūros objektai.

332 pav. Tranšėjos tiltas, Halsterene Olandija, archit. biuras „RO&AD architecten“, 2010 m.

Fig. 332. Trench bridge in Halstern, Holland, by *RO&AD architecten*, 2010

333 pav. Apžvalgos ratas Zarasuose, archit. Š. Kiaunė, 2011 m.

Fig. 333. Observation bridge in Zarasai, by Architect Š. Kiaunė, 2011

	
<p>334 pav. Medinių konstrukcijų tiltas Kėdainiuose, archit. V. Kundrotas, 2008 m.</p> <p>Fig. 334. Wooden bridge in Kėdainiai, by Architect V. Kundrotas, 2008</p>	<p>335 pav. Medinių konstrukcijų tiltas Fryslan provincijoje, Olandijoje, archit. biurai „Achterbosch Architectuur“ ir „Onix“, 2010 m.</p> <p>Fig. 335. Wooden bridge in Fryslan, Netherland, by <i>Achterbosch Architectuur, Onix</i>, 2010</p>

Medinė šiuolaikinė architektūra naujomis formomis atsiskleidžia medienos fizinėmis savybėmis *įgyvendinant specialius utilitarinius poreikius*. Tarp tokių nūdienos architektūrai atskirais atvejais reikalingų funkcinių ypatybių galima minėti galimybę greitai pastatyti statinius sudėtingomis aplinkybėmis, juos lengvai transformuoti, turėti klimatiniams ir cheminiams poveikiams atsparius, tvarius statinius. Taip pat yra aktuali senesnių pastatų renovacija.

Nereta šiuolaikinės architektūros kūrinių norima *greitai pastatyti sudėtingoje gamtinėje ar urbanistinėje aplinkoje* esančiuose ir dažnai mažuose sklypuose, kur nėra galimybės organizuoti daugiau vietos ir laiko reikalaujančius darbus. Pastaraisiais dešimtmečiais ne vienas objektas tokiose vietovėse buvo įgyvendintas kaip tik iš medienos. Čia medinis statinys gali būti tiesiog atvežamas ir palyginti greitai, nesunkiai surenkamas iš kelių stambių dalių, kurios paprastai būna pagamintos iš smulkesnių elementų gamyklose. Lietuvoje modulinis medinių konstrukcijų gyvenamuosius namus statančios įmonės pažymi gamybos greitį ir minimalų neigiamą poveikį sklypui pastatą montuojant. Apskritai teigiama, jog modulinio namo gamyba ceche trunka 4–6 savaites, o montavimas sklype užtrunka iki 2–4 savaitių (Jokubauskas et al. 2008; Kaušpėdas 2009). Statybų iš medinių konstrukcijų greitį liudija ir tokie aprašyti pavyzdžiai kaip penkių aukštų medinio pastato surentimas per aštuonias su puse savaitės Švedijoje bei 230 m ilgio medinio tilto dviratinkams ir pėstiesiems nutiesimas per 45 minutes tos pačios šalies Ulmea mieste (Skafaru 2011a). Su moduline skydine statyba iš medienos Lietuvoje asocijuojasi gana paprastų ir neretai perdėm lakoniškų architektūrinių formų pastatai (336 pav.). Vis dėlto kitų šalių patirtis rodo, jog surenkamas medinis statinys gali atspindėti naujausias šiuolaikinės architektūros formų tendencijas. 2010 metais Helsinkyje pastatytam prieplaukos stebėjimo pastatui CNC įrengimais išpjautos klijuotos medienos ir vaakumuoto stiklo detalės buvo surinktos Aalto universitete kaip keturios statinio dalys. Pas-

tarosios buvo atvežtos ir sumontuotos į vieną tūrį ant nedidelės iš trijų pusių vandeniui apsuptos platformos (Heikkinen 2010). Statinys pasižymi dinamišku pavidalu, trikampių ir stačiakampių stiklo bei medinių sienų plokštumų žaisme, o dėl neįtikimai mažo pagrindo prieplaukos fone asocijuojasi su moderniu laivu (337 pav.). Medinės architektūros fizinį lengvumą, galimybę gaminti ir surinkti statinius sunkiai prieinamose vietovėse sėkmingai savo darbuose pritaiko kitų pasaulio šalių architektai. Taip neretai būtent mediniai statiniai atsiranda išskirtinėje gamtinėje ar tankaus užstatymo aplinkoje. Tarp įdomesnių tokios architektūros pavyzdžių galima paminėti statinius Alpių kalnuose Austrijoje. 2007 metais įgyvendinant architekto H. Kaufmanno suprojektuotą santūrios estetikos, tradicinę šalies medinę architektūrą menanti, rekreacinį pastatą ant stataus kalno šlaito (338 pav.), palyginti nesunkūs klijuoto medžio skydai į statybvietai buvo gabenami ir montuojami sraigtasparniais. Greitas medinės architektūros atsiradimas natūraliai siejasi ir su paprastu jos išmontavimu, tad gal dėl to ne taip kritiškai ir jautriai vertinama šiuolaikinės architektūros intervencija į aplinką bei naujos formos ir konteksto estetiški santykiai.

		
<p>336 pav. Įmonės „Jungtinių pajėgų namai“ modulinio gyvenamojo namo projektas, 2012 m. Fig. 336. Design project of a modular house by <i>Jungtinių pajėgų namai</i>, 2012</p>	<p>337 pav. Pastatas prieplaukai stebėti Helsinkyje, Suomija, proj. Aalto universiteto „Medžio studija“, 2008 m. Fig. 337. Observation building in Helsinki, Finland, by Aalto University <i>Wood Studio</i>, 2008</p>	<p>338 pav. Rekreacinis pastatas Alpių kalnuose, Austrija, archit. H. Kaufmann, 2007 m. Fig. 338. Recreation building in Alps, Austria, by Architect H. Kaufmann, 2007</p>

Palyginti lengva medinių statinių statyba leidžia kalbėti ir apie jų formos keitimo, transformavimo galimybes. Tokio reiškinio pavyzdžiu tapo „Kultflux“ paviljono architektūrinės formos metamorfozė Neries krantinėje, Vilniuje. Architektų A. Skiezglė, M. Nagelė, U. Tornau ir Shooros suprojektuotas medinis paviljonas yra iš medžio konstrukcijų, formuojančių 25x5 m pagal poreikius dalijamą erdvę (Adjoubei 2008). Orientuotų skiedrų plokštės (OSB) panaudotos ne tik viduje esančių kolonų, sijų konstrukcijoms, bet ir išorės apdailai. Pagal pirminį sumanymą pailgą stačiakampę dėžę priminusi statinio architektūrinė

išraiška (339 pav.) netikėtai ir sėkmingai patobulinta, pavasario ledonešiui suardžius vieną kampą. Sugadintos medinės pastato sienos buvo geometriškai taisyklingai išpjautos, atsiradusi anga uždengta trikampiu plokštuma, o pastatas įgavo naują, vizualiai gyvesnę formą. Statinio pietiniame fasade išnyko nuobodoka ligitolinė statiška simetrija, o sienų kampe atsiradęs lūžis šalia upės asocijuojasi su laivyba (340 pav.).

339 pav. „Kultflux“ paviljonas Vilniuje, archit. A. Skiežgelas, M. Nagelė, U. Tornau ir Shoora, 2008 m.
Fig. 339. *Kultflux* Pavilion in Vilnius, by Architects A. Skiežgelas, M. Nagelė, U. Tornau and Shoora, 2008

340 pav. „Kultflux“ paviljono formos pokytis, Vilnius, archit. A. Skiežgelas, M. Nagelė, U. Tornau ir Shoora, 2012 m.
Fig. 340. Changed form of the *Kultflux* pavilion, Vilnius, by Architects A. Skiežgelas, M. Nagelė, U. Tornau and Shoora, 2008

Atskirais atvejais medinių konstrukcijų pasirinkimą projektuojant šiuolaikinius pastatus nulemia jų *atsparumas klimatiniams ir cheminiams poveikiams*. Architektas J. Smolenickis populiariame Čekijos kurorte Bad Ragaze suprojektavo naujai interpretuotų monumentalų, katedrą primenančių formų SPA kompleksą. Medinių skulptūriškų pastato kolonų, medinės sienų, elipsinių langų tektonikos derinys kuria nekasdienišką nuotaiką interjero erdvėse, kartu užtikrina ir tinkamą patalpų mikroklimatą (341 pav.). Nepaisant čia esančių baseinų, pirčių, medinės konstrukcijos leidžia viduje palaikyti 35 procentų drėgmę – mažesnę negu pastato išorėje (Shuberrt 2009). Lietuvoje efektingos kupolo formos erdvės, panaudojant arkines klijuoto medžio sijas, sukurtos vandens pramogų parke Druskininkuose. Medis čia – ne tik tinkamą klimatą užtikrinanti konstrukcija, bet ir svarbi poilsio, pramogos nuotaiką interjere kurianti detalė. Medinių paviršių faktūra, šiltų rusvų spalvų tonai estetiškai dera su baseinų ir vandens mėliu, akmenų, augalų imitacijomis (342 pav.). Tokios specifinės vietos lankytojas, kuris dažniausiai būna menkai apsirengęs, todėl savotiškai pažeidžiamas, medinis kupolas psichologiškai nuteikia saugiau ir jaukiau negu buvimas po stiklo, metalo ar betono konstrukcijomis. Medienos konstrukcijų atsparumas chemiškai agresyviai aplinkai leidžia jas taikyti statant sandėliavimo bei žemės ūkio pasta-

tus. Iš klijuotos medienos Lietuvoje jau 30 metų konstruojami trąšų sandėliai, karvidės, arklidės (Jūrės_Medis 2012).

	
<p>341 pav. Taminos termos Bad Ragaze, Čekijoje, archit. biuras „Smolenicky&Partner“, 2006 m.</p> <p>Fig. 341. Tamina terms in Bad Ragaz, Czech, by <i>Smolenicky&Partner</i>, 2006</p>	<p>342 pav. Klijuoto medžio konstrukcijos Vandens pramogų parko ir pirčių komplekso interjere, Druskininkai, archit. biuras „Vilniaus architektūros studija“, 2006 m.</p> <p>Fig. 342. Glued wooden structures of aquapark and sauna complex in Druskininkai, by <i>Vilniaus Architektūros Studija</i>, 2006</p>

Medis yra tinkama medžiaga realizuoti šiuolaikinėje architektūroje populiarėjančias vadinamąsias *tvarių statinių* idėjas. Čia pabrėžiamas medinės architektūros ekologiškumas, medienos švarumas, geros termoizoliacinės, elektrostatinės savybės, gebėjimas patalpose palaikyti natūralų drėgmės balansą, oro cirkuliaciją, izoliuoti garsą (Jokubauskas et al. 2008). Taip pat akcentuojamas medienos išteklių atsinaujinimas gamtoje, mažesnės medinių elementų transportavimo ir pastatų statybos energetinės sąnaudos, galimybė nugriauto pastato konstrukcijas perdirbti, panaudoti antrą sykį (Hinski 2012). Šios medienos konstrukcijų ypatybės dera ir su pastato energetinio pasyvumo aspektu. Pastarosios deklaracijos architektūroje iš esmės kol kas nekeičia pastatų išorės pavidalų. Pavyzdžiui, Lietuvoje pirmasis (2009 m. pristatytas) pasyvusis namas buvo statomas iš keraminių plytų mūro, medinės dailylentės panaudotos tik daliai fasadų apdailai (343 pav.) (Paroc 2009). Vizualiai šio pastato išorė niekuo nesiskiria nuo vietovėje įprastų statinių. Kitose šalyse menkos energijos sąnaudos eksploatavimui pasiekiamos medį taikant ir pastatų konstrukcijoms bei apdailai. Statomi tiek maži, tiek daugiabučiai gyvenamieji namai, visuomeniniai pastatai (Steurer 2006; Hinski 2012; ProHolz 2012). Raiškesniu tvarumo idėjų atspindžiu medinėje architektūroje galima laikyti pagal H. Reitterio projektą įgyvendintą vaikų ir jaunimo pastatą Insbruko mieste, Austrijoje. Šio statinio horizontalus tūris bei medinė fasadų apdaila aplinkinės žalios lapijos fone asocijuojasi su medžių kamienais, taip pat sukuriama vizualus efektas – iliuzija, lyg augalai pasodinti ir ant pastato stogo (344 pav.).

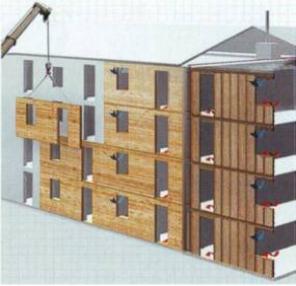
343 pav. Pirmasis Lietuvoje pasyvusis gyvenamasis namas su medine fasadų apdaila, Vilnius, archit. R. Kripas, 2009 m.
Fig. 343. First passive house with wooden cladding in Lithuania, Vilnius, by Architect R. Kripas, 2009

344 pav. Vaikų ir jaunimo namai – pasyvusis pastatas, Insbrukas, Austrija, archit. H. Reitter, 2008 m.
Fig. 344. House for children and youth, a passive building in Innsbruck, Austria, by Architect H. Reitter, 2008

Viena dabartinės architektūros aktualių sričių yra *pastatų renovacija*. Čia senesni mūriniai, metaliniai ar kitų medžiagų statiniai apvelkami nauju mediniu kiaučiu taip gerinant pastato estetiką, o kai kuriais atvejais sprendžiant ir šilumos laidumo problemas. Tarp naujausių idėjų yra vokiečių ir suomių tyrėjų kuriami mediniai tikslių matmenų apšiltinimo medžiaga užpildyti fasadų paneliai. Tokie medinio karkaso moduliai gaminami gamyklose ir montuojami segmentais, atvežus juos prie daugiaaukščių pastatų (345 pav.) (Schankula 2010; Laukkanen 2011). Įdomų estetinį pastato galinės sienos atnaujinimo sprendimą Barselonoje pateikė architektas D. B. Salva. Mediniai žaliuzių efektą kuriantys vertikalūs elementai pajvairinami apskritomis sferomis (346 pav.). Pastarasis medinių konstrukcijų panaudojimas skulptūriškas, efektingas architektūrinės formos požiūriu, taip pat pigiai ir paprastai įgyvendinamas (Delicado et al. 2009). Šiam dekoratyviam sprendimui artimas Vilniuje esančio prekybos centro „Parkas“ pagrindinio pastato fasadų atnaujinimas. Čia pirmo aukšto lygyje sienos horizontaliai apkaltos mediniais tašeliais su tarpais, taip suformuojant tarsi žaliuzės tipo dangą (347 pav.). Iš tokios pat medžio konstrukcijos suformuotas ir stogelis palei fasadą bei langų uždangos antrame aukšte, – sukurtas jaukesnis, tvarkingesnis, tarsi medinio prekybinio statinio įvaizdis. Kad senų mūrinių pastatų išorės išvaizdos atnaujinimas pasirenkant tikras medines dailylentes yra estetiniu ir funkciniu požiūriu sėkmingas, liudija Žalgirio g. 26 Vilniuje esantis gyvenamasis namas (348 pav.). Akivaizdu, jog naujoji medinė pastato dalis patrauklesnė negu senoji mūrinė. Vertikalios dailylenčių suleidimo siūlės vizualiai aukština ryškia horizontalią proporciją turintį statinį. Yra galimybė mūrinę sieną apšiltinti, medines lentas padengti norima spalva, kuri dėl medžiagos ypatybių praturtinama tekstūriniais ir šviesotamsos niuansais. Medinių dailylenčių apdaila atrodo vientisa, tvirta, išvengiama plastikinėms fasadų dangoms būdingos trapumo, sandūrų siūles, kampus dengiančių juostelių. Medis taip pat yra būdinga

tradicinė Šnipiškių rajono pastatų apdailos medžiaga, susiejanti objektą su kontekstu.

	
<p>345 pav. Pastato sienos renovacija mediniais fasadiniais moduliais, nenaudojant pastolių</p> <p>Fig. 345. Renovation of a building wall with wooden facade modules without using scaffold</p>	<p>346 pav. Pastato sienos renovacija nauju mediniu fasadu (projektas), Barselona, Ispanija, archit. D. B. Salva, 2008 m.</p> <p>Fig. 346. Renovation of a building wall with a new wooden facade (design project), Barcelona, Spain, by Architect D. B. Salva, 2008</p>
	
<p>347 pav. Pastato fasado atnaujinimas mediniu ažūriniu apkalimu, prekybos centro „Parkas“ pagrindinis pastatas</p> <p>Fig. 347. Renovation of a building with wooden openwork cladding, main facade of the shopping center <i>Parkas</i></p>	<p>348 pav. Pastato fasado atnaujinimas medinių dailylenčių apkalimu, Žalgirio g., Vilnius</p> <p>Fig. 348. Renovation of a building facade with wooden cladding in Vilnius, Žalgiris St.</p>

Įdomi galimybė ant jau esančių mūrinių, blokinių daugiabučių namų pastatyti kelis papildomus medinių konstrukcijų aukštus. Teigiama, kad sukonstruojant dar keturis penkis medinius aukštus, pamatų stiprinti nereikia, tad statybos procesas nenutraukia įprasto daugiabučio gyventojų gyvenimo ritmo (Skafaru 2011a).

3.3. Medinės architektūros tradicija – šiuolaikinės architektūros kontekstualumo pasireiškimo forma

Viena svarbiausių ir aktualiausių šiuolaikinės medinės architektūros meninių ypatybių yra, kaip praecityje buvęs ir siekiamybe tebesantis, jos harmoningas santykis su kontekstu. Kaip taikliai yra pastebėjusi L. Markejevaitė, būtent konteksto savitumai yra vienas svarbiausių impulsų, skatinančių architektūros kūrinio daugiareikšmės prasmingos meninės formos atsiradimą (Markejevaitė 2002). Neretoje vietovėje šiuolaikinė architektūra pripažįstama esanti sėkminga pirmiausia dėl to, kad yra pastatyta iš medienos. Lietuvoje aktuali naujų medinių pastatų gyvenviečių problematika, įdomu palyginti jų tapatumo ženklus su iki sovietmečio vykusios tradicinės medinės Lietuvos architektūros raidos palikimu.

Dažnas Lietuvos miestas ar miestelis turi išlikusias istorinėje miestų raidoje susiformavusias medinių pastatų grupes. Projektuojant naujus objektus tokioje aplinkoje, susiduriama su naujos ir senos architektūros sąveikos problema, kurią architektai sprendžia kūrybiškai remdamiesi intuicija, savo ar kitų kūrėjų patirtimi. Vienas korektiško elgesio receptų integruojant naują pastatą į istorinio medinio užstatymo aplinką – medžio pritaikymas ar interpretavimas kaip akivaizdus tradicijos ir vietos dvasios ženklas. Šiandien galima skaičiuoti nemažai šiam medienos pritaikymo aspektui priskirtinų naujos architektūros pavyzdžių.

Kėdainiuose šalimais Šv. Juozapo medinės bažnyčios architektai R. Vieštautas, V. Špečkauskas, D. Čiuta suprojektavo laidojimo paslaugų biuro pastatą, kuris lakoniška ir nuosaikia išraiška papildė architektūrinį ansamblį neimituodamas istorinių formų (Kšivickaitė 2007) (349 pav.). Viena svarbiausių ir sėkmingiausių priemonių siekiant harmonijos su istorine aplinka tapo medžio lentų apdailos pasirinkimas naujam pastatui. Vertikalių lentų grafika yra vizualiai tokia pati kaip netoliese stovinčios medinės bažnyčios ir jos varpinės (350 pav.). Svarbi visumos harmonizavimo priemonė yra ir tamsus naujojo pastato lentų spalvos tonas. Medžio apdaila prasmingai susijusi ir su pastato bei vietos sakralumu. Krikščioniškojoje ikonografijoje medis simbolizuoja Dievo palaimintą gyvenimą, o besikartojantis jo metų ciklas liudija gyvenimą, mirtį ir prisikėlimą (Biedermann 2002).

Architektų R. Malavicko, R. Mankaus ir V. Saveikio projektuotas daugiabutis gyvenamasis namas Latvių g. 15/2, Vilniuje – vienas objektų didmiestyje, kurio architektūrinėje išraiškoje atsižvelgta į Žvėryno medinio paveldo kontekstą ir morfologiją. Palyginti stambaus tūrio ir aukštingumo pastatas viename sklype pagal laiptinių skaičių suskaidytas tarsi į tris skirtingos fasadų kompozicijos pastatus. Žvėryno dvasiai artimiausias vidurinis, Latvių ir Sakalų gatvių kampe stovintis segmentas (351 pav.). Jo architektūroje galima rasti ne vieną aplinkinio istorinio medinio statinio požymį. Svarbios kontekstualizuojančios priemonės čia yra didelis viršutinio aukšto balkoną dengiantis stogas, tūriniai

stoglangiai ir vyraujančio ploto fasado fragmentai su medžio dailylenčių apdaila. Šių kompozicinių elementų sąranga papildyta netaisyklingai išdėstytomis langų, balkonų angomis ir detalėmis, o visuma tampa asociatyvi su Žvėryno medinės istorinės architektūros įvairių stilių sinteze bei sunkiai nusakoma pastato stilistika (Ptašek 2002b) (352 pav.).

	
<p>349 pav. Laidojimo paslaugų biuras Radvilų g. 8a, Kėdainiuose, archit. R. Vieštautas, V. Špečkauskas, D. Čiuta, 2007 m.</p> <p>Fig. 349. Funeral Home in Kėdainiai, Radvilos St., by Architects R. Vieštautas, V. Špečkauskas and D. Čiuta, 2007</p>	<p>350 pav. Šv. Juozapo bažnyčia Kėdainiuose, 1766 m.</p> <p>Fig. 350. St. Joseph's Church in Kėdainiai, 1766</p>
	
<p>351 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas su komercinėmis patalpomis Latvių g. 15/2, Vilniuje, archit. R. Malavickas, R. Mankus, V. Saveikis, 2000 m.</p> <p>Fig. 351. Block of flats in Vilnius, Latviai St., by Architects R. Malavickas, R. Mankus and V. Saveikis, 2000</p>	<p>352 pav. Saugomas pastatas Vytauto g. 49, Žvėryno r., Vilniuje</p> <p>Fig. 352. Protected building in Žvėrynas district, 49, Vytautas St.</p>

Kritiškesnis visuomenės požiūris į naujus objektus kurortinėse vietovėse verčia architektus atidžiau žvelgti į kontekstą, todėl vietos dvasios paieškos čia tampa žymiai gilesnės, o rezultatai dažniau sulaukia pripažinimo. Gyvenamasis

namas Juodkrantėje, Miško gatvelėje, 2005 m. suprojektuotas architektų G. ir A. Prikockių, I. Tikuišytės bei A. Velučio, yra vienas naujesnių objektų pajūryje, kurio architektūrinėje išraiškoje medis atliko svarbų jungiamąjį vaidmenį su vietos užstatymu (353 pav.). Šiaurinė Juodkrantės dalis susiformavo XIX a. pabaigoje, ir čia buvo išskirtinai vilų ir viešbučių zona, priešingai negu pietinėje, kurioje vyravo mediniai žvejų nameliai. Naujo gyvenamojo namo architektai nesistengė akiai kopijuoti kontekste esančių vokiško laikotarpio medinių vilų (Almonaitytė-Navickienė 2008), tačiau būtent medinių dailenčių fasadų apdaila su vertikalių, horizontalių ir įžambių sijų formuojamu konstruktyvu, kuris taip pat laiko ir medinius balkonus su drožinėtais mediniais turėklais, minėtų medinių elementų, langų bei stogo karnizo spalvos neabejotinai sulieja naujajį pastatą su beveik šimto metų senumo vietiniu užstatymo kontekstu (354 pav.). Naujojo pastato fasadų grafika bei pastato tūriai giminingi ir seniesiems Klaipėdos fachverkiniams sandėliams.

353 pav. Gyvenamasis namas Juodkrantėje, archit. G. ir A. Prikockiai, I. Tikuišytė, A. Velutis, 2005 m.
Fig. 353. House in Juodkrantė, by Architects G. and A. Prikockiai, I. Tikuišytė and A. Velutis, 2005

354 pav. Medinė vila Kalno g., Juodkrantėje
Fig. 354. Wooden villa in Juodkrantė, Kalnas St.

Fachverko konstrukcijos motyvai langų rėmams panaudoti ir architektų A. Zavišos ir R. Krištopavičiaus Marijos Krikščionių Globėjos bažnyčios projekte Nidoje (355 pav.). Šis objektas aktualus, kaip lietuvių liaudies architektūros interpretavimo pavyzdys sakraliniuose pastatuose – panaudotas kluono stogo motyvas, manytina semantiškai susijęs su Evangelija. Su pamario liaudies architektūra pastatą sieja tokie kodai kaip palyginti nedidelis tūris, koloritas ir medžiagiškumas (Vainilaitis et al. 2004). Autoriai sugebėjo tarp galimų prototipų atrinkti kelias charakteringas savybes ir suteikė į bažnyčią žiūrinčiam žmogui galimybę atpažinti tradicines žymes bei aiškiai pajusti, jog ši šventovė alsuote alsuoja vietos dvasia (Buivydas 2002). Kaip ir tradicinių šio krašto žvejų namų, bažnyčios fasadų apkalimas ažuolinėmis lentomis yra vertikalus, jų sudūrimo

siūlės uždengtos vertikaliomis medinėmis juostelėmis (356 pav.). Panašus spalvinis sprendimas – tamsaus kolorito lentų sienose balta spalva išryškinti mediniai langų rėmai ir detalės. Su kontekstu siejanti svarbi detalė yra ir nendrių stogo danga bei gerai matomos medinės gegnės ir karnizas. Kryžiaus konstrukcija tam tikrais rakursais žiūrint asocijuojasi su žvejų namelių stogų lėkiais. Bažnyčios pastatas šalia Taikos ir Kopų gatvėse esančių didboko tūrio mūrinių pastatų dėl sėkmingo medžiaginio ir formos sprendimo yra raiškus pamario tradicinės architektūros ženklas, reprezentuojantis krašto savitumus.

355 pav. Marijos Krikščionių Globėjos bažnyčia Nidoje, archit. A. Zaviša ir R. Krištopavičius, 2002 m.

Fig. 355. St. Mary, the Patron of Christians, Church in Nida, by Architects A. Zaviša and R. Krištopavičius, 2002

356 pav. Medinis pamario žvejų namelis
Fig. 356. Fishermen's wooden cabin

Iš šiuolaikinės kurortinės Palangos architektūros išsiskiria architekto D. Rausko suprojektuoti daugiabučiai gyvenamieji namai Žvejų gatvėje (357 pav.). Du kubo formos pastatai nėra tiesmukos vienas kito kopijos, jų tarpusavio erdvinis ryšys įvardytinas kaip žaismingas dialogas tarp skirtingai interpretuojamų fasado plastikos sprendinių, taikant *versus* principą. Fasado apdailai parinktos medžio lentos yra svarbiausias plastinės artikuliacijos komponentas (Lagunovičius 2002). Fasadinė plokštuma formuojama iš keturių tos pačios spalvos, tačiau skirtingo atspalvio dailylenčių. Einant Žvejų gatve link jūros, tarp daugiaaukščių mūrinių namų už sankryžos su Vytauto gatve šie medžiu apdailinti pastatai yra pirmieji, keliantys asociacijas su istorine medine kurorto architektūra, jos masteliu. Mirguliuojantis fasadų apkalimas primena nuo laiko ir vandens spalvos tolygumą praradusius dažytus valčių šonus, o savo pabrėžtinai horizontalia lentų grafika ir dydžiu – medinių kurorto vilų sienas (358 pav.). Meistriškas lentų fasadų skaidymas spalvos tonais ir netaisyklingai išdėstyti langai optiškai mažina pastatų mastelį, kuris kitos Vytauto gatvės pusės ir priešingo Žvejų gatvės užstatymo fone atrodo labiau artimas mažaaukštei statybai. Daugiabučio korpusai tarsi tampa buferine zona tarp dviejų užstatymo tipų medžiagos ir mastelio požiūriu. Minimalistinė ir santūri pastato forma, panaudojant tra-

dicinę kurorto architektūrinę medžiagą, praturtina Palangos užstatymo kontekstą ir meninį išraiškingumą.

357 pav. Daugiabučiai gyvenamieji namai Žvejų g., Palangoje, archit. D. Rakauskas, 2002 m.
Fig. 357. Blocks of flats in Palanga, Žvejai St., by Architect D. Rakauskas, 2002

358 pav. Medinė pastato siena Žvejų g. 21, Palangoje
Fig. 358. Wooden wall of a building in Palanga, Žvejai St.

S. Daukanto gatvėje Anykščiuose pastatytas architektų K. Indriūno ir D. Vileitienės suprojektuotas gyvenamasis namas (359 pav.) sėkmingai prigijo nedidėje urbanistikos paminklo teritorijoje, miesto istoriniame centre, kuriame vyrauja mediniai gyvenamieji pastatai. Gyvenamasis pastatas buvo pastatytas ant senų buvusio pastato pamatų pritaikant tradicines medinio pastato detales, jas šiuolaikiškai saikingai interpretuojant. Medinės dažytų lentų sienos bei langų apvadų detalės spalvų tonais ir formomis naujai pastatytą namą tvirtai susieja su architektūrine aplinka (360 pav.). Objekto realizacija akivaizdžiai deklaruoja pagarbą Anykščių istorinei medinei architektūrai ir žymi naujos kokybės bei tradicijų tęstinumo dermės galimybę šiame mieste.

359 pav. Gyvenamasis namas S. Daukanto g., Anykščiuose, archit. K. Indriūnas ir D. Vileitienė, 2007 m.
Fig. 359. House in Anykščiai, S. Daukantas St., by Architects K. Indriūnas and D. Vileitienė, 2007

360 pav. Mediniai namai S. Daukanto g., Anykščiuose
Fig. 360. Wooden houses in Anykščiai, S. Daukantas St.

Aptartieji šiuolaikinės Lietuvos architektūros pavyzdžiai patvirtina, jog naują pastatą integruojant į miesto istorinio medinio užstatymo aplinką, medžio bei su šia medžiaga susijusių niuansų pritaikymas ar interpretavimas objekto architektūrinėje išraiškoje – kaip tradicijos tęstinumo ir vietos dvasios ženklas – yra vienas iš elgimosi tokioje aplinkoje receptų bei projekto sėkmės kodų.

Kitose šalyse nauja medinė architektūra sėkmingai projektuojama ir prigyja miestų kontekstuose, pastatytuose iš kitokių nei medis medžiagų. Architektūrinės išraiškos efektingumu išskirtini „AWP“ ir „Atelier Oslo“ architektų grupių sukurtas Šviečiantis paviljonas Norvegijos Sandneso mieste. Naujasis paviljonas giminingas aplinkiniams tinkuotiems mūriniams senamiesčio pastatams savo siluetu ir dydžiu. Medinės kryžmai sustatytos kolonos laiko iš medinių sijų sukonstruotą ir berėmiu stiklu dengtą gardelinę struktūrą primenančią tradicinio pastato formą (361 pav.). Statinys yra savotiškas miesto raidos strategijos manifestas, siekis draugiška, šiuolaikinių formų architektūra papildyti aplinką, skatinant pozityvių socialinių įvykių plėtotę miesto viešosiose erdvėse (Rosenberg 2011). Konstrukcijai pasirinktas medis leido sukurti standžią, tvirtą, bet fiziškai ir vizualiai lengvą konstrukciją. Apšvietimu išryškintas šiltas medienos koloritas ir natūrali faktūra sudėtingai technicistinei struktūrai suteikia žaismingumo ir atraktyvumo.

361 pav. Šviečiantis paviljonas Sandnese, Norvegija, archit. biurai „AWP“ ir „Atelier Oslo“, 2010 m.
Fig. 361. Lantern pavilion in Sandnes, Norway, by AWP and *Atelier Oslo*, 2010

362 pav. „Metropolijos skėtis“ – de la Encarnacion aikštės rekonstrukcija, Sevilija, Ispanija, archit. J. Mayer H., 2011 m.
Fig. 362. *Metropol Parasol*. Redevelopment of Plaza de la Encarnacion, Seville, Spain, by Architect J. Mayer H., 2011

Medienos konstrukcijų ekologiškumas, kaip asociacija su organine medžiaga, kuri gali nesunkiai keisti savo fizinį pavidalą, leidžia architektams realizuoti drąsių ar net provokuojančių formų pastatus viešosiose miesto erdvėse. Virš Se-

vilijos miesto de la Encarnacion aikštės, kuri anksčiau buvo naudojama automobilių stovėjimui, architektas J. Mayeris H. suprojektavo plastišką, heterotrofinį organizmą primenantį statinį. Banguojanti forma sukonstruota iš klijuoto medžio plokščių ir sijų, sudarančių kvadratinio tinklo struktūrą (362 pav.). Statinys tarnauja kaip paviljonas, pastogė turgaus prekyviete, parduotuvėms, koncertų ir kitų renginių scenai (Hoefnagels 2011a). Antikiniam senamiesčio kontekstui dydžiu ir pavidalu kontrastinga kompozicinė forma vargu ar būtų realizuota iš gelžbetonio ar metalo, o medžio konstrukcijos šioje drašioje architektūroje dėl savo semantinių ypatumų yra kūrinio egzistenciją jautrioje miesto aplinkoje harmonizuojanti priemonė.

Po nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje 1991 m. prasidėjusi nauja epocha atnešė jautresnio požiūrio sklaidą projektuojant pastatus gamtinėje aplinkoje. Dvasingesnio ir kontekstualesnio rezultato siekis, reiklesnis situacijos suvokimas ir analizė ne vieną architektą paskatino projektuojamuose pastatuose panaudoti medį. Gamtovaizdyje įkomponuotas pastatas tarp negyvos žemės ir paslaptingo dangaus savo medinėmis sienomis, balkonais, stogeliais byloja: „Aš gyvas“ gyvas kaip ir aplink vešinti augalija. Medienos panaudojimą jautrioje gamtinėje aplinkoje projektuojamiems pastatams dažnai sufleruoja greta augantys medžiai – taip sukuriamas tiesioginis medžiaginis konteksto ir naujo objekto ryšys. Išsaugoti karta iš kartos iki pat sovietmečio, šie medinės architektūros aspektai gamtinėje aplinkoje buvo gerai jaučiami ir žinomi miškingoje Lietuvos gamtinėje aplinkoje, todėl po nepriklausomybės atkūrimo medį savo architektūrinėje išraiškoje turinčių objektų pagausėjimas yra tradicijos atgimimo požymis.

Didelę dalį medinės architektūros elementais harmoningai į gamtovaizdį integruotų pastatų sudaro gyvenamieji namai. Kulautuvoje Kauno rajone architektų V. Juozaičio, K. Ščevinsko ir R. Babrausko 2001 m. suprojektuotame gyvenamajame name (Almonaitytė-Navickienė 2001) pasirinkta medžio apdaila svariai prisidėjo nemažo tūrio pastatą harmonizuodama su aplinkine gamta. Horizontalus medžio lentų apkalimas optiškai mažina didžiausio pastato fligelio aukštį, maumedžio lentų spalvos netolygumas grafiškai skaido dideles sienų plokštumas, asocijuojasi su žemės augalinio sluoksnio tonalumu bei pušų kamienų mirgėjimu (363 pav.).

Architektūros objektai paežerėse dažniausiai yra gerai matomi, todėl korektiško ir harmoningo santykio suradimas su gamtine aplinka tampa ne tik užsako ir architekto reikalu, bet ir teisėtu visuomenės lūkesčiu. Kaišiadorių rajone prie Kalvių ežero V. Adomavičiaus ir V. Vyšniauskienės suprojektuota vila tradicinei medinei Lietuvos architektūrai artima ne tik paviršiniu apdailiniu medžio apdailos taikymu fasaduose, bet ir tradicinės statybinės medžiagos – rąstų panaudojimu bei interpretavimu. Tarptautinio pripažinimo sulaukęs objektas (Noal 2003) pasižymi vientisa menine architektūrinės raiškos idėja ir harmoningu santykiu su paežerės aplinka. Rąstai, ypač ažūrinėse sienose, savo forma ir propor-

cijomis artimi aplink augantiems medžių kamienams. Taisyklingos baltai dažyto stogo gegnių lentos pabrėžia gruboką, tačiau natūralų, gamtos ir laiko procesams paklusnų rąstų paviršių (364 pav.).

363 pav. Gyvenamasis namas Kulautuvoje, archit. V. Juozaitis, K. Ščevinskas, R. Babrauskas, 2001 m.

Fig. 363. House in Kulautuva, by Architects V. Juozaitis, K. Ščevinskas and R. Babrauskas, 2001

364 pav. Vila prie Kalvių ežero Kaišiadorių r., archit. V. Adomavičius, V. Vyšniauskienė, 2001 m.

Fig. 364. Villa near the lake of Kalviai, by Architects V. Adomavičius and V. Vyšniauskienė, 2001

Prie Dusios ežero Lazdijų rajone G. Natkevičiaus, R. Adomaičio, A. Asausko ir J. Šyvokienės suprojektuotas informacijos centro – gamtos mokyklos – pastatas yra vienas sėkmingesnių objektų reikioje gamtinėje vietovėje. Nūdienos architektūros tendencijų dvasia sukurtas statinys sudarytas iš dviejų tūrių kompozicijos, kurioje į vienį sujungta stiklinė perregima stačiakampė dalis ir etnografinių bruožų turintis medinėmis skiedromis dengtas korpusas. Savo medžiaga ir forma kontrastingos dvi pastato dalys sukuria tarpusavio ir aplinkos dermės įspūdį. Tradicinei architektūrai būdingomis medžio skiedromis dengtas dvišlaitis korpusas, papildomas stiklinio tūrio skaidrumo ir lengvumo, pastatą gražiai integruoja į gamtinę aplinką (365 pav.). Šio paežerės objekto sėkmę ir pripažinimą liudija autoriams 2001 metais įteikta „Archiformos“ geriausio metų objekto architektūrinė premija.

Architektų R. Liolos, E. Neniškio, A. Liolos, S. Liolienės, R. Vainekytės ir L. Nekrošiaus prie Bebrusų ežero suprojektuotų svečių namų pagrindinis korpusas ir gyvenamieji namai stovi atokiau nuo vandens telkinio, bet dėl to autoriai sau nesumenkino užduoties rasti maksimaliai harmoningą ryšį su gamtine aplinka. Sklype esantys pastatai architektūrine išraiška rodo bendrą idėją – nuo nepalankios insoliacijos ar orientacijos kelio atžvilgiu pastatai uždengiami mediniu tūriu, kuris yra ir viena statinio siena, ir stogas. Ši išraiškina, reljefo formoms artima medinė pastatų detalė tarsi „išaugina“ pastatus iš žemės paviršiaus. Medinio tūrio lentų spalva ir vertikali jų orientacija svečių namų korpusus sulieja ir

su pušų kamienų fonu. Meistriškai panaudotos priemonės pastatų kompleksą organiškai suderina su vietove (366 pav.).

365 pav. Informacijos centras – gamtos mokykla, Lazdijų r., archit. G. Natkevičius, R. Adomaitis, A. Asauskas ir J. Šyvokienė, 2000 m.
Fig. 365. Information Center in Lazdijai region, by Architects G. Natkevičius, R. Adomaitis, A. Asauskas and J. Šyvokienė, 2000

366 pav. Svečių namai prie Bebrusų ežero, Kirneilės kaimas., Molėtų r., archit. R. Liola, E. Neniškis, A. Liola, S. Liolienė, R. Vainekytė ir L. Nekrošius, 2006 m.
Fig. 366. Guest-house near the lake of Bebrusai in Kirneilė, by Architects R. Liola, E. Neniškis, A. Liola, S. Liolienė, R. Vainekytė and L. Nekrošius, 2006

Ypač artimoje kaimynystėje su pajūrio kopomis ir pušynu yra architekto H. Štaudės suprojektuota ir 2000 m. Palangoje pastatyta kavinė „Ronžės uostas“. Tai vienas pavyzdžių, sklaidančių išspūdį, jog pajūrio kopų paunksnėje apskritai jokia statyba negalima. Statinys modernios architektūros ir kontekstualiai organiškas (Butkus 2000). Ant kopų išvilktos laivo metaforą, nujaučiamą iš stogo formos bei masyvaus balkono, paryškina medinių lentų apkalimas, ryškūs mediniai langų rėmai, mediniai laiptai ir turėklai. Grakšti stogo linija su gerai matomomis medinėmis gegnėmis gali sietis ir su kopų ar jūros bangų keteromis. Aukšti langai natūralios spalvos mediniais rėmais dera pušų kamienų fone (367 pav.).

Šalia gausios nedidelio tūrio pastatų įvairovės gamtinėje aplinkoje išsiskiria daugiabutis gyvenamasis namas Oginskio gatvėje Vilniuje, 2004 m. suprojektuotas architektų G. Baranausko, D. Balčiūno, D. Lasauskienės, R. Mikalauskio ir D. Mikalauskienės (Rosaitė 2005). Namai stovi ties Pavilnio regioninio parko riba, gausioje pušų apsuptyje ir ant raiškaus reljefo. Natūralios medžio lentos dengia didelę dalį mūro sienų ir gelžbetoninio karkaso pastato korpusų, masteliu, faktūra, spalvos niuansais paryškina pastato segmentiškumą, plastiškumą – pastato išsilenkimo ir aukštėjimo pagal reljefą išspūdį, pabrėžia pastato ryšį su parku. Iš lentų suformuotos balkonų sienutės gatvės fasade savo galine briauna sudaro vertikalius medinius elementus, kurie savo proporcija artimi pušų

kamienams ir kartu skaido gana ilgą fasado tūrį sukurdami meninę intrigą. Šio pastato integracijai į aplinką svarbios ir pirmųjų aukštų butų kiemelius ribojančios medinės tvorelės, natūraliai reaguojančios į reljefą ir tarsi iš jo išaugančios. Žvelgiant į pastato visumą šalia esančio miško fone, į žemiausioje dalyje esančias tvoreles galima žiūrėti kaip į krūmus, į medines balkonų sienutes – kaip į pušų kamienus, o masyvesnius medinius elementus virš balkonų – kaip į pušų lają. Pastatui, kaip ir miško masyvui, būdingas daugiaplaniškumas (368 pav.).

367 pav. Kavinė „Ronžės uostas“ Palangoje, archit. H. Štaudė, 2000 m.

Fig. 367. Coffe shop *Ronžės Uostas* in Palanga, by Architect H. Štaudė, 2000

368 pav. Daugiabutis Oginskio g. Vilniuje, archit. G. Baranauskas, D. Balčiūnas, D. Lasauskienė, R. Mikalauskis ir D. Mikalauskienė, 2004 m.

Fig. 368. House in Vilnius, Oginskis St., by Architects G. Baranauskas, D. Balčiūnas, D. Lasauskienė, R. Mikalauskis and D. Mikalauskienė, 2004

Sėkmingi šiuolaikinės architektūros objektų pavyzdžiai Lietuvos gamtovaizdyje rodo, kad medis yra neabejotinai reikšminga harmonizacijos priemonė susijusi su medienos estetinėmis savybėmis ir medžio kaip augalo simbolinėmis, tradicinėmis prasmėmis.

Kai kuriuose pasaulio architektūros pavyzdžiuose matyti ir kūrėjų sugebėjimas išnaudoti medinių statinių paviršių slepiančią vizualinę dermę su gamtine aplinka. Medinės lentos, kaip savotiška maskuotė, susiejanti su raiškaus reljefo ir medžiais apaugusia vietoje, panaudota architektų biuro „Edward Cullinan Architects“ Jungtinėje Karalystėje suprojektuotame kultūros centro pastate. Čia medinis statinio „apvalkalas“, lyg pievoje gulinčio augalo kūnas, esantis čia jau kurį laiką, atrodo natūraliai atsiradęs ir išnyksiantis (369 pav.). Manytina, jog būtent medžio pasirinkimas leido architektų grupei „Rintala Eggertsson Architects“ šalia Seljordo ežero, miškingame ir kalnuotame gamtovaizdyje realizuoti minimalistinės, šiuolaikiškos formos apžvalgos bokštą (Ross 2012). Mediniai

statinio paviršiai statinio pavidalą daro ne tokį monumentalų ar grėsmingą, jo siluetą medienos tekstūriškumas tarsi tirpdo augalijos fone (370 pav.).

369 pav. „Downland Gridshell“ kultūros centras Susekse, Jungtinė Karalystė, archit. biuras „Edward Cullinan Architects“, 2002 m.

Fig. 369. *Downland Gridshell Cultural Center* in Sussex, United Kingdom, by Edward Cullinan Architects, 2002

370 pav. Seljordo apžvalgos bokštas, Norvegija, archit. biuras „Rintala Eggertsson Architects“, 2011 m.

Fig. 370. *Seljord watch tower*, Norway, by *Rintala Eggertsson Architects*, 2011

Iki sovietmečio ir pirmaisiais jo dešimtmečiais Lietuvos kaimuose vyravusi medinė gyvenamųjų pastatų architektūra (Minkevičius 2002) ilgainiui nykdama tapo svarbia, nors ir nevienareikšmiška, vaizdine erdvine informacija žmonėms apie gyvenamosios aplinkos kokybę. Senųjų Lietuvos gyvenviečių medinė architektūra susijusi su ilgą laiką stebėjama statybos tradicijų raida bei statybos kanonais, atspindinčiais ilgą tautos istorinį kelią, socialinius ekonominius pokyčius, tradicijas ir liaudies kūrybines galias (Lainauskaitė 2002). Senosios gyvenvietės ir medinė jų architektūra šiandien, deja, dažnai asocijuojasi tik su ramybe, poilsiu, gamtos artumu ir sentimentais praeičiai. Galima kalbėti apie medžio naujoje pastatų architektūroje ryšį su senosiomis Lietuvos gyvenvietėmis kaip dar vieną tradicijos grįžimo požymį. Tai rodo ir pastaraisiais metais ypač išsiplėtojęs kaimo turizmo sodybų verslas. Nereta kaimo turizmo sodyba įkuriama senuosiuose mediniuose kaimo statiniuose, juos remontuojant ar rekonstruojant. Naujai statomiems pastatams dažniausiai taip pat bandoma suteikti etninės architektūros bruožų, pasirenkant tradicinę medžiagą medį ir tradicines statybos formas.

Architektų L. Venslovo ir A. Ambrasaitės Kunionių kaime, Kėdainių rajone, suprojektuota kaimo turizmo sodyba – tipiškas ir sėkmingas šio medinės architektūros reiškinių pavyzdys. Pastatų grupės išorė turi lietuvių liaudies architektūrai būdingas formas, motyvus, kurių dėmė nesutrikdė gamtinės aplinkos (Matijošaitienė 2007) (371 pav.). Pagrindinių sodybos pastatų kompoziciją vienija šiuolaikiškai interpretuotos medžiagos – tai ir raiškūs lauko akmenų cokoliai, ryškūs molinių čerpių stogai ir labiausiai su tradicine lietuvių sodyba vizualiai rišanti medžio rąstų sienų apdaila. Rąstai savo sukirtimu kampuose ir spalva statinių grupę aiškiai asocijuoja su senųjų kaimo gyvenviečių sodybomis bei

pozityviais jų privalumais (372 pav.). Aptaromi kaimo turizmo pastatų grupė įdomi kaip smulkus gyvenvietės struktūrinis vienetas – sodyba.

	
<p>371 pav. Kaimo turizmo sodyba Kunionių kaime, Kėdainių r., archit. L. Venslovas ir A. Ambrasaitė, 2006 m. Fig. 371. Homestead in Kunioniai, by Architects L. Venslovas and A. Ambrasaitė, 2006</p>	<p>372 pav. Aukštaitiška sodyba Anykščių r. Fig. 372. Homestead in Anykščiai region</p>

Grabuosto ežero saloje, Molėtų rajone, architektų J. Leskevičiaus ir A. Mítuzo suprojektuota poilsinė labiau asocijuojasi su maža gyvenviete (373 pav.). Visoje teritorijoje siekta išsaugoti ir puoselėti augmeniją, nedarkyti tikrųjų kraštovaizdžio verčių agresyviomis architektūros formomis. Ypač artimi tradicinei kaimo architektūrai mediniai poilsio nameliai, išdėstyti tartum atsitiktinai, bet iš tikro sekantys reljefo, ežero vingius bei įsiterpiantys tarp senųjų salos obelių. Draugišką gamtinei aplinkai teritorijos suplanavimą papildė lakoniška rąstinių namų architektūra. Taip atkartojama Lietuvos tradicinės gyvenvietės darna su gamtovaizdžiu (374 pav.).

	
<p>373 pav. Poilsinė „Obuolių sala“, archit. J. Leskevičius, A. Mítuzas, 2006 m. Fig. 373. Holiday cabins in <i>Obuolių Sala</i>, by Architects J. Leskevičius and A. Mítuzas, 2006</p>	<p>374 pav. Zervynų kaimas Fig. 374. Zervynos village</p>

Šalia Panevėžio esančioje Pavešėčių kaimo vietovėje architektas Ž. Lipskis suprojektavo gyvenamąjį kvartalą, kuriame būsimieji gyventojai būstą gali rink-

tis iš keturių vienbučių namų projektų. Juose pagrindinės fasadų apdailos medžiagos yra medžio dailylentės ir plytų mūras (375 pav.). Vieno ir dviejų aukštų gyvenamųjų namų tūriai pagal šiuolaikinės architektūros tendencijas skaidomi geometrinėmis skirtingo medžiagiškumo plokštumomis, sukuriant kiekvieno fasado vieningumo su bendra namo kompozicija išpūdį ir viso kvartalo apstatymo vienovę. Namų medinių dailylenčių plokštumos humanizuoja ne tik kiekvieną pastatą atskirai, bet ir jų formuojamas gatves, kiemus, bendrą kvartalo erdvę. Apdailinių lentų grafika papildo kompoziciją ir tampa architektūrinio mastelio formantu. Šiame kvartale akivaizdus vieningas kūrybinis braižas naudojant formas ir medžiagas, artimas senųjų Lietuvos gyvenviečių architektūros dermei (376 pav.).

Sąsają su senosiomis Lietuvos medinių pastatų gyvenvietėmis galima rasti šalia Vilniaus kompleksiskiau plėtotose ir tebeplėtojamos mažaaukščių gyvenamųjų namų gyvenvietėse. UAB „Veikmė“ statomame Gulbinų kvartale pagal kelis kartotinius projektus užstatytos gatvelės, nepaisant noro įvairiems pirkėjų skoniams, vieningais architektūriniais sprendimais kuria harmoningos aplinkos išpūdį. Padvarės gatvės šiaurinės atkarpos dalis daugiausia užstatyta dvejetainės architektūrinės išraiškos namais, – tai vienaaukščiai su šlaitiniais ir dviaukščiai su plokščiais stogais (377 pav.). Pirmieji, savo forma artimiausi tradiciniam lietuviškam mediniam gyvenamajam namui, fasaduose turi horizontalius medinių lentų apkalimus viršutinėje dalyje, antrųjų fasadų apdailoje vyrauja vertikaliai sukaltos medinės dailylentės, tarsi priartinančios pastatų minimalistišką ir šiek tiek miestietišką architektūrą gamtinei ramios užmiesčio gyvenvietės aplinkai. Svarbus šios kvartalo dalies artimumo etnografinėms gyvenvietėms aspektas yra koloritas. Atskirų pastatų medinių dailylenčių dažymas daugiausia šiltais gelsvais, rausvais atspalviais su pasitaikančiais ir šaltesnėmis spalvomis nudažytų namų intarpais gatvelėje – artimas daugelio didesnių gyvenviečių išlikusių senų pastatų spalvų žaismui (378 pav.)

375 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas Pavėšėčių kaime, archit. Ž. Lipskis, 2006 m.

Fig. 375. Block of houses in Pavėšėčiai village, by Architect Ž. Lipskis, 2006

376 pav. Vilniaus gatvė, Aukštavaris
Fig. 376. Vilnius St. in Aukštavaris

377 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas
Gulbinai Vilniuje, archit. R. Kripas, 2008 m.
Fig. 377. Block of houses in Gulbinai, by
Architect R. Kripas, 2008

378 pav. Medinių namų užstatymas,
Troškūnai, Vilniaus gatvė
Fig. 378. Wooden houses in
Troškūnai, Vilnius St.

Horizontaliai kaltų ir šiltais atspalviais dažytų medinių dailienčių apdaila drąsioje ir šiuolaikiškoje gyvenamųjų dvibučių namų architektūrinėje išraiškoje matyti ir Klevinės gyvenvietės to paties pavadinimo gatvės pabaigoje, pietinėje pusėje (379 pav.). Ant pirmojo aukšto tinkuotos dalies dominuojantys antrojo aukšto mediniai pastatų tūriai vizualiai yra tarsi atskiri pastatai gatvelės išsklotinę pripildantys tradicinėms gyvenvietėms būdingos medinių fasadų grafikos ir erdves pulsacijos (380 pav.).

Medžio lentų apdaila fasaduose, mediniai turėklai bei medinės sienutės tarp balkonų praturtina sublokuotų gyvenamųjų namų architektūrinę išraišką Pylimėlių kvartale Vilniuje, ramioje priemiestinėje vietovėje. Išsistinę namų eilė detalėmis skaidoma atskirais segmentais pagal butus (381 pav.). Dėl medinių detalių optiškai susmulkintas užstatymas tampa savotišku kompromisu tarp didmiesčio mūrinių, betoninių, tinkuotų pastatų ir tradicinių gyvenviečių ar istorinių centrų sutankintos medinės architektūros palei svarbesnes gatves (382 pav.).

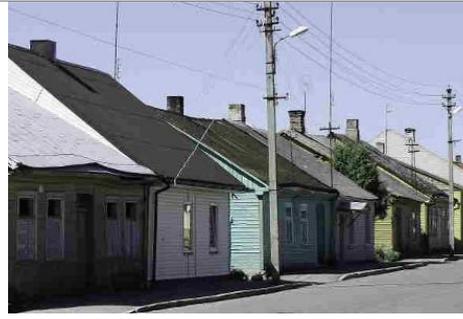
379 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas,
Klevinės gatvė, Klevinė
Fig. 379. Block of houses in Klevinė

380 pav. Mediniai gyvenamieji namai
Birutės gatvėje, Simne
Fig. 380. Wooden houses in Simnas,
Birutė St.

381 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas
L. Karsavino gatvėje Pylimėliuose,
Vilniuje, archit. D. Bražėnaitė-
Dijokienė, V. Vidžiūnas, 2001 m.
Fig. 381. Block of houses in Vilnius,
L. Krasavinas St., by Architects
D. Bražėnaitė-Dijokienė and
V. Vidžiūnas, 2001

382 pav. Medinių namų eilė Vytauto
gatvėje, Seirijuose
Fig. 382. Wooden houses in Seirijai,
Vytautas St.

Vis akivaizdžiau tampa tai, jog medis naujai projektuojamų įvairios formos pastatų grupių architektūroje yra svarbus išraiškos elementas, matomu ar asociatyviu ryšiu su senosiomis Lietuvos gyvenvietėmis, pagerinantis aplinkos kokybę ir vertę, suteikiantis erdvei žmogiškumo ir jaukumo.

3.4. Trečiojo skyriaus apibendrinimai

1. Su tradiciniu medienos apdirbimu bei panauda architektūroje šiandien labiausiai tebesisieja iš medžio masyvo gaminami masyvinės medienos produktai. Įprastines medienos savybes, taikymo galimybes šiandien ypač praplečia jungtos medienos produktai – medžio masyvo dalių tarpusavio ir kitų medžiagų junginiai. Egzistuoja medžiagos, kuriose pirminės medienos kiekis yra menkas arba jos nėra visai, tačiau jos imituoja vizualias medienos savybes. Medį imituojančių medžiagų taikymo sėkmė architektūriniu požiūriu iš esmės priklauso nuo architekto sprendimų meistriškumo.

2. Medieną nuo išvaizdos ir kokybės pokyčių saugančių medžiagų naudojimas turi būti visapusiškai pagrįstas. Priešgaisriniais antipireniais paveikta mediena gali būti taikoma didesniuose, sudėtingesnės funkcijos statiniuose. Medinės konstrukcijos pagal vizualinį jų suvokimą gali būti skirstomos į linijines, plokštumines ir tinklines. Šiuolaikinės technologijos leidžia sukonstruoti sudėtingus, tikslius, geromis fizinėmis ir estetinėmis savybėmis pasižyminčius medinius darinius, materializuojančius įvairias kūrėjo sumanytas architektūrinių formų idėjas.

jas. Medinių konstrukcijų tipai šiuolaikinėje architektūroje gali būti jungiami tarpusavyje, taip pat su kitomis medžiagomis ir jų konstrukcijomis.

3. Šiuolaikinės architektūros statinių išorės ir vidaus formų raiškoje meninės idėjos įgyvendinamos pasitelkiant akcentuotas ir fragmentines medienos plokštumas, racionalios ar plastiškos geometrijos trimačius medinių paviršių apimtinus kūnus bei ažūrinės medienos struktūras. Šie dariniai komponuojami kaip pavieniai objektai arba dermėje su kito medžiagiškumo statinio dalimis. Mediniai paviršiai vizualiu komfortiškumu, organiškumu, artimumu gamtai ir žmogui neutralizuoja, humanizuoja grėsmingus, destruktivius, technokratiškus, antitektoniškus šiuolaikinės architektūros įvaizdžius, modernumą susieja su supančia aplinka. Naudojant medį su kitomis medžiagomis architektūroje išgaunamas meninis kontrastas. Medžio formomis aplinka kultūriškai praturtinama dekoratyviais, atraktyviais, ekologines idėjas deklaruojančiais objektais.

4. Medinė architektūra pasižymi funkcinio pritaikomumu, lemiančiu jos įvairovę ir gausą. Medinėmis konstrukcijomis įkūnijami sudėtingi geometriniai statinių pavidalai, didelių tarpatramių pastatai, tiltai. Lietuvoje šiuo metu beveik netaikoma galimybė iš medinių konstrukcijų įgyvendinti keliaaukščius sudėtingos funkcijos bei aukštus bokšto tipo pastatus. Medinių konstrukcijų statiniai yra greitai, nesudėtingai pastatomi, transformuojami, atsparūs klimatiniams ir cheminiams poveikiams, atitinka tvarios architektūros idėjas. Medinėmis konstrukcijomis gali būti gerinamos iš kitų medžiagų statytų pastatų estetinės ir fizinės, pritaikomumo savybės.

5. Šiuolaikinės Lietuvos architektūros pavyzdžiai patvirtina, kad vienas sėkmingų kompozicinių būdų integruojant naują pastatą į miesto užstatymo bei gamtinę aplinką – medžio bei su šia medžiaga susijusių niuansų pritaikymas ar interpretavimas objekto architektūrinėje išraiškoje kaip akivaizdus tradicijos tęstinumo ir vietos dvasios ženklas. Architektūros kūrinyje tinkamai įprasmintas medis neretai lemia pozityvų objekto meninės įtaigos, santykio su kontekstu įvertinimą.

6. Taikant medį naujai projektuojamų pastatų grupių architektūrai, jos akivaizdus arba asociatyvus ryšys su etnografinėmis Lietuvos gyvenvietėmis architektūrinėje išraiškoje yra prasmingas, simbolizuoja tradicijos atgimimą tokio paveldo kontekste. Medis naujojoje Lietuvos architektūroje yra reikšminga priemonė ir ženklas, jungiantis nūdienos kultūros idėjas bei naują kokybę su tradicijomis; tautinių savitumų bei medžiagos estetinių savybių pripažinimas, puoselėjimas – reiškinys, kuris turėtų būti tęsiamas toliau.

Bendrosios išvados

1. Lietuvos ir pasaulio kultūroje nuo seno yra svarbus žmogaus ir medžio, žmogaus ir miško santykis, kurį liudija archajiniai, o vėliau ir krikščioniški simboliai, randami daugelio gaminių, architektūros detalių puošyboje ir formose. Pastebimas abipusis ryšys tarp simboliškai vaizduojamo tikėjimų, papročių objekto ir medžio kaip kūrinio materijos. Medžių mitologizavimas, medžio gaminiuose slypinti semantika, utilitarios panaudos prasmės lemia savitą, dvasiškai ir emociškai įtaigią medinių kūrinių vertę. Medžio ir jo gaminių vieta Lietuvos kultūroje yra neabejotinai reikšminga, susijusi su tautos, regiono savitumu, tapatumu, istorija bei papročiais, o tai lemia medienos taikymo architektūroje patrauklumą ir pastovumą.

2. Šiuo metu itin aktuali medinio architektūros paveldo fizinio nykimo tendencija. Akivaizdus poreikis esmingiau tobulinti medinės architektūros paveldo apsaugos reikalavimus, plėsti finansinės paramos suteikimo galimybes, rūpintis specialistų rengimo teorine ir praktine metodika bei medinės architektūros paveldo populiarinimu visuomenėje. Medinės architektūros paveldas yra visuotinio medienos taikymo nuo seniausių laikų Lietuvoje istorinis liudijimas. Istorinė medinės architektūros raida rodo, kad, nors mūro statyba turi savų pranašumų, medis kiekybės požiūriu Lietuvoje buvo pagrindinė statybos medžiaga iki XX a. vidurio. Dėl šios aplinkybės Lietuvoje nuosekliai susiformavo medinės architektūros pastatų tipai, jų estetiniai ir statybos principai, kurie sovietmečio ir nū-

dienos nepriklausomos Lietuvos kultūroje bei architektūroje svarbūs kaip kūrybinių inspiracijų šaltinis ieškant etniškumo, savitumo ir tradicijų tautos būdų.

3. Etniniai bruožai architektūros kūriniuose yra svarbi jų meniškumo, savitumo ir patrauklumo prielaida. Šiuolaikinė medinė architektūra, turinti tinkamai išreikštas sąsajas su etninės architektūros tūrio formomis ir elementų savybėmis, yra svarbus tautos ir valstybės egzistencijos reiškinys, pozityviai veikiantis gyvenamosios aplinkos kokybę. Kitose šalyse gimusios regionalistinės architektūros idėjos tiesiogiai siejasi su medienos taikymu Lietuvoje, naujų medinės architektūros pavidalų bei jų dermės su etnografiniais bruožais paieškomis. Regionalistinės idėjos, kaip kūrybos koncepcijos, skatinančios kurti prasmingesnę, kokybiškesnę, patrauklesnę architektūrą, reikšmingai paveikė ir tebeveikia Lietuvos architektūros raidą ir architektų mentalitetą.

4. Neigiamai vertintinos stilizacijos apraiškos architektūroje atsiranda, kai tradiciniai bruožai naujoje kompozicijoje yra tiesmukai suprimityvinami, subanaliniami, sušiuolaikinami eklektiškai iškraipant formas. Teigiamai vertinami etninių formų taikymo būdai šiuolaikinėje medinėje architektūroje yra šie: nauja menine kalba ženklinėti, koduoti tradicinei architektūrai būdingus formas ir jos elementų estetinius ypatumus, konstrukcijų principus, medžiagiškumą arba išimtiniais atvejais, esant argumentuotai motyvacijai, detalai, pagal tikslią istorinę ir ikonografinę medžiagą, atkurti medinį objektą.

5. Technologiškai tobuliau apdirbamus tradicijoms artimus masyvinės medienos produktus, jų savybes bei taikymo galimybes architektūroje šiandien papildoma jungtos medienos produktai. Medienos įvaizdžio populiarumą ir patrauklumą patvirtina medį imituojančios medžiagos. Su tokių medžiagų atsiradimu susijęs noras išvengti natūralių medienai būdingų fizinių pokyčių yra šiuolaikinės visuomenės požiūriu į egzistenciją pasekmė. Medinės linijinės, plokštuminės ir tinklinės konstrukcijos, pasitelkiant šiuolaikines technologijas, leidžia įgyvendinti sudėtingus, tikslius, geromis fizinėmis ir estetinėmis savybėmis pasižyminčius medinius darinius, išreiškiančius įvairias kūrėjo sumanytas architektūrinių formų idėjas. Lietuvoje novatyvios medinių konstrukcijų galimybės taikomos fragmentiškai, neadekvačiai medinės architektūros paplitimui praeityje.

6. Naujos morfologinės idėjos medinėje architektūroje praturtina šiuolaikinę aplinką vizualiai komfortiškais, organiškais, ekologiškais, humaniškais, kultūriškai vertingais, funkcionaliais ir atraktyviais objektais. Šiuolaikinės medinės architektūros formų raiškos gausa leidžia meniškai materializuoti įvairius pavidalus, jais tiesiogiai ar metaforiškai perteikti pasaulio vaizdus bei reiškinius. Architektūros kūrinyje taikytas medis inspiruoja pozityvius objekto kompozicijos ir santykio su kontekstu vertinimus. Medis naujojoje Lietuvos architektūroje yra reikšminga universali priemonė, novatyviai jungianti nūdienos architektūros formas ir turinio idėjas, naują kokybę su tradicijomis ir Lietuvos tautiniais kultūriniais savitumais.

7. Tyrimas atskleidė reikšmingą ir neeilinę šiuolaikinės medinės architektūros vietą Lietuvos architektūros mene. Šiuolaikinė medinė architektūra unikali giliomis sąsajomis su Lietuvos kultūra, ir tos sąsajos turi būti plėtojamos ateityje. Kartu su novatyviomis konstrukcinės ir meninės raiškos ypatybėmis medinė architektūra yra aktuali ir perspektyvi aplinkos formavimo sritis, atitinkanti daugelį nūdienos žmogaus fizinės ir dvasinės egzistencijos poreikių.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

Accoya. 2012. *Creating the World's Leading Acetylated Wood* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 04]. Prieiga per internetą: <<http://www.accoya.com/acetylated-wood/>>.

Adjoubei, X. 2008. Kultflux pavilion, Vilnius, *Project Baltia* 03: 94–95.

Adomonis, J. 2008. *Nuo taško iki sintezės: taikomosios dailės kompozicijos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.

Aexn. 2010. *VAnamas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 01 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.aexn.lt/>>.

Affentranger, C.; Almberg, B. 1997. *New Wood Architecture in Scandinavia*. Berlin: Birkhäuser.

Alberti, L. B. 1988. *On the Art of Building in Ten Books*. Cambridge: MIT Press.

Almonaitytė-Navickienė, V. 2001. Gyvenamasis namas Kulautuvoje, *Archiforma* 2001/4: 26–29.

Almonaitytė-Navickienė, V. 2008. Gyvenamasis namas Juodkrantėje, *Archiforma* 2002/3: 20–25.

Alobera. 2012. *UAB „Alobera“ – mediena, dailylentės, gridų ir terasų lentos* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.alobera.lt/index.php?mact=Album,m3,default,1&m3albumid=10&m3returnid=16&pg=16>>.

- AramstosSija. 2012. *UAB „Aramstos sija“/Nailweb sijos* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 26]. Prieiga per internetą: <<http://www.aramstossija.lt/?id=ideja&menu=ideja&lang=lt>>.
- Altax. 2012. *Produktai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.altax.lt/start.php>>.
- Anderson, E. A.; Earle, G. F. 1972. *Design and aesthetics in wood*. New York: SUNY Press.
- Andrebaldi. 2010. *Hotel Lijo* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 01 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.andrebaldi.lt/popup?pid=123&photon=2>>.
- Andriušytė, A. 1997. Raštuotos senųjų sodybų durys, *Baltos Lankos* 8: 195–210.
- Andriušytė, A. 2007. Savitumas kaip vertybė architektūroje, *Urbanistika ir architektūra* XXXI tomas, Nr. 1: 61–66.
- Andriušytė, A.; Baltrušaitis, V.; Burinskaitė, I., et al. 2008. *Dzūkijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Arches. 2012. *Projektai / Gyvenamieji* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 01 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.arches.lt/>>.
- Arches. 2012. *Projektai / Rekreaciniai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 07 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.arches.lt/portfolio/nakcizibis/>>.
- Archimedė. 2012. *Kauno medinės architektūros duomenų bazė* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 05 23]. Prieiga per internetą: <<http://archimede.kaunoplanas.lt/>>.
- Aušros_muziejus. 2010. *Žaliūkių vėjo malūnas* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 04 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.ausrosmuziejus.lt/Ekspozicijos/Zaliukiu-malunininko-sodyba>>.
- Bachelard, G. 1993. *Svajonių džiaugsmas*. Vilnius: Vaga.
- Ban, S. 2012. *Works – paper tube structures* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <http://www.shigerubanarchitects.com/SBA_WORKS/SBA_PAPER/SBA_Paper_index.htm>.
- Banelis, A. 1970. *Lietuviško vasarnamio projekto konkursas* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 04 19]. Prieiga per internetą: <http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=198%3A197009&id=2676%3Aami&option=com_content&Itemid=228>.
- Bargalló, J. B. 2005. *Wood Houses*. Madrid: TeNeues.
- Baršauskas, J. 1956. *Lietuviškos kolūkiečio sodybos architektūra*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Baršauskas, J. 1968a. Miestų ir miestelių gyvenamieji namai, iš *Lietuvių liaudies menas*. Vilnius: Mintis, 27–31.
- Baršauskas, J. 1968b. Kaimo mūriniai ir mediniai ūkiniai trobesiai, iš *Lietuvių liaudies menas*. Vilnius: Mintis, 54–61.
- Basar, S.; Daguerre, M.; Fernández-Galiano, L., et al. 2009. *10x10_3*. London: Phaidon.

- Bell, V. B.; Rand, P. 2006. *Materials for Architectural Design*. New York: Laurence King.
- Beresnevičius, G. 2001. *Trumpas lietuvių ir prūsų religijos žodynas*. Vilnius: Aidai.
- Bergkvist, P. 2008. *Swedish Architecture in Wood: The 2008 Timber Prize*: Arvinius Förlag.
- Bertašiūtė, R. 2007. *Lietuvio sodyba=The Lithuanian Farmstead*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Bertašiūtė, R.; Andriušytė, A.; Aranauskas, R., et al. 2010. *Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija*. Kaunas: Lututė.
- Bertašiūtė, R.; Baltrušaitis, V.; Burinskaitė, I., et al. 2008. *Vakarų aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Bertašiūtė, R.; Levandauskas, V. 1999. Medžio architektūros problemos XVI–XIX a. teoriniuose darbuose, *Urbanistika ir architektūra* XXIII tomas, Nr. 3: 122–129.
- Bertašiūtė, R.; Vasiliauskaitė, V.; Žumbakienė, G., et al. 2009. *Rytų Aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Biedermann, H. 2002. *Naujasis simbolių žodynas*. Vilnius: Mintis.
- Bytautas, V. 1961. *Kultūros pastatų tipinių ir rekomenduojamų projektų albumas*. Vilnius: Valstybinės politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Blomfield, A. 2007. *Gangster who built world's tallest log cabin* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 12 01]. Prieiga per internetą: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1544827/Gangster-who-built-worlds-tallest-log-cabin.html>>.
- Bomblauskas, J.; Burinskaitė, I.; Žumbakienė, G. 2008. *Žemaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Bružas, A. 2011. *Daina apie ežero grožį / Naujas Zarasų simbolis dalina vaizdus* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 12 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.pilotas.lt/index.php/lt/architektura/item/1328-daina-apie-e%C5%BEero-gro%C5%BE%C4%AF/naujas-zaras%C5%B3-simbolis-dalina-vaizdus>>.
- Bružas, A. 2012. *Už medžio bangos simboliškas kultūros ženklas Norvegijos uoste* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.pilotas.lt/index.php/lt/architektura/item/1703-u%C5%BE-med%C5%BEio-bangos/simboli%C5%A1kas-kult%C5%ABros-%C5%BEenklas-norvegijos-uoste>>.
- Buitkutė, A. 2006. *Miestelių turtas – unikalios medinės bažnyčios* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 03 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-11475029101146042119-miesteli%C5%B3-turtas-unikalios-medin%C4%97s-ba%C5%BEny%C4%8Dios.htm>>.
- Buivydatė, K. 2004. Architektas Sigitas Kuncevičius, *Archiforma* 2: 26–32.
- Buivydas, R. 1995. *Ezoterinis simbolių pasaulis*. Vilnius: Spaudos kontrolės valdyba.
- Buivydas, R. 1999. XX a. architektūra: regionalizmas, *Archiforma* 3: 70–77.

- Buivydas, R. 2002. Marijos Krikščionių Globėjos bažnyčia. Nida, *Archiforma* 2002/3: 95.
- Bumblauskas, A. 2005. *Senosios Lietuvos istorija : 1009–1795*. Vilnius: Paknys.
- Butkus, T. 2000. Kavinė „Ronžės uostas Palangoje“, *Archiforma* 2000/3: 31–33.
- Butkus, T. S. 2001. Svečių namai „Titanikas“. Šventoji, *Archiforma* 4: 20–23.
- Cilento, K. 2009. *Barents Secretariat Tower / Reiulf Ramstad Architects* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 12 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.archdaily.com/33090/barents-secretariat-tower-reiulf-ramstad-architects/>>.
- Konkreta. 2012. *Plokštės* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 20]. Prieiga per internetą: <<http://konkreta.lt/v2/index.php?Klojinio-plokdhte>>.
- Čeikauskas, V. 2008. *Natūralus linoleumas: modernu ir praktiška* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://biblioteka.namasiras.lt/index.php?id=185>>.
- Čepienė, I. 2003. *Etninė kultūra ir ekologija: vandens ir medžio, žemės ir paukščio sakralumas*. Kaunas: Šviesa.
- Čerbulėnas, K. 1958. Senoji lietuvių liaudies medinių pastatų konstrukcija, *Valstybinės LTSR architektūros paminklų apsaugos inspekcijos metraštis* t. 1: 73–94.
- Čerbulėnas, K. 1968. Kaimo mūriniai ir mediniai ūkiniai trobesiai, iš *Lietuvių liaudies menas*. Vilnius: Mintis, 61–70.
- Čerbulėnas, K. 1970. *Jonas Prapuolenis*. Vilnius: Vaga.
- Dačys, J. 1990. Statyba, iš *Lietuva: Lietuvių enciklopedija: 15 t*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija.
- Daltile. 2012. *Timber Glen* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://products.daltile.com/catalog.cfm>>.
- Daraselija, V. 2012. *Dvigubo tašo siena – šilčiau, sveikiau, pigiau* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.mnamai.lt/index.php?psl=dvigubo-taso-siena>>.
- Dargis, D. 2006. *Gandai ir mistika* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 07 02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediabv.lt/res_zinpr_det.php?id=9945>.
- Daubarytė, K.; Perlibaitė, R. 2010. Medinių bažnyčių keliais po Aukštaitiją ir Žemaitiją, *Archiforma* 1–2: 58–71.
- Degėsys, L. 2008. *Kitaip nei kitaip*. Vilnius: Baltos lankos.
- Delicado, G. H.; Marcos, M. J. 2009. Eloquent end wall, *A10* 30: 58.
- Detlefzenas, R. 1995. *Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios*. Vilnius: „Mintis“.
- Drėmaitė, G. 2002. *Lietuvos respublikos valstybinės paminkloaugos komisijos sprendimas: dėl medinio kultūros paveldo išsaugojimo* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=188726&p_query=&p_tr2=>>.

- Drėmaitė, G. 2010. *Lietuvos respublikos valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas: dėl lietuvių medinių statinių ir etnografinių kaimų kultūros paveldo išsaugojimo* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 15]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371589&p_query=&p_tr2=>>.
- Drėmaitė, M.; Petrusis, V.; Tutlytė, J. 2012. *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Dundulienė, P. 1994. *Gyvybės medis lietuvių mene ir tautosakoje*. Vilnius: Šviesa.
- Dundulienė, P. 2008a. *Gyvybės medis lietuvių mene ir tautosakoje*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Dundulienė, P. 2008b. *Medžiai senovės lietuvių tikėjimuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Egeraat, E. 2010. *Chess and Billiard Club Khanty-Mansiysk* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 11 10]. Prieiga per internetą: <http://www.erickvanegeraat.com/#/projects/chess_and_billiard_club_khanty-mansiysk>.
- Eliade, M. 1997. *Šventybė ir pasaulietiškas*. Vilnius: Mintis.
- EternitBaltic. 2012. *Produktai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.eternit.lt/lt/produktai/produkto-ypatybes/pr/building-boards/building-board-duripanel-b1-sanded.html>>.
- Evangelija. 2009. *Sekmadienio Evangelija. Gyvybės medis* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/sekmadienio-evangelija-gyvybes-medis.d?id=21654052>>].
- Evers, B.; Thoenes, C. 2006. *Architectural theory from the renaissance to the present*. Köln: Taschen.
- Fernandes-Galiano, L. 2009. Microcoasts in Vinaros, Valencia (Spain), *AV Monografias* 140: 14–15.
- Finndomo. 2012. *Finndomo – didžiausias privačių namų gamintojas Šiaurės valstybėse, turintis 67 metų patirtį* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 13]. Prieiga per internetą: <<http://www.suomiskinamai.lt/finndomo/finndomo.php>>.
- Forbo. 2012. *Produktai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.forbo-flooring.lt/Komercine-veikla/Produktai/>>.
- Foster, M. 1983. *The principles of architecture: style, structure and design*. Oxford: Phaidon.
- Frearson, A. 2011. *ICD/ITKE Research Pavilion at the University of Stuttgart* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.dezeen.com/2011/10/31/icditke-research-pavilion-at-the-university-of-stuttgart/>>.

- Gabrėnas, A. 2009a. Kai kurie medinės architektūros aspektai sovietmečio Lietuvoje, *Mokslas – Lietuvos ateitis = Science – future of Lithuania: K. Šešelgio skaitymai – 2009* T. 1, nr. 2 (2009): 64–69.
- Gabrėnas, A. 2009b. Durys architektūroje : Rec.kn.: Edita Riaubienė „Durys architektūroje“, *Urbanistika ir architektūra = Town planning and architecture* T. 33, nr. 3 (2009): I–II.
- Gabrėnas, A. 2009c. Naujoji Lietuvos architektūra ir medis – tendencijos aktualizuoti tradiciją, *Urbanistika ir architektūra = Town planning and architecture* T. 33, priedas (2009): 337–350.
- Gabrėnas, A. 2011. Medinės architektūros tradicija – Lietuvos ir Suomijos patirties paralelės, *Mokslas – Lietuvos ateitis = Science – future of Lithuania: K. Šešelgio skaitymai – 2011 = K. Šešelgis Readings – 2011* T. 3, nr. 3 (2011): 77–85.
- Gabrėnas, A. 2012a. Inovatyvus medienos taikymas šiuolaikinėje architektūroje *Urbanistika ir architektūra = Town planning and architecture* 36(2): 119–133.
- Gabrėnas, A. 2012b. Atididžiau žvelgiant į Druskininkų medinę architektūrą, *Archiforma* 2012 / 1-2 (50).
- Gadiliauskienė, J. 2010. *Kultūros paveldo problemas paveldės kiti* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.dvarai.lt/content/view/63/41/>>.
- Galaunė, P. 1956–1958. *Lietuvių liaudies menas. Medžio dirbiniai = Литовское народное искусство. Деревянные изделия*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Galaunė, P. 1988. *Lietuvių liaudies menas: jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*. Vilnius: Mokslas.
- Garsdalo. 2012. *Medienos apdirbimo staklės* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 24]. Prieiga per internetą: <<http://garsdalo.lt/medienos-apdirbimo-stakles/>>.
- Gauzin-Müller, D. 2006. *Sustainable living: 25 international examples*. Basel: Birkhäuser.
- Gimbutas, J. 1971. *Lietuviškos architektūros klausimu* [interaktyvus] [žiūrėta 2011.04.19]. Prieiga per internetą: <http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&view=article&id=111:mi&catid=35:7102&Itemid=57>.
- Gimbutas, J. 1990. *Kaimo architektūra ir statyba*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija.
- Gimbutas, J. 2010. *Lietuvos kaimo trobesių puošmenys*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Girininkas, A. 2005. *Ar buvo polinių gyvenviečių akmens amžiuje Lietuvoje?* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 27]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Lituanistica/0502_05_Lit_033_045.pdf>.
- Glemža, J. 2006a. *Lietuvos valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas: dėl Lietuvos medinio kultūros paveldo išsaugojimo* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 18]. Prieiga

per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280422&p_query=&p_tr2=>.

Glemža, J. 2006b. *Lietuvos valstybinės kultūros paveldo komisijos ir etninės kultūros globos tarybos sprendimas: dėl etnografinių kaimų išsaugojimo* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 18]. Prieiga per internetą:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280513&p_query=&p_tr2=>.

Greimas, A. J. 1990. *Tautos atminties beieškant ; Apie dievus ir žmones*: Mokslas.

Greimas, A. J. 1991. *Iš arti ir iš toli: literatūra, kultūra, grožis*. Vilnius: Vaga.

Griffith, D. 2005. *The Wood Design Awards 2004: a North American program of architectural excellence*. Halifax: Tuns Press.

Gutauskas, T. 2009. „VIENYBĖS MEDIS“ – Lietuvos tūkstantmečio monumentas [interaktyvus] [žiūrėta 2009 04 15]. Prieiga per internetą:

<<http://www.gutauskai.lt/lt/news/2/30/VIENYBES-MEDIS---Lietuvos-tukstantmecio-monumentas>>.

Hadid, Z. 2011. *Heydar Aliyev Centre* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 12 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.zaha-hadid.com/architecture/heydar-aliyev-cultural-centre/>>.

Hautajärvi, H. 2010. *Villas & Saunas in Finland*. Helsinki: Rakennustieto Publishing.

Heikkinen, P. 2010. Marina watch house, *PUU* 2010/1: 37–39.

Heikkinen, P.; Laiho, J.; Tiainen, J. 2007. *Wood Works*. Tampere: Parvus Publishing.

Henrichsen, C. 2004. *Japan Culture of Wood*. Berlin: Birkhäuser.

Herzog, T. 2004. *Timber construction manual*. Germany: Birkhäuser.

Hinski, A. 2012. *LifeCycle Tower: The World's Tallest Wooden Building* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 13]. Prieiga per internetą:

<http://inventorspot.com/articles/lifecycle_tower_worlds_tallest_wooden_building>.

Hoefnagels, K. 2011a. Glued Wonder, *A10* 42: 50–51.

Hoefnagels, K. 2011b. Trench bridge at Fort de Roovere, *A10* 42: 52.

Hough, R. B.; Leistikow, U. 2007. *The Woodbook*. Köln: Taschen.

Hugues, T.; Steiger, L.; Weber, J. 2004. *Timber construction: details, products, case studies*: Birkhäuser.

InterVilža. 2012. *Produktai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <http://www.intervilza.lt/lt/WPC_lt/aprasymas_savybes>.

Young, D. E.; Young, M. 2007. *The Art of Japanese Architecture*. Vermont: Tuttle Publishing.

Jakimavičius, Č. 2003. *Medienotyra: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.

Jankevičienė, A. 1968. Buvusių dvarų gyvenamieji pastatai, iš *Lietuvių liaudies architektūra*. Vilnius: Mintis, 87–93.

- Jankevičienė, A. 1968. Mediniai ir akmens mūro kulto pastatai, iš *Lietuvių liaudies menas*. Vilnius: Mintis, 61–70.
- Jankevičienė, A. 1998. *Lietuvos medinė sakralinė architektūra*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Jankevičienė, A. 2002. Medinė sakralinė architektūra, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 50–70.
- Jankevičienė, A. 2007. *Lietuvos medinės banyčios, koplyčios ir varpinės*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Janonienė, R. 2001. *Mūro statyba. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai*. Vilnius: Aidai.
- Jarmalis, S. 2010. *Architektų liaupsės kukliam namui* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 12 16]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-12735146011272584326-architekt%3F-liaups%3Fs-kukliam-namui.htm>>.
- Jarmalis, S. 2012. *Šiuolaikinėje Druskininkų bibliotekoje – tarsi namie* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-13290668741327887055-%C5%A1iuolaikin%C4%97je-druskinink%C5%B3-bibliotekoje-tarsi-namie.htm>>.
- Jarz, H. 2011. *AME-LOT / Malka Architecture* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.archdaily.com/147738/ame-lot-malka-architecture/>>.
- Jokšienė, T. 2011. *Ar Lietuvoje gali augti bambukai?* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.grynas.lt/gamta/ar-lietuvoje-gali-augti-bambukai.d?id=46352561>>.
- Jokubauskas, D.; Kandrotas, V. 2008. *Medinė statyba. Jaukių namų žinynas*. Kaunas: Dangus.
- Jomantas, A. 2002. Pratarė, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 7-8.
- Jomantas, A. 2011. Preface, iš *Wooden heritage in Lithuania*. Vilnius: R. Paknio leidykla, 6–8.
- Jones, W. 2009. Timber tower, *A10* 30: 54.
- JPNamai. 2011. *Namų projektai / Moduliniai namai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 01 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.jpnamai.lt/>>.
- Juozaitis, A. 1996. Tautiškas pasaulyje, *Naujoji Romuva* 7–9: 82–83.
- Juracek, J. A. 2006. *Architectural Surfaces*. London: Thames & Hudson.
- Jūrės_Medis. 2009. *Įmonė* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 03]. Prieiga per internetą: <<http://juresmedis.lt/lt/imone.html>>.
- Jūrės_Medis. 2012. *UAB „Jūrės medis“* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://juresmedis.lt/lt/produktai.html>>.
- Jurevičienė, J. 2002. Medinė architektūra istoriniame priemestyje. Vilniaus užupio autentiškumas, *Urbanistika ir architektūra* XXVI tomas, Nr. 1.

- Kačinskaitė, I.; Baltrušaitis, V.; Burinskaitė, I., et al. 2008. *Suvalkijos (sūduvos) tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Kasvio, M.; Mänttari, R.; Museo, S. R. 2005. *From wood to architecture: Suomen Rakennustaiteen Museo*.
- Kašauskaitė, A. 1990. Architektūrinės nuotaikos, *Krantai* 3(15): 4–9.
- Kaufmann. 1974. *Frank Lloyd Wright: writings and buildings*: New American Library.
- Kaušpėdas, A. 2009. *Mediniai namai – ar jau subrendome?* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.pajegos.lt/Kas-naujo/Mediniai-namai-ar-jau-subrendome>>.
- Kegesa. 2012. *Fotogalerija* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.eges.lt/lt/fotogalerija/norvegija.html>>.
- Keinys, S.; Bilkis, L.; Paulauskas, J., et al. 2006. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 07 04]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.
- Keturka, A. 1987. *Spalva lietuvių liaudies puošyboje: Skrynios, kuparai, spintos*. Vilnius: Mokslas.
- Kleinas, V. 1980. Įvairiaspalviai namai žemdirbiams, *Statyba ir architektūra* 1(248): 12–14.
- Kolehmainen, A.; Laine, V. A. 1979. *Suomalainen Talonpoikaistalo*. Keuruu: Otava.
- KPD. 2009. *Lietuvos povandeninis kultūros paveldas* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/lt/node/786>>.
- KPD. 2010a. *Biržuvėnų dvaro sodyba bus saugoma pagal specialaus plano reikalavimus* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/lt/node/1302>>.
- KPD. 2010b. *Norvegijos medinio paveldo apsaugos patirtis* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 23]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/failai/Norvegijos%20medinio%20paveldo%20apsaugos%20patirtis.pdf>>.
- Kšivickaitė, J. 2007. Laidojimo paslaugų biuras Radvilų g. 8a, Kėdainiai, *Archiforma* 2007/4: 24–27.
- Kvietkauskas, V.; Kinderys, A.; Viluveitas, V. 1985. *Tarptautinių žodžių žodynas: Vyriausioji enciklopedijų redakcija*.
- Lagunovičius, A. 2002. Daugiabučiai gyvenamieji namai Žvejų g. Palanga, *Archiforma* 2002/3: 40–42.
- Lainauskaitė, A. 2002. Lietuvos medinė architektūra, iš *Senieji kaimai*. Vilnius: Vaga, 23–35.
- Lakačauskaitė, R. 2010. *Miestiečio butas sovietų Lietuvoje: ideologijos atspindžiai gyvenamojoje erdvėje* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-12670749201264963007-miestie%C4%8Dio-butas-soviet%C5%B3-lietuvoje-ideologijos-atspind%C5%BEiai-gyvenamojoje-erdv%C4%97je.htm>>.

- Lapinskas, T. 2012. *Klijuotų medinių konstrukcijų triumfas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.spec.lt/get.php?f.22153>>.
- Lapo. 2012. *UAB „Lapo“ įrankiai ir staklės darbui be problemų* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.lapo.lt/index.php?menuState=5.03&pageId=1>>.
- Laukkanen, M. 2011. Update facades with wooden elements, *PUU* 3: 34.
- Laužinskaitė, A. 1999. Kauno medinės architektūros paveldo vertybės, *Urbanistika ir architektūra* XXIII tomas, Nr. 3.
- Lebednykienė, J. 2003. *Panevėžys: senovė ir dabartis*. Vilnius: Vaga.
- Lehtimäki, K.; Piano, R.; Ltd, B. I. 2000. *Renzo Piano: Spirit of Nature Wood Architecture Award 2000*. Helsinki: Wood in Culture Association.
- LHM. 2012. *STAVLAFT NAMAI* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.lhm.lt/lit/Stavlaft-namai>>.
- Lietuvos Statistikos Departamentas 2011. *Lietuvos statistikos metraštis 2011* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 11 29]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/uploads/metraštis/1_LSM_2011_Lt.pdf?PHPSESSID=>>.
- Linz, B. 2009. *Wood/Holz/Bois*. China: Langenscheidt Publishers Incorporated.
- Litimbera. 2012. *UAB „Litimbera“ kokybiška mediena Jūsų namams* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.litimbera.lt/?com=content&id=58&lang=lt>>.
- Liutkevičienė, I. 2009. Medinė Vilniaus karūna, *Mano rinkiniai* 2: 18–23.
- LLBM. 2009. *Lietuvos liaudies buities muziejus* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 03 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.llbm.lt/lt>>.
- LLBM. 2010. *Atstatant Aristavelės dvaro sodybos rūmus* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 04 22]. Prieiga per internetą: <<http://projektai.llbm.lt/index.php/apie/1-apie>>.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N. 2010. *Lietuvos dvarų savitumai: kaip juos išsaugoti?* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.dvarai.lt/content/view/14/50/>>.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N.; Jankevičienė, A.; Levandauskas, V., et al. 1987. Lietuvos architektūros istorija, III, iš. Vilnius: Savastis.
- Lukšionytė, N. 2011. Miestų medinės architektūros išsaugojimo galimybės, *Urbanistika ir architektūra* 35(2): 129–140.
- Maceina, A. 1991. *Raštai*. Vilnius: Mintis.
- Mačiulis, A. 2002. *Lietuvos architektai /Lietuvos architektų sąjunga*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Mačiulis, A. 2003. *Dailė architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Mačiulis, A. 2008. Kičo apraiškos šiuolaikiniame interjere, *Urbanistika ir architektūra* 32(3): 167–172.

- Makovecz, I. 2011. *Most Important Projects* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.makovecz.hu/important.html>>].
- Mareiros, S.; Bauer, L. 2005. *Wood design*: Daab.
- Markejevaitė, L. 2002. Konteksto reikšmė meninės formos tektonikai architektūroje, *Urbanistika ir architektūra* XXVI tomas, Nr. 1: 49–58.
- Matijošaitienė, I. 2007. Kaimo turizmo sodyba Kunionių k., Kėdainių r., *Archiforma* 2007/4: 34–37.
- Matijošaitienė, I. 2007. Kavinė-restoranas su patalpomis poilsiui ir pramogoms, *Archiforma* 4: 68–69.
- Matulevičius, M. 2010. Gaisrinė sauga kultūros vertybių registre esančiuose pastatuose, *Statyba ir Architektūra* 2010/09: 50–51.
- McLeod, V. 2010. *Detail in Contemporary Timber Architecture*. London: Laurence King Publishers.
- Mehta, M.; Armpriest, D.; W., S. 2007. *Construction. Principles, Materials, and Systems*. New Jersey: Prentice Hall.
- Meyhöfer, D. 2008. *Touch Wood: The Rediscovery of a Building Material*. Berlin: Braun.
- Michler, A. 2012. *Michael Green Unveils 'Tall Wood' Tower for Vancouver Along With Instruction Manual for Building Wooden Skyscrapers* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 06]. Prieiga per internetą: <<http://inhabitat.com/michael-green-unveils-wooden-tallwood-skyscraper-for-vancouver/>>].
- Mikšytė, L. 1975. Kad kaimo gyvenvietės gražėtų, *Statyba ir architektūra* 1(188): 8–12.
- Minkevičius, J. 1971. *Architektūros kryptys užsienyje*. Vilnius: Mintis.
- Minkevičius, J. 1982. *Naujoji Lietuvos architektūra*. Vilnius: Mintis.
- Minkevičius, J. 1988. *Lietuvos architektūros istorija. 1, nuo seniausių laikų iki XVII a. vidurio*. Vilnius: Mokslas.
- Minkevičius, J. 2002. Lietuvos medinė architektūra, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 123–137.
- Mizgeraitė, R. 2011. Nidos meno kolonija, *Archiforma* 2011/3–4: 14–21.
- Motuzaitė-Matuzevičiūtė, G. 2009. *Ežerų polinės gyvenvietės pasaulyje ir Lietuvoje* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 04 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.techdiving.lt/index.php/lt/naudinga/72-eer-polins-gyvenviets-pasaulyje-ir-lietuvoje>>].
- Müller, C. 2000. *Holzleimbau/Laminated Timber Construction*. Basel: Birkhäuser.
- Минкявичюс, Й. К. 1987. *Архитектура Советской Литвы – Architecture of the Soviet Lithuania*. Москва: Стройиздат.
- Nekrošius, L. 2010. Gyvenamasis namas Palangoje, *Archiforma* 3–4: 39–45.
- Nemunienė, M. 2008. Sporto ir pramogų centras Širvintose, *Archiforma* 2008/2: 65–66.

- Nilma. 2012. *UAB „Nilma medienos gaminiai* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <<http://www.nilma.lt/gaminiai/produkcijos-bukletas/>>.
- Noal, S. 2003. *Cool Architecture*. Mulgrave: Images Publishing Group.
- Norberg-Schulz, C. 1980. *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. London: Academy Editions.
- Oliver, P. 2003. *Dwellings :the vernacular house world wide*. London: Phaidon
- Ozelton, E. C.; Baird, J. A. 2006. *Timber Designers' Manual*. Oxford: John Wiley & Sons.
- Paknys, R.; Vasiliūnienė, D. 2011. *Lietuvos medinės bažnyčios*. Vilnius: R. Paknio leidykla.
- Palladio, A. 1965. *The four books of architecture*. New York: Dover Publications.
- Pallasmaa, J. 1987. *The language of wood : wood in Finnish sculpture, design and architecture*. Hki: Museum of Finnish Architecture.
- Paroc. 2009. *Apie 1-ąją Lietuvoje pasyvaus namo statybą* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 14]. Prieiga per internetą: <http://www.pasyvusnamas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=32>.
- Pergo. 2012. *About Pergo* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.pergo.com/other-countries/Consumer/About-Pergo/>>.
- Petrulis, V. 2007. Alfredas Gytis Tiškus: Klaipėda – tai raudona, *Archiforma* 2007/3: 42–48.
- Petruševičienė, A. 2009. *Kiekvieno šaknys savaip susiraizgiusios*. [interaktyvus] [žiūrėta 2010 03 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ipc.lt/liet/pagalba-str-medis.php>>.
- Piesarskas, B. 1998. *Didysis anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma littera.
- Plazma. 2012. *Advokatų kontora 2008* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.plazma.lt/lt.php>>.
- Plioplys, G. 1978. Kaimo statybos ministerijos statybose, *Statyba ir architektūra* 3(226): 15–17.
- Počiulpaite, A. 2002. Lietuvių kryždirbystė, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 80–88.
- Porteous, J.; Kermani, A. 2008. *Structural Timber Design to Eurocode 5*. Oxford: John Wiley & Sons.
- Portoghesi, P. 2000. *Nature and Architecture*. Milan: Skira.
- Preišegalavičienė, L. 2010. Tautinio stiliaus paieškos Vladimiro Dubneckio visuomeniniuose interjeruose, *Urbanistika ir architektūra* 34(3): 161–172.
- Priest, I. 2011. Waves of American red oak, *A10* 42: 52.
- Pryce, W. 2005. *Architecture in wood: a world history*. Singapore: Thames & Hudson.

- ProHolz. 2012. *Holzbauten* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 13]. Prieiga per internetą: <http://www.proholz.at/holzbauten/?name=Gesundheit+und+Soziales&kind_id=10>.
- Ptašek, M. 2002a. Medinė kurortų architektūra, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 111–122.
- Ptašek, M. 2002b. Medinė architektūra Vilniaus Žvėryno rajone, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 89–93.
- Puodžiukienė, D. 2002. Medinė dvarų sodybų architektūra, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 36–49.
- Purvins, M. 2008. *Mažosios Lietuvos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Radzivonas, A. 2012. *OSB – nauja laikančiųjų elementų era* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.rezetas.lt/show.asp?TopicID=51&DL=1>>.
- Rasmussen, S. E. 1964. *Experiencing Architecture*. Cambridge: The MIT Press.
- Reklaitė, J. 2010. Tautinio tapatumo problema šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje, *Mokslas Lietuvos ateitis* 2t. nr.3: 52–59.
- Reklaitė, J.; Leitanaitė, R. 2011. *Vilnius 1900–2012 / Naujosios architektūros gidas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Remmers. 2012. *Medienos dažai ir lazūros* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 24]. Prieiga per internetą: <<http://lt.remmers.com/96.0.html>>.
- Riaubienė, E. 2009. *Durys architektūroje*. Vilnius: Technika.
- Rimantienė, R. 1995. *Lietuva iki Kristaus*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Rykwert, J. 1981. *On Adam's House in Paradise*. New York: Museum of Modern Art.
- Rymkevičiūtė, A. 2008. *Medinis Vilniaus paveldas: Žvėryno medinės architektūros vertės* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 03 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/3693>>.
- Rockpanel. 2012. *Rockpanel Woods* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.rockpanel.co.uk/products/rockpanel+woods>>.
- RoyalEuropa. 2012. *Produktai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <http://www.royaleuropa.lt/ltl/index_lt.html>.
- Rosaitė, A. 2005. Gyvenamasis namas Oginskio g. Vilnius, *Archiforma* 2005/1–2: 34–35.
- Rosenberg, A. 2011. *Lantern Pavilion / AWP / Atelier Oslo* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 11 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.archdaily.com/110854/lantern-pavilion-awp-atelier-oslo/>>.
- Ross, K. 2012. *Seljord Watch Tower / Rintala Eggertsson Architects* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 23]. Prieiga per internetą: <<http://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=auto&tl=lt&u=http%3A%2F%2Fwww.archdaily.com%2F212966%2Fseljord-watch-tower-rintala-eggertsson-architects%2F&anno=2>>.

- Rubavičius, V. 2009. „Archiformos“ 1998 metų apdovanojimas, „Archiforma“ 2009/3–4: 99.
- Rupeikienė, M. 2002. Medinės Lietuvos sinagogos, iš *Medinė architektūra Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 71–79.
- Sabaliauskas, Z. 1985. Namas pilnas naujovių, *Statyba ir architektūra* 1(308): 8–11.
- Saieh, N. 2008. *Read–Nest / Dorte Mandrup Arkitekter* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 01 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.archdaily.com/6792/read-nest-dorte-mandrup-arkitekter/>>.
- Sakalauskas, A. 2006. *Sūduvos krašto drožyba, skulptūra ir kryždirbystė*. Kaunas: AB „Aušra“.
- Samalavičius, S. 2011. *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII amžiuose*. Vilnius: Edukologija.
- Saukienė, I. 2009. *Vingio parke išaugusiame „Vienybės medyje“ – 100 iškiliausių Lietuvos asmenybių* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vingio-parke-isaugusiame-vienybes-medyje-100-iskiliausiu-lietuvos-asmenybiu.d?id=22973581>>.
- Schankula, A. 2010. Wood – panel Facades – Eco – refurbishment of Multi – storey Buildings, *Detail* 5: 34–36.
- Schopenhauer, A. 1995. *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys : keturios knygos ir priedas, kuriame pateikiama Kanto filosofijos kritika*. Vilnius: Pradai.
- Seurasaari_Museum. 2010. *Seurasaari Open–Air Museum* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 12 11]. Prieiga per internetą: <http://www.nba.fi/en/museums/seurasaari_openairmuseum>.
- Shuberrt, H. 2009. Sense of opulence, *A10* 30: 53.
- Skafaru, V. 2011a. *Moderni medinė Švedijos architektūra* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 13]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalasmiskai.lt/index.php?id=84>>.
- Skafaru, V. 2011b. *Medinių miestų renesansas Suomijoje* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 13]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalasmiskai.lt/index.php?id=75>>.
- Slavid, R. 2005. *Wood architecture*. London: Laurence King Publishing.
- Slavid, R. 2006. *Wood houses*. London: Laurence King Publishing.
- Snohetta. 2011. *Norwegian wild reindeer centre pavilion* [interaktyvus] [žiūrėta 2011 11 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.snoarc.no/#/projects/239/true/all/image/1280/>>.
- Stauskas, V. 2009. Kai kurie šiuolaikinės architektūrologijos aspektai, *Urbanistika ir architektūra* 33. Priedas.
- Steco. 2012. *A sustained and logical modular building system* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.steko.ch/en/system/steko-construction-system.html>>.
- Steurer, A. 2006. *Developments in timber engineering: the Swiss contribution*. Basel: Birkhäuser.

- Stungo, N. 1998. *The New Wood Architecture*: Laurance King Publishing.
- Suikkari, R. 2009. *Wooden town tradition and town fires in Finland* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <http://www.arcchip.cz/w04/w04_suikkari.pdf>].
- Surgailis, A.; Laučkaitė, L. 2006. *Medinis Vilnius*. Vilnius: Versus Aureus.
- Surgailis, A.; Laučkaitė, L. 2008. *Medinis Kaunas*. Vilnius: Versus Aureus.
- Surgailis, A.; Laučkaitė, L. 2011. *Mediniai Druskininkai*. Vilnius: Versus Aureus.
- Šantaraitė, R. 2011. *Šiuolaikinės medienos paviršių apsaugos priemonės* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 24]. Prieiga per internetą: <<http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/70/1/0/1/article/8080/siuolaikines-medienos-pavirsiu-apsaugos-priemones>>].
- Šešelgis, K. 1974. *Lietuvių liaudies architektūros paminklai: Zervynu kaimas*. Vilnius: Periodika.
- Šešelgis, K. 1988. *Savaimingai susiklostę kaimai =Произвольно сформировавшиеся деревни = Spontan entstandene Dörfer*. Vilnius: Mokslas.
- Šešelgis, K. 1996. *Pietryčių Lietuvos gatviniai kaimai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla : Kultūros paveldo centras.
- Šešelgis, K. 1998. *Gatviniai ir vienkieminiai Aukštaitijos kaimai*. Vilnius: Savastis.
- Šešelgis, K.; Baršauskas, J.; Čerbulėnas, K., et al. 1956. *Lietuvių liaudies architektūra, Kaimo gyvenvietės ir gyvenamieji namai*. Vilnius: Mintis.
- Šešelgis, K.; Urbelis, M. 1980. *Lietuvių liaudies architektūros paminklai: Maži padriki kaimai Lietuvos TSR nacionaliniame parke*: Mokslas.
- ŠvediškasBūstas. 2012. *Fotogalerija* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 13]. Prieiga per internetą: <<http://www.svediskasbustas.lt/web/lt/fotogalerija>>].
- Švipas, V. 1990. *Nepriklausomos Lietuvos architektūra*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija.
- Tanner, R. G.; Lindman, Å. E. 2004. *Swedish Architecture in Wood: The 2004 Timber Prize*: Arvinius.
- The_National_Board_of_Antiquities. 2011. *Hvitträsk, kirkkonummi* [interaktyvus] [žiūrėta Prieiga per internetą: <http://www.nba.fi/en/hvittrask_en>].
- Thompson, R. 2007. *Manufacturing Processes for Design Professionals*. London: Thames & Hudson.
- Tiltuva. 2012. *Medinis tiltas Nyderlanduose* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.tiltuva.lt/accoya.html>>].
- Tostrup, E.; Selmer, W. 2006. *Norwegian Wood*. New York: Princeton Architectural Press.
- Trespa. 2012. *Trespa Meteor wood decors* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <http://www.trespa.com/emeaEN/topnavpages/colours_textures/ext_collections/default.aspx?Page=&Code=&Collection=Trespa%C2%AE%20Meteor%20Wood%20Decors>].

- Trocka-Leszczyńska, E. 1995. *Wiejska zabudowa mieszkaniowa w regionie sudeckim*: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.
- Trulove, J. G. 2006. *Cabins. The New Style*. New York: HarperCollins Publishers.
- Tvirbutas, S. 2006. „*Bajorkiemio*“ *savininkas viliasi išsaugoti nelegalius pastatus* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 07 02]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/miestas/-bajorkiemio-savininkas-viliasi-issaugoti-neteisetus-pastatus-429644#axzz1zS3DxobD>>.
- Twinson. 2012. *Produktai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.twinson.com/lt/produktai>>.
- Ullmann, H. F. 2009. *Architecture Compact: Wood*: Langenscheidt Publishing Group.
- Ungewitter, G. G. 1890. *Gothic Wood Architecture*: Hessling & Spielmeyer.
- Vainilaitis, V.; Valionienė, O. 2004. Rekonstrukcijos šiuolaikinėje tradiconalistinėje architektūroje ir archeologijoje, iš *Miestų praeitis*. Vilnius: UAB „Adomo Jakšto spaustuvė“, 81–124.
- Vaitys, L. 2009. Poilsinė prie Lavysio ežero, *Archiforma* 2009/3–4: 70–78.
- Valentinavičius, A.; Valiūnas, B. 2000. *Medinės konstrukcijos*. Vilnius: Enciklopedija.
- VAS. 2009. *UAB „Vilniaus architektūros studija“* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 09 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.vas.lt/>>.
- VDU. 2010. *Paleobotaninių tyrimų duomenys* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 26]. Prieiga per internetą: <http://aplinkotyra.vdu.lt/material/moduliai/darni_miskininkyste/paskaitu_medziaga/p2_PASKAITA.pdf>.
- Vilniaus miesto savivaldybės taryba. 2006. *Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 03 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/vaktai/Default.aspx?Id=3&DocId=30130626>>.
- Vitruvius. 2006. *Vitruvius : ten books on architecture*. New York: Cambridge University Press.
- Vydūnas 1990. *Raštai*. Vilnius: Mintis.
- Vydūnas 1992. *Raštai*. Vilnius: Mintis.
- VPGT 2011. *Gaisrinės saugos pagrindiniai reikalavimai (aktuali redakcija)* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 03 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpgt.lt/index.php?-692050742>>.
- VSAA. 2010. *Medinės architektūros išsaugojimo programa* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.vsaa.lt/archyvas_lt.htm>.
- Vuillard, G. 2010. *Medinė architektūra – tarsi lietuvos parašas* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 04 28]. Prieiga per internetą: <http://www.kamane.lt/lt/titulinio_blokai/e_redakcijos_balsai/tekstas254>.
- Walker, L. 1997. *American shelter: an illustrated encyclopedia of the American home*. New York: Overlook Press.

WoodMood. 2012. *Medienos rūšys* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 04]. Prieiga per internetą: <<http://www.woodmood.lt/index.php?id=111>>.

WWLHouses. 2012. *Infill walls* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 17]. Prieiga per internetą: <<http://wwl.lv/sbcms.php?m1=3&m2=330&lng=45>>.

Zabiela, G. 1995. *Lietuvos medinės pilys*. Vilnius: Diedmedis.

Zabulytė-Sapijanskienė, J. (2007). XIX–XX a. vidurio Lietuvos mediniai kryžiai pasaulio tradicijų kontekste [Rankraštis] : daktaro disertacija : humanitariniai mokslai, menotyra (03 H) / Jolanta Zabulytė. Vilnius, Disertacija rengta 2003–2007 m. Vilniaus dailės akademijoje: 2 kn.

Zaharov, S. 2009. *Geležinkelio ruožo „Vilnius–Turmantas“ pastatų (XIX a. II p. – XX a. I p.) architektūros raiška. Baigiamasis magistro darbas*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Architektūros pagrindų ir teorijos katedra.

Zubovas, R. 2012. *M. K. Čiurlionis* [interaktyvus] [žiūrėta 2012 05 29]. Prieiga per internetą: <<http://ciurlionis.eu/>>.

Zumthor, P. 2006. *Zumthor: Spirit of Nature Wood Architecture Award 2006*. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Žiemgala. 2009. *Kyburių Švč. Mergelės Marijos angeliškosios bažnyčia* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.ziemgala.lt/lt/siaures-lietuvos-kulturos-paveldas-dabartis/siaures-lietuvos-kulturos-paveldas-dabartis-5/kyburiu-baznycia>>.

Былинкина, Н. Б.; Рябушина, А. В. 1985. *Современная советская архитектура, 1955–1980 г.г.* Москва: Стройиздат.

Лисенко, Л. М. 1984. *Дерево в архитектуре*. Москва: Стройиздат.

Локотко, А. И. 1991. *Белорусское народное зодчество: Середина XIX–XX в.* Навука і тэхніка.

Маковецкий, И. В. 1954. *Памятники народного зодчества Среднего Поволжья: По материалам Комплексной экспедиции Института истории искусств, Института этнографии Академии наук СССР и Государственного исторического музея*. СССР: Изд-во Академии наук СССР.

Макушенко, П. И.; Петрова, З. А. 1956. *Народная архитектура закавказья*. Киев: Госстройиздат.

Танге, К. 1976. *Архитектура Японии : традиция и современность : сборник статей*. Москва: Прогресс.

Тихазе, К. И. 1964. *Народное зодчество Эстонии*. Изд-во лит-ры по строительству, [Ленинградское отд-ние].

Филлимор, П.; Кили, Л. 2007. *Литва : путеводитель*. Файр.

Цауне, А. 1984. *Жилища Риги XII–XIV вв.: По данным археологических раскопок*. Рига: Зинатне.

Autoriaus publikacijų disertacijos tema sąrašas

Straipsniai recenzuojamuose mokslo žurnaluose

Gabrėnas, A. 2009a. Kai kurie medinės architektūros aspektai sovietmečio Lietuvoje / Some aspects of wood use in the architecture of Lithuania in the Soviet period, *Mokslas – Lietuvos ateitis / Science – future of Lithuania: K. Šešelgio skaitymai – 2009* T. 1, nr. 2: 64–69. ISSN 2029-7955.

Gabrėnas, A. 2009c. Naujoji Lietuvos architektūra ir medis – tendencijos aktualizuoti tradiciją / New Lithuanian architecture and wood – trends to update tradition, *Urbanistika ir architektūra / Town planning and architecture* T. 33, priedas: 337–350. ISSN 1392-1630. (EBSCO, ICONDA, CSA, SCOPUS, IndexCopernicus).

Gabrėnas, A. 2011. Medinės architektūros tradicija – Lietuvos ir Suomijos patirties paralelės / Tradition of wooden architecture – parallels between Lithuanian and Finnish expection, *Mokslas – Lietuvos ateitis / Science – future of Lithuania: K. Šešelgio skaitymai – 2011 / K. Šešelgis Readings – 2011* T. 3, nr. 3: 77–85. ISSN 2029-2341. (ICONDA, Gale, ProQuest, EBSCOhost, IndexCopernicus).

Gabrėnas, A. 2012a. Inovatyvus medienos taikymas šiuolaikinėje architektūroje / Innovative use of wood in contemporary architecture, *Journal of architecture and urbanism* 36(2): 119–133. ISSN 2029-7955. (SCOPUS, H. W. Wilson, ICONDA, CSA, Gale, ProQuest, EBSCOhost, IndexCopernicus).

Paveikslų sąrašas

- 1 pav. Paveikslas „Miško ošimas“, M. K. Čiurlionis, 1904 m.
- 2 pav. Klaipėdos krašto antkapinė medinė lenta
- 3 pav. Antkapinis stulpas Ukmergės r.
- 4 pav. Stogastulpis
- 5 pav. Koplytstulpio prototipas
- 6 pav. Krikščionybės paveiktas koplytstulpis
- 7 pav. Lotyniškas medinis kryžius
- 8 pav. Pirkios lėkiai, Šilėnų k., 1937 m.
- 9 pav. Klojimo lėkiai, Varžų k., 1944 m.
- 10 pav. Lėkiai Nidoje, 1930 m.
- 11 pav. Prieangio lėkiai, Tauručių k., 1957 m.
- 12 pav. Lėkiai Skirvytėlės k., 1902 m.
- 13 pav. Prieangis Skirvytės k., 1956 m.
- 14 pav. Peslių dv.gyv. namo prieangio antlangė, 1934 m.
- 15 pav. Pastato Grendavės k. antlangė
- 16 pav. Pirkios antlangė, Mociškės k., 1967 m.
- 17 pav. Lango palangė ir antlangė Dubaklonio k.
- 18 pav. Lango šoninės lentos Kruonio apyl., 1956 m.
- 19 pav. Tapytos langinės Vikonių k., 1957 m.
- 20 pav. Pirkios durys Rukšėnų k., 1957 m.
- 21 pav. Pastato durys Daugėlaičių k., 1957 m.
- 22 pav. Pirkios durys su kryžiaus pavidalo apkalu Kriaunų k., 1968 m.
- 23 pav. Klėties kolona Kamėnų k., 1988 m., ir koplytstulpio prototipas
- 24 pav. Prieklėčio kolona Jurėniškių k., 1970 m., ir koplytstulpio prototipas

- 25 pav. Prieklėčio tvorelė, Pabiržių k., 1940 m.
 26 pav. Sijos galas trobesyje, Miškinių k.
 27 pav. Trobesio sienos kertė, Joniškyje, 1958 m.
 28 pav. Sodybos vartai Panevėžio apskrityje, 1940 m.
 29 pav. Kapinių vartai Guriuose, Vilniaus r., 1951 m.
 30 pav. Sodo tvoros dalis Linkonių k., 1972 m.
 31 pav. Skrynia, 1888 m.
 32 pav. Spintelė Žemaičių sodyboje
 33 pav. Tradicinis medinis lopšelis
 34 pav. Architekto Andriaus Marmos tradicinio medinio lopšelio interpretacija, 2010 m.
 35 pav. Verpstės lentelė, Viekiškių apyl., Mažeikių apskr. 1907 m.
 36 pav. Šaukštas, Tauragnai, Utenos apskr.
 37 pav. Rogės, Žiogaičių k., Mažeikių apskr.
 38 pav. Suoliukas parodoje „Baldai 2012“
 39 pav. Kabykla, aut. A. Babenskaitė, 2011 m.
 40 pav. Kūrinys „Pjūvis“, parodoje „ArtVilnius‘12“, aut. R. Milkintas
 41 pav. Skulptūra monumentas „Vienybės medis“, autoriai T. Gutauskas, R. Palekas, 2009 m., Vilnius
 42 pav. Griaunamas medinių rąstų pastatas Latežerio kaime (archit. paminklas)
 43 pav. Greta griauamo pastato stovintis pastaraisiais metais statytas medinis pastatas
 44 pav. Kluono eksterjeras, Glembuvkos kaimas, Molėtų r., XX a. pr.
 45 pav. Kluono interjeras koncerto metu, Glembuvkos kaimas, Molėtų r.
 46 pav. Medinis kurortinės architektūros pastatas Vilniaus g. Druskininkuose (foto 2006)
 47 pav. Statinys vietoje nugriauto medinio Vilniaus g. Druskininkuose (foto 2009)
 48 pav. Medinis pastatas prieš atnaujinimą Vytauto g. 63 Vilniuje
 49 pav. Atnaujintas medinis pastatas Vytauto g. 63 Vilniuje
 50 pav. Vogulų vasarinė tošinė palapinė
 51 pav. Samantonių žalvario amžiaus trobelė
 52 pav. Šventosios 23–os vidurinio neolito gyvenvietės pastato rekonstrukcija
 53 pav. Kubilėlių neolitinio pastato rekonstrukcija
 54 pav. Medinis aptvaras, kvadratinio ir ovalaus plano mediniai pastatai Narkūnų piliakalnyje (rekonstrukcija), žalvario–geležies amžius
 55 pav. Rentinys su iškištais galais
 56 pav. Rentimas į sąsparas
 57 pav. Horizontalaus rąsto jungimo su stulpu būdas stulpinėje konstrukcijoje
 58 pav. Horizontalaus rąsto jungimo su stulpu būdas stulpinėje konstrukcijoje
 59 pav. Stulpinė konstrukcija
 60 pav. Žemaičių dvigalė asimetrinio plano troba, XIX a. pab.–XX a. pr.
 61 pav. Nemuno žemupio žvejo troba, XIX a. pab.–XX a. pr.
 62 pav. Aukštaičių kryžminio plano pirkia, XIX a. pab.–XX a. pr.
 63 pav. Užnemunės dviejų galų stuba, XIX a. pab.–XX a. pr.
 64 pav. Pavirvyčio dvaro sodybos rūmas, Telšių r., XVIII a. antra pusė–XIX a.
 65 pav. Ausieniškių dvaro rūmas, Trakų r., XVIII a. pab.–XX a. pr.
 66 pav. Dviaukštis Būdviečio dvaro svirnas, Lazdijų rajonas, XVIII a.

- 67 pav. Uždaro kiemo tvarto aksonometrija
- 68 pav. Kryžminio plano kluono fasadas
- 69 pav. Vienstiebis malūnas, Šilalės r., XIX a. pab.
- 70 pav. Kepurinis Žaliūkių malūnas, Šiauliai, XIX a. pab.
- 71 pav. Vandens malūnas prie Guostelės upės, Prienų rajonas, Guostelės kaimas, XIX a. pab.
- 72 pav. Dviejų aukštų vandens bokštas su vienu baku, Ignalina, XIX a. vid.
- 73 pav. Palūšės bažnyčia, Ignalinos r., XVIII a.
- 74 pav. Barokinė Šešuolių bažnyčia, Ukmergės r. XVIII a.
- 75 pav. Klasicistinė Stelmužės bažnyčia, Zarasų r., 1650 m.
- 76 pav. Romantistinė Nemažūnų bažnyčia, XIX a.
- 77 pav. Kyburių bažnyčia, 1927 m., archit. V. Landsbergis-Žemkalnis
- 78 pav. Labanoro bažnyčios varpinė, XIX a.
- 79 pav. Cerkvė su aštuoniakampiu bokštu ir kupolo formos stogu, Rokiškio r., XIX a.
- 80 pav. Kompaktiško tūrio sinagoga, Molėtų r., XIX a.
- 81 pav. Mečetė su bokštu ant keturšlaičio stogo, Raižiai, Alytaus r., XIX a. pab.
- 82 pav. Tipinis projektas P-6, archit. J. Žukas, 1953 m.
- 83 pav. Tipiniai namai Šakių r., XX a. vid.
- 84 pav. Kėdė, J. Prapuolenis, 1940–1955 m. kūrybos etapas
- 85 pav. Vasarvietės baldų komplektas „Vieversėlis“, J. Prapuolenis, 1956–1970 m. kūrybos etapas
- 86 pav. Ledų ir gazuoto vandens pardavimo kioskas, proj. MKSPI, 1959 m.
- 87 pav. Gyvenamasis namas poilsiavietėje „Vėtra“, Preila, archit. G. Tiškus, XX a. antroji pusė
- 88 pav. Gyvenamasis namas poilsiavietėje prie Lakajų ežero, Molėtų r., archit. A. Vėževičius, XX a. antra pusė
- 89 pav. Vasaros skaityklos Palangoje eksterjeras, archit. A. Čepys, 1972–1973 m.
- 90 pav. Sporto žirgų maniežo statyba Kaune, proj. „Žemės ūkio statybos projektavimo institutas“, 1979 m.
- 91 pav. „Alytaus ENSK“ sumontuoti namai „Vilties“ kolūkio gyvenvietėje, 1977 m.
- 92 pav. „Swiss Re HQ“ pastatas Londone, Jungtinėje Karalystėje, archit. biuras „Foster + Partners“, 1997–2004 m.
- 93 pav. „Torre Agbar“ pastatas Barselonoje, Ispanijoje, archit. J. Nouvelis, 2005 m.
- 94 pav. Turistinio vadovo „Литва: путеводитель“ iliustracija, pavadinta „Tipiškas lietuviškas namas“ (Thomas Cook serijos knygos „Lithuania“ autoriai P. Phillimore, L. Kiely, 2006 m. vertimas į rusų kalbą)
- 95 pav. Klėties kolona, Sabališkės k., Švenčionių r., XX a. pirma pusė
- 96 pav. Klėties kolona, Helsinkio Seurasaaari atvirasis muziejus, XIX a.
- 97 pav. Kurortinės architektūros medinė vila „Imperial“, Druskininkai
- 98 pav. Kurortinės architektūros medinė vila, Linnunlaulu r., Helsinkis
- 99 pav. Pirminės tūrio formos gyvenamasis namas Poškonių k., XIX pab.–XX pr.
- 100 pav. Pirminės tūrio formos gyvenamasis namas su prieangiu bendroje tūrio formoje, Dubingių mstl., XIX pab.–XX pr.
- 101 pav. Taujėnų dvaro svirnas., Taujėnai, XIX a. pab.–XX a. pr.

- 102 pav. Atkurtas Kurtuvėnų dvaro svirnas, Kurtuvėnų regioninis parkas, XIX a. pab.–XX a. pr.
- 103 pav. Gyvenamasis namas Klaipėdos g. 9 Panevėžyje, XIX a. pab.–XX a. pr.
- 104 pav. Pastatas M. K. Čiurlionio g. 47 Varėnoje, XX a. vid.
- 105 pav. Gyvenamasis namas Kęstučio g. 38 Biržuose, XX a. vid.
- 106 pav. Gyvenamojo namo projektas, archit. L. Pasiaura, E. Mikelevičius, 2010 m.
- 107 pav. Viešbutis „Lijo“ Gargžduose, archit. A. Baldišiūtė, L. Rekevičius, M. Rekevičienė, S. Bulavas, 2007 m.
- 108 pav. Laikraščio redakcijos pastatas Šilutėje, archit. R. Regesas, 2010 m.
- 109 pav. Daugiafunkcinis „L“ plano neturtingo ūkininko trobesys Kyliškių k. Biržų r. (Gyvenamasis namas, svirnas, tvartas ir daržinė patalpinti po vienu stogu)
- 110 pav. XX a. pr. būdingas puošnus pasiturinčio žvejo ir daržininko medinis gyvenamasis namas Rusnės apylinkėse
- 111 pav. Dviaukštis įstiklintas prieangis Jakunčių k. Zarasų r.
- 112 pav. U raidės formos plano tvartas Urvikių k. Mažeikių r., statytas XVIII a.
- 113 pav. Gyvenamasis namas su kryžma mansarda Basanavičiaus g., Panevėžio m., statytas XX a. vid.
- 114 pav. Gyvenamasis namas su kryžma mansarda ir vienaaukščiu prieangiu Lukšių m., statytas XX a. vid.
- 115 pav. Gyvenamasis namas su dviem simetriškai sukomponuotais prieangiais Vilkijos m., statytas XX a. pr.
- 116 pav. Gyvenamasis namas Rekyvoje, statytojas UAB „Dariaus Beconio įmonė“, 2009 m.
- 117 pav. L raidės formos plano vila Palangoje, archit. biuras „4 plus architektai“, 2009 m.
- 118 pav. U raidės formos plano gyvenamasis namas Paveščių k., Panevėžio r., archit. Ž. Lipskis, 2008 m.
- 119 pav. Gyvenamasis namas su priestatais Zervynų k., Varėnos r., XIX a. pab.–XX a. pr.
- 120 pav. Stuba su priestatais Parasių k., Vilkaviškio r., XIX a. pab.–XX a. pr.
- 121 pav. Gyvenamasis namas su priestatu per du aukštus Panevėžyje, XX a. pr.–XX a. vid.
- 122 pav. Pastatas K. Dineikos g. 7 Druskininkuose, XX a. vid.
- 123 pav. Sodo namas Draseikių sodų bendrijoje Kaune, XX a. pab.
- 124 pav. Sodyba „Rugpjūtis“– pirkios fasadas iš: „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“, 2010 m.
- 125 pav. Gyvenamasis namas Kaune, archit. S. Varnauskas, 2005 m.
- 126 pav. Viešbučių tinklo „Galia“ korpusas „Vita“ Maironio g. 3, Druskininkai, aut. S. Rinkevičius, XX a. pab.– XXI a. pr.
- 127 pav. Pirkia su svirnu, Didžiasalio k., Ignalinos r.
- 128 pav. Klojimo vidinė laikančioji konstrukcija, Poškonių k.
- 129 pav. Dvigubas svirno stogas, Stripeikių k., Utenos r.
- 130 pav. Senovinės sodybos pastatai– medinis šiaudais dengtas ūkinis pastatas su įvairios paskirties patalpomis, Ragainės apylinkės, XVIII–XIX a.

- 131 pav. Dvigalė gryčia su uždaru įstiklintu prieangiu, Lazdynėlių k., Panevėžio r., 1926 m.
- 132 pav. Vienagalė pirkia čiukuriniu stogu, Jonėnų k., Lazdijų r., 1918 m.
- 133 pav. Ūkinis pastatas Antupių k., Vilkaviškio r.
- 134 pav. Ūkinis pastatas Varakiškės k., Vilkaviškio r.
- 135 pav. Linpirtė su pinta sienele, Užtakų k., Kaišiadorių r.
- 136 pav. Kalvė, Šniurkiškių k., Biržų r., XX a. pradžia
- 137 pav. Milo vėlykla, Daubutiškių k., Šalčininkų r., 1922 m.
- 138 pav. Svirnas, Obelinės k., Marijampolės r., XX a. Pradžia
- 139 pav. Pirkios stogo skydo langas Naujasodės k., Panevėžio r.
- 140 pav. Klojimo durys, pintos šiaudų grįžtėmis
- 141 pav. Žemaitijos prieklėčio tvorelės
- 142 pav. Monochromiškas gyvenamo namo tūris, Pakalnių k., Šalčininkų r.
- 143 pav. Spalva išryškinta langai ir sienų kertės gyvenamajame name Senujų Macelių k.
- 144 pav. Visas dažytas gyvenamasis namas Belazariškių k.
- 145 pav. Nidos meno kolonijos pastato eksterjeras, Nida, archit. A. Kančas, G. Kančaitė, T. Petreikis, T. Kučinskas, 2011 m.
- 146 pav. Nidos meno kolonijos pastato atviroji galerija, Nida, archit. A. Kančas, G. Kančaitė, T. Petreikis, T. Kučinskas, 2011 m.
- 147 pav. Raudonasis namas Beksli Hite, archit. P. Webb, 1859 m.
- 148 pav. Vila Hvittråsk, archit. H. Gesellius, A. Lindgren ir E. Saarinen, 1901–1903 m.
- 149 pav. Karmėlavos bažnyčios šoninis ir galinis fasadai, langų ir durų angokraščių puošybos detalizacija, archit. V. Dubeneckis, 1919 m.
- 150 pav. Šiaulių miesto Šv. Dvasios parapijos bažnyčios projektas, archit. J. Ladyga, 1942 m.
- 151 pav. Kristaus Atsimanymo bažnyčia Niujorke, archit. J. Mulokas, 1962 m.
- 152 pav. Toronto Prisikėlimo bažnyčios ir vienuolyno projektas, J. Kudokas
- 153 pav. „Imperial“ viešbutis Tokijuje, archit. F. L. Wright, 1923 m.
- 154 pav. Masališkių cerkvė, Varėnos r., XX a.
- 155 pav. Nemėžio mečetė, Vilniaus r., XX a..
- 156 pav. Sinagoga Šaukėnuose, Kelmės r., XIX a.
- 157 pav. Šveicariško stiliaus apraiškos „Radiumo“ viloje, Kosciuskos g. 9, Druskininkai
- 158 pav. Rusiško stiliaus apraiškos viloje „Žuvėdra“, V. Kudirkos g. 9, Druskininkai
- 159 pav. Medinė vila Vilniaus Antakalnio r., M. K. Paco g. 5
- 160 pav. Kavinė „Laukiniai Vakarai“, Vilnius, archit. J. Fišeris, 1999 m.
- 161 pav. Restoranas Vokiečių g. 8, Vilnius
- 162 pav. Suomijos paviljonas Pasaulinėje parodoje, archit. A. Aalto, 1938 m.
- 163 pav. „Villa mairea“ interjeras, Noormarkku, archit. A. Aalto, 1939 m.
- 164 pav. Jakobo namas Madisone, archit. F. L. Wright, 1936 m.
- 165 pav. Tipinis projektas K–3, archit. A. Gaigalis, 1951 m.
- 166 pav. Tipinis projektas K–5, archit. F. Vitas, 1951 m.
- 167 pav. Medinis vasaros amfiteatro pastatas, Druskininkai, XX a. vidurys
- 168 pav. Kino teatras „Voveraitė“, Druskininkai, 1957 m.
- 169 pav. Saynatsalo miesto salė, interjero vaizdas, archit. A. Aalto, 1952 m.

- 170 pav. Otaniemio technikos universiteto koplyčios eksterjeras, archit. H. Ir K. Sirenai, 1957 m.
- 171 pav. Namas prie Oslo, archit. V. Selmer, 1967 m.
- 172 pav. Gyvenamieji kompozitorių kvartalo namai, archit. V. E. Čekanauskas, 1966 m.
- 173 pav. Operos ir baleto teatro interjeras, archit. E. N. Bučiūtė, 1974 m.
- 174 pav. „Vaidilutės“ restoranas Palangoje, archit. G. Tiškus, 1968 m.
- 175 pav. Poilsio namai „Dainava“ Pervalkoje, archit. V. Guogis, 1971 m.
- 176 pav. „Ešerinės“ restoranas Nidoje, archit. V. Guogis, 1979 m.
- 177 pav. Administracinis pastatas Nidoje, archit. G. Tiškus ir A. Zaviša, 1976 m.
- 178 pav. Gyvenamasis namas, archit. K. Zubovas, 1971 m.
- 179 pav. Medinis daugiabutis namas, Ylojarvi, Suomija, archit. J. Vepsalainen, 1996 m.
- 180 pav. Medinių namų kvartalas, Porvas, archit. biuras „Hedman & Matomäki Oy“, 2004 m.
- 181 pav. Medinių namų senamiestis kitoje Porvo upės pusėje, Porvas
- 182 pav. Vienuolynas Panevėžyje Apvaizdos take, archit. A. Šeibokas, 1994 m.
- 183 pav. Medinis gyvenamasis namas Šv. Jokūbo gatvelėje, Panevėžyje
- 184 pav. Kvartalas „Vertamedžio laukymė“, Grūto kaimas, archit. K. Kisielius, V. Augustinavičius, 2006 m.
- 185 pav. Švendubrės kaimas, Druskininkų savivaldybė
- 186 pav. Namas Osle, Norvegija, archit. E. Jarmund, H. Vigsnaes, R. Lund-Johnsen, 2002 m.
- 187 pav. Namas Whislerio kalnuose, Britų Kolumbija, Kanada, archit. biuras „Blue sky architecture“, 1996 m.
- 188 pav. Namas Eichenberge, Austrija, archit. biuras „k_m architectur“, 2005 m.
- 189 pav. Ežerėlių g. Vilniuje, archit. S. Kuncevičius, A. Jakutis, L. Kuncevičienė, 2001 m.
- 190 pav. Gyvenamasis namas Pasakų g. Vilniuje, archit. A. Ambrasas, 2001 m.
- 191 pav. „Pajūrio ranč“ Sea Ranch vietovėje, Kalifornija, JAV, archit. Ch. Moore‘as ir bendraautoriai, 1964 m.
- 192 pav. Lawrencio namas Sea Ranch vietovėje, Kalifornija, JAV, archit. Ch. Moore‘as ir bendraautoriai, 1966 m.
- 193 pav. Dipolio konferencijų centras, Otaniemis, Suomija, archit. Raili ir Reima Pietilos, 1966 m.
- 194 pav. Poilsio namai Strėvoje, archit. K. Pempè, 1980 m.
- 195 pav. Mokslų akademijos poilsio namai Palangoje, archit. V. Dičius, L. Ziberkas, 1984 m.
- 196 pav. „Nendrės“ restorano lubos statybos metu, archit. V. Dičius, L. Ziberkas, 1984 m.
- 197 pav. „Šviesos namas“ Palangoje, archit. biuras „Arches“, 2007 m.
- 198 pav. Individualus namas „Pušies šakos“ Vilniuje, archit. biuras „Arches“, 2010 m.
- 199 pav. Gyvenamasis namas Buš Bamblėje, archit. S. Fehnas, 1990 m.
- 200 pav. Namų projektas „va_002“, sienų apdaila – tik medis, archit. biuras „Aexn“, 2010 m.
- 201 pav. Namų projektas „va_002“, sienų apdaila – medis ir skarda, archit. biuras „Aexn“, 2010 m.

- 202 pav. Plaukiojantis teatras Venecijos bienalėje, archit. A. Rossi, 1979 m.
- 203 pav. Gintaro salonas Nidoje, archit. A. Kazlauskienė, 2001 m.
- 204 pav. Suoliukas „Kurėnas“ Šilutėje, archit. I. ir M. Daukšiai, 2011 m.
- 205 pav. Lietuviško vasarnamio architektūrinio konkurso projektai, 1969 m.
- 206 pav. Japonijos paviljonas Pasaulinėje parodoje Sevilijoje, Ispanija, archit. T.Ando, 1992 m.
- 207 pav. Šveicarijos paviljonas Pasaulinėje parodoje Hanoveryje, Vokietija, archit. P.Zumthor, 2000 m.
- 208 pav. Kempingo ir poilsio kompleksas, Mogyoro kalvose, Višegradas, archit. I.Makovecz, 1978 m.
- 209 pav. Keltuvo pastatas, Dobogoko vietovė, archit. I.Makovecz, 1979 m.
- 210 pav. Romos katalikų bažnyčia, eksterjeras ir interjeras, Paks vietovė, archit. I.Makovecz, 1987 m.
- 211 pav. Tradicinės Kanako trobelių formos
- 212 pav. Jean-Marie Tjibaou kultūros centras, Naujoji Kaledonija, 1998 m., archit. R. Piano
- 213 pav. Bažnyčia Karsamaki, Suomija, archit. A. Lassila, 2004 m.
- 214 pav. Bažnyčia Jyvaskyloje, Suomija, archit. L. Hirvilammi, 2010 m.
- 215 pav. Bažnyčia Tarnove, Lenkija, archit. M. ir L.Rovinskiai, 2009 m.
- 216 pav. Tradicinis gyvenamasis namas Leiso vietovėje, Šveicarija
- 217 pav. Tradicinio medinio Šveicarijos gyvenamojo namo interpretacija Leise, archit. P. Zumthor, 2009 m.
- 218 pav. Mediniai pastatai Porvo senamiesčio gatvėje
- 219 pav. Mediniai pastatai naujame Porvo miesto kvartale kitame Porvo upės krante
- 220 pav. Hanko senamiestis. Stilizuotas medinis pastatas Torggatan ir Korkeavuorenkatu gatvių sankirtoje
- 221 pav. Hanko senamiestis. Greta stovintis istorinis medinis pastatas Torggatan ir Korkeavuorenkatu gatvių sankirtoje
- 222 pav. „Kyly“ sauna, eksterjeras, archit. biuras „Avanto architects“, 2009 m.
- 223 pav. „Kyly“ sauna, interjeras, archit. biuras „Avanto architects“, 2009 m.
- 224 pav. Naujas daugiabutis namas dokų r., Glosteris, Jungtinė Karalystė
- 225 pav. Istorinis dokų pastatas, Glosteris, Jungtinė Karalystė
- 226 pav. Cardifo Ugnies linijos pilies muziejus, bilietų kasų ir pagalbinių patalpų pastato interjeras, Jungtinė Karalystė
- 227 pav. Cardifo Ugnies linijos pilies pastatų medinės balkonų ir galerijų konstrukcijos, Jungtinė Karalystė
- 228 pav. Mediniai kioskai Odminių skvere Vilniuje, 2010 m.
- 229 pav. Ūkininkų turgelio pastatas Ukmergės g., Vilniuje, 2010 m.
- 230 pav. Muziejus „Girių aidas“, Druskininkai, proj. A. Valavičius, 1971 m.
- 231 pav. Restoranas „Trakų dvarkiemis“ prie plento Vilnius–Trakai, autoriai G. Remeika, A. Mažeika, 2006 m.
- 232 pav. Restoranas „HBH“, prie plento „Vilnius–Molėtai“, interjero archit. D. Šatūnas, 2005 m.
- 233 pav. Restoranas „Medininkai“, rekonstrukcijos archit. E. Purlys, interjero archit. K. Gibavičius, 1972 m.

- 234 pav. Restoranas „Čili kaimas“, Vokiečių g. 8, Vilnius
- 235 pav. Restoranas „Forto dvaras“, J. Kubiliaus g. 16, Vilnius, proj. „D. Šatūno dizaino studija“, 2003 m.
- 236 pav. Gyvenamojo namo Žvėryne rekonstrukcija ir išplėtimas D.Poškos g., Vilnius, archit. G. Natkevičius, R. Adomaitis, R. Babrauskas, skulpt A. Šlapikas, 2006 m.
- 237 pav. Rekonstruotas medinis pastatas Tiškevičiaus g. Panevėžyje, archit. A. Šeibokas, 2007 m.
- 238 pav. Sodybos projekto „Kovas“ vizualizacija, iš leidinio „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“
- 239 pav. Sodybos projekto „Spalis“ vizualizacija, iš leidinio „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“ Tekstų ir projektų autoriai – A. Andriušytė, R. Aranauskas, R. Bertašiūtė, R. Bortkūnas, J. Križinauskas, V. Karvelytė-Balberienė, N. Norvaišaitė
- 240 pav. Poilsinės prie Lavysos ežero teritorijos planas, archit. biuras „Arches“, 2008 m.
- 241 pav. Rekonstruoti poilsinės prie Lavysos ežero pastatai, archit. biuras „Arches“, 2008 m.
- 242 pav. Nauji poilsinės prie Lavysos ežero pastatai, archit. biuras „Arches“, 2008 m.
- 243 pav. UAB „Litimbera“ gaminamų medinių dailienčių pavyzdžiai
- 244 pav. UAB „Litimbera“ gaminamų medinių terasų lentų pavyzdžiai
- 245 pav. UAB „Lapo“ gaminamų medinių apdailos elementų pavyzdžiai
- 246 pav. Viešbutis MOD05 Veronoje, Ispanijoje, fasadai dengti medį imituojančiomis vertikaliomis juostomis, archit. E. Mosciaro, 2007 m.
- 247 pav. Medinio gyvenamojo namo eksterjeras, atnaujintas plastikinėmis lentelėmis (baltas plotas), Pušaloto g., Panevėžys
- 248 pav. Bardillio ateljė interjero ir eksterjero sienų paviršiai, V. Olgati, 2007 m.
- 249 pav. Mūrinis gyvenamasis namas su gaisrinės saugos reikalavimus tenkinančia gaisrasiene – tvora medinių statinių kaimynystėje, Mackevičiaus g., Panevėžys, archit. Ž. Lipskis, 2012 m.
- 250 pav. Stačiakampės arkos iš klijuotos medienos sijų prieš pagrindinį mokyklos įėjimą, Balsiai, Vilnius, archit. biuras „S. Kuncevičiaus projektavimo firma“, 2011 m.
- 251 pav. Lenktos klijuotos medienos arkos sandėlio pastate, Klaipėda, statytojas UAB „Jūrės medis“, 1998 m.
- 252 pav. Popieriaus tūbų kolonų eilės koncertų salės pastate, L' Aquila vietovė Italijoje, archit. S. Ban, 2011 m.
- 253 pav. Įvairaus skerspjūvio klijuotos medienos tašai sienoms, UAB „Jūrės medis“ pavyzdžiai, 2012 m.
- 254 pav. Klijuotos medienos sijų perdanga, UAB „Jūrės medis“ pavyzdžiai, 2012 m.
- 255 pav. Dvi medinių tašų eilės su apšiltinimo sluoksniu tarp jų, UAB „Mediniai namai“ iliustracija, 2012 m.
- 256 pav. Arbatos gėrimo pastatas iš kvadratinio skerspjūvio popieriaus tūbų, Londonas, archit. S. Ban, 2012 m.
- 257 pav. Pastato sienos konstrukcija iš „Steco“ blokų
- 258 pav. Klijuoto medžio plokštės senoje išpjautos angos, Informacijos paviljonas Helsinkyje, pagr.aut. T. Seppanen, 2006 m.

- 259 pav. Karkasinės medinės sienos konstrukcija – karkaso tašai, apšiltinimo medžiaga tarp jų bei apdaila iš vidinės ir išorinės sienos pusės
- 260 pav. Iš anksto medinėje karkasinėje sienoje išvedžiojamos inžinerinės pastato sistemos
- 261 pav. Perdangos plokštė iš metalinėmis detalėmis suveržtų medienos sijų
- 262 pav. Pastato fasadas iš klijuotų tiesių medžio sijų, archit. biuras „Uostamiesčio projektas“, 2006 m.
- 263 pav. Klijuoto medžio stogo sijų konstrukcijos prekybos centre „Mega“, Kaunas, archit. biuras „Chapman Taylor Llp“ ir archit. M. Sejnicki, J. Liekys, 2005 m.
- 264 pav. Lenktos klijuoto medžio sijos, laikančios berėmio stiklo sieną pastate Berlyne, Vokietija, archit. biuras „Petzinka Pink“, 2003 m.
- 265 pav. Paviljono sodų parodai konstrukcijos planas, Manheimas, Vokietija, archit. C. Mutschler, 1975 m.
- 266 pav. Paviljono sodų parodai vaizdas iš viršaus, Manheimas, Vokietija, archit. C. Mutschler, 1975 m.
- 267 pav. Interjeras sodų parodos paviljone, Manheimas, Vokietija, archit. C. Mutschler, 1975 m.
- 268 pav. Tinklinė medinių sijų kolonų ir stogo denginio struktūra „Pompidu“ centro pastate, Prancūzija, archit. S. Ban, 2010 m.
- 269 pav. Plastiška stogo denginio medinės konstrukcijos struktūra iš masyvesnių sijų rėmų ir liaunesnių sijų tinklo, Hanoverio Expo 2000 paviljonas, Vokietija, archit. T. Herzog, 2000 m.
- 270 pav. Paukščių stebėjimo bokštas iš erdvinės santvarinės medinės konstrukcijos, Heiligenhafeno vietovė, Baltijos jūros pakrantė, archit. biuras „Meinhard von Gerkan“, 2005 m.
- 271 pav. Medžio ir metalo konstrukcijų perdenginys Šiaulių sporto arenoje, archit. biuras „E. Miliūno studija“, 2007 m.
- 272 pav. Pėsčiųjų tilto laikančioji dalis iš erdvinę arkinę santvarą sudarančių popieriaus tūbų, Remoulino vietovė, Prancūzija, archit. S. Ban, 2007 m.
- 273 pav. Vaikų veiklos ir mokslo centro pastato karkasas iš bambuko, Koh Kood sala, Tailandas, archit. biuras „24 > architecture“, 2009 m.
- 274 pav. Medinė lauko terasa prie banko pastato Vilniuje, archit. A. Ambrasas, V. Adomonytė, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, 2009 m.
- 275 pav. Medinė sienos apdaila prekybos ir pramogų centro „Akropolis“ eksterjere, Klaipėda, archit. biuras „Gedimino Jurevičiaus studija“, 2005 m.
- 276 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas, Vilniuje, archit. biuras „Plazma“, 2006 m.
- 277 pav. Medinės platformos pajūryje, Vinaros, Ispanija, archit. biuras „Gualart architects“, 2006 m.
- 278 pav. Informacijos ir stebėjimo paviljonas, Norvegija, archit. biuras „Snohetta“, 2011 m.
- 279 pav. Teatro ir koncertų salės pastatas Kristiansande, Norvegija, archit. biuras „ALA Architects“, 2012 m.
- 280 pav. Gyvenamasis namas Vilniuje, archit. Ž. Lipskis, 2004 m.
- 281 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Šiauliuose, archit. biuras „L&G projektai“, 2006 m.

- 282 pav. Kilnojamasis gyvenamasis namas – kabina, Danija, archit. biuras „Dorte Mandrup Arkitekter“, 2008 m.
- 283 pav. Savaitgalio namas – vila „Mecklin“ Turku archipelagas, Suomija, archit. biuras „Huttunen + Lipasti + Pakkanen Architects“, 2008 m.
- 284 pav. Gyvenamasis namas Utrių k., Klaipėdos r., archit. biuras „G. Natkevičius ir partneriai“, 2006 m.
- 285 pav. Gyvenamasis namas Kaune, archit. V. Juozaitis, 2004 m.
- 286 pav. Svečių namai „Titanikas“ Šventojoje, archit. D. Rakauskas, 2001 m.
- 287 pav. „Tegra“ kūrybos centras, konkursinis projektas, archit. biuras „Aexn“, 2012 m.
- 288 pav. Vaikų darželio pastatas, Osle, Norvegija, archit. biuras „Reiulf Ramstad architects“, 2010 m.
- 289 pav. Pirtis – statinė su stiklu per visą galinę sieną, pardavėjas – prekybos centras „Medžio centras“
- 290 pav. Gyvenamasis namas Domeikavoje, Kaune, archit. V. Adomavičius, V. Vyšniauskienė, 2009 m.
- 291 pav. UAB „Undena“ daugiafunkcinis sporto ir sveikatingumo kompleksas Trakų r., archit. biuras „G. Natkevičius ir partneriai“, 2009 m
- 292 pav. Gyvenamasis kompleksas „Pentagonas“ Rygoje, Latvija, archit. biuras „Aexn“, 2007 m.
- 293 pav. Sporto ir pramogų centras Širvintose, archit. S. Kuncevičius, 2008 m.
- 294 pav. Sublokuotas gyvenamasis namas Stokholme, Švedija, archit. biuras „Kjellander & Sjoberg Arkitektkontor AB“, 2008 m.
- 295 pav. Zoologijos sodo automobilių stovėjimo aikštelės pastatas Leipcige, Vokietija, archit. biuras „Hentrich–Petschnigg & Partner“, 2004 m.
- 296 pav. Privatus namas su dailininko studija, Vilnius, archit. A. Šeibokas, 2006 m.
- 297 pav. Prekybos centras „SBA baldai“, Vilnius, archit. S. Kuncevičius, A. Jakutis, 2000 m.
- 298 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Sitarde, Olandijoje, archit. biuras „Neutelings Riedijk“, 1995 m.
- 299 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Amsterdame, Olandijoje, archit. biuras „MVRDV“, 1997 m.
- 300 pav. Prekybos centro fasadas Jurbarke, archit. L. Tumynienė, G. Vieversys, A. Šablevičius, D. Cipkus, 2008 m.
- 301 pav. Banko pastatas Vilniuje, archit. A. Ambrasas, V. Adomonytė, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, 2009 m.
- 302 pav. Medinė „banga“, Londonas, Jungtinė Karalystė, archit. biuras „AL_A“, 2011 m.
- 303 pav. Projektas AME LOT, Prancūzija, archit. biuras „Malka Architecture“, 2011 m.
- 304 pav. Apžvalgos bokštas Helsinkyje, Suomija, pagr. aut. V. Hara, 2000–2001 m.
- 305 pav. Parduotuvė „Aukso rūmai“, archit. K. Sabaliauskas, M. Šipila, 1997 m.
- 306 pav. Šv. Kazimiero bažnyčios Aleksote kupolas, Kaunas, archit. A. Kančas, 1997 m.
- 307 pav. Advokatų kontora, archit. biuras „Plazma“, 2009 m.
- 308 pav. Nacionalinės Velso asamblėjos interjeras, Kardifo įlanka, Jungtinė Karalystė, archit. R. Rogers, 2006 m.
- 309 pav. Gaidaro Alijevo kultūros centro salės vaizdas, Baku, Azerbaidžanas, archit. Z. Hadid; statomas nuo 2007 m.

- 310 pav. Šachmatų klubo Chanty Mansijske interjeras, Rusija, archit. E. van Egeraat, 2010 m.
- 311 pav. Nacionalinės Velso asamblėjos eksterjeras, Kardifo įlanka, Jungtinė Karalystė, archit. R. Rogers, 2006 m.
- 312 pav. Gaidaro Alijevo kultūros centro salės pastato fasadas, Baku, Azerbaidžanas, archit. Z. Hadid, statomas nuo 2007 m.
- 313 pav. Šachmatų klubo Chanty Mansijske eksterjeras, Rusija, archit. E. van Egeraat, 2010 m.
- 314 pav. Gyvenamojo namo Palangoje eksterjeras, archit. biuras „Arches“, 2010 m.
- 315 pav. Gyvenamojo namo Palangoje eskizas, archit. biuras „Arches“, 2010 m.
- 316 pav. Gyvenamojo namo Palangoje interjero fragmentas, archit. biuras „Arches“, 2010 m.
- 317 pav. „Kopų“ namas Sufolke, Jungtinė Karalystė, archit. biuras „Jarmund/Vignsnaes AS“, 2010 m.
- 318 pav. ICD/ITKE tyrimų paviljonas Štutgarte, Vokietija, aut. – Štutgarto universiteto dėstytojų ir studentų komanda, 2011 m.
- 319 pav. Kavinė Šeduvoje statybos metu, archit. D. Čiuta, G. Auželis, 2007 m.
- 320 pav. Kavinė Šeduvoje, archit. D. Čiuta, G. Auželis, 2007 m.
- 321 pav. Biblioteka Druskininkuose statybos metu, archit. J. Padvarskaitė, D. Padvarskienė, 2012 m.
- 322 pav. Biblioteka Druskininkuose, archit. J. Padvarskaitė, D. Padvarskienė, 2012 m.
- 323 pav. Stadiono interjeras, Marijampolė, archit. S. Tamkvaitis, 2008 m.
- 324 pav. Stadiono eksterjeras, Marijampolė, archit. S. Tamkvaitis, 2008 m.
- 325 pav. Sporto arenos interjeras, Marquette vietovė, Mičiganas, JAV, konstrukcijos sistemos archit. W.E. Rossmann, 1991 m.
- 326 pav. Sporto arenos eksterjeras, Marquette vietovė, Mičiganas, JAV, konstrukcijos sistemos archit. W.E. Rossmann, 1991 m.
- 327 pav. Biurų pastatas Espe, Suomija, archit. P. Helin, P. Verhe, 2005 m.
- 328 pav. Pradinė mokykla Lavoriškėse, archit. J. Balkevičius, M. Šaliamoras, 2000 m.
- 329 pav. Gyvenamasis namas Archangelske, Rusijoje, aut. N. Sutyaginas, 2007 m.
- 330 pav. Kultūros centras Kirkenėje, Norvegijoje, archit. biuras „Reiulf Ramstad Architects“, 2009 m.
- 331 pav. Medžių lajų tako konkurso Anykščiuose projektas, I vieta, bokšto vaizdas, archit. Dž. Kisielius, I. Lukauskis, G. Gumenikovaitė ir K. Radiūnas, 2011 m.
- 332 pav. Tranšėjos tiltas, Halsterene Olandija, archit. biuras „RO&AD architecten“, 2010 m.
- 333 pav. Apžvalgos ratas Zarasuose, archit. Š. Kiaunė, 2011 m.
- 334 pav. Medinių konstrukcijų tiltas Kėdainiuose, archit. V. Kundrotas, 2008 m.
- 335 pav. Medinių konstrukcijų tiltas Fryslan provincijoje, Olandija, archit. biurai „Achterbosch Architectuur“ ir „Onix“, 2010 m.
- 336 pav. Įmonės „Jungtinių pajėgų namai“ modulinio gyvenamojo namo projektas, 2012 m.
- 337 pav. Pastatas prieplaukai stebėti Helsinkyje, Suomija, proj. Aalto universiteto „Medžio studija“, 2008 m.
- 338 pav. Rekreacinis pastatas Alpių kalnuose, Austrija, archit. H. Kaufmann, 2007 m.

- 339 pav. „Kultflux“ paviljonas Vilniuje, archit. A. Skiežgelas, M. Nagelė, U. Tornau ir Shoor, 2008 m.
- 340 pav. „Kultflux“ paviljono formos pokytis, Vilnius, archit. A. Skiežgelas, M. Nagelė, U. Tornau ir Shoor, 2012 m.
- 341 pav. Taminos termos Bad Ragaze, Čekijoje, archit. biuras „Smolenicky&Partner“, 2006 m.
- 342 pav. Klijuoto medžio konstrukcijos Vandens pramogų parko ir pirčių komplekso interjere, Druskininkai, archit. biuras „Vilniaus architektūros studija“, 2006 m.
- 343 pav. Pirmasis Lietuvoje pasyvusis gyvenamasis namas su medine fasadų apdaila, Vilnius, archit. R. Kripas, 2009 m.
- 344 pav. Vaikų ir jaunimo namai – pasyvusis pastatas, Insbrukas, Austrija, archit. H. Reitter, 2008 m.
- 345 pav. Pastato sienos renovacija mediniais fasadiniais moduliais, nenaudojant pastolių
- 346 pav. Pastato sienos renovacija nauju mediniu fasadu (projektas), Barselona, Ispanija, archit. D. B. Salva, 2008 m.
- 347 pav. Pastato fasado atnaujinimas mediniu ažūriniu apkalimu, prekybos centro „Parkas“ pagrindinis pastatas
- 348 pav. Pastato fasado atnaujinimas medinių dailylenčių apkalimu, Žalgirio g., Vilnius
- 349 pav. Laidojimo paslaugų biuras Radvilų g. 8a, Kėdainiuose, archit. R. Vieštautas, V. Špečkauskas, D. Čiuta, 2007 m.
- 350 pav. Šv. Juozapo bažnyčia Kėdainiuose, 1766 m.
- 351 pav. Daugiabutis gyvenamasis namas su komercinėmis patalpomis Latvių g. 15/2, Vilniuje, archit. R. Malavickas, R. Mankus, V. Saveikis, 2000 m. 355 pav. Saugomas pastatas Vytauto g. 49, Žvėryno r., Vilniuje
- 352 pav. Saugomas pastatas Vytauto g. 49, Žvėryno r., Vilniuje
- 353 pav. Gyvenamasis namas Juodkrantėje, archit. G. ir A. Prikockiai, I. Tikuišytė, A. Velutis, 2005 m.
- 354 pav. Medinė vila Kalno g., Juodkrantėje
- 355 pav. Marijos Krikščionių Globėjos bažnyčia Nidoje, archit. A. Zaviša ir R. Krištopavičius, 2002 m.
- 356 pav. Medinis pamario žvejų namelis
- 357 pav. Daugiabučiai gyvenamieji namai Žvejų g., Palangoje, archit. D. Rakauskas, 2002 m.
- 358 pav. Medinė pastato siena Žvejų g. 21, Palangoje
- 359 pav. Gyvenamasis namas S. Daukanto g., Anykščiuose, archit. K. Indriūnas ir D. Vileitienė, 2007 m.
- 360 pav. Mediniai namai S. Daukanto g., Anykščiuose
- 361 pav. Šviečiantis paviljonas Sandnese, Norvegija, archit. biurui „AWP“ ir „Atelier Oslo“, 2010 m.
- 362 pav. „Metropolijos skėtis“ – de la Encarnacion aikštės rekonstrukcija, Sevilija, Ispanija, archit. J. Mayer H., 2011 m.
- 363 pav. Gyvenamasis namas Kulautuvoje, archit. V. Juozaitis, K. Ščevinskas, R. Babrauskas, 2001 m.
- 364 pav. Vila prie Kalvių ežero Kaišiadorių r., archit. V. Adomavičius, V. Vyšniauskienė, 2001 m.

- 365 pav. Informacijos centras – gamtos mokykla, Lazdijų r., archit. G. Natkevičius, R. Adomaitis, A. Asauskas ir J. Šyvokienė, 2000 m.
- 366 pav. Svečių namai prie Bebrusų ežero, Kirneilės kaimas., Molėtų r., archit. R. Liola, E. Neniškis, A. Liola, S. Liolienė, R. Vainekytė ir L. Nekrošius, 2006 m.
- 367 pav. Kavinė „Ronžės uostas“ Palangoje, archit. H. Štaudė, 2000 m.
- 368 pav. Daugiabutis Oginskio g. Vilniuje, archit. G. Baranauskas, D. Balčiūnas, D. Lasauskienė, R. Mikalauskis ir D. Mikalauskienė, 2004 m.
- 369 pav. „Downland Gridshell“ kultūros centras Susekse, Jungtinė Karalystė, archit. biuras „Edward Cullinan Architects“, 2002 m.
- 370 pav. Seljordo apžvalgos bokštas, Norvegija, archit. biuras „Rintala Eggertsson Architects“, 2011 m.
- 371 pav. Kaimo turizmo sodyba Kunionių kaime, Kėdainių r., archit. L. Venslovas ir A. Ambrasaitė, 2006 m.
- 372 pav. Aukštaitiška sodyba Anykščių r.
- 373 pav. Poilsinė „Obuolių sala“, archit. J. Leskevičius, A. Mituzas, 2006 m.
- 374 pav. Zervynų kaimas
- 375 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas Pavešėčių kaime, archit. Ž. Lipskis, 2006 m.
- 376 pav. Vilniaus gatvė, Aukštavaris
- 377 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas Gulbinai Vilniuje, archit. R. Kripas, 2008 m.
- 378 pav. Medinių namų užstatymas, Troškūnai, Vilniaus gatvė
- 379 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas, Klevinės gatvė, Klevinė
- 380 pav. Mediniai gyvenamieji namai Birutės gatvėje, Simne
- 381 pav. Gyvenamųjų namų kvartalas L. Karsavino gatvėje Pylimėliuose, Vilniuje, archit. D. Bražėnaitė-Dijokienė, V. Vidžiūnas, 2001 m.
- 382 pav. Medinių namų eilė Vytauto gatvėje, Seirijuose

Arnoldas Gabrėnas

MEDIS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS ARCHITEKTŪROJE:
TRADICIJOS IR NOVACIJOS

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, menotyra (03H),
Skulptūra ir architektūra (H312)

Arnoldas Gabrėnas

WOOD IN CONTEMPORARY LITHUANIAN ARCHITECTURE:
TRADITIONS AND NOVATIONS

Doctoral Dissertation
Humanities, History and Theory of Arts (03H),
Sculpture and Architecture (H312)

2012 11 09. 20,25 sp. l. Tiražas 20 egz.
Vilniaus Gedimino technikos universiteto
leidykla „Technika“,
Saulėtekio al. 11, 10223 Vilnius,
<http://leidykla.vgtu.lt>
Spausdino UAB „Ciklonas“
J. Jasinskio g. 15, 01111 Vilnius